

บ้ น ที่ ก ก า ร สั ม ม น า
วិ กฤ ตการณ ์ท ุณ นิ ยม โลก กั บ สั งค มไทย

๐๙.๓๐ น. - ๑๗.๓๐ น. ๑ ธันวาคม ๒๕๒๗

ห้องประชุมสารนิเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๐๙.๓๐ น. - ๑๐.๓๐ น.

“วิ กฤ ตการณ ์ท ุณ นิ ยม โลก กั บ โกร งสร ้าง เศรษฐ กิจ ไทย”

ไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ

สุวินัย ภรณวลัย

วิวัฒน์ชัย อุตถากร

สมศักดิ์ แต่มบุญเลิศชัย

สุธี ประศาสน์เศรษฐ์ ดำเนินรายการ

สุธี ประศาสน์เศรษฐ์ ท่านผู้มีเกียรติที่เคารพ และเพื่อนชาวเศรษฐศาสตร์การเมืองที่รักทุกท่าน ในนามของกลุ่มเศรษฐศาสตร์การเมือง ผมขอ ต้อนรับทุกท่านเข้าสู่รายการสัมมนาในหัวข้อเรื่อง “วิ กฤ ตการณ ์ท ุณ นิ ยม โลก กั บ สั งค มไทย” ท่าน ทั้งหลายก็คงทราบดีอยู่แล้วว่า ปัจจุบันประเทศไทยเรากำลังประสบปัญหาวิ กฤ ตการณ ์ทาง เศรษฐ กิจ ใน ระดับหนึ่ง ค ำ น หนึ่ง ก็เนื่องมาจากความล้มเหลวในการบริหารงานเศรษฐกิจของรัฐ และอีก

ค ำ น หนึ่ง ก็เนื่องมาจากวิ กฤ ตการณ ์ เศรษฐ กิจ โลก ซึ่งปัจจุบัน ได้ย ำ งเข้าสู่คลื่นเศรษฐกิจช่วงยาวที่ตกต่ำนับตั้งแต่ปลายทศวรรษ ๑๙๗๐ เป็นต้นมา ก่อนที่จะเสนอก็ค้นและรายงานกันต่อไป ผมขอถือโอกาสนี้เกริ่นนำถึงลักษณะทั่วไปแบบคร่าวๆ ของพัฒนาการทุนนิยมโลกช่วงปัจจุบัน ว่าเข้าสู่วิ กฤ ตการณ ์ ได้อย่างไร

เดิมในช่วงประมาณ ๒๐ ปีหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ เศรษฐ กิจ โลก โกร งอยู่ ในคลื่นเศรษฐกิจช่วงยาวที่รุ่งเรือง ซึ่งก็มีปัจจัยทั่ว ๆ ไปอยู่หลาย

ประการ ซึ่งคำจูงให้เกิดสภาพรุ่งเรืองอยู่ได้ใน
ช่วงเวลาดังกล่าว

ใน*ประการแรก* ก็ได้แก่การตกต่ำของอัตรา
ค่าจ้างแท้จริง ซึ่งช่วยเกื้อหนุนให้ฝ่ายทุนยกระดับ
อัตราผลกำไรได้สูงขึ้น ทั้งนี้ก็เป็นเพราะฐานะอัน
อ่อนแอของปีกของชนชั้นกรรมาชีพ ซึ่งมีฐานะ
เสื่อมทรุดมาตั้งแต่ช่วงเศรษฐกิจตกต่ำสมัยรัชกาล
ที่ 7 *ประการที่สอง* ก็ได้แก่ การพัฒนาเทคโนโลยี
โดยจำนวนมากหลังสงครามโลกครั้งที่สอง และได้มีการ
ประยุกต์ใช้ในกระบวนการผลิตอย่างกว้างขวาง
และได้มีการแพร่กระจายจากสหรัฐ ฯ ไปสู่
ประเทศพัฒนาอื่น ๆ การพัฒนาเหล่านี้ก่อให้เกิด
โครงสร้างอุตสาหกรรมและรูปแบบวิถีชีวิตที่พึ่งพา
น้ำมันอย่างมาก *ประการที่สาม* เกิดการขยายตัว
ของการผลิตสินค้าเกษตรและแร่ธาตุ ซึ่งมีราคาก่อน
ช่วงถูกจำนวนมากมาย เช่น น้ำมันก็ราคา
บาเรลละหนึ่งถึงสองเหรียญสหรัฐ ฯ เท่านั้น
ประการที่สี่ ก็คือ การที่การค้าในระดับโลกขยาย
ตัวอย่างรวดเร็ว โดยสหรัฐ ฯ มีบทบาทนำในการ
ค้าของโลก - ตลอดจนระบบการเงินระหว่างประเทศ
มีเสถียรภาพพอสมควร และเงินเหรียญสหรัฐ ฯ
ก็เข้ามามีบทบาทหลักในเวทีการเงินของโลก
ธนาคารต่าง ๆ ก็มีการขยายสินเชื่อให้ในอัตราที่
สูงอยู่ตลอดเวลา *ประการสุดท้าย* ที่ขาดเสียมิได้
ก็คือบทบาทของรัฐ ซึ่งได้มีบทบาทอย่างมากใน
การกระตุ้นเศรษฐกิจให้ฟื้นตัวจากภาวะสงคราม
ทำให้การลงทุนขยายตัวในจังหวะที่เหมาะสม โดย
ใช้นโยบายการเงินและการคลัง ตลอดจนการวิจัย
และพัฒนา จ่ายเงินอุดหนุน หรือโอนกิจการเป็น
ของรัฐในบางสาขาการผลิต เพื่อกู้หนุนฐานะชาว

ทุนของหลายอุตสาหกรรม นอกจากนี้การใช้จ่าย
ทางทหารที่ขยายตัวเป็นทวีคูณ ก็ช่วยบรรเทาการ
ตกต่ำในบางระยะของการผลิตทางพลเรือน บ้างก็
ต่าง ๆ ดังกล่าวมานี้รวม ๆ กันแล้วส่งผลให้เกิด
ภาวะที่เรียกว่าคลื่นยาวทางเศรษฐกิจที่รุ่งเรือง
โดยที่การสะสมทุนขยายตัวอย่างรวดเร็ว ทั้งเอก
ชนและรัฐมีการใช้จ่ายมาก การผลิตก็ขยายตัว
การจ้างงานก็ขยายตัวตาม ระดับค่าจ้างแท้จริงก็
สูงขึ้นตามเป็นช่วง ๆ สินค้าก็ขยายได้สัดส่วน
บรรยากาศแห่งความรุ่งเรืองกระจายไปทั่ว ธุรกิจ
ต่าง ๆ ก็ตัดสินใจขยายตัวไปตลอดเวลา

และถ้าจะถามต่อไปว่า แล้ววิกฤตการณ์ทาง
เศรษฐกิจโลกจะมีขึ้นอย่างไร ? เราก็พอกล่าวได้
ว่า ก็เป็นเพราะปัจจัยเอื้ออำนวยต่าง ๆ ดังกล่าว
เปลี่ยนแปลงไป และก็มีปัจจัยอื่น ๆ เป็นปัญหา
ลูกโซ่ตามมานั้นเอง กล่าวคือ เมื่อปัจจัยเอื้อ
อำนวยต่าง ๆ เกิดเสื่อมทรุดลง ก็เริ่มเข้าสู่ภาวะ
วิกฤตตั้งแต่ปลายทศวรรษ 1960 เป็นต้นมา ผม
ขอย้ำว่าผมเริ่มตำแน่งอาการเด่นชัดก่อนเกิดวิกฤต
การณ์น้ำมันแห่งปี 1973 เสียอีก พอเริ่มทศวรรษ
1970 ระบบการเงินระหว่างประเทศตามซอกตลง
ที่เมืองเบรุตเห็นวูด ซึ่งประกันการนำธนบัตร—
เหรียญสหรัฐ ฯ ไปแลกกับทองคำได้ในอัตรา 35
เหรียญต่อทองคำหนักหนึ่งออนซ์ ก็พึ่งหลายลง
โดยสหรัฐ ฯ ต้องประกาศยกเลิก และเกิดระบบ
อัตราแลกเปลี่ยนลอยตัวเป็นต้นมา นอกจากนี้หนี้
สินซึ่งพุ่งขึ้นในอัตราสูงตลอดเวลาที่ผ่านมา ก็มี
ส่วนสำคัญในการทำให้เกิดภาวะเงินเฟ้อทั่วไปในหลาย
ประเทศ ซึ่งอีกด้านหนึ่งก็เกิดจากพัฒนาการของ
กลุ่มผูกขาดขนาดใหญ่ในกิจการต่าง ๆ วิกฤตการณ์

ทุนนิยมโลกที่ก้าวร้าวตั้งแต่เกิดเริ่มทศวรรษ 1970 เป็นต้นมา

ถ้าเราจะดูการว่ามีอะไรบ้าง (แน่นอนสาเหตุก็ย่อมมาจากกลไกความขัดแย้งในกระบวนการสะสมทุนในช่วงพัฒนาการเป็นทุนผูกขาดนั่นเอง) ก็จะต้องเห็นว่า อัตราการลงทุนลดต่ำลงมาจนกว่าว่ามีคนว่างงานไม่น้อยกว่า 30 ล้านคนในประเทศเหล่านั้น ผลจากการว่างงานมาก ๆ นี้ ก็เกิดลัทธิป้องกันหรือปิดกั้นสินค้าจากต่างประเทศกันขึ้นทั่วไป ทั้งเงินเพื่อและอัตราดอกเบี้ยก็เพิ่มในอัตราที่สูงเป็นประวัติการณ์ แม้ในปัจจุบันอัตราดอกเบี้ยเริ่มลดลงมาพอควรก็ตาม สภาพหนี้สินก็เข้าสู่ขั้นวิกฤตทั้งในกลุ่มประเทศพัฒนาบางประเทศและโดยเฉพาะอย่างยิ่งวิกฤตการณ์หนี้สินในกลุ่มประเทศลาตินอเมริกา และก็ได้ขยายมาทางเอเชียบ้างแล้ว ขณะนี้ปรากฏว่า กลุ่มลูกหนี้รายใหญ่หรือชั้นแนวหน้า เช่น บราซิล เม็กซิโก และอาร์เจนตินา ฯลฯ ไม่สามารถชำระหนี้กันแล้ว ต้องมีการเจรจาหมายกำหนดการชำระกันใหม่ ที่น่าห่วงก็คือสภาพที่ธนาคารชั้นนำหรือธนาคารข้ามชาติชั้นนำนั้น เรียกได้ว่ากำลังคืบบ่วงของลูกหนี้ได้อย่างน่าใจหายใจกว่า หากประเทศไทยเกิดไม่ยอมชำระคืนเงิน ธนาคารยักษ์ๆ ในสหรัฐ ฯ หลายแห่งจะต้องถึงกับล้มละลายและขยายผลไปทั่วโลกในแง่วิกฤตการณ์พึ่งพิงหลายของธนาคาร

เหล่านี้คือภาวะย่อย ๆ และผิวเผินถึงเรื่องราวของวิกฤตการณ์ทุนนิยมโลกที่กำลังเกิดขึ้นอยู่ และมันจะกระทบคนไทยได้อย่างไรในขั้นต่าง ๆ อาจารย์ไกรศักดิ์ก็จะได้ว่าต่อไป ส่วนอาจารย์

สุนัยก็จะวิเคราะห์เจาะลึกลงไปอีกถึงกลไกและโครงสร้างของวิกฤตการณ์นี้ เพื่อให้ไม่เสียเวลาพวกเราทุกคนก็หันหน้ากันศึกษากับอาจารย์ไกรศักดิ์ชุดเหวฬิ อาจารย์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการผลักดันงานของเศรษฐศาสตร์การเมืองอยู่ตลอดมา ผมขอเชิญอาจารย์เลยครับ.

ไกรศักดิ์ ชุดเหวฬิ สิ่งที่ผมจะพูดก็คือ 2 ประเด็นใหญ่ ๆ ประเด็นแรก จะพูดถึงวิธีการวิเคราะห์เศรษฐกิจโลกใน 2 แนวทางที่เราเห็นอยู่ซึ่งผมจะพูดกว้าง ๆ แล้วเบ็ดเตล็ดให้มีภาพวิพากษ์วิจารณ์ ประเด็นที่สองจะพูดถึงวิธีที่จะวิเคราะห์หรือการเข้าสู่ทฤษฎีที่จะวิเคราะห์ทุนนิยม ซึ่งทุนนิยมนี้จะหมายถึงประเทศไทย วิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศไทยหรือกระทบกระเทือนถึงประเทศไทย ผมจะไม่บรรยายเท่าไรเกี่ยวกับวิกฤตการณ์ของโลกเพราะคิดว่ายังขาดแคลนความสามารถอันนี้ต้องให้อาจารย์สุนัยว่าต่อไป

ประเด็นแรก คือ การวิเคราะห์ วิกฤตการณ์เศรษฐกิจโลกในแนวทั่วไป หรืออาจเรียกได้ว่า เป็น Dominant school เป็นสำนักที่เรียกว่า Neo-Classic ซึ่งมองวิกฤตการณ์โลกในเชิง descriptive ซึ่งเป็นการนิยามมากกว่า เช่นว่าเศรษฐกิจโลกนั้นมีอะไรบ้าง ดังที่อาจารย์สุริ ได้พูดถึง section ของ productivity ในการผลิตด้านอุตสาหกรรม ว่ามันทำไม ไร้อะไรบ้าง เช่น การตกต่ำของราคาสินค้าในตลาด ผลที่มันเกี่ยวข้องกับ section ที่สำคัญคือ inflation หรือภาวะเงินเฟ้อ ซึ่งภาวะเงินเฟ้อก็เกี่ยวข้องกับการเติบโตขึ้น

ของคอกเบย์ ซึ่งใน 20 กว่าปีที่ผ่านมานี้สูงที่สุด
 คิวละครดับโลกขึ้นเกือบร้อยละ 20 ต่อปี ใน
 สหรัฐอเมริกา อย่างไรก็ตามในสายตาของนักวิชา
 การ มันเป็นการพุ่งขึ้นของคอกเบย์ที่ค่อนข้างจะ
 สูงแต่ในสายตาของผม วิธีการวิเคราะห์ที่อันนี้
 มันไม่ได้ให้เหตุผลถึง**อาการหลัก** เพียงแต่มันเป็น
 การอธิบายใช้ของมันโดยไม่ได้พูดถึงว่า ใช้เกิด
 จากอะไร การเจ็บป่วยของทุนนิยมโลกนี้มัน
 เกิดขึ้นได้อย่างไร อันนี้นักวิชาการฝ่าย Neo-
 Classic ไม่สามารถอธิบายได้ โดยเฉพาะถ้าคุณ
 อ่านบทความต่างๆ ของWorld Bank ที่ได้เขียน
 ออกมา

ที่ที่เราเข้ามาสู่สภาพการวิเคราะห์เกี่ยวกับ
 เศรษฐกิจไทยของสำนักนี้ ซึ่งก็จะมองว่า เศรษฐ
 กิจไทยปัจจุบันนี้ขาดดุลการค้าเป็นลักษณะหลัก
 การขาดดุลการค้าอันนี้มันก็จะนำไปสู่สิ่งที่เรา
 เรียกกันว่าปัญหาอื่น ๆ ที่ผ่านมามีเช่น link กับ
 การลดลงของ National Reserve หรือเงินทุน
 สำรอง เพราะฉะนั้นวิธีที่จะแก้ไขปัญหานี้ก็คือ
 การลดค่าเงินบาทในปัจจุบันนี้ สำหรับการลดค่า
 เงินบาทนี้ผมเรียกว่ามันเป็น Fiscal Monetary
 Policy ที่เขามองว่ามันมี link effect ที่จะนำ
 ไปสู่ผลประโยชน์ต่อชาวไร่ชาวนา เพราะเราจะ
 ดึงสินค้าส่งออกมากขึ้น เพราะนั้น ถ้าเราจะว่า
 ตลาดสินค้าส่งออกนั้น มัน flexible มัน elastic
 ยิ่งส่งออกมากขึ้นชาวไร่ชาวนาจะได้ผลประโยชน์
 มากขึ้น แต่ในสายตาของผมแล้ว วิธีการวิเคราะห์
 แบบ Neo-Classic นั้นมันไร้ประโยชน์หลาย
 อย่าง คือ ยกตัวอย่างการอภิปรายที่ธรรมศาสตร์
 ซึ่งมีอาจารย์ 7 คนขึ้น panel พูดถึงการลดค่า

เงินบาทอันนี้ บรรดา 7 คนพูดเหมือนกันหมดเลย
 ซึ่งผมค่อนข้างแปลกใจเหมือนกัน เพราะว่าใน
 สังคมหรือประเทศอื่นๆนั้น ประเด็นการลดค่าเงิน
 บาทนี้ มีการวิวาทะกันอย่างรุนแรง ส่วนใหญ่มี
 การขัดแย้งกันมาก แต่ทำไมเมืองไทยนี้พูดเป็น
 เสียงเดียวกันเลยเหมือนกับพรรคคอมมิวนิสต์
 หมายความว่าพูดถึงก็ยกมือพร้อมกันหมดเลย ผม
 แปลกใจมากกว่าทำไมวินัยนี้มันเกิดขึ้นกับ Neo-
 Classic อาจจะเป็นไปได้ที่ พล.อ. อาทิตย์ออก
 ทวี. แล้วอาจจะเป็นส่วนหนึ่งที่เรียกว่าเป็น moral
 intensive ที่จะต้องกำหนัด แต่ที่ผมพูดนี้ไม่
 ใช่ว่าผมสนับสนุน พล.อ. อาทิตย์ นะฮะ อย่าง
 ไรก็ตามเขามองเสมือนว่า ถ้าเราใช้นโยบายทาง
 การเงินนี้ มันสามารถจะแก้ไข หรือบรรเทา
 ปัญหาอื่น ๆ ได้ ซึ่งงานของฝ่าย Neo-Classic
 นี้เองจะชี้ให้เห็น ไม่ว่าจะเป็นการของ เจมส์ค็อก
 บินทอง กิติ รังสรรค์ ณะพรพันธุ์ กิติ หรือ
 เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสวีธรรม กิติ เป็นงานใน
 ประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา เป็นงานที่เกี่ยวกับโครง
 สร้างทางตลาดในเมืองไทย เกี่ยวกับโครงสร้าง
 ภาษีอากร เกี่ยวกับนโยบายของรัฐบาล ทั้งสอง
 อย่าง หรือสามอย่างเกี่ยวโยงกัน ก็ถือว่าเป็น
 โครงสร้างทั้งหมดของเศรษฐกิจไทยที่ไม่เอื้ออำนวย
 ต่อผลประโยชน์ของชาวไร่ชาวนา แต่ทำไม
 ครั้งนี้เรามองว่านโยบายการเงินจะแก้ปัญหาต่าง ๆ
 ที่เกิดขึ้นได้ โดยไม่ต้องคำนึงถึงโครงสร้าง วิ
 การวิเคราะห์ของเขานั้นผมก็คิดว่ามันเป็นข้อถ้อย
 หรือเป็นปัญหาหลักของ Neo-Classic โดย
 มองในวิธีการวิเคราะห์ปัญหา sector โดย sector
 ซึ่งบางครั้งบางครั้งอาจจะมีแนวโน้มที่จะล้มการ

วิเคราะห์หลักๆ และหลักของมันคือประวัติศาสตร์ และโครงสร้างของประวัติศาสตร์อันนั้น ซึ่งเราก็เห็นอยู่แล้วว่า boom ในด้านการส่งออกของข้าว หรือผลผลิตทางเกษตรก็ดี มันมี boom หลายครั้งในประวัติศาสตร์ boom ในช่วงสงครามเกาหลีมาตั้งแต่ทศวรรษที่ 50 สงครามเวียดนามตั้งแต่ทศวรรษที่ 60 แต่ปรากฏว่า ชาวไร่ชาวนานี้ก็ยากจนลงทุกวัน

อีกประเด็นหนึ่งก็คือว่าในแนวของ Neo-Classic เขาก็ตั้งสมมติฐานก็คือว่าภาคอุตสาหกรรมนี้เป็นภาคที่ถูกค้าเงินโดยภาคเกษตร หมายความว่าภาคเกษตรนี้มาค้าเงินภาคอุตสาหกรรม ซึ่งนี่เป็นการวิเคราะห์ที่ค่อนข้างจะผิดเหมือนกันในทัศนะของผม เพราะว่าภาคอุตสาหกรรมนี้ไม่ใช่เป็นภาคอุตสาหกรรมที่เล็กในปัจจุบันนี้ เพราะว่าเป็นภาคอุตสาหกรรมที่ค่อนข้างจะใหญ่โตขึ้นทุกวัน ซึ่งความใหญ่โตนี้ ในเวลาเดียวกันเราจะเห็นได้ว่า ภายใน 20 ปีมานี้ คือ จากปี 1960 จนกระทั่งปี 1982 ingsตัวเลขของมูลค่าการส่งออกจาก Manufacture หรือสินค้าสำเร็จรูปเมืองไทยเติบโตขึ้นมาจาก 28-30% ในเวลาเดียวกันเราเห็นการลดลงของภาคเกษตร แล้วอย่าลืมว่า สินค้าส่งออกในภาคอุตสาหกรรมนี้ไม่ได้ผ่านการกู้เงินจากองค์กรต่างประเทศหรือต่างประเทศอย่างเดียวกัน เอามา subsidy import แต่เงินที่ลงทุนไป ไม่ว่าจะระดมมาจากเงินกู้หรือภายในประเทศเราเอง มันได้สร้างกระบวนการการผลิตเหมือนกัน อันนี้ฝ่าย Neo-Classic ดูเหมือนจะลืมไปว่า เราอยู่ในภาคอุตสาหกรรมเมื่อ 80 ปีที่แล้ว และไม่คำนึงถึงมูลค่าของมัน เพราะฉะนั้น

การลดค่าเงินบาทอันนั้นมันก็จะกระทบกระเทือนฝ่ายอุตสาหกรรมมาก กระทบกระเทือนอย่างไร ผมจะพูดทีหลังซึ่งจะมาเกี่ยวข้องกับประเด็นที่สองที่ผมจะพูด

ส่วนแนวทางวิเคราะห์ที่สองนี่ก็คือ เป็นแนวทางวิเคราะห์ของฝ่ายที่ก้าวหน้ากว่า Neo-Classic คือแนวทางการมองการพึ่งพาหรือใช้ทฤษฎีพึ่งพาแนวอันนี้ส่วนใหญ่ในสายตาของผมเป็นการมองปัญหาคล้าย Neo-Classic เหมือนกัน บางทีฝ่าย Neo-Classic นี้ก็จะยึดแนวทางการวิเคราะห์ของพวกเขา dependence หรือ พวก Dependencia ในการวิเคราะห์อุตสาหกรรมด้วย ที่เขาไม่ให้ความสำคัญกับอุตสาหกรรมไทยเลยก็คือว่า มองว่าอุตสาหกรรมไทย เป็นอุตสาหกรรมที่พึ่งพา เช่น เขาจะพูดถึงทุน ก็เป็นทุนที่เอามาจากต่างประเทศ ก็มองว่า เป็นทุนพึ่งพา เพราะว่าเมืองไทยนั้นเทคโนโลยีก็เป็นเทคโนโลยีที่สั่งมาจากนอก เพราะฉะนั้นเราก็พึ่งพาค้นเทคโนโลยี การผลิตของเราเป็นการผลิตเพื่อส่งออก เพราะฉะนั้นเราพึ่งพาค้นโลก เพราะฉะนั้นทุกอย่างมันพึ่งพากันไปหมด เพราะฉะนั้นทางออกของแนวนี้ ส่วนใหญ่ แนนละมันแตกต่างกัน มันมีหลายระดับด้วยกัน ส่วนหนึ่งนี่อย่างเช่นคราวก่อนนั้นผมไปฟัง Cheryl Payer ซึ่งผมคิดว่ามัน ridiculous นะ คือเขาบอกว่าเศรษฐกิจของประเทศโลกที่ตามนี้ควรจะเป็น balance economy นะ คือเศรษฐกิจที่การส่งออกมันต้องสมดุล (balance) กับการนำเข้า เพราะฉะนั้นมันต้องลด growth หน่อยนะชะ ซึ่งเขาเรียกว่าเป็น fixitious growth คือ growth มันพึ่งพาทันจากต่างประเทศมาก

แล้วไม่มีพื้นฐานของความเป็นจริงของโลกที่ตาม
 อันนี้เขาหมายความว่าอะไรผมยังไม่เข้าใจ แต่ผม
 พอเข้าใจว่าส่วนใหญ่ก็คือ ประเภท **autocentric**
 วิธีการวิเคราะห์แบบ **autocentric** หมายความว่า
 พัฒนาภายในเสียก่อน ก่อนที่จะไปเผชิญกับ
 โลกภายนอก ซึ่งผมไม่ค่อยเห็นด้วยเท่าไรนะชะ
 เพราะฉะนั้นแนวทางออกของ **Dependencia**
 นี้ส่วนใหญ่จะออกมาในรูปแบบในลักษณะของชาติ
 นิยม มองขอบเขตของตนในขอบเขตของชาติ
 ซึ่งปัจจุบันมันเป็นไปได้แล้ว ทุนนิยมมันเป็น
 ทุนสากล ทุนที่ไม่มีพรมแดนแนวโน้มนั้นหนึ่งก็
 คือมันจะ **externalize** ประเทศอื่นไป ประเทศ
 โน้นประเทศนั้นมันเลวกว่าเรา เพราะฉะนั้นเรา
 ต้องก่อกำมัน อันนี้ผมคิดว่าแนวหนึ่งมันก็ออก
 มาในรูปธรรมที่นักศึกษารวมศาสตร์ทำกัน เมื่อ
 วันที่ ๑๔ ตุลาคม เถารุงญี่ปุ่นก็ตกาศญี่ปุ่นมาเผา ไทย
 ญี่ปุ่น ไปโน้น ปัญหาของเราคืออยู่ที่คือว่าไอ้ยูนไม่
 ยอมซื้อของเรา เพราะฉะนั้นเราต้องกำมัน
 เศรษฐกิจเราจะดีขึ้น ผมคิดว่านายทุนไทยเราไม่
 เคยประท้วงญี่ปุ่นเท่าไร ตรงกันข้าม การสะสม
 ทุนก็มาจากการประสานทุนกับญี่ปุ่นมา เพราะ
 ฉะนั้นเขาไม่ค่อยสนใจเท่าไร ตรงกันข้าม
 ลักษณะชาตินิยมอันนี้อาจจะเป็นผลดีกับนายทุน
 ไทยเพื่อจะต่อรองกับญี่ปุ่นมากขึ้น การต่อรองกับ
 ญี่ปุ่นมากขึ้นนี้ อาจจะเป็นข้อดีต่อการเพิ่มประ
 สติภาพของตัวเอง ในการก่อกำขึ้นชีวิตทางชนชั้น
 นะชะ เพราะฉะนั้นทฤษฎีอันนี้มันมีแนวโน้มที่จะ
 บิดเบือนความสัมพันธ์หลักในทุนนิยม ก็คือความ
 สัมพันธ์ระหว่างนายทุนกับกรรมกร ความสัมพันธ์
 ที่มีลักษณะเป็นการก่อกำขึ้นชีวิตกัน

ที่นี้ ถ้าผมจะเสนอแนวทางการวิเคราะห์ของ
 ผมเองก็คือว่าเราต้องมองว่า ในการเติบโตของ
 ระบบทุนนิยมในโลกที่สาม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
 ประเทศไทยนี้ เราไม่สามารถที่จะใช้ **model** ของ
 อังกฤษหรือ **model** ของประเทศอื่นได้เพราะว่า
 ทุนนิยมมันมันเป็นทุนนิยมที่เติบโตมาจากพื้นฐาน
 ของสังคม เช่น อังกฤษใช้เวลาเกือบสามร้อยปี
 มาสู่การพัฒนาสู่สังคมที่เรียกว่า เป็นสังคมทุน
 นิยมและการสร้างสรรค์อุตสาหกรรม และอย่าลืม
 ว่าระบบทุนนิยมหมายถึงที่มันเป็นทุนนิยมที่เติบโต
 มาจากพื้นฐานของการเปลี่ยนแปลงภายในสังคม
 ของมันเอง มันก็เป็นทุนนิยมที่เราเรียกกันว่ามี
 ความสัมพันธ์ระดับสากลมาก อย่างเช่นผมไปค้น
 บทความของ **Hobsbawm** มานี้ เราจะเห็นเลย
 ใน **Age of Revolution** **Hobsbawm** เขียน
 ไว้เลยว่าราว 80% ของอุตสาหกรรมทอผ้าของ
 อังกฤษนี้ เป็นอุตสาหกรรมสำหรับส่งออก หรือ
 ที่เรามาอุตสาหกรรมในประเทศ อย่างเช่น
 สวีเดน อย่างนี้ 50-60% ของอุตสาหกรรมใน
 สวีเดนนี้ ก็เป็นอุตสาหกรรมสำหรับส่งออกเหมือน
 กัน

ที่นี้ระบบทุนนิยมที่เกิดขึ้นในโลกที่สามนี้
 มันเป็นการก้าวกระโดด มัน **relate** กับการ
 เปลี่ยนแปลงของโครงสร้างระบบทุนนิยมของโลก
 ด้วย อันนี้หมายถึงว่ามีการโยกย้ายอุตสาหกรรม
 พื้นฐานบางอย่าง จากศูนย์จักรวรรดินิยม
 มาสู่ที่เราเรียกกันว่า โลกที่สาม แค่อันนั้น ไม่ได้
 หมายความว่า หรือนโยบายนี้ ไม่ได้หมายความว่า
 โลกที่ 1 นั้น มาครอบงำทั้งหมด เพราะว่า
 ภายในโลกที่สามเองก็มี **dynamic** ของชนชั้น

กรรมวิธีของมันเอง ที่สามารถจะใช้ที่เราเรียกว่า Technology มาเสริมทางด้านการผลิตของตนเอง สำหรับการสะสมทุน เพราะฉะนั้นขั้นตอนของอุตสาหกรรม วิธีการวิเคราะห์การพัฒนาของอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นส่วนสำคัญอันหนึ่งของทุนนิยม มันเป็นการเสริมประสิทธิภาพการจัดสรรแรงงาน เพื่อผ่านขั้นตอนที่เราเรียกกันว่า การสะสมส่วนเกินในค้ำคนเศรษฐกิจ มาสู่การสะสมมูลค่าส่วนเกินจากแรงงาน

ในเวลาเดียวกันนี้ วิธีการวิเคราะห์บทบาทของรัฐ ซึ่งสำคัญอีกเหมือนกัน ยิ่งไง ๆ ผมก็ต้องพูดแบบหัวชนฝาเลยว่า รัฐโดยเฉพาะรัฐทุนนิยมที่มันมิใช่เป็น *dependencia* หรือ ที่ Neo-Classic บางคนพูดถึง มิใช่เป็นรัฐที่พึ่งพาทุนต่างประเทศ พึ่งพากำลังต่างประเทศ แต่หน้าที่ใหญ่ของมันก็คือ การปกป้องทุนและทุนชาติด้วย ทุนชาติที่ต้องแข่งขันในระดับโลก แต่รัฐในสายตาของผมนี้โดยเฉพาะรัฐไทยนี้ มีที่เราเรียกกันว่า ความเป็นอิสระที่จะสนับสนุนกลุ่มทุน ใดคนหนึ่ง มันขึ้นอยู่กับแรงดึงของเราเรียกกันว่า เศรษฐกิจโลกและเศรษฐกิจภายในด้วย การลดค่าเงินบาทอันนี้ ผมคิดว่าเขาเน้นในค้ำลักษณะที่จะสนับสนุนพวกทุนที่ส่งสินค้าทางเกษตรออก ถ้าจะพูดถึงในลักษณะที่ชาวไร่ชาวนาจะได้อะไรนี้ ผมคิดว่าได้น้อยมาก หรือ อาจจะไม่ได้อะไรเลยด้วยซ้ำไป ถ้ามองทางโครงสร้างของเศรษฐกิจของมันแล้ว เพราะฉะนั้นผมขอเสนออย่างก็คือว่า ไม่ว่าวิธีการ—เพราะจะอย่างไรก็ตามผมคิดว่า ถ้าเรามีจิตสำนึกที่ก้าวหน้ามีจิตสำนึกที่ยืนหยัดคือชนชั้นกรรมาชีพ ผมคิดว่า เราควรจะมียุคยืนในรูปแบบ

การวิเคราะห์ทางชนชั้นในค้ำคนความสัมพันธ์ทางการผลิต มากกว่าที่มองไปที่นโยบายการเงินพยายามที่จะไปเข้าในระบบ floating หรือไม่ floating ระบบ basket หรืออะไรที่—อันนี้คุณต้องเข้าใจมันว่าผมไม่ปฏิเสธอันนี้แหละ แต่มันต้องกลับมาสู่ระบบทุนนิยมด้วย — ไม่ว่านโยบายอะไรที่รัฐออกมาส่วนใหญ่ ซึ่งจะเป็นการกู่เดี่ยรรภาพของทุนเอาไว้ ไม่ให้หรือพยายามจะลดแนวโน้มของกำไรที่กำลังจะตกต่ำ และส่วนใหญ่แล้วนโยบายอันนี้ซึ่งมัน *inbalance* ซึ่งมันเป็น Natural หรือ Structural ของระบบทุนนิยม ซึ่งส่วนใหญ่ก็คือว่าการโยนภาระให้แก่ชนชั้นกรรมาชีพ และชาวไร่ชาวนาส่วนใหญ่ คุณส่งออกมากขึ้น—อันนั้นในสายตามาร์กซิสต์—ก็คือว่า เราจะต้องสะสมส่วนเกินมากขึ้นจากชาวนามากขึ้น ผลผลิตไปแต่ละส่งออกมากขึ้น ผลพลอยได้ก็คือทุนอีก

ทีนี้วิกฤตการณ์อันนี้จะนำไปสู่อะไร ในสายตาของผม ผมได้อ่านบทความของ James Petras มาแล้วเขาจะชี้ให้เห็นว่า วิธีการวิเคราะห์แบบผมจะนำไปสู่ที่เราเรียกว่า *misleading* ได้ก็คือว่า ทุนนั้นมีกำลังเคียบโตๆ มันไม่มี *Contradiction* อะไร แต่ตรงกันข้ามผมจะไม่พูดอย่างนั้น ผมมองว่ามีการขัดแย้ง มันมี *crises* ตลอดเวลาในระบบทุนนิยม มันเป็น *cycle* ของมันสั้นหรือยาวหรืออะไรก็ตาม แต่แนวโน้มที่เราเห็นอยู่ปัจจุบันนี้ ก็คือ แนวโน้มของนโยบายที่เร็ว ออกมาจากประเทศโลกที่ 1 จากประเทศอุตสาหกรรม ก็คือนโยบาย *protectionism* ที่จะปกป้องอุตสาหกรรมพื้นฐานของตัวเอง ชนชั้นนี้จะนำไปสู่ที่เราเรียกกันว่า *deindustrialization* ของโลก

ที่ตามบางประเทศหรือเปล่า เราต้องคงคำถาม คำนึงระยะ หมายความว่า การลงทุนหรือการ อนุญาตให้โลกที่ตามนั้นพัฒนาอุตสาหกรรมมา ถึงขั้นหนึ่งนี้ มันเริ่มกระทบกระเทือนโครงสร้าง ที่สำคัญ ๆ ของประเทศจักรวรรดินิยมใหญ่ๆ ค่าย แล้วการมีนโยบายที่จะเพิ่ม **traffication** เพิ่ม ภาษีอากร เพิ่มโควตาต่าง ๆ โดยเฉพาะสินค้า สำเร็จรูปจากอุตสาหกรรมในประเทศโลกที่สามผม คิดว่า สำหรับบางประเทศถ้าไม่ **aggressive** เพียงพอ เหมือนเกาหลีนี่ อาจจะไปสู่ที่เราเรียก กันว่า **deindustrialization** หมายความว่า การ ถกค่าของอุตสาหกรรมได้ ทั้งนี้ **restructure** ที่ สองมันมีแนวทางที่โลกที่สามจะทำ ก็คือว่า แทน ที่จะเน้นในอุตสาหกรรมส่งออกนี่ ก็คือว่าจะ พัฒนาตลาดภายในหรือ **internal market** ของ ประเทศตัวเอง แต่อันนี้ ถ้าสมมติฐานในเมือง ไทย หมายความว่า ถ้าจะพัฒนาตลาดในตัวเอง ก็คือว่า **restruc turing** หมายถึงการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างทางชนบทด้วย เพื่อที่จะดึง รายได้ของชาวไร่ชาวนามากขึ้น เพื่อที่จะบริโภคน สินค้าจากภาคอุตสาหกรรม อันนี้ผมคิดว่า มัน จะต้องทำลายโครงสร้างที่เป็นอยู่ปัจจุบันนี้ โครงสร้างตลาด โครงสร้างนโยบายของรัฐ ก่อของ ภาคเกษตรด้วย ซึ่งจะต้องการการปฏิวัติสังคมใน รูปแบบโครูปแบบหนึ่งเพราะฉะนั้นผมขอจบด้วย ว่า การวิเคราะห์เศรษฐกิจหรือการศึกษาที่เรา เรียกกันว่า **propaganda** ของรัฐบาลอะไรก็ตาม ที่ผมขอให้อ่านในลักษณะทางชนชั้นเป็นลักษณะ หลัก สมานฉันท์กับชนชั้นกรรมาชีพจงเจริญ !

สุวิี ประศาสน์เศรษฐ์ ขอขอบคุณที่ได้พูดใน เวลาที่กำหนดให้ มิได้ขอบคุณในสาเหตุอื่น

อาจารย์ ไกรศักดิ์ก็ได้สรุปในทัศนะของ อาจารย์ ถึงการมองปัญหาวิกฤตการณ์ของทุน นิยมโลก และได้พบปัญหาและวิพากษ์วิจารณ์คิ หน่อย ถึงการมองปัญหาในกระแสหลัก ซึ่งอาจ อธิบายเฉพาะอาการ หรือบอกถึงอัตราการเปลี่ยน แปลงตัวนี้ ท่านเด็กยังไม่ได้ออก ซึ่งเราจะ อธิบายกันต่อไป ท่านต่อไปคือ อาจารย์สุวินัย ท่านจะมาพูดในรายละเอียด ซึ่งอาจารย์อภิรัชก็ จะอภิปรายเพิ่มเติมต่อไปอีก.

สุวินัย ภรณ์วัลย์ คือก่อนอื่นถ้าหากจะพูด ถึงปัญหาในสังคมไทย คิดว่าการอภิปรายวิเคราะห์ ที่สำคัญมากก็คือ การวิเคราะห์วิกฤตการณ์ เศรษฐกิจโลกปัจจุบันนี้อย่างไร อย่างในตอนแรก ที่ท่านผู้ดำเนินการอภิปรายได้บอกไปแล้วว่า มี ปัจจัยอยู่ 4 ข้อที่เป็นตัวกำหนด เขาเรียกว่า ช่วง กลิ่นยาวขยายตัวหรือช่วงความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ ในทศวรรษที่ 1950-1970 ซึ่งมีอยู่ 4 ประเด็น ก็คือ **hegemony** ของสหรัฐและระบบคอลดาร์ ของ IMF ซึ่งอันนี้ผมก็เคยทบทวนเขียนมาแล้ว ในโครงสร้างของเศรษฐกิจญี่ปุ่น เมื่อสามปีก่อน อันที่สองก็คือ โครงสร้างการพึ่งพาอุตสาหกรรม น้ำมัน อันที่สาม คือ โครงสร้างสินค้าเกษตร และอันที่สี่ คือ อุปทานแรงงาน อันที่จริงแล้ว

ซึ่งด้ามองจากทัศนะของผมซึ่งมีอยู่ 2 หรือ 3 ประเด็นอย่างน้อย ๆ ที่ตกไป

ประเด็นแรก ก็คือ ความสำคัญของบทบาทของการปฏิวัติเทคโนโลยีครั้งที่ 3 ซึ่งมันช่วยได้มากในระยะหลังสงคราม ก็คือ มันช่วยขยายผลผลิตภาพให้สูงมาก แล้วทำให้สามารถยกระดับอัตราค่าไรซ์ขึ้นได้ การเพิ่มของผลผลิตที่สูงกว่าการขึ้นของค่าจ้างแรงงาน และการที่คลื่นยาวมันเข้าสู่ช่วงที่คลื่นยาวหดตัวในระยะประมาณต้นทศวรรษที่ 1970 นี้ ก็เพราะว่าการปฏิวัติทางเทคโนโลยีครั้งที่สามนี้ มันครบวงจรของมันแล้วนั่นเอง แล้วชัดเจนก็คือกำลังอยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่านยังเขาเรียกว่าเป็น หุบเขาของการปฏิวัติเทคโนโลยี ซึ่งช่วงตอนใหม่นี้มันออกมามากทีเดียวเพราะว่าเขายังทำพลังงานใหม่ที่มาแทนน้ำมันไม่ได้

นี่ประเด็นหนึ่งที่สำคัญนะ ละแล้วพลังงานส่วนใหญ่ที่กำหนดทางเทคโนโลยีในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา เป็นเทคโนโลยีที่ประหยัดพลังงานหรือใช้พวกไมโครคอมพิวเตอร์ ซึ่งมันไม่ช่วยในการขยายผลผลิตภาพมากกว่าช่วยในการจัดสรรข้อมูลเท่าไรหรอก

ประเด็นที่สอง ที่ตกไปก็คือว่า บทบาทของรัฐในการสร้างเงื่อนไขการสะสมทุน ซึ่งนี้สำคัญมากทีเดียวในการที่จะเข้าใจว่า ทำไมช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองซึ่งดูแล้วทุนนิยมไม่น่าจะรอด แล้วกลับสามารถขยายตัวยิ่งกว่ายุคใดในอดีตของมันได้ ก็เพราะมีการเข้ากระทำอย่างมีจิตสำนึกของรัฐ เข้ามาในการพยุงทุนนิยม กล่าวอีกนัยหนึ่ง ไม่มียุคใดในประวัติศาสตร์ของทุนนิยมโลกที่ต้องการการดำรงอยู่ของรัฐมากเท่ากับ

ยุคนี้ ก็คือ ถ้าหากไม่มี function ของรัฐเข้ามาเป็น sector หนึ่งแล้วทุนนิยมก็จะไม่สามารถอยู่ได้ นี่เป็นลักษณะพิเศษในขั้นตอนปัจจุบันของทุนนิยม

ส่วนประเด็นที่สาม ที่คิดว่าสำคัญมากทีเดียว และมันเกี่ยวข้องกับบทบาทของรัฐก็คือ การขยายตัวของเศรษฐกิจเงินกู้ ก็คือ การขยายตัวในแง่เศรษฐกิจเงินกู้มันช่วยแก้ไขปัญหาพื้นฐานที่สำคัญที่สุดของทุนนิยมก็คือว่า ค่าให้มูลค่าส่วนเกิน หรือมูลค่าต่าง ๆ ที่แรงงานผลิตได้ก็ตาม ถ้าทางมันไม่ realization หรือ ปรากฏเป็นรูปมูลค่า โดยผ่านรูปที่ไม่มีใครซื้อแล้วมันก็จะกลายเป็น over production หรือการผลิตเกิน หรืออีกแง่หนึ่งก็คือ การสะสมทุนส่วนเกินสิ่งอื่น ๆ จะทำให้เกิดความล้นทฤษฎีแล้วมันเกิด economic crisis หรือ ความปั่นป่วนทางเศรษฐกิจ ในแต่ละช่วงอย่างเช่น 1929 นี้เห็นชัด ก็คือไม่มีกำลังซื้อต่างหาก ถึงทำให้เกิดวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ ปัญหาที่ทฤษฎี เคนส์ เสนอแก้มาโดยการสร้างอุปสรรคมีผล (อุปสงค์รวม) Aggregate demand or effective demand ซึ่งลักษณะนี้จะเห็นได้ว่า คนที่ขยายตัวทางเศรษฐกิจเงินกู้มากคือ อเมริกา ที่ผ่านมามี 2 ช่วงแรก โดยผ่านระบบองค์การการเงินระหว่างประเทศ IMF หรือ World Bank ซึ่งอีกด้านหนึ่ง เศรษฐกิจเงินกู้ทำให้ประเทศด้อยพัฒนาสามารถขยายตัวได้ทั้ง ๆ ที่ช่วงก่อนหน้าสงครามโลกครั้งที่สองนี้ ยังไม่มีประเทศด้อยพัฒนาประเทศไหนสามารถพัฒนาทุนนิยมได้อย่างเต็มที่ อย่างมากก็อยู่ในระดับที่เรียกว่า กึ่งเมืองขึ้น กึ่งศักดินา หรืออะไรทำนองนั้นเท่านั้นเอง

การสร้างเศรษฐกิจเงินกู้ ในที่สุดแล้วพอผ่านมาถึงช่วงหนึ่ง มันก็คือ การเอาเงินในอนาคตมาใช้ก่อนในปัจจุบัน ซึ่งการจะใช้ได้ผลมากหรือน้อยนั้นมันขึ้นอยู่กับเงื่อนไขพิเศษ หรือลักษณะโครงสร้างก่อนทุนนิยม หรือลักษณะเงื่อนไขต่างๆ ซึ่งจะทำให้การนำมาใช้ในปัจจุบันนี้ ถ้าเป็นไปได้ก็อย่างมีประสิทธิภาพ ประเทศนั้นจะพัฒนาไปให้เป็นแบบทุนนิยมได้อย่างค่อนข้างจะรวดเร็ว ซึ่งนี้แหละทำให้เกิดมีความแตกต่างในระดับชนชั้น หรือมีลักษณะแตกต่างกันไปของประเทศโลกที่สาม หลังสงคราม บางทีพอเราบอกว่าประเทศเป็นทุนนิยมบริวาร หรือเป็นทุนนิยมรอบนอก ทุนนิยมพึ่งพา แล้วละก็ เราจะอธิบายความแตกต่างของความสามารถในการพัฒนาทุนนิยม อย่างเช่นกรณีไต้หวัน เกาหลี เทียบกับของไทย หรืออย่างในลาติน อเมริกาได้อย่างไร ก็จะต้องอธิบายจากเงื่อนไขนี้ นั่นเอง

พอมาถึงจุดนี้แล้ว ในการวิเคราะห์เศรษฐกิจโลก หรือวิกฤตการณ์ทุนนิยมโลก ประเด็นที่สำคัญอีกประเด็นหนึ่งคือ ควรจะมองที่ factor ใหญ่ ๆ หรือมีน้ำหนักมากในเศรษฐกิจโลก นั่นก็คือ อเมริกา เพราะว่า GNP ของอเมริกามีประมาณ 25% ของ GNP ของโลก ซึ่งนอกจากที่ค่อนข้างผมได้เคยวิเคราะห์เศรษฐกิจญี่ปุ่นไป เมื่อ 3 ปีก่อน ซึ่งผมคิดว่ากรณีนี้ไม่พอในแง่ที่ว่าผมมองเศรษฐกิจโลกทั้งหมดเลย ค่อนข้างวิเคราะห์เศรษฐกิจอเมริกา ซึ่งก็สรุปพิมพ์แล้วใน "วิกฤตการณ์เศรษฐกิจศาสตร์ปัจจุบัน" ของมูลนิธิโกลด์สตีทของ ผมมองจากจุดนี้เราจะเห็นได้ว่าพัฒนาการของพวกทุนนิยมบริวาร จริงๆ แล้ว

แม้แต่ของญี่ปุ่นเองหรือประเทศทุนนิยมศูนย์กลางของบางประเทศ จริง ๆ แล้วมันขึ้นอยู่กับว่าพลังทางเศรษฐกิจที่อเมริกาจะมีอยู่หรือไม่ อย่างวิกฤตการณ์เศรษฐกิจโลกซึ่งเกิดขึ้น ในช่วงประมาณปี 1979 จนถึงปี 1982 นี้ มันสร้างความปั่นป่วนให้กับทุกประเทศ เช่น อัตราการจ้างงานที่สูงมาก และอัตราเงินเฟ้อ เหล่านี้เป็นต้น แต่ถ้ามองตามหลักทฤษฎีแล้ว การเกิดวิกฤตการณ์ที่มีระยะยาวนานเหล่านี้ในแง่ของทุนนิยมนี้ ขณะเดียวกันมันเป็นการแก้ไขปัญหา Over production หรือการผลิตเกินในรูปแบบที่รุนแรงที่สุดหรือแบบ violence คือ ใครไม่เอาทั้งหมดก็ตาย ซึ่งในขั้นต่อมาก็คือการฟื้นฟู คือ อุปสงค์ที่คือการลงทุนนั้นมันก็จะเพิ่มมากขึ้น ซึ่งในแง่นี้ทำให้ปี 1983 จนถึงปี 1984 นี้ เศรษฐกิจของอเมริกามีแนวโน้มขยายตัวดีขึ้นมาก จนเป็นที่แปลกใจ ซึ่งก็เป็นเงื่อนไขหนึ่งที่ทำให้เรากลับมามีโชคก็มากหรือจังหวะดี คือ เมื่อการเลือกตั้งปี 1984 ทำให้เขาสามารถได้รับเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดีอีกครั้งหนึ่งได้ แต่เนื่องจากซัดจำกัคของยุค คือ ตั้งแต่ปี 1960 เป็นต้นมา เศรษฐกิจโลกมันขึ้นอยู่กับคลื่นยาวหกตัว เพราะฉะนั้นช่วงขยายตัวของอเมริกาจึงมีอยู่แล้วประมาณปีกว่า ๆ เท่านั้นเอง อย่างรายงานล่าสุด ในไตรมาสที่สามคือเดือนกรกฎาคมถึงเดือนกันยายนของอเมริกานี้ ปรากฏว่า GNP ขยายตัวได้เพียง 1.9% เท่านั้นเอง ซึ่งเปรียบเทียบกับช่วงก่อน คือช่วง โอลิมปิก (ที่เอาเงินกู้มาลงทุน) ที่แสดงให้เห็นว่า การขยายตัวในช่วงคลื่นยาวหกตัว ของเศรษฐกิจของโลกหลักคือ อเมริกานี้ก็

ไม่ได้มากนัก ขณะเดียวกันการที่เรียกว่าช่วงที่เศรษฐกิจอเมริกาขยายตัวนี้ ก็มีผลมากต่อการพัฒนาของทุนนิยมในแง่ที่ว่าปกติแล้วในประเทศทุนนิยมบริวาร หรือประเทศที่ economic of Scale ก็คือประเทศที่ขอบเขตเศรษฐกิจมันไม่ใหญ่มาก การ Home Market หรือตลาดภายในประเทศที่ไม่เล็กพอที่จะรองรับการขยายตัวของเศรษฐกิจ แบบทุนนิยมได้อย่างเต็มที่ กล่าวคือถ้ามองในแง่ปัจจุบัน Home market ที่จะทำให้พอที่จะรองรับการขยายตัวของเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ก็จริง ๆ แล้วถ้ามองในปัจจุบัน whole market ที่จะทำให้พอที่จะรองรับการขยายตัวของทุนนิยมได้อย่างเต็มที่ต้องมีประชากรอย่างน้อย 100 ล้านคนขึ้นไป ซึ่งคอนันี่ปรากฏว่านอกจากญี่ปุ่นขึ้นไปแล้วยังมองไม่เห็นว่าเป็นประเทศไทยขึ้นไปถึงระดับได้ เพราะฉะนั้นทางเดียวที่ขยายทุนได้ก็ต้องขยายตลาดส่งออกออกไป แล้วสภาพของอเมริกาที่ผ่านมาก็คือรับและ คือส่งออกไป ๆ แล้วตัวเองยอมแบกรับภาระการขาดดุลการค้าเข้ามาแทนก็คือการขยายตัวของทุนนิยม ไม่ว่าในเกาหลีฮ่องกง ไต้หวัน หรือ so-called NICs นี้อยู่ได้เพราะว่ามีตลาดส่งออกไปยังอเมริกา ในขณะที่ญี่ปุ่นอยู่ได้เพราะอะไร เพราะว่า ทุกประเทศส่วนใหญ่นี้จะขาดดุลการค้ากับประเทศญี่ปุ่นประเทศเดียว แต่ถึงแม้บางประเทศอย่างเกาหลี จะขาดดุลการค้ากับญี่ปุ่น แต่ถ้าหากว่าได้ดุลการค้ากับอเมริกาสภาพทางเศรษฐกิจก็จะไม่หนักนักพอหากมองในแง่นี้ กรณีของเมืองไทยนั้นถ้าลองไป check ในแง่การส่งออกหรืออะไรแล้วนี้ ปรากฏ

ว่าประเทศของเราขาดดุลแม้แค่อเมริกา ซึ่งอันนี้มันมีผลมากที่เกี่ยวกับการที่ว่า การขยายตัวของทุนนิยมที่มันเข้าสู่สภาพการซบถกัน ในแง่ของความต่อเนื่องของเศรษฐกิจอเมริกา หรือไม่มีผลต่อการกำหนดพัฒนาการแบบทุนนิยมของเมืองไทยในระยะยาวในแง่นี้ เพราะฉะนั้นถ้ามองในกรอบนี้แล้วการที่บอกว่า เมืองไทยเป็นทุนนิยมพึ่งพากับทุนนิยมโลก แก่นมันไม่สามารถจะตอบปัญหาวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจได้อย่างแจ่มแจ้ง เพราะว่าประเทศเกาหลีใต้ หรือประเทศอื่น ๆ นั้นมันก็พึ่งพาเหมือนกัน คราวนี้เราต้องมามองเงื่อนไขหลายอย่าง โดยเฉพาะเงื่อนไขภายในที่ว่า การขยายตัวได้มากหรือน้อยในระดับปริมาณที่ถูกกำหนดโดยเงื่อนไขภายในแล้ว ไม่ใช่กรอบของเศรษฐกิจแบบวิกฤตการณ์โลก พอเรามองในแง่แล้ว สิ่งที่จะต้องนำมาพิจารณาในการวิเคราะห์ปัญหาเศรษฐกิจไทยก็มีอยู่ 2 ส่วนด้วยกันที่คิดว่าสำคัญ คราวนี้มองในแง่ผลงานที่ผ่านมา คือ อันแรกก็วิเคราะห์จากทุนนิยมไทยที่ผ่านมาแล้ว นักวิชาการส่วนใหญ่รวมทั้งตัวผมเองมักจะมองข้ามคือ ปัญหาเกษตรกรรมไทย เพราะว่า การที่เกษตรกรรมอยู่ในสภาพซึ่งมีประชากรชาวนาอยู่มากหรืออยู่ในสภาพที่มีชาวนาอิสระชาวนาคอยอยู่มากขณะเดียวกันถ้าหากมองในแง่ทฤษฎีทุนนิยมแล้ว มันเป็นเรื่องที่ก็คิดวางแผนนาการของทุนนิยมด้วย ถ้าหากมองไปเปรียบเทียบการลดต้นทุนของประชากรอย่างกรณีของเกาหลีกับของไทย ซึ่งตัวเลขมันค่อนข้างจะใกล้เคียงกัน จะพบว่าของเกาหลี สัดส่วนของประชากรที่

อยู่ในภาคเกษตรกรรมที่ลดลงชวบชาบ ภายใน 20 ปี เทลือประมาณเพียง 20 กว่าเปอร์เซ็นต์เท่านั้นเอง ขณะที่ของไทยนั้นจาก 80% ลดเหลือประมาณ 70% คือ ลดลงประมาณ 10% ในรอบ 20 ปี เพราะฉะนั้นใครบอกว่า ในรอบ 20 ปีที่ผ่านมาอย่างอาจารย์ไกรศักดิ์ว่าพัฒนาการของทุนนิยมไทยขยายตัวอย่างมาก อย่างไรก็ตาม แค่อ้ากามองตามทฤษฎีอย่างเขม็งวคแล้วจริงๆมันก็ขยายตัวไม่มากเท่าไร เพราะว่ามันถูกขีดจำกัดโดยลักษณะพิเศษของเมืองไทย คือ กระบวนการเปลี่ยนชววนาเป็นกรรมาชีพของไทยมันเป็นไปได้ อย่างฝืดมากที่เดียวในรอบ 20 ปีมานี้ มีผลงานในรอบปีที่ผ่านมามาในเศรษฐศาสตร์กรรเมือง คือ (ในฉบับปีที่ 3 เล่มที่ 4 มิถุนายน 2527) อาจารย์จามะวี พิทักษ์วงศ์ ได้เขียนบทความซึ่งย่อชววิทยานิพนธ์ปริญญาโทของเธอคือ “ระบบทุนนิยมกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมชววนาไทย” แล้วเธออธิบายถึง ทำไมเกษตรไทยชววนาไทยถึงไม่ขยายตัวได้โดยเอาทฤษฎีทางสังคมวิทยาที่ว่าด้วยการเลื่อนฐานะเป็นวัฏจักร (cycle mobility) มาอธิบายถึงจุดนี้ อยากจะวิจารณ์ในประเด็นนี้สักหนึ่งก็คือว่า การมองในแง่สังคมวิทยา ลักษณะประเพณีการยึดครองที่ดินของชววนาไทย ที่พ่อแม่ผู้ถือครองมรดก พ่อเจ้าของที่ดินตายจะแบ่งให้ได้อย่างเท่าเทียมกันแก่ลูกๆ ซึ่งลักษณะนี้จะทำให้เกิดภาวะขึ้นๆ ลงๆ ที่ขึ้นบ้างลงบ้างของชววนาไทย ทำให้ไม่มีลักษณะแตกชววไปทางชนชั้นเป็นแบบชววนาจน หรือเจ้าที่ดิน กับเป็นกรรมาชีพ แค่ออกจะบอกว่า ปกติแล้ว นอกจากประเทศอังกฤษ ซึ่งเป็นแม่แบบของทุนนิยมซึ่งมีการ

แตกชววออกเป็น 2 ชววของชววนาแล้วละก็ ไม่มีประเทศไหนที่มันจะพัฒนากลายเป็นกรรมาชีพได้อย่างสมบูรณ์ ในขณะนั้น เพราะฉะนั้นการอธิบายลักษณะการแตกชววอย่างล่าช้าของชววนาที่มันควรจะอธิบายด้วยทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ กรรเมืองมากกว่าจะอธิบายด้วยทฤษฎีทางสังคมวิทยาแบบนี้ ประเด็นนี้ขอทิ้งไว้ในแง่ความคิดความเคลื่อนไหว

ประเด็นสุดท้าย คือ ในแง่เห็นได้ว่า ภาระของนักเศรษฐศาสตร์กรรเมือง คิดว่าค่อนข้างไปแล้วควรจะ shift ให้น้าหนักไปที่การวิเคราะห์ทางด้านการเกษตรไทย เพราะจะเห็นได้ว่า ในแง่การอธิบายที่ผ่านมามา ไม่ว่าจะเป็นทุนนิยมพึ่งพามันมีขีดจำกัดในการอธิบายมากที่เดียว เพราะว่า เราไม่ได้เข้ากุมไปถึงตัวตนของทุนนิยมไทย อีกประเด็นหนึ่งการวิเคราะห์ในแนวเศรษฐศาสตร์กรรเมืองทางด้านภาคอุตสาหกรรม ที่ผ่านมามีงานทางทฤษฎีมากคืองานของ Akira Suehiro ซึ่งเป็นงานที่ค่อนข้างเนื่องมาจากงานของ อาจารย์เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสวีธรรมที่ชื่อว่า การสะสมทุนและพัฒนาการของอุตสาหกรรมในไทย ซึ่งเป็นงานที่ผมคิดว่าจะช่วยปรับ paradigm หรือว่าช่วยให้แง่คิดในการที่จะเข้าใจลักษณะพิเศษของทุนนิยมไทยได้ดียิ่งขึ้น หากมองจากในแง่แล้ว และคงงานจากกลุ่มของ อาจารย์ฉัตรทิพย์ นาถสุภา อย่างเช่นงานล่าช้าของท่านที่ทำเรื่อง “เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีต” ท่านก็พยายามค้นคว้าพลังการผลิตของชววนา และความสัมพันธ์ทางการผลิตของชววนาไทย แค่อ้าจนถึงปี 1932

เท่านั้นเอง เพราะฉะนั้นจุดหนักที่คิดว่าจะเสนอไปคือ ในแง่ของกลุ่มเศรษฐศาสตร์การเมืองหรือนักเศรษฐศาสตร์การเมืองไทย ในช่วง 4-5 ปี ข้างหน้านี้ คือ น่าจะสนใจวิเคราะห์การเกษตรไทยตั้งแต่ 1932 เป็นต้นมา จะคงทำให้เข้าใจลักษณะพิเศษของทุนนิยมไทยมากขึ้น และรู้ว่าทำไมมันถึงมีซีกจำกัดในการพัฒนาทุนนิยม เพื่อจะวางแผน หรืออะไรต่อไปในอนาคต.

สุธี ประศาสน์เศรษฐ์ ขอบคุณอาจารย์สุวินัย ซึ่งได้เสนอการวิเคราะห์ระบบทุนนิยมโลก ซึ่งได้เพิ่มเติมลักษณะอาการอีก 2-3 ข้อที่ผมได้เกริ่นเป็นแนวย่อ ๆ ไว้ อาจารย์อภิรัชย์ก็จะอภิปรายต่อไปเพิ่มเติม ในประเด็นที่ว่า การมองปัญหาของทุนนิยมเป็นอย่างไร สาเหตุการขยายตัวของทุนนิยมโลก แล้วก็มีทางคาดคะเนว่า แนวโน้มในอนาคตเป็นอย่างไร ซึ่งอาจารย์อภิรัชย์ก็จะใช้เวลาประมาณ 10 นาที อธิบายให้เราทราบ...

อภิรัชย์ พันธุ์เสน สวัสดิ์ศรับ ความจริงผมอยู่ใน Session ที่สองแต่ผมคิดว่า อันนั้นมันน่าสนใจกว่า และคนอื่นยังไม่มาผมก็รอขึ้นมาพูด แต่เผอิญมาหมดแล้ว ความจริงผมควรจะอยู่ข้างล่างเพื่อจะได้วิจารณ์คนบนเวทีได้เต็มที่เพื่อที่จะไม่ให้เป็นอย่างที่อาจารย์ไกรศักดิ์ว่า พวกกัน 7 คน เป็นเสียงเดียวกันหมด เราก็โดยที่ซัดแย้งกันเองแต่ข้างบนนั่นเลย เพื่อจะได้เปลี่ยนธรรมเนียมใหม่ ก่อนอื่นผมคิดว่า แม้การตั้งชื่อที่เสนอนี้ทำให้ผมสับสน

พอสมควรเพราะว่า เราพูดถึง วิฤกตการณ์ทุนนิยมของโลกมันมี implication ว่าถ้าเป็นสังคมนิยมมันไม่มีวิฤกตการณ์หรืออย่างไร ? นี่เป็นคำถามที่น่าสนใจ เพราะว่าจริง ๆ แล้ว ประเทศที่เรียกตัวเองว่าเป็นสังคมนิยม มันก็มีปัญหาในลักษณะอย่างเดียวกัน แล้วก็ นอกจากที่เราจะบอกว่า ขณะนั้นมันไม่มีประเทศสังคมนิยมจริง ๆ ในโลกเกิดขึ้น ซึ่งวันนี้ถ้าอย่างนั้นผมอาจจะเห็นด้วย แต่ว่าแม้กระทั่งประเทศที่มันมีรูปแบบของเศรษฐกิจที่แตกต่างไปอย่างชัดเจนกับระบบเศรษฐกิจของทุนนิยม มันก็เกิดมีปัญหาเหมือนกัน เพราะฉะนั้นการมองในการมองปัญหา ผมคิดว่าควรจะมองให้กว้าง ๆ อย่างกรณีทีอาจารย์ไกรศักดิ์เสนอยก Neo-Classical ขึ้นมาวิจารณ์ผมคิดว่าบางทีควรจะค้ำคุณให้ละเอียดลึกซึ้งเหมือนกัน ไม่งั้นเราเองเป็นฝ่ายถูกตีขี้บี้ ผมคิดว่ามาถึงประเด็นที่ว่า ก่อนอื่นเราจะดูว่ามันเกิดวิฤกตการณ์อย่างไรที่ค้ำคุณอันหลังไปมากพอสมควร ผมคิดว่ากรอบที่อาจารย์สุวินัย ได้เสนอไว้เป็นกรอบที่มีประโยชน์มาก แต่ผมอยากจะเน้นประเด็นบางประเด็นให้ละเอียดลึกซึ้งซึ่งลงไปในการรอบเหล่านั้น จะให้ชี้ให้เห็นว่าวิวัฒนาการนั้นเป็นอย่างไร แล้วจะมีแนวโน้มไปสู่อะไร ที่สำคัญก็คือว่าปัญหาที่เราพูดถึงขณะนี้ เวลาเราพูดถึงวิฤกตการณ์ เพราะเปรียบกับบางสิ่งที่มีมันไม่มีวิฤกตการณ์ ซึ่งตอนที่ไม่มีวิฤกตการณ์คือ ในปีประมาณ ทศวรรษ 1960 ซึ่งทั่วโลกยอมรับว่าเป็น "ทศวรรษทองของการพัฒนา" (Golden age of development) ซึ่งในช่วงนั้นประเทศพัฒนาทั้งหลายมีอัตราการเพิ่มสูงถึงประมาณ 5% แต่ว่าประเทศสังคมนิยมที่สูงขึ้นถึง 8%

และประเทศคือพัฒนาที่สูงกว่าประเทศพัฒนา
ประมาณ 5 จุดเท่าเปอร์เซ็นต์ ในขณะที่
กันอัตราการว่างงานของประเทศในช่วงนั้น ไม่มี
ใครสูงเกินถึง 3% แล้วในเยอรมนีปัญหาที่เรียก
ว่า **over employment** ต่าง ๆ ก็คนไม่พอ
เพราะฉะนั้น เมื่อเราพูดถึงวิกฤตการณ์ในขณะนั้น
เราไปย้อนเทียบในช่วงนั้น ที่ที่เราอยากจะรู้ว่า
ช่วงนั้นมันขยายตัวได้อย่างไร จุดที่สำคัญของ
การขยายตัวนั้น มันมีประเด็นที่สำคัญสืบเนื่อง
มาจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งหลังสงครามโลก
ครั้งที่ 2 มีการฟื้นตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว
ของยุโรป ซึ่งก็มีส่วนที่อเมริกันเข้าไปช่วยลงทุน
ต่างๆ ตามแผนการ Marshall เพราะฉะนั้นการ
ที่เศรษฐกิจของยุโรปฟื้นตัวอย่างรวดเร็วมันมีผล
หลายอย่าง ผลหนึ่งที่มีมันเกิดขึ้นมากคือ เทคโนโลยี
ต่างๆ ที่มีมันได้พัฒนา ช่วงสงครามนี้ถูกนำ
มาใช้เป็นเทคโนโลยีที่เข้ามาทำการผลิตมากขึ้น
เพราะฉะนั้นก็มีเทคโนโลยีที่ขยายตัวมาอย่างรวดเร็ว
อันที่สองก็คือ เงินทุนต่าง ๆ ที่อเมริกาเป็น
ฝ่ายสนับสนุน นอกจากนั้นแล้ววัตถุประสงค์ต่าง ๆ ที่
ได้จากประเทศคือพัฒนาที่ไปสนับสนุน ที่สำคัญ
ที่สุดก็คือว่า น้ำมันเป็นปัจจัยสำคัญ ซึ่งมี Supply
ไม่จำกัดแล้วราคามันคงที่อยู่นาน เนื่องจาก
ว่าประเทศมหาอำนาจทั้งหลายไปคุมบ่อน้ำมัน
เอาไว้ แล้วก็ทำให้ราคาไม่สูงขึ้น เพราะฉะนั้น
ทุกอย่างมันก็เป็นจุดที่อยู่ในอุดมคติหมด หลังจากนั้น
พอดัง 1973 นี้ สิ่งที่เกิดขึ้นแรกก็คือน้ำมัน
ไม่มาอย่างที่เคยกัน เนื่องจากว่า กลุ่ม OPEC
รวมกลุ่มกันมากขึ้น เพราะฉะนั้นน้ำมันก็เริ่ม
มีอิทธิพลสำคัญทำให้การขยายตัวซบถั้งนั้น แล้วข้อ

ไปในอนาคต เนื่องจากว่ากลุ่ม OPEC นี้ลดาก
ขึ้น เพราะฉะนั้นก็คงไม่ปล่อยให้มันมาแทน
และอีกอย่างหนึ่งเทคโนโลยีอื่น ๆ ที่จะมาแทน
น้ำมัน อย่างที่อาจารย์สุวิทย์ว่า มันก็ยังไม่มี
เทคโนโลยีที่ก็พอสมควร และส่วนใหญ่ที่นำเทคโนโลยี
ส่วนใหญ่จะเป็นเทคโนโลยี ที่ประหยัด
แรงงานมากขึ้น

ที่วิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้น คือในการขยายตัว
ของประเทศคือพัฒนาในช่วงนั้นนี้ มันเกิดเพราะ
ว่า เมื่อยุโรปต้องการสินค้าออกพวกนี้มีการ
Support และก็ส่งสินค้าออกได้เพราะฉะนั้นมัน
ก็สนับสนุนซึ่งกันและกัน เพราะว่ามีการเติบโต
ของประเทศคือพัฒนาได้ในลักษณะทุนนิยมที่มัน
ก็ต้องอาศัยการส่งออก ภายหลังจากที่เราเริ่มมี
วิกฤตการณ์น้ำมันนอกประเทศในยุโรปน้ำมันก็จะ
ต้องลดการนำเข้า เพราะว่ามันมีปัญหาที่จะต้อง
จ่ายค่าน้ำมันสูง ก็เลยเริ่มเกิดมีปัญหา เมื่อมันจะ
ก็ต้องมีการลดการขยายตัวลง มันก็มีปัญหาการ
ว่างงานภายในประเทศของตัวเอง ที่ในการที่จะ
แก้ไขปัญหาคารว่างงานภายในประเทศก็ใช้นโยบาย
Protectionism อย่างที่ อาจารย์สุธีได้
อธิบายให้เห็นเพราะฉะนั้นเมื่อเป็นเช่นนั้น การส่ง
ออกของประเทศคือพัฒนาก็น้อยลงทุกทีๆ เพราะ
นโยบาย Protectionism ทำให้นโยบายการค้า
ระหว่างประเทศพัฒนาด้วยกัน มีเปอร์เซ็นต์สูงขึ้น
ทุกทีๆ ในขณะที่การนำเข้าจากประเทศคือพัฒนา
น้อยลง อันนี้มันก็ส่งผลมาเป็นวิกฤตการณ์ให้กับ
ประเทศคือพัฒนาที่กำลังมีปัญหาเพราะการส่ง
ออกไปก็โดน protectionism จุดที่สำคัญนั้นก็
เกิดจากน้ำมันเป็นหลัก หลังจากนั้นยังมีปัญหาแทรก

ซึ่ขึ้นมาก็คือปัญหาเรื่องโครงสร้าง คือหลังจากที่น้ำมันมีปัญหาแล้วแล้วก็เกิดมีปัญหาเงินเพื่อเรือวิ่ง เนื่องจากเทคโนโลยีของคอนแทกที่มีมัน develop เข้ามามันเป็นเทคโนโลยีในการใช้แทนแรงงาน พวกหุ่นยนต์อะไรทั้งหลายต่าง ๆ เพราะฉะนั้นในประเทศพัฒนาเกิดมีปัญหาใหม่ขึ้น คือ แม้แต่อัตราเจริญทางเศรษฐกิจจะสูงเหมือนอย่างเดิม หรืออาจจะไม่ถึงอย่างเดิม แต่ว่าแม้จะสูงขึ้นนี้ มันก็ไม่สามารถจะดูดซับแรงงานเข้าไปได้ในอัตราเดิมเพราะเนื่องจากว่า เทคโนโลยีมันเพิ่มขึ้นเร็ว เพราะฉะนั้นปัญหาการว่างงานซึ่งเป็นปัญหาโครงสร้างในประเทศ ปัญหาหนักถ้าถึงจะเป็นปัญหาหนักต่อไปในอนาคต เพราะฉะนั้นเรื่อง protectionism มันจำเป็นจะต้องอยู่ต่อไปอีกนาน เมื่อเป็นเช่นนี้ผลกระทบก็คือว่า ถ้าหากประเทศค่อยพัฒนายังก็จะพึ่งพิงประเทศพัฒนาต่อไปมันก็ไม่มีความที่จะเป็นไปได้ เพราะประเทศพัฒนามันพยายามที่จะรวมตัวกันเพื่อแก้ปัญหาภายในตัวเอง อันนั้นมันเป็นปัญหาที่มันเป็น crisis ที่ตกมายังประเทศค่อยพัฒนา

แนวโน้มต่อไปในอนาคตมันจะมีทางคั้งหรือเปล่า ผมมีความเห็นว่ามันเป็นเรื่องที่ยาก เพราะว่าปัญหาการว่างงานมันกลายเป็นปัญหาโครงสร้างเสียแล้ว นอกจากนั้นน้ำมันมันไม่มีทางที่จะมีลักษณะเหมือนอย่างเก่า คือ มี Unlimited supply คือ supply elasticity เท่ากับ 1 หมายความว่าราคาเท่าไร ก็มี supply เท่ากันนั้น อันนั้นมันจะไม่มีลักษณะอย่างนั้นเกิดขึ้น

เพราะฉะนั้นสิ่งที่มันจะเกิดขึ้น ในอนาคตวิกฤตการณ์มันจะต้องรุนแรง เพราะฉะนั้นสิ่งที่

เกิดขึ้นในประเทศค่อยพัฒนา รัฐบาลประเทศค่อยพัฒนาไม่ว่าจะเป็นทุนนิยมหรือไม่ทุนนิยมก็ตามที่พยายามจะแก้ปัญหาของตัว จะจริงจังหรือไม่จริงจัง ไม่ทราบ แต่ว่าที่ทุกคนทั่ว ๆ ไปก็จะต้องปรับโครงสร้างของตัวเองที่จะพึ่งพา การส่งออกให้มันน้อย แต่ส่วนการวิเคราะห์ปัญหาภายในประเทศอะไรต่าง ๆ นั้น ผมเห็นด้วยกับอาจารย์ ไกรศักดิ์ และอาจารย์สุวินัยว่าเราจะต้องดูของเราให้ละเอียดถี่ถ้วนไป แต่ผมคิดว่าภาพข้างนอกเราจะต้องมองให้เห็นอย่างชัดเจนถึงความสัมพันธ์ในระดับโลก ไม้เง้นแล้วเราจะมองไม่เห็นภาพอย่างอื่นแจ่มชัดนัก

ส่วนปัญหาเรื่องเงินกู้ที่ผมยกไป ก็คือว่า ในกระบวนการที่พยายามรักษาสถานภาพการพัฒนาของตัวเองไว้ ประเทศค่อยพัฒนาหลายประเทศก็พยายามที่จะกู้เงินเข้ามาพัฒนามากขึ้น ยิ่งพัฒนาอุตสาหกรรมต้องอาศัยเงินกู้มากขึ้นก็จะต้องเป็นหนี้มากขึ้น นี่ก็เป็นผลที่ตามมา ในกรณีของสหรัฐอเมริกาขณะนั้นมันเกิดลักษณะที่มีลักษณะพิเศษอยู่อย่างหนึ่งก็คือว่า อเมริกามีลักษณะการขาดดุลการค้าต่อเนื่องยาวนาน แล้วรัฐบาลก็มีการจ่ายเงินเกินดุลอยู่ตลอดเวลา แต่ในขณะเดียวกันเงินเม้นโหดเข้าประเทศสหรัฐ ฯ อยู่ตลอดเวลา ทำให้เงินดอลลาร์สหรัฐยิ่งแข็งขึ้นไปอีก ที่มันเป็นเป็นอย่างนี้ เพราะว่าลักษณะของสหรัฐ ฯ เอง เปรียบเสมือนนายทุนที่ mature เรียบร้อยแล้ว ขณะนี้ระบบความสัมพันธ์ของโลกไม่ใช่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างประเทศแล้ว ขณะนี้นายทุนของไทยหรือของที่ไทหนักก็ตาม จริง ๆ แล้วมันก็มีเป้าหมายที่จะไปอยู่สหรัฐ ฯ ได้เงินมามันก็ขนเงิน

ออกไปนอกประเทศเรื่อย ๆ อเมริกามันก็เหมือน นายทุนกินคอกเบียร์ เพราะฉะนั้นเงินมันก็ไหลเข้า มันก็เอาเงิน ไปซื้อลูกเตี้ยมันก็ไม่มีปัญหาอะไร ผมคิดว่าในลักษณะของอเมริกาในสภาพอย่างนี้ การมองเศรษฐกิจศาสตร์แบบ Conventional นี้ ไม่สามารถอธิบายได้ ประเทศที่ขาดดุลอยู่นาน ๆ มันจะอยู่ได้อย่างไร ทุกการก้าว แต่ถ้ามองแบบชาวบ้านธรรมดาจะเห็นได้ง่าย ๆ ว่าไม่มีปัญหาเท่าไร เพราะว่ามันสามารถที่จะมีเงินไหลเข้ามา ในประเทศอยู่ตลอดเวลา มันเป็นปัญหาเรื่องการ การจัดสรรระหว่างภาครัฐบาลกับภาคเอกชนภายในประเทศเท่านั้นเอง เพราะฉะนั้นเรื่องวิกฤตการณ์อีกอันหนึ่งที่เราพูดกันมากคือ วิกฤตการณ์เงินกู้ ซึ่งอาจารย์ไกรศักดิ์ อ้างถึง Cheryl Payer ซึ่งวันนั้นเราก็ไปฟังด้วยกัน ซึ่งผมเห็นว่าจริง ๆ แล้วมันไม่ใช่เป็นวิกฤตการณ์อะไร วิกฤตการณ์ที่สำคัญคือ วิกฤตการณ์การว่างงาน ซึ่งแม้กระทั่งในประเทศพัฒนาเองมันก็ไม่สามารถแก้ปัญหา อันนี้ได้ ผมคิดว่าจะหยุดแค่นี้ก่อนเพื่อรักษาเวลา ไว้ ขอขอบคุณมากครับ.

สุธี ประศาสน์เศรษฐ์ ขอขอบคุณอาจารย์ อภิรัช ผมคิดว่า อาจารย์อภิรัชได้เสนออย่างชัดแจ้งซึ่งไม่จำเป็นที่จะต้องอธิบายเพิ่มเติม ผมอยาก ย้ำว่า อาจารย์อภิรัชได้เปิดประเด็นสำคัญให้พวกเราไปคิดกันก็คือว่า มีแค่วิกฤตการณ์ในระบบทุนนิยมโลกเท่านั้นหรือ ? ในโลกที่เรียกว่าสังคมนิยมนั้น มีวิกฤตการณ์เหมือนกันหรือเปล่า หรือว่าทั้งสองส่วนนั้นรวมอยู่ในระบบโลกอันเดียวกัน

จึงมีวิกฤตการณ์ด้วยกัน อันนี้เป็นประเด็นที่จะต้องคิดกันในโอกาสอื่น ท่านอภิปรายคนต่อไป คือ ดร. วิวัฒน์ชัย อัครถาวร ซึ่งผมใคร่จะแนะนำสั้น ๆ ว่า อาจารย์สอนอยู่ที่ภา และเป็นผู้ดำเนินการสำนักวิจัย สำเร็จปริญญาเอกและเขียนวิทยานิพนธ์ทางบ้านวิกฤตการณ์เห็นดินของประเทศไทย อาจารย์ก็ได้ขยายความเพิ่มเติมและประเมินสถานการณ์ปัจจุบันของวิกฤตการณ์ทุนนิยมโลกที่กระทบต่อเศรษฐกิจไทยในบางประเด็น ขอเชิญ อาจารย์ครับ...

วิวัฒน์ชัย อัครถาวร ขอขอบคุณครับ สวัสดีครับ ในประเด็นในเรื่องที่จะพูดคุยกันผมดูจากหัวข้อนี้ ผมก็รู้สึก ว่า ไม่แน่ใจว่าตัวเองมีความรู้แค่ไหน ในเรื่องวิกฤตการณ์ทุนนิยมโลก กับการเปลี่ยนแปลงระบบโครงสร้างเศรษฐกิจสังคมไทยในระยะ 10-20 ปีที่ผ่านมา ฉะนั้นแง่คิดอะไรบางประเด็น ที่เสนอไปนั้นก็หวังว่าจะได้รับการแลกเปลี่ยนจาก เพื่อนที่เข้าร่วมฟังกันวันนี้

คือ ระยะ 10 ปีที่ผ่านมา นั้น ผมคิดว่าผู้ อภิปรายหลายท่านก็ได้พูดไปแล้วว่า วิกฤตการณ์ ของทุนนิยมโลกนั้นมันค่อนข้างจะปรากฏเด่นชัด ขึ้น โดยเฉพาะในช่วงปี 2522 เกิดวิกฤตการณ์ ราคาน้ำมัน ซึ่งเป็นครั้งที่ 2 ที่ค่อนข้างจะหนัก หน่วงที่สุดตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา นั่นก็หมายความว่าช่วงระยะตั้งแต่ 2522-2526 ตีบั้นนั้นภาวะของการว่างงานก็ตี ภาวะของความไม่มีเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของแม้กระทั่ง ประเทศ ระบบทุนนิยมหรือศูนย์กลางก็ตีนั้น ก็

ปรากฏเห็นชัดพอสมควร แม้กระทั่งในเรื่องของการเติบโตทางเศรษฐกิจหรืออะไรเหล่านี้ ก็พบว่า ลักษณะเศรษฐกิจของประเทศอุตสาหกรรมทุนนิยมก็ให้พบกับวิกฤตการณ์อย่างมาก การเติบโตทางเศรษฐกิจนี้ซึ่งเคยอยู่ประมาณ 3-4% ในช่วงระยะก่อน 2522 ในช่วงปี 22-26 เป็นอันมาบางปีก็ไม่ถึง 1% ถ้าหากจะดูในเชิงปริมาณว่าทางด้านเศรษฐกิจของประเทศเหล่านั้นเป็นอย่างไร แต่อย่างไรก็ตามผมคิดว่าความสัมพันธ์ในระดับโครงสร้างของประเทศทุนนิยมกับประเทศโลกที่สามนั้น ถึงแม้ว่าเขาจะพบวิกฤตการณ์ต่างๆ ก็มีลักษณะที่เป็นข้อหรือได้เปรียบอยู่ อย่างถ้าเราจะดูโครงสร้างทางการค้าซึ่งนักเศรษฐศาสตร์ก็มักจะพูดถึง Term of trade นี้ ก็เห็น ได้ชัดว่าอัตราส่วนของราคาสินค้าออกกับสินค้าเข้าแม้ว่าจะลดลงก็ตาม แต่ถ้าวเมื่อเปรียบเทียบกันแล้วลักษณะของประเทศทางทุนนิยมก็ยังได้เปรียบประเทศโลกที่สามอยู่

ถ้าเราโยงมาถึงสิ่งที่มันเกิดขึ้นในประเทศไทยเมื่อเดือนพฤศจิกายนโดยเฉพาะเรื่องการลดค่าเงินบาทนั้น ผมก็คิดว่าเราสามารถจะมองได้ว่ามันเป็นผลมาจาก ระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศโลกที่สาม อย่างประเทศไทยนี้ กับ ประเทศทุนนิยมเหล่านั้น ซึ่งถ้าจะมองว่าเห็นด้วยหรือไม่ เห็นด้วยกับการลดค่าเงินบาทนั้น ผมคิดว่าคงไม่ใช่ประเด็นนี้ ด้วยเงื่อนไขเหตุผลต่าง ๆ ซึ่งหลายท่านก็ได้ชี้แจงกันในสัปดาห์ที่แล้ว หรือว่านักวิชาการก็ดี แค่มันเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ถ้าจะมองอีกแห่งหนึ่ง ฉะนั้นในแง่ของผลกระทบของการลดค่าเงินบาทนั้น ผมคิดว่า ก่อนข้างจะมีอยู่สูงอย่าง

แน่นอนในระยะเวลา ทั้งระยะสั้นและระยะยาวต่อเศรษฐกิจไทย

ประเด็นที่ผมจะพูดชั่วระยะเวลาก่อนข้างจากนี้ ผมก็คิดว่าจะเก็บตกบางประเด็นที่ผู้อภิปรายบางท่านอาจจะไม่ได้พูดถึงเท่าไร ก็คือผมอยากจะมองว่า เศรษฐกิจไทยปัจจุบันก่อนข้างที่จะถูกรอบงำจากประเทศศูนย์กลางก่อนข้างมาก ความจริงผมเองก็ไม่ได้เชื่อการวิเคราะห์ในบริบทของระบบโลกอะไรอย่างที่เราเรียกโดยที่ไม่มีกรจำแนกแยกแยะนะฮะ แต่ผมคิดว่าข้ออ่อนของการวิเคราะห์แบบ Dependency หรือทฤษฎีพึ่งพานั้น ก็ยังมีข้อจำกัดอยู่มาก ซึ่งผมก็เข้าใจว่า อาจารย์ไกรศักดิ์ ก็ได้พูดไปบ้างแล้ว คือในแง่ของความสัมพันธ์ไทยกับระบบศูนย์กลางนั้น ผมคิดว่าสิ่งที่ผมค่อนข้างกังวลมาก คือ ในเรื่องของ...ไม่ว่าจะ เป็น IMF ก็ตาม หรือธนาคารโลกนี้ ซึ่งได้มีบทบาทที่เพิ่มขึ้นเรื่อย ไม่ว่าจะในลักษณะที่จะเข้ามาดูแลหรือชี้แนะ ถ้ากับในลักษณะตรวจสอบอย่างใกล้ชิด ความจริงถ้าเราดูแล้วคล้าย ๆ ว่าองค์กรทั้งสองแห่งนี้ไม่ว่าธนาคารโลกก็ดี หรือว่า กองทุนการเงินระหว่างประเทศก็ดี ถูกคล้าย ๆ กันว่ามีความใกล้ชิดผูกพันกับประเทศโลกที่สามเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะนับตั้งแต่ ต้นทศวรรษ 1960 เป็นต้นมาจนกระทั่งถึงปัจจุบันก็เคยเข้ามาดูแลตรวจสอบอยู่เสมอ ผมอยากจะเรียกกรณีของ IMF ซึ่งความจริงมันไม่ถ้อยจะเป็นข่าวเท่าไร จะด้วยเหตุผลอะไรผมก็ไม่ทราบ เป็นที่น่าสังเกตว่า ทางฝ่ายกระทรวงการคลังก็ดี หรือ ธนาคารชาติก็ดี ไม่ถ้อยจะให้ข่าวมากนักว่า IMF ขณะนี้ได้เข้ามาทำอะไรทำอะไรบ้าง แต่ถ้าเราจะดูแล้ว ตัวเลข

หนักต่างประเทศของเรานั้น ซึ่งขณะนั้นมีประมาณ 10,000 ล้านบาท ของภาครัฐบาลเมื่อต้นปี 2525 นี้ ที่กู้มาแล้ว และก็ทำสัญญาและเบิกไปแล้ว ไม่รวมส่วนที่ยังไม่ได้เบิกรวมทั้งภาคเอกชนก็ 12,000 เกือบ 13,000 ล้านบาทนั้น ความจริงตัวเงินนี้ ไม่รวมหนี้ต่างประเทศของ IMF ตัวเลข IMF เขาเก็บไว้ค้างหาก ซึ่งปัจจุบันนี้ประมาณเกือบ 1,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ซึ่งถ้าเราไปกู้ตัวเลขทุนสำรองเราจะพบว่า เกือบจะประมาณ 40% ของทุนสำรองระหว่างประเทศ เมื่อต้นปี 2525 นั้นมาจาก IMF นั่นก็หมายความว่าถ้าเราไม่กู้จาก IMF แล้วนั้น ขณะเงินในกระเป๋าเราเกือบไม่มีเลย ฉะนั้นการลดค่าเงินบาทก็สามารถจะอธิบายได้จากอันนี้เหมือนกันว่า ซึ่งรัฐบาลอาจจะไม่ได้พูดมากเท่าไร โดยเฉพาะในประเด็นที่ว่า รัฐบาลอาจจะในช่วงปลายกันยายน-ตุลาคม ก็ไม่มีเงินที่จะจ่ายให้ข้าราชการ คือ เกิดเงินซากมือแล้วก็ไปขอกู้จากธนาคารชาติ แล้วเงินก็ออกมาหมุนเวียนในตลาดก็เท่ากับว่าเป็นธนบัตรออกมา เพราะฉะนั้น ในขณะที่ทุนสำรองที่ค่อนข้างที่จะไม่ค่อยเพียงพออยู่แล้ว ไม่ถึงเดือนของการนำเงินเข้าเงินเข้า ฉะนั้นเมื่อถึงลักษณะหนึ่งสาเหตุในการลดค่าเงินในช่วงพฤศจิกายน และอีกประเด็นหนึ่งซึ่งผมคิดว่ารัฐบาลคงไม่ได้พูด และธนาคารชาติคงไม่ได้พูดแต่ผมเดาเอาว่า IMF ก็คงมีลักษณะมาบีบอยู่เยอะเช่นเดียวกัน ในการที่ให้ลดค่าเงิน คือ IMF ก็คิดอะที่ปรึกษาของ IMF ก็ดี หรือคณะที่ปรึกษาของธนาคารโลกนี้ มาเมืองไทยเป็นระยะเกือบจะทุกเดือนว่าได้ ในช่วงระยะใกล้ๆ ก็ทราบ

ว่า IMF ไม่มาจะด้วยเหตุผลอะไรก็ความได้ยากเหมือนกันอาจจะเป็นเพราะว่าคือ เมื่อปี 1976 ที่เราไปกู้ IMF มาแล้วก็เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ มาจนถึงปัจจุบัน ที่นี้การทำสัญญาเงินกู้ IMF เป็นองค์การที่ให้เงินกู้ต่างกับธนาคารโลกในแง่ที่ว่า จะช่วยที่จะทำให้คู่ชำระหนี้และดูแลการค้าที่ขาดดุลที่มีนเกิดการผูกผันและเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างการค้าต่างประเทศนั้น เป็นการช่วยชั่วคราวช่วยยาม ฉะนั้นบทบาทของ IMF ต่างจากธนาคารโลกที่ได้เงินกู้ในการเพิ่ม credit ในเรื่องของโครงการมากู้ คำน Infrastructure และอื่นๆ

นโยบายสำคัญของ IMF ก็มีอยู่ 3 ประการ เวลาเข้าไปให้ความช่วยเหลือในค่านเงินกู้กับประเทศโลกที่สามทั่วไป ในค่านแรกก็คือสิ่งที่เขาเรียกว่า **stabilization programme** ซึ่งจุดหลักก็คือว่า กำหนดในเดือนไรศสัญญาว่า ประเทศโลกที่สามนั้นมีการควบคุมการใช้จ่ายรัฐบาล ดูแลการเงินการคลัง พยายาม ๆ ก็คือ ไม่ให้เกิดภาวะเงินเฟ้ออะไรต่าง ๆ เหล่านี้ หรือประเด็นที่สองโดยเฉพาะ ซึ่งเป็นประเด็นที่สำคัญมากก็คือว่า ส่งเสริมการลงทุนต่างประเทศ คือ IMF นี้ ในบางกรณีบางประเทศเขาถึงขนาดที่เข้าไปแทรกแซงก้าวก่ายในลักษณะที่จะเสนอให้รัฐบาลนั้นออกกฎหมายหรือออกอะไรขึ้นมา สร้างเงื่อนไขในการควบคุมการเรียกร้องค่าจ้างแรงงานของฝ่ายกรรมกร โดยเฉพาะ **labor cost** ให้พยายามที่จะกดไว้อย่างมาก และอันที่สาม ซึ่งเป็นสูตรสำคัญก็คือการลดค่าเงิน ถ้าท่านสังเกตพ่วงจะพบว่าประเทศที่พบกับวิกฤตการณ์หนี้ และมีลักษณะที่คล้าย ๆ กับการพัฒนาของเราที่เรียกว่าเป็นแบบทุนนิยม

รอนนอกหรืออะไรแล้วแต่จะเรียก ไม่ว่าจะเป็ใน
ลาตินอเมริกา เม็กซิโก บราซิล หรือประเทศ
ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซียอะไรต่าง ๆ เหล่านี้ เป็น
ที่น่าสังเกตว่า การลดค่าเงินในช่วง 2 ปีที่ผ่านมา
มีมากเหลือเกิน แม้กระทั่งเกาหลีใต้ซึ่งเป็นแม่
แบบที่หลายประเทศรวมทั้งประเทศไทยด้วย ใน
ต้นปี 2529 ซึ่งเราอยากจะเป็นประเทศอุตสาหกรรม
ใหม่อะไรทำนองนี้ ซึ่งเรากำหนดไว้ในเป้า
หมายแผนในปี 2529 ก็ยังจำเป็นต้องลดค่าเงิน
บางประเทศลดเกือบ 100% หลายต่อหลายครั้ง
อย่างบราซิล 50-60%

แล้วสิ่งที่เหมือนกันอีกก็คือว่า พอเวลามีการ
ลด และมีการปรับลักษณะของอัตราแลกเปลี่ยนนี้
แทนที่จะผูกกับเงินดอลลาร์ ก็จะมาเป็นลอยตัว
อะไรต่าง ๆ เหล่านี้ ฉะนั้นสิ่งที่เกิดขึ้นกับประเทศ
ไทยเมื่อไม่นาน เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นกับประเทศอื่น ๆ
ด้วย พุดอย่างนี้ไม่ได้หมายความว่า จะก้าวกระโดด
ไปสู่ข้อสรุปว่า การเป็นเช่นนี้นั้นก่อให้เกิดใน
ลักษณะที่มีผลทางลบเสียทีเดียว เพราะอันนั้นมัน
จะต้องคู่คู่ไปว่ามันจะเกิดอะไรบ้าง คงต้องรอ
ระยะเวลาอยู่ระยะหนึ่ง ที่นี้ถ้าเราดูแล้วจะควับ
ว่าลักษณะของธนาคารนี้จะมีการเพิ่มอย่าง—ผมก็
อยากจะมองอย่างนี้ เพราะว่ามันเป็นส่วนที่เกี่ยวข้อง
โยง เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจ
พอสมควร ถ้าหากปัจจัยภายนอกตัวนี้เข้ามา
ไม่ว่าจะเป็นแผน 6 แผน 7 แผนอะไรที่เราจะ
สร้างขึ้น ผมก็คิดว่ามันจะถูกกำหนดออกมาจาก
ข้างนอกก่อนข้างมาก แต่ที่ผมพูดอย่างนี้ไม่ได้
หมายความว่า จะเลยข้างในหรือปัจจัยอื่น ๆ ซึ่ง
มันจะเป็นตัวชี้ขาด ซึ่งผมก็คิดว่า หลายท่านก็คง

จะได้พูด อย่างอาจารย์ไกรศักดิ์ ก็ได้พูดไปบ้าง
แล้ว ที่ผมเชื่ออย่างนี้ก็เพราะว่า ลักษณะสภาพ
หนี้สินต่างประเทศนี้ ยังมองไม่ออกว่าเราจะ
สามารถลดระดับภาระหนี้ได้อย่างไร เพราะว่า
ภาระหนี้ที่เราจ่ายไป ในที่สุดมันขึ้นเรื่อย ๆ 2-3
ปีมานี้ อย่างปีสุดท้ายนี้ ก็เกือบร้อยละ 20 ของ
เงินตราต่างประเทศที่ได้จากสินค้าออก ซึ่งนั่น
หมายความว่าเราขายสินค้าไป 100 บาท ก็จ่าย
หนี้ไป 20 บาทแล้ว ซึ่งจากการประเมินผล
หนี้ที่เราไปผูกพันที่เซ็นสัญญาแล้วอีกไม่นานก็
เกือบจะถึงร้อยละ 25 อาจจะมีถึงร้อยละ 30 แล้ว
ประเทศต่าง ๆ ที่เคยมีระดับภาระหนี้กันขนาดนี้
นั้น มักจะพบกับปัญหาคล้าย ๆ กับเรา คือความ
ไม่มีเสถียรภาพและอื่น ๆ และถูกกำหนดจากภาย
นอก เพราะฉะนั้นในประเด็นนี้ผมคิดว่าแนวโน้ม
ในอนาคตอันใกล้ 4-5 ปีข้างหน้า—อย่างน้อยก็
ทศวรรษหน้านี้ ผมเองอาจจะมองในทางลบหน่อย
ว่า ลักษณะของสถานการณ์การผูกพันในเรื่องของ
Financial Dependency นี้มันจะมีลักษณะที่เพิ่ม
ขึ้นเรื่อย

ที่นี้ถ้าเราจะบอกว่า เราจะสามารถที่จะลด
ภาระหนี้ได้อย่างไรจึงจะทำให้เสถียรภาพภายนอก
และความสัมพันธ์กับประเทศภายนอกที่ยังครอบ
เราอยู่ ไม่ว่าจะเป็ใน sector ของอุตสาหกรรม
ก็ดี หรือในภาคอื่น ๆ จะลดลงไปได้อย่างไรนั้น
ผมเข้าใจว่า อันนี้เราต้องดูคามความเป็นจริงใน
เรื่องของการผลิต โดยเฉพาะโครงสร้างอุตสาหกรรม
นั่นเอง ถ้าเราจะดูอย่างตัวเลขแน่นอน
ควับว่า เราจะดูในเชิงปริมาณว่าใครครอบใครกัน
ระหว่างทุนต่างประเทศกับทุนภายในนั้นผมคิดว่า

ตัวเลขมันไม่ได้บอกอะไรมากนัก จริงอยู่ ที่ว่าโครงสร้างการสะสมทุนนั้น ถ้าเราเชื่อกับตัวเลข BOI ก็ดี หรืออื่น ๆ นั้น ผมเข้าใจว่าของทุนภายในยังมีมากกว่า แต่ปัญหาที่มีคือว่าทุน 1 ดอลลาร์ของไทยในกับนอก นั้นมันไม่ได้หมายความว่ามันจะมีพลังในการกำหนดทิศทางเศรษฐกิจเท่ากัน นั่นก็หมายความว่าถ้าเรายังไม่สามารถที่จะพยายามพัฒนาผลการผลิตของเราให้สามารถยืนอยู่บนขาตัวเองในระยะยาวได้ไม่ว่าจะเป็นเทคโนโลยี หรืออะไรก็ตาม สมรรถนะในการชำระหนี้ โอภาสก็จะหลุดพ้น ในเรื่องการลดระดับของการที่จะถูกรอบจากภายนอกในเรื่องนโยบายเศรษฐกิจหรือเรื่องอื่น ๆ ก็ก็ยังเป็นที่น่าสงสัยอยู่ว่า จะหลุดพ้นไปได้หรือไม่ อย่างไรก็ดี นี่เป็นประเด็นที่ผมหยิบยกขึ้นมา เพื่อ discuss อาจจะมีหลาย ๆ ท่านอยากจะได้แย้ง ผมเข้าใจว่าอย่างนั้น

ที่พูดไปแล้วนั้น ผมยังไม่ได้พูดถึงความสัมพันธ์การเข้ามาระหว่างรัฐกับภายนอกเลย รัฐของเรากับหัวข้อที่ทิ้งเอาไว้เราอาจจะออกนอกกรอบจากผู้จัดได้กำหนดไว้ ก็คือว่าในประเด็นหนึ่งที่ทางผู้จัดได้เขียนไว้ว่า ช่วงระยะที่ผ่านมาการปรับเปลี่ยนของเสถียรภาพการทหาร รัฐที่เปลี่ยนแปลงไปนั้น ได้ทำให้เศรษฐกิจหรือสังคมไทยเข้าไปผูกพันมากหรือน้อยกับภายนอก ปี 2516 ที่เราเปลี่ยนมานั้น ผมเข้าใจว่า เงินโซเหล่านี้อาจจะไม่เอื้ออำนวยต่อการเติบโตของทุนต่างประเทศเท่า เพราะช่วงประชาธิปไตยเบ่งบานในขณะนั้น ทำให้มีการเรียกร้องต่อแรงต่าง ๆ ลักษณะแบบนั้นนั้นก่อนข้างจะไม่เอื้ออำนวยอย่างมาหลาย

ก่อนการเข้ามาของทุนต่างประเทศ อันนั้นก่อนข้างรักเงิน แต่มันก็เป็นภาวการณ์ชั่วคราว เพราะหลังจากนั้นมาก็ถึงเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ ซึ่งแม้กระทั่ง 6 ตุลาฯ และผ่านมามากเล็กน้อย ผมเข้าใจว่า ทางค่านรัฐบาลขณะนั้นถึงขนาดต้องส่งคนไปขอร้องนักลงทุนต่างชาติ ให้มาลงทุนในประเทศไทย แต่ก็รู้สึกว่าจะเสียวสภาพในแง่ของสภาพของทุนต่างประเทศขณะนั้น ก็มองว่าประเทศไทยยังไม่น่าจะลงทุนนัก เพราะฉะนั้นในช่วงนั้นเราจะพบว่า จีตกการณ์ในระยะสั้นจากภายในก็ไม่ได้ช่วยเกื้อหนุนอะไรเท่าไรนัก แต่อย่างไรก็ตามถ้าเราเชื่อกับปัจจุบันนี้ ลักษณะการเกิด decession จากภายนอกของระบบทุนนิยมโลกก็ตามก็เป็นเงื่อนไขภายในที่เขาเข้ามาไม่ได้ ซึ่งผมก็ถือว่าเป็นเงื่อนไขชั่วคราวมากกว่า ฉะนั้นผมอยากจะขอจบสั้น ๆ เท่านั้น.

สุธี ประศาสน์เศรษฐ์ ขอบคุณครับ อาจารย์วิวัฒน์ชัย รู้สึกว่าได้เสนอข้อมูลที่น่าสนใจในเรื่องบทบาทของ IMF ต่อการเคลื่อนไหวในเรื่องค่าของเงินบาท อะไรต่างๆ เหล่านี้ ซึ่งได้แสดงนัยของอิทธิพลของ IMF ไว้อย่างชัดเจน นอกจากนั้นอาจารย์ได้ย้ำถึงความสำคัญในการที่ว่าจะแก้ปัญหาเศรษฐกิจระยะยาว เราต้องสามารถพัฒนาผลการผลิตและความสามารถในการที่จะเป็นตัวของตัวเองได้ระดับหนึ่ง หรือพึ่งตนเองในระดับหนึ่งจึงจะหลุดพ้นจากปัญหาต่างๆ เหล่านี้ได้ สำหรับผู้อภิปรายท่านต่อไป คือ คร. สมศักดิ์

แต่มีบุญเลิศชัย อาจารย์สอนอยู่ที่คณะเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ และก็มีผลงานตีพิมพ์มากมายเกี่ยวกับปัญหาทางค่านอุตสาหกรรม และบทบาทของบรรษัทลงทุนข้ามชาติ ซึ่งอาจารย์ก็จะตั้งข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับสิ่งที่เราได้อภิปรายกันมาแล้ว อาจจะเป็นบางส่วนเกี่ยวกับทฤษฎีนิยามโลก และบางส่วนเกี่ยวกับปัญหาวิกฤตการณ์เศรษฐกิจไทย เชิญครับ...

สมศักดิ์ แต่มีบุญเลิศชัย ขอขอบคุณกับความจริงวันนี้ผมตั้งใจจะมาฟังมากกว่า เพราะเป็นหัวข้อเรื่องที่ผมไม่ค่อยจะสนทักเท่าไร ผมคุยหัวข้อที่บอกว่าวิกฤตการณ์ทฤษฎีนิยามโลกกับสังคมไทย ผมคงจะไม่พูดเรื่องสังคมไทยมากนัก ผมจะพูดเรื่องเศรษฐกิจไทยมากกว่า ความจริงก็เป็นที่ทราบกันว่า เมื่อทศวรรษที่ผ่านมาก็มีวิกฤตการณ์หลายอย่าง ก่อนหน้านั้นผมจะพูดถึงทิศทางของการพัฒนาอุตสาหกรรม พัฒนาเศรษฐกิจของประเทศที่กำลังพัฒนา ภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองนี้ มันก็มีแนวคิดอะไรต่างๆ หลายอย่าง คือ มีนักเศรษฐศาสตร์ อย่าง เช่น H.W. Singer หรือ R. Psebisch ก็ตี ซึ่งได้เสนอแนะบอกว่า การที่ให้มีการพัฒนาในสาขาเหมืองแร่ก็ดี เกษตรก็ดีหรือที่เรียกว่าเป็น Primary Sector นี้เป็นลักษณะสืบเนื่องมาจากรูปแบบของอาณานิคม หมายความว่าแทนที่จะเอาลักษณะเหล่านี้มาใช้ให้เกิดประโยชน์ภายในประเทศนี้ ในที่สุดผลทางด้านตัวคูณ Multiplier

flex อะไรต่าง ๆ ก็เกิดในประเทศพวกที่ได้อบรม วิกฤตหรือสิ้นวันไป เพราะฉะนั้นอีกอย่างหนึ่งก็คือว่า ทางด้าน Terms of trade หรือว่า ราคาเปรียบเทียบของสินค้าเกษตรก็ดี สินค้าเหมืองแร่ก็ดี ในระยะยาวมักจะอยู่ในสภาพที่เสียเปรียบกว่าสินค้าอุตสาหกรรม เพราะฉะนั้นข้อเสนอแนะจากนักเศรษฐศาสตร์กลุ่มนี้ก็คือว่า เราจะต้องพัฒนาอุตสาหกรรมของตัวเอง ที่มีการพัฒนาอุตสาหกรรมของตัวเองก็บอกว่า โดยทั่วไปเราจะพึ่งตัวเองโดยการบิ่คตลาดซึ่งครบด้วยมาตรการทางภาษีหรืออะไรก็แล้วแต่ ก็คือ Import Substitution หรือการทดแทนการนำเข้า ที่นี้ไป ๆ มา ๆ การทดแทนการนำเข้าก็เกิดปัญหา ช่วงระยะเวลาทศวรรษ 1961 ประเทศส่วนใหญ่แล้วใช้นโยบายทดแทนการนำเข้า ยกเว้นบางประเทศซึ่งไปสู่การส่งออกอย่างรวดเร็ว ปรากฏว่ามันก็เกิดปัญหาการขาดดุลการค้า คู่ค้าชำระเงินการค้าต้องพึ่งพาสินค้าทุน จากต่างประเทศอะไรต่ออะไร ในที่สุดก็ได้มีการเสนอแนะโดยเฉพาะองค์การระหว่างประเทศ อย่างเช่น World Bank, และ IMF ว่าการสนับสนุนการส่งเสริมการส่งออก ซึ่งในที่สุดพอมาเกิดวิกฤตการณ์ใน 2-3 ปีที่ผ่านมา ซึ่งทำให้เกิดมี Protectionism ทำให้เกิดมีเศรษฐกิจตกต่ำ การส่งเสริมการส่งออกก็ประสบปัญหา ก็เลยไม่รู้ว่าจะไปทางไหน ที่นี้ผมอยากจะชี้ว่า ไม่ว่าเราจะพัฒนาอุตสาหกรรมหรือไม่พัฒนาอุตสาหกรรม หรือไม่ว่าเราจะทดแทนการนำเข้าหรือไม่ หรือว่าจะส่งเสริมการส่งออก ถ้าเผื่อว่าเราเบ้คประเทศออกไปและมีความสัมพันธ์กับต่างประเทศ เราจะพัฒนาอุตสาหกรรมที่แรกก็

นึกว่าจะพึ่งตัวเองได้ ความกึกพัฒนาอุตสาหกรรมขั้นต้นนี้ Development Theory เกี่ยวกับการพัฒนาอุตสาหกรรมว่าจะพึ่งตนเองได้ ในที่สุดเราก็พึ่งตัวเองไม่ได้ ทดแทนการนำเข้าก็พึ่งตัวเองไม่ได้ ส่งออกนอรั้งไม่ได้ใหญ่ จะต้องไปพึ่งตลาดต่างประเทศ มันก็เลยเกิดเป็นทางที่เรียกว่าเป็น**ทางตัน**

และก็เป็นทีที่ทราบกันว่าในทศวรรษที่ผ่านมา ระบบของโลกจะเป็นทุนนิยมหรือสังคมนิยมก็แล้วแต่ แต่ว่าระบบเศรษฐกิจของโลกนั้นมันเกิดการปั่นป่วนอย่างมาก มีอัตราเงินเฟ้อที่ค่อนข้างสูง มีเศรษฐกิจตกต่ำ 2 ช่วง หลังจากที่มีวิกฤตการณ์น้ำมัน ระบบการเงินระหว่างประเทศมีการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวง อัตราแลกเปลี่ยนมีการเคลื่อนไหวขึ้นลงเป็นอย่างมาก อัตราดอกเบี้ยในช่วงปลายทศวรรษ 1970 นี้ จนกระทั่งถึงต้นทศวรรษ 1980 สูงขึ้นเป็นประวัติการณ์ คือสูงค่อนข้างมาก และก็มี การว่างงานและเศรษฐกิจตกต่ำมากที่สุดโดยเฉพาะในประเทศทุนนิยมทั้งหลาย โดยเฉพาะหลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา ที่นั่นมันก็เกิดทำให้ประเทศที่กำลังพัฒนาภาคคิดว่า ถ้าหากว่าอยู่ในสภาพการณ์เช่นนี้ เราจะเลือกทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจของเราอย่างไร ความจริงวิกฤตการณ์ของทุนนิยมโลกยกเว้นวิกฤตการณ์น้ำมัน ซึ่งมันเกิดขึ้นเนื่องจากว่า ราคาน้ำมันแต่เดิมมันถูกกดให้ต่ำลง พอ OPEC รวมตัวกันขึ้น มันก็ขึ้นสูง ระบบการเงินอะไรต่าง ๆ ก็คือมันได้เกิดขึ้นในปี 1970 มันเป็นปัญหาสะสมหมักหมมมาตั้งแต่ก่อนหน้านั้น คือเราจะไม่มีการเงินระหว่างประเทศระบบ

ไหนที่จะเอื้ออำนวยต่อการค้าระหว่างประเทศ ได้อย่างที่ไม่มีข้อบกพร่องใด ๆ อย่างประเทศสังคมนิยมเขาก็มีการค้าแบบของแลกเปลี่ยนของ Counter Trade อะไรต่าง ๆ แต่ว่ามันก็มีปัญหาอยู่พอสมควร จนกระทั่งหลายประเทศจะต้องเปิดประเทศออกมากว้าง เพราะฉะนั้นผมเห็นด้วยกับอาจารย์อภิรักษ์ว่าประเทศที่เป็นสังคมนิยม หรือว่าประเทศที่เป็นอะไรอย่างแท้จริง ถ้าเผื่อเราจะนิยาม อย่าง strictly มันก็ modified มาเปิดประเทศบ้าง จีนก็เปิดประเทศ ประเทศยุโรปตะวันออกก็มีหลาย ๆ ประเทศออกมา เพราะฉะนั้นก็ว่ามันก็ต่าง ๆ กัน ซึ่งโดยเนื้อแท้มันก็ต่างกันมาก แต่ว่าเขาก็ก็น่าจะมีส่วนที่จะผ่อนปรนออกมาบ้าง

ทีนี้การที่เราจะเลือกพัฒนาเศรษฐกิจของเราทางออกทางหนึ่งซึ่งมีการเสนอกันมา อาจารย์ไกรศักดิ์ กิติ หรือว่า Implication ของอาจารย์วิวัฒน์ชัย กิติ ก็คือว่าเราจะต้องหยุดหรือลดการพึ่งพาเศรษฐกิจภายนอกซึ่งอันนี้ผมก็คิดว่า น่าจะเป็นทิศทางหนึ่งที่น่าจะทำได้ แต่ว่าเมื่อประเทศเราเปิดกว้างขนาดนี้ เรายังไม่ได้กว้างถึงขนาดกลุ่ม NICs หรือกลุ่มประเทศอุตสาหกรรมใหม่ ซึ่งหลายประเทศตอนนั้นก็เห็นต้นพันธุ์แล้ว อย่างเช่น บราซิล เม็กซิโก อาเจนตินา เกาหลีใต้ ก็อยู่ในอันดับ 4 ของโลก เราจะมาปิดเสียทันทีผมว่ามันน่าจะมีผลเสีย เพราะฉะนั้นการที่บอกว่าจะปิดประเทศผมเข้าใจใน sense ที่ว่า มันบอกว่า อย่าให้ประเทศเปิดมากเกินไปมากกว่าที่จะไปปิดทันทีทันใด การปิดประเทศถ้าเผื่อว่าเปิดมากเกินไปสิ่งหนึ่งที่เราจะต้องยอมรับก็คือว่า ตอนนั้นเรามี

gap ทางด้านเทคโนโลยีอย่างมาก ถ้าเมื่อเราจะไม่ปล่อยให้โอกาสไปเรียนรู้เทคโนโลยีจากต่างประเทศ แน่เนอนคือไม่ใช่เข้าไปซื้อเขามาเฉย ๆ แต่ที่เราจะต้องพัฒนาของเราเอง แล้วก็พัฒนากำหนดคนของเราให้มีประสิทธิภาพ เพื่อที่จะเรียนรู้เทคโนโลยีเขา ถ้าหากเราปิดประตูไม่รับเทคโนโลยีใดๆ ทั้งสิ้น ที่เขาก้าวล้ำหน้าไปมาก แล้วเราหันมาพัฒนาเทคโนโลยีของเราเองมันก็คงจะไม่ไหวเหมือนกัน เพราะฉะนั้นเราบางส่วน... อย่างจีนหลังจากสมัยแก๊งสี่คน ก็ต้องมีการออกมาว่าบางอย่างเขาก็ต้องรับจากข้างนอก ก็คือไม่ใช่ว่าจะไปรับเลยทีเดียว

แต่ว่าในขณะที่เดียวกันเราก็มามองโครงสร้างเศรษฐกิจของไทย ซึ่งคนส่วนใหญ่อยู่ในชนบท ตลาดส่วนใหญ่มันก็ยังอยู่ในชนบทแต่ว่าอำนาจซื้อเขาไม่มี เพราะว่าเราไปกดราคาพืชผลการเกษตรเอาไว้ เราไปเร่งพัฒนาอุตสาหกรรมบาง sector ซึ่งไม่รู้จักโค เพราะฉะนั้นเราควรจะหันมาทางนี้มากกว่า และก็สร้างอุตสาหกรรมภายในประเทศให้มันแข็งแกร่งขึ้นมา ในขณะที่เดียวกันเราก็ต้องปล่อยให้โอกาสในการที่มีการศึกษาคือสัมพันธ์กับต่างประเทศได้ลึก เพื่อมาเสริมสร้างความสามารถในการพึ่งตัวเองของเรา ซึ่งผมก็คิดว่าน่าจะเป็นทิศทางที่ถูกต้องมากกว่าแทนที่จะบอกว่า ไป blame ต่างประเทศ อย่างที่อาจารย์ไกรศักดิ์ก็ว่าซึ่งผมก็คิดว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง หรือว่าแทนที่จะบอกว่าคอนนี้เราจะไม่เอา เรื่องการค้าระหว่างประเทศ การลงทุนกับต่างประเทศจะไม่เอา ผมว่าอย่างนั้นมันก็จะแย่ พอสสมควรว

เพราะฉะนั้นการที่บอกว่าเราจะเลือกทิศทางอะไร ผมว่าอันนั้นมันก็เป็นสิ่งที่น่าจะคิดอย่างที

อาจารย์สุวินัยบอกว่า ชาวนาไทยกลายเป็นกรรมกรน้อยมาก อันนี้อาจารย์ก็บอกว่า เนื่องจากโครงสร้างทางสังคม แต่จริงๆ ผมว่าทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจของเรามัน ไม่เอื้ออำนวยต่อการดูดซับแรงงาน อย่างเช่น เมื่อ 10 ปี ที่ผ่านมามีการส่งเสริมการส่งออกบางประเทศ ทำให้แรงงานมันสามารถเคลื่อนเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมมากขึ้น สิ่งที่ผมพยายามสนับสนุนก็คือ ถ้าทางเรามีการส่งเสริมอุตสาหกรรมขนาดย่อม อุตสาหกรรมในชนบทอะไรต่าง ๆ ถ้าหากว่าสามารถทำได้ รวมทั้งบริหารต่าง ๆ ด้วย ประเทศเราเป็นประเทศที่ใหญ่พอสมควร แม้ว่าอาจารย์สุวินัยจะบอกว่ายังไม่ถึง 100 ล้านคน เรามี 50 ล้านคน ก็คงจะเป็นครั้งหนึ่งของประเทศที่ใหญ่พอสมควร ซึ่งพอจะมีตลาดภายในประเทศอยู่บ้าง ถ้าเผื่อว่าคนเหล่านี้มีอำนาจซื้อ เพราะฉะนั้น ทิศทางที่ถูกต้องก็ควรจะหันมาสู่การพัฒนาชนบท และการส่งเสริมอุตสาหกรรมภายในประเทศ แต่ว่าขณะเดียวกันเราจะต้องไม่ exclude หรือไม่ยกเว้นสิ่งที่เป็นต่างชาติทั้งหลายเป็นสิ่งที่ไม่ดี เพราะว่าถึงอย่างไรเราจะเลิกการผูกพันกับต่างประเทศเราก็ถือว่าเป็นสิ่ง เป็น ไปไม่ได้ ส่วนจะทำอย่างไรนั้น การพัฒนาชนบทเราพูดมาหลายปีแล้วก็ทำไม่ได้จริงจังทำอะไรจริงจะทำได้จริงจัง จะต้องเปลี่ยนรัฐบาลหรือว่าจะทำอะไร อันนี้อยู่นอกเหนือการวิเคราะห์ของผม จะต้องถามอาจารย์ไกรศักดิ์ว่า จะเปลี่ยนสังคมหรือเปลี่ยน โครงสร้างทางการเมืองอย่างไรจะใช้วิธีอย่างไร ทุ่มเงินหรือว่าไม่ทุ่มเงินอย่างไรก็แล้วแต่ ผมขออุทิศแก่ให้ก่อน.

ขบวนการกรรมกรในประเทศทุนนิยมศูนย์กลาง
ก่อนที่จะเข้าประเด็น อาจจะกลับมามองวิกฤต-
การณ์โลก ซึ่งผมถือว่าเป็นอีกแง่หนึ่งที่เราไม่ได้
มองกัน กล่าวคือ ผมมองว่า วิกฤตการณ์โลก
ของทุนนิยมศูนย์กลางเป็นวิกฤตการณ์ของการควบคุม
แรงงาน

ในปี 1973 เศรษฐกิจในประเทศศูนย์กลาง
ได้ก้าวสู่ภาวะวิกฤตสืบเนื่องมาจากการสะสมทุน
เกินตัว (Over Accumulation) ซึ่งมีผลให้อัตรา
กำไรทั่วไปตกต่ำ วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจใน
ครั้งนี้เกิดขึ้นก่อนวิกฤตการณ์น้ำมันในปี 1974
ผมจึงมองว่ามันมีสาเหตุมาจากปัจจัยทางเศรษฐกิจ
ส่วนการเพิ่มขึ้นของราคาน้ำมันที่กลุ่ม OPEC ทั้ง
เป็นตัวทวีคูณให้วิกฤตการณ์เพิ่มความรุนแรงยิ่งขึ้น
วิกฤตการณ์คราวนี้เป็นวิกฤตการณ์ของการควบคุม
แรงงานหรือที่เราเรียกว่า เป็นวิกฤตการณ์ของ
การพัฒนาแบบ Fordism ซึ่งแสดงออกในระดับ
ประเทศในรูปของ Stagnation กล่าวคือว่ามีกร
ว่างงานในเศรษฐกิจสูง มีเงินเฟ้ออย่างรุนแรง
แต่แล้วกลับไม่มีการลงทุนเท่าที่ควร ซึ่งปรากฏ
การณ์อันนี้มันขัดแย้งกับ Phillip ซึ่งกล่าวถึงการ
Trade off ระหว่างการมีภาวะเงินเฟ้ออย่างรุนแรง
กับการว่างงานน้อยหรือว่าเราจะเอามีการว่าง
งานน้อยแต่มีเงินเฟ้อมากเป็นการ Trade off
อย่างนั้น การว่างงานสูงแต่เงินเฟ้ออย่างรุนแรง
กลับไม่มีการสนใจในการลงทุนก็คือสภาพเศรษฐกิจ
ช่วงกันนั้นในปลายปี 1973 ซึ่งก็ได้ส่งผลกระทบ
กระเทือนให้เกิด World Crisis ขึ้นจนมาถึงใน
ปัจจุบัน

ระบบ Fordism นี้ มันคืออะไร คือ ระบบ
ที่ได้พัฒนาขึ้นในสหรัฐอเมริกาในปี 1954 มี
เป้าหมายที่จะลดการต่อต้านของกรรมกรลง ซึ่ง
กรรมกร ในขณะนั้นต้องทำงานหนัก ต้องทำงาน
อย่างเคร่งครัดและอย่างเร่งรัด “บนสายพาน”
แบบสัมพันธ์กันอย่างเป็นลูกโซ่ ที่นี้ทุนก็พยายาม
ที่จะผนวกรวมกรรมกรเข้าไปในกระบวนการสะสมทุน
ภายใต้ระบบของสังคมแห่งการบริโภค เพราะละ-
หานัยคุณนั้นก็เกิดเป็นยุคประนีประนอมกันระหว่างทุน
กับแรงงาน เป็นการประนีประนอมทางประวัติ-
ศาสตร์โดยที่ว่ากรรมกรก็ได้ลดเป้าหมายในการต่อสู้
ทางการเมืองลง โดยเฉพาะในอันที่จะได้ให้เห็น
มาซึ่งสังคมใหม่ เพื่อแลกกับการที่ว่ากรรมกรจะได้
มีรายได้ทั้งทางตรงและทางอ้อมเพิ่มขึ้น แต่การที่
กรรมกรจะมีรายได้เพิ่มขึ้นอย่างสม่ำเสมอนี้ก็หมาย
ความว่า ผลผลิตของแรงงานจะต้องเพิ่มสูงกว่า
ในอัตราที่เพิ่มขึ้นของค่าจ้าง พุดง่าย ๆ ก็คือ
ระบบ Fordism เกิดขึ้นจากการ articulate
กันระหว่างการเพิ่มผลผลิตของแรงงานกับการ
เพิ่มขึ้นของค่าจ้าง ถือเป็น การเคียบโตแบบ
Verious circle ซึ่งเราได้เห็นมาตั้งแต่ปี 1954
จนมาถึงวิกฤตการณ์ในปลายปี 1970

การเพิ่มประสิทธิภาพของแรงงานในประเทศ
ทุนนิยมศูนย์กลางนี้กระทำได้อย่างไร ก็คือว่า จะ
มีการใช้เครื่องจักรแบบทันสมัย Automatic มา
ใช้ในบางช่วงของการผลิต อย่างเช่นว่า ในช่วง
ของการเชื่อมตัวถังรถยนต์ ซึ่งการนำหุ่นยนต์มา
ใช้จะเป็นตัวเร่งให้จังหวะในการทำงานมันเร็วขึ้น
ในโรงงาน เฉพาะฉะนั้นนายทุนก็จะมีการไต่
ขึ้น ซึ่งถ้าไรส่วนนี้ส่วนหนึ่งก็จะแบ่งปันให้กับ

กรรมกรได้ ในแง่ที่ว่าให้ค่าจ้างสูงขึ้น เพราะฉะนั้นถ้าเมื่อค่าจ้างสูงขึ้นก็แสดงว่า ทุนนิยมสามารถที่จะพัฒนาตลาดภายในขึ้นมาได้ มันก็เลยเกิดการพัฒนาระบบที่เรียกว่า "Supply เพิ่มขึ้น สอดคล้องกับ Demand" ก็เลยแก้ไขวิกฤตการณ์เศรษฐกิจแบบการสะสมทุนล้มตลาดไปได้ ขณะหนึ่ง ซึ่งวิกฤตการณ์นี้เป็นวิกฤตการณ์ที่แตกต่างกับในปี 1929

ในขณะเดียวกันเมื่อมีการสร้างตลาดภายในขึ้นมา ทุนนิยมสร้างได้อย่างไร ก็คือว่า หนึ่งให้กรรมกรมีค่าจ้างสูงขึ้นโดยที่ว่า Index การเพิ่มขึ้นของค่าจ้างกับการเพิ่มขึ้นของค่าครองชีพ ในขณะเดียวกันก็มีการพัฒนาค่าจ้างทางอ้อม เช่น ระบบสวัสดิการในโรงงานขึ้นมา มีการจ่ายเงินให้คนว่างงาน แต่แล้วตัวที่ระบบทุนนิยมใช้ในการ regulate หรือการปรับ Demand ให้สอดคล้องกับ Supply ผลที่สุดมันก็สร้างความขัดแย้งขึ้นมาในช่วงหลัง คือ ช่วงปี 1973 ก็คือว่าค่าจ้างเกิดไม่ flexible กล่าวคือ ไม่ตกลงมาในขณะที่ว่าผลผลิตของแรงงานในขณะนั้นก็ตกลงมาเนื่องจากกรรมกรซึ่งต้องทำงานแบบเคร่งครัด "บนสายพาน" ก็เกิดสภาพเรียกว่าเฉื่อยชา เบื่อหน่ายในการทำงาน เพราะฉะนั้นเขาก็ต่อต้านการทำคามระบบการจัดการแบบทันสมัย ในการเลือกงานทำให้ผลผลิตภาพไม่สามารถเพิ่มขึ้นในอัตราที่เหนือกว่าการเพิ่มขึ้นของค่าจ้างได้ ในขณะเดียวกันการพัฒนาาระบบเครดิตเพื่อใช้ในการสร้างตลาดภายในก็ทำให้เกิดสภาพของที่เราเรียกว่า Demonetize ของเงินเกิดขึ้นเพราะฉะนั้นส่วนนี้มันก็ผลักกันให้เกิดภาวะเงินเฟ้ออย่างสูง ทางออกของทุน

นิยมศูนย์กลางปัจจุบันนี้คือว่ามีทางออกอย่างไรบ้างและออกมาได้ 4 หัวข้อด้วยกันคือ

1. เลิกใช้ทฤษฎีการปรับ Demand ของเคนส์ ในระดับประเทศแล้วหันมาใช้ Monetarist หรือเรียกว่าทฤษฎี Supply Size คือว่าการอ้างอิงก็ใช้วิธีการรื้อฟื้นตลาดเสรี เพราะว่ามีการรื้อฟื้นตลาดเสรีนี้จะก่อให้เกิดการแข่งขันทำให้เกิดการเฉลี่ยของอัตราค่าจ้าง เพราะฉะนั้นเมื่อเกิดการเฉลี่ยของอัตราค่าจ้างจะทำให้โรงงานที่ผลิตด้วยต้นทุนที่สูง เปรียบเทียบกับโรงงานอื่นจะต้องถูกขจัดออกไปจากการแข่งขัน เพราะฉะนั้นจะเห็นว่าในประเทศทุนนิยมศูนย์กลางมีการเคลื่อนย้ายทุนจากสาขาที่มีประสิทธิภาพต่ำมาสู่สาขาที่สามารถทำกำไรได้สูง

2. ทุนนิยมศูนย์กลางก็พยายามสรรหาเทคโนโลยีใหม่ ๆ แล้วก็ในขณะเดียวกันก็พัฒนาสินค้าใหม่ ๆ ขึ้นมาด้วย เพราะว่าตลาดในประเทศศูนย์กลางก็ได้มาถึงจุดอิ่มตัว เพราะฉะนั้นก็จะต้องหาทางออกโดยการที่จะสามารถทำอะไรที่จะมีการลงทุนใหม่ ๆ ได้

3. เมื่อโรงงานบางส่วนถูกปิดลง เพราะฉะนั้นการว่างงานในประเทศทุนนิยมศูนย์กลางมันก็จะทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น ซึ่งผมคิดว่ามันเป็นกลยุทธของทุนนิยมศูนย์กลางเหมือนกัน ก็คือว่าก่อให้เกิดการว่างงานสูงจะทำให้กรรมกรลดข้อเรียกร้องลง เพราะว่าค่าจ้างสูงขึ้นเนื่องจากใช้การปรับ Demand ในอัตราก่อให้เกิดสภาพที่เราเรียกว่าความไม่มั่นคงในการทำงาน นอกจากนั้นก็มีการช่วงชิงกับกรรมกรที่ทำงานแบบชั่วคราวมากขึ้น กล่าวคือ จ้างกรรมกรที่ทำงานแบบชั่วคราว

เข้ามาทำงานร่วมกับกรมกรประจำ ซึ่งอันนี้จะก่อให้เกิดการทำงานอย่างเร็วขึ้นในโรงงานด้วย

4. ในโรงงานทุนนิยมโดยเฉพาะ โรงงานที่ประกอบรถยนต์ จะมีการนำรูปแบบการทำงานใหม่ๆ มาใช้ เช่นว่า กรมกรแต่ก่อนนี้จะทำงานแบบสายพาน มีตำแหน่งหน้าที่แบบแน่นอน แต่ก่อนนี้มีความพยายามที่จะหันมาใช้การทำงานแบบเป็นกลุ่ม Q.C. คือว่า ให้กรมกรเกาะกลุ่มกันและก็ทำงานร่วมกันเพื่อที่จะแก้สภาพความเบื้อหนายของการทำงาน "บนสายพาน" ลง

จากนั้นจะเห็นว่า มองจากประเทศทุนนิยมศูนย์กลาง สำหรับประเทศทุนนิยมรอบข้างวิกฤตการณ์เศรษฐกิจจากประเทศทุนนิยมศูนย์กลางได้ก่อให้เกิดการกระจายการลงทุนไปในระดับโลก ใน 2 รูปแบบ คือ รูปแบบที่หนึ่งก็คือ การลงทุนแบบให้เงินกู้ กล่าวคือ ในภาวะเศรษฐกิจโลกซบเซา ประกอบกับการที่ประเทศสหรัฐอเมริกาชุดการกำสูงกว่าในอดีต และมีการสะสมเงิน Euro-Dollar กับ Petro-Dollar ขึ้น ซึ่งเงินนี้ไม่รู้จะไประบายที่ไหน ทุนนิยมศูนย์กลางก็ใช้วิธีระบายในรูปเงินกู้ให้กับประเทศรอบข้าง เราจะเห็นธนาคารต่างชาติได้เริ่ม Nationalize ในปี 1965 ซึ่งธนาคารเหล่านี้จะพยายามแสวงหาทุกแหล่งที่ให้กำไรสูง คือ การให้ประเทศด้อยพัฒนาและประเทศสังคมนิยมในปัจจุบันนี้เงินและก็ส่วนใหญ่เป็นการกู้เงินในระยะสั้น และอัตราดอกเบี้ยก็จะถูก float กับตลาดของ New York เราก็จะเห็นว่า การให้เงินกู้ก็มีลักษณะเป็นเอกชนขึ้นด้วย เพราะว่า การที่ให้ออกชนเข้ามาให้เงินกู้ ทำให้ไม่มีข้อบังคับมากมาย

เท่ากับสถาบันการเงินของรัฐบาล สามารถที่จะให้ Credit ได้มากกว่า ทำไมเขาจะต้องทำอย่างนี้ ที่เขาทำอย่างนี้ก็เพราะว่าเขาต้องการใช้ทฤษฎี Kyenesian ในการปรับ Demand แทนที่จะใช้ในระดับประเทศก็มาใช้ในระดับโลกเสีย ก็คือว่า เอาเงินให้กับประเทศด้อยพัฒนา กู้ เงินกู้ในประเทศด้อยพัฒนานั้นส่วนใหญ่ก็ถูกใช้ในการซื้อสินค้า เครื่องจักร สินค้าอุตสาหกรรมจากประเทศศูนย์กลาง เพราะพวกจริง ๆ แล้ว การแบ่งงานทำในระหว่างประเทศในรูปแบบเก่านี้ มันก็ยังไม่เปลี่ยนแปลงไปเท่าไรนัก ประเทศยังกู้มากยังมีหนี้ท่วมถึงขึ้น ซึ่งการกู้ในระยะหลังนี้ก็เป็นการใช้หนี้มากกว่าที่จะใช้จ่ายในการที่จะลงทุนไปกับการพัฒนาอุตสาหกรรม

ที่เป็นการลงทุนในรูปที่สอง คือ เป็นการลงทุนแบบ Segmentation และ Delocalization ก็คือว่า บริษัทต่างชาติจะชอยขึ้นตอนการผลิต โดยเฉพาะขึ้นตอนที่ใช้แรงงานมากและก็เคลื่อนย้ายขึ้นตอนอื่นนั้นมาตั้งในประเทศด้อยพัฒนา ซึ่งถ้าเมื่อเรามองในประเทศไทยปัจจุบันก็มีโครงการที่จะพัฒนาไปแนวนี้ ก็คือ การส่งเสริมอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก คือ การที่จะผนวกประเทศเข้าเป็นส่วนหนึ่งของระบบเศรษฐกิจโลก ถ้าหากว่ามีการผนวกรูปแบบนี้ ผลที่เกิดขึ้นตามมาก็คือ การ Segmentation ทำให้มีการใช้เครื่องจักรทันสมัย มีการทำงานแบบ "บนสายพาน" กรมกรที่ทำงานอยู่ก็จะต้องทำงาน ในจังหวะที่รวดเร็วแบบเร่งรัดขึ้น ในขณะเดียวกันก็มีแนวโน้มที่ว่าจะมีการกดค่าจ้างของกรมกร เพราะฉะนั้นผมเห็นว่าทางออกของเมืองไทยคืออะไรนั้น ผมตอบไม่

ได้ ก็คิดว่าเราคงว่าจะ Integrate เข้าไปก็ได้อีก แต่ผมคิดว่ามันเป็นปลั๊กของระบบทุนนิยมหรือว่าการซุกซุกแรงงานแบบเร่งรัดในรูปแบบหนึ่ง.

ชเนญต์ ว. ชุ่มทอง ขอขอบคุณอาจารย์วรวีรียมาก ผมคิดว่า ความคิดเห็นโดยสรุปของอาจารย์วรวีรียก็เป็นในทำนองที่ว่าวิกฤตการณ์ของทุนนิยมที่เกิดในทุนนิยมศูนย์กลางก็ก่อให้เกิดความพยายามบีบเค้นเอาผลิตภาพจากแรงงานให้มากที่สุด ด้วยกรรมวิธีต่าง ๆ ในการที่จะเร่งรัดผลิตภาพของแรงงานออกมา ประเด็นนี้ก็ได้ก่อให้เกิดปัญหาการว่างงานซึ่งสะพัดไปจากทุนนิยมศูนย์กลางเข้าสู่ทุนนิยมรอบข้างด้วย ผมจะผ่านให้อาจารย์ดูแล ในการพิจารณาว่าวิกฤตการณ์เหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อไทยอย่างไร โดยเฉพาะในกรณีของแรงงาน...

แด่ ดิลกวิทย์รัตน์ ผมเพิ่งคิดออกว่าจะพูดอะไรตอนที่อาจารย์วรวีรียพูดนี้เอง ผมก็จะเสนอแบบวิจารณ์ คือ จับที่อาจารย์วรวีรียพูดมาบ้าง และที่ฟังคิดได้บ้าง ผมคิดว่าประเด็นที่อาจารย์วรวีรียพูดไปนั้น ผมว่ามีประเด็นอันหนึ่งที่อาจารย์วรวีรียพูดก็คือการเพิ่มประสิทธิภาพของแรงงานเพื่อที่จะชดเชยการตกต่ำของประสิทธิภาพแรงงานอันเนื่องมาจากการรีดรี้นแรงงานโดยใช้ระบบแรงงานสมัยใหม่จนกระทั่งเกิดความเฉื่อย เกิดการหมดกำลังใจในระดับโลก ผมคิดว่าสิ่งเหล่านี้มันก็

เกิดขึ้นในเมืองไทยเหมือนกัน คือความพยายามที่จะปรับประสิทธิภาพโดยมีการนำเอาระบบที่เราเรียกว่า Quality Control Circle หรือว่า QCC. ขณะนี้เอาใช้กันมากในโรงงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโรงงานที่เป็นโรงงานญี่ปุ่น ถึงขนาดมีการเปิดการแจกรางวัลในกลุ่มคนงานคุณภาพ ในโรงงานชั้นหนึ่งทั้งหลาย วันหนึ่งผมพบผู้นำสหภาพ ซึ่งไม่ได้สนใจเรื่องค่าจ้างขั้นต่ำ แต่สนใจที่จะไปปรับรางวัล QCC. ซึ่งผมว่าภาพนั้นมันสะท้อนอะไรบางอย่าง ผู้นำสหภาพปรากฏว่ากลายเป็นผู้ชนะ บอกว่ากลุ่มผมชนะประกวด QCC. เลยจะไปปรับรางวัล QCC. ไม่สนใจที่จะไปฟังเรื่องค่าจ้างขั้นต่ำ เราก็ทราบกันว่าระบบทุนนิยมมันมีปัญหาอย่างหนึ่ง คือ Division of Labor ก็คือ การแบ่งงานกันทำ มันสูงมากจนกระทั่งคนบางคนก็แล้วมาทำงานเฉพาะอย่างโดยตลอด เช่น รั้นหรือกล้อหน้าข้างขวาของรถยนต์อย่างเดียวกันตลอด เพราะฉะนั้นคนที่เกิดความแปลกสภาวะหรือ Alienation มาก เกิดความไม่ภาคภูมิใจในผลงานของตัวเอง เพราะไม่รู้ว่าผลงานที่ออกมาเป็นของตัว มันอยู่ที่ไหน ก็ขาดกำลังใจซึ่งก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้คนรู้สึกเฉื่อยงาน ก็เลยมีการใช้ระบบ QCC. ก็คือเอาให้ลูกจ้างได้มารวมตัวเป็นกลุ่มเล็ก ๆ แล้วก็คิดเอาเองและทำตลอดก็กระบวนการผลิตตั้งแต่กันจนจบ ทำให้ไปไม่กับเพื่อนได้ว่า อันนี้ของอ๊วกกลุ่มอ๊วกที่ดีที่สุด มันก็เลยเกิดภาพที่ว่าความแปลกแยกที่มันเคยเกิดขึ้นมันก็เบรคไป อันนี้ก็อีกกันมากในขณะนี้

ในค่านหนึ่ง QCC. นี้ เพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต แต่ว่าในแง่ของอาจารย์วรัญญ์นั้น มองว่าการเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตนั้นนำไปสู่ค่าจ้างที่สูงขึ้น และถ้าค่าจ้างที่สูงขึ้นนั้นทำให้อำนาจซื้อของบรรดาลูกจ้างมันสูงขึ้น ความต้องการสินค้ามันมากขึ้น เพราะฉะนั้นจะกระตุ้นให้การผลิตขยายตัวไปอีกขั้นหนึ่งนั้นมองในแง่ระดับรวมเฉพาะจะเน้นในเมืองไทยมีปัญหาเพราะว่าใน QCC. คามโรงงานต่าง ๆ นั้น คนที่มาทำงานใน QCC. แล้วแม้กระทั่งเป็นผู้นำสหภาพแรงงานต่าง ๆ นั้น ก็รู้สึกชื่นชมกับการถูกยกย่องให้เป็นผู้นำ QCC. แทนที่จะนำสหภาพ ครองนี้ค่อนข้างจะสำคัญเพราะว่าสาเหตุของการเกิดสหภาพแรงงานอย่างหนึ่งหรือการรวมกลุ่มผู้ใช้แรงงานแม้จะไม่ใช่ในรูปของสหภาพแรงงานก็ตาม ก็คือการรู้สึกแปลกสภาวะเพราะฉะนั้นถ้าครองนี้คนไม่รู้สึกแปลกสภาวะกับรู้สึกว่าการทำงานมีความหมายมีหน้ามีตาต่อไปสหภาพนี้จะทอนความเข้มแข็งของสหภาพแรงงานและที่จะตามมาอีกคือ โดยทั่ว ๆ ไประบบ QCC. นั้น โรงงานที่มี QCC. นั้นเขาจะบอกกันไว้เลยว่า คุยเรื่องอะไรก็คุยได้ คือหาวิธีการปรับปรุงการผลิตให้ดีที่สุด คุยอะไรก็คุยได้ เรื่องเดียวที่ขอไม่ให้คุย คือเรื่องของสหภาพแรงงานและค่าจ้าง นี่เป็นระเบียบกฎเกณฑ์ ที่ไว้อยู่ ผลอันนี้ส่วนหนึ่งก็คือ การนำมาสู่ความอ่อนตัวของอำนาจต่อรองของสหภาพแรงงานหลาย ๆ แห่ง ในขณะนี้นี้โดยเฉพาะอย่างยิ่งในย่านสมุทรปราการ ซึ่งเป็นโรงงานของญี่ปุ่นนี่มาก

อย่างไรก็ตามความอ่อนตัวของสหภาพแรงงานหรือการรวมกลุ่มของลูกจ้างโดยทั่ว ๆ ไปใน

ขณะนี้ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มในรูปสหภาพหรือไม่ก็ตาม ก็คงต้องยอมรับว่าเกิดขึ้นอยู่จริง เมื่อเป็นเช่นนั้นเราจะอธิบายอย่างไร แน่หนอนถ้าจะอธิบายด้วยการนำเอาระบบ QCC. มาใช้ก็จะอธิบายได้เพียงส่วนเล็ก ๆ เท่านั้น สมว่าอันหนึ่งคงต้องยอมรับคือผมไม่พยายามย้อนกลับไปอธิบายถึงสาเหตุของวิกฤตการณ์ของโลกที่จะมีผลกระทบต่อผู้ใช้แรงงานโดยทั่ว ๆ ไป จะศักยภาพจากข้างนอกเขาได้ข้างนอก ผมจะเอาเฉพาะภาพที่มีเกิดขึ้นในเมืองไทย ผมคิดว่าอย่างน้อยที่สุดนี้ อันหนึ่งที่เราเห็นจริง ๆ ก็คือ วิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นกับประเทศเราในฐานะที่เป็นทุนนิยมบริวารเรียกว่าเป็น *Periphery* อันหนึ่งที่เราจะต้องพึ่งข้างนอกมาก อันจะไม่ใช้ทุน ผมอาจจะเห็นด้วยกับอาจารย์ไกรศักดิ์ว่า จริง ๆ แล้วนายทุนไทยนั้นมีความเป็นอิสระพอสมควร แต่ที่สำคัญที่สุดนั้นก็คือ ตลาด วิกฤตการณ์ทางด้านตลาดกับอุตสาหกรรมเอกชนนั้นมีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างมาก แล้วครองนี้เองการเกิดวิกฤตการณ์ขึ้นในตลาดโลกในประเทศทุนนิยมที่เป็นศูนย์กลางนั้น ทำให้การค้าขายในบ้านเรานั้นมันขายกันไม่ออก แล้วกันนอกเหนือจากเรื่องที่ว่าวิกฤตการณ์ของระบบเองแล้ว ถ้าเราจะเอาตัวประกอบอันอื่นเข้ามาที่เช่นเรื่องของนโยบายการเมือง การระบายสินค้าออกไปตามค่านพรมแดนนั้นก็ถูกสกัดกั้น เพราะฉะนั้นสิ่งเหล่านี้มันทำให้ธุรกิจการผลิตของเอกชนที่เห็นชัด ๆ ก็คือสิ่งทอ ก็ชะงักถ่วงลงเป็นอย่างมาก เมื่อเป็นอย่างนี้แล้ว ผลที่เกิดขึ้นก็อย่างที่รู้ ๆ กัน ปัญหาอุตสาหกรรมค้าก็ตามมา ปัญหาอุตสาหกรรมเงินและในท้ายที่สุด ปัญหาหนี้สินก็ตามมา

ที่เห็นเมื่อเกิดภาวะอย่างนั้นขึ้นมา ที่เห็นชัดอันหนึ่งก็คือ เมื่อมีหนี้มากขึ้น ตามว่าทำไมรัฐบาลต้องแก้ไข ผมก็คิดว่าปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือว่า ถ้าไม่ชำระหนี้ไม่มีปัญหาชำระหนี้ จะเกิดอะไรขึ้น ตรงนี้ น่าสนใจตรงที่ว่า การปรับแก้เพื่อที่จะเพิ่มความสามารถในการที่จะชำระหนี้ได้ เป็นเครื่องประกันว่าผู้กู้หนี้จะมีปัญหาถูกต่อมาหรือว่าจะได้รับเงินกู้ยืมถูกต่อมาหรือไม่ ถ้าไม่มีการแก้ไขปัญหานี้ ไม่มีการปรับแก้ อะไรต่างๆ นี้แล้ว การจะได้รับเงินกู้ยืมในวงก่อนมานั้นมันเป็นไปได้ ซึ่งตรงนั้นผมคิดว่าสำคัญ เพราะว่าบ้านเราหนี้เราปกครองกันมา เราพัฒนากันมานั้นเราอาศัยเงินกู้ยืมเยอะ ถ้าจะลงมาในระดับล่างเป็นจุด ๆ ของเศรษฐกิจทั้งหมด ผมจะยกตัวอย่าง เช่น รัฐวิสาหกิจ รัฐวิสาหกิจนั้นถูกต่อมาเป็นวง ๆ พอมาถึงจุดหนึ่ง รัฐวิสาหกิจถูกบีบบังคับให้ปรับนโยบายให้มีกำไร มิฉะนั้นจะไม่ให้กู้ยืมต่อไป ที่เห็นเมื่อไม่มีการกู้ยืมต่อไป ปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือ การบริหารรัฐวิสาหกิจนั้นจะอย่างไร เช่นเดียวกับในระบบของบ้านเมือง การที่รัฐขาดแคลนเงินในการที่จะบริหารประเทศ เนื่องจากเขาไม่ให้กู้ก่อนนั้น อันนั้นจะเกิดความฝืดเคืองในระบบของการหล่อหลอมกลไกอำนาจรัฐที่ใช้ในการปกครอง ไม่มีเงินจ่ายเงินเดือน (ข้าราชการทหาร ตำรวจ ฯลฯ) ไม่มีอะไรต่าง ๆ (งบประมาณทหาร, การศึกษา, การพัฒนา ฯลฯ) เหล่านี้ อะไรจะเกิดขึ้นในท้ายที่สุดก็เกิดความเครียดทางการเมือง แล้วก็อำนาจที่เคยปกครองกันก็จะทำไม่ได้ อันนี้เป็นสิ่งที่รัฐบาลกังวลในการปรับปัญหาหนี้สินต่างๆ นั้นก็จะต้องทำตัวอย่างที่เราเห็นก็คือการเปลี่ยนอัตราแลกเปลี่ยน

หนี้ ซึ่งเป็นวิธีหนึ่งอันมีอยู่ไม่กี่วิธีนัก สำหรับการแก้หรือบรรเทาวิกฤตการณ์ในระบบทุนนิยม

ที่หนักในแง่หนึ่ง ก็คือการตกต่ำในภาคเอกชนนั้นในการค้าอาจจะไม่ใช่ในการผลิต ในการค้าของภาคเอกชนที่มันเกิดขึ้นจริง ๆ แล้วกระทบกระเทือนแรงงานมากก็คือ อำนาจจ่าย อำนาจจ่ายของนายจ้างในภาคเอกชนนั้น มันลดลงอย่างชวบ สมัยหนึ่งประมาณปี 2516-2519 การยื่นข้อเรียกร้องของลูกจ้าง ผมพูดเฉพาะในสหภาพแรงงานนะ เราอาจจะไม่ได้พูดถึงกลุ่มแรงงานในรูปอื่น การยื่นข้อเรียกร้องของลูกจ้างนั้นเป็นสิ่งที่กระทำเสียจนกระทั่งลูกจ้างนั้นรู้สึกว่ามีอำนาจที่มันมีสิทธิยื่นข้อเรียกร้อง แล้วไม่มีความรู้สึกเลยว่า นายจ้างนั้นมีสิทธิยื่นข้อเรียกร้องด้วย ทั้ง ๆ ที่จริง ๆ แล้วตามกฎหมายนายจ้างมีสิทธิแก่นายจ้างไม่เคยใช้สิทธิอันนั้นมาก่อนเลย จนกระทั่งมาถึงระยะปี 2522 เป็นต้นมา จนกระทั่งบัดนี้ฐานะนายจ้างเปลี่ยนไปโดยเกิดวิกฤตการณ์ทางด้านการตลาดนี้ ทำให้อำนาจจ่ายของนายจ้างนั้นทรุดต่ำลงเป็นอย่างมาก เพราะฉะนั้นเราจะเห็นว่านายจ้างได้เปลี่ยนเทคนิคใหม่ ๆ จากวิกฤตการณ์อันเนื่องมาจากวิกฤตการณ์ของโลกอันนั้น ก็คือว่า เมื่อลูกจ้างยื่นข้อเรียกร้องไปนั้น นายจ้างจะยื่นสวนทันที โรงพยาบาลแห่งหนึ่งอยู่ตรงแถวๆ สะพานควาย ลูกจ้างยื่นข้อเรียกร้องไป ขอเพิ่มสวัสดิการ 10% สมมตินะ นายจ้างยื่นสวนมาบอกขอเลิกสวัสดิการที่เคยให้ทั้งหมดสรุปแล้วเราจ่าต่อรองกันไปกันมา ได้เท่ากับเก่า อันนี้เป็นเทคนิคอันใหม่ที่เกิดขึ้น เขาเริ่มใช้สิทธิอันที่เขา มีอยู่แล้ว นอกจากนั้นแล้วในระยะหลังนี้

เราจะเห็นโรงงานบางแห่ง สิ่งทอบางแห่ง นายจ้างยื่นข้อเรียกร้องเอากับลูกจ้างของลค่าจ้างครั้งหนึ่ง โดยให้ลูกจ้างทำงานวันเว้นวัน เพราะขายไม่ออก บางแห่งลูกจ้างยื่นข้อเรียกร้องนายจ้างบอกหนึ่งไม่ต้องสใครค์นะที่ปิดโรงงานเองเพราะมันขายไม่ออก ก็ไม่รู้จะเปิดไปทำไม ? และถ้าเขาสใครค์เขาไม่มีสิทธิได้ค่าจ้าง หรือเกิดสภาพที่เราเรียกว่า "การบีคังนางคจ้าง" นั้น ก็ไม่ต้องจ่ายกัน ก็คือ เพราะฉะนั้นสภาพอย่างนั้นทำให้ธุรกิจเอกชนนั้นมีผลอย่างมาก การลดค่าของธุรกิจเอกชน การลดค่าของอำนาจจ่ายของฝ่ายนายจ้างในภาคเอกชน ได้บ่อนทำลายความเข้มแข็งของสภาพแรงงานและกลุ่มลูกจ้างลงเป็นอย่างมาก ลูกจ้างที่เคยมีความเข้มแข็งแถวบ้านวังสาคองจำได้โรงงานสิ่งทอขนาดยักษ์แห่งหนึ่งถึงขนาดล้มโรงงานไปเลย คือยอมจ่าย 6 เดือน 7 เดือน ผมเคยถามพวกที่เขายังเหลืออยู่เช่น พวกแถวบริคสโตน พวกนี้ว่าช่วยอะไรเขาได้บ้าง เมื่อเขาโดนอย่างนี้ เขาบอกก็ช่วยเอารถไปส่งเขาที่บ้านก็ไม่รู้จะทำยังไง คือมันเลิกโรงงานทั้งโรงงานเลย เป็นพื้นล้านแต่ก็เลิกได้ ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าทึ่งมาก อันนั้นเป็นวิกฤตการณ์ที่กระทบมายังภาคเอกชน

ยังมีอีกวิกฤตการณ์หนึ่งที่กระทบมายังภาครัฐบาลแล้วก็มีผลอย่างมากต่อขบวนการสภาพแรงงานในประเทศไทยอย่างที่เราทราบกันว่า ภาวะหนี้สินการขาดดุล อะไรต่างๆ ในบ้านเรานั้น ในท้ายที่สุดแล้วมันไปมีผลผลักดันให้รัฐบาลนั้นพยายามลดค่าใช้จ่ายลง นโยบายอันหนึ่งที่พยายามลดค่าใช้จ่ายอันนี้ ขอให้ดูนโยบาย ปี. 4 คือ เปรม 4 เขาบอกไว้เลยว่า รัฐบาลจะไม่ยอมให้รัฐวิสาหกิจมาเป็น

ภาระทางค่าใช้จ่ายกับรัฐบาลอีกต่อไป นั่นก็หมายความว่า ถ้าคุณขาดทุนรัฐบาลก็จะไม่มีปัญหาจนเจ็ด นี่เป็นการยื่น Notice ที่ให้รัฐวิสาหกิจจัดการกับลูกจ้างของตัวเองเอาเอง อันหนึ่งที่ปรากฏเห็นชัดก็คือ รัฐวิสาหกิจในหลาย ๆ แห่งพยายามที่จะใช้ผู้บริหารเอกชนเข้าไปบริหาร แทนแทนข้าราชการที่มีอยู่แต่เดิม ขอให้ดูการประปรานครหลวงที่เขาคุณเอกทศย์ อุไรรัตน์ การประปรานภูมิภาคเขาคุณเมธีชัย วีระไวทยะ ไปบริหาร ซึ่งก็จะเห็นว่าแนวโน้มในการบริหารมุ่งไปที่ภาคไรชาคทุนมากขึ้น เพื่อที่จะเก็บเอาประสิทธิภาพออกมา

นอกจากใช้การบริหารดังกล่าวแล้ว อีกอันหนึ่งที่สำคัญก็คือ ปรับระบบบริหารทั้งหมด ซึ่งอันนี้จะกระทบกระเทือนทางบ้านแรงงานก็คือ ได้มีการริบอำนาจต่อรองของฝ่ายบริหารไปจากผู้บริหารรัฐวิสาหกิจ ตั้งแต่เดือนกันยายน 2524 เป็นต้นมา นั่นก็คือว่า เดิมทีเดิยวันนั้นลูกจ้างถ้าสภาพเข้มแข็งสามารถต่อรองกับนายจ้างได้ ถ้าได้ก็ได้อันเลย แต่ว่าในเดือนกันยายน 2524 มีมติคณะรัฐมนตรีออกมาว่า ห้ามมิให้ผู้บริหารในรัฐวิสาหกิจนั้น ทำการตกลงกับลูกจ้างในเรื่องค่าจ้างและสวัสดิการอันเกิดเป็นเงินได้อำนาจในการตกลงอันนี้ถูกโยนไป คณะรัฐมนตรีในเบื้องต้น แค่อ้อมมาได้อ้อมเป็นอำนาจของ รมท. คลัง เพราะฉะนั้นผลที่เกิดขึ้นก็คือว่า สภาพแรงงานต่อสู้จะเข้มแข็งอย่างไรก็ตาม ก็ไม่ได้เข้มแข็งโดยเปรียบเทียบกับฝ่ายบริหาร แค่ว่าจะเข้มแข็งโดยเปรียบกับรัฐบาลทั้งคณะ ซึ่งอย่างนี้แล้วมันทำให้อำนาจการต่อรองของลูกจ้างนั้นแย้ เพราะฉะนั้นจะเรียกร้องอะไรก็จะไม่ค่อยได้ ผม

จะยกตัวอย่างเช่น สหภาพแรงงานวิทยุการบินแห่งประเทศไทย เขามอกเขาคกลงกับนายจ้างซึ่งก็คือ การบินไทยได้เรียบร้อยแล้ว แต่พอไปยื่นกระทรวงการคลังเพื่ออนุมัติในเรื่องนี้ เพราะไม่มีปัญหาระหว่างคนที่รับเงินกับคนที่จ่ายเงินแล้วรัฐบาลบอกว่าอนุมัติไม่ได้เพราะจะเป็นเยี่ยงอย่างให้กับรัฐวิสาหกิจอื่น ไม่ใช่ไม่มีเงินจ่ายนะครับ แต่รัฐพยายามคุมตวงนี้มาก เพราะว่ากลัวจะกระทบกระเทือนรายจ่ายของรัฐ

อีกอันหนึ่งที่เกิดขึ้นก็คือ รัฐบาลก็พยายามลดค่าใช้จ่าย ที่กระทบกระเทือนลูกจ้างอยู่มากเหมือนกัน อันนั้นก็คือ จะเห็นได้ว่ารัฐวิสาหกิจบางแห่งในขณะนั้นมีการยกเลิกค่าล่วงเวลา (Over Time) ไปโดยเด็ดขาด ไม่มีงานล่วงเวลายำหนักก็เป็นตัวอย่างอีกอันหนึ่ง ซึ่งถ้าจะถามว่ากระทบกระเทือนลูกจ้างหรือเปล่า...แน่นอนเลย!

แต่ที่ผมคิดว่าร้ายแรงที่สุดและมีผลกระทบกระเทือนอย่างมากคือขบวนการแรงงานก็คือนโยบายที่ว่า ถ้าหากว่าเอาไว้ไม่อยู่แล้วก็ขายอันนี้สำคัญ คือ ก่อนจะขายคงยุบเป็นแผนก ๆ เมื่อจะยุบจะขายกัน คือรัฐวิสาหกิจ เพื่อจะให้ได้ผลกำไรมันก็ยาก เพราะหลาย ๆ แห่งตั้งขึ้นมาเพื่อขาดทุนโดยเฉพาะ โดยไม่คำนึงถึงกำไรขาดทุน อาจจะโดยเหตุผลเพื่อความมั่นคงหรือเพื่อสาธารณชนอะไรต่าง ๆ ก็ตาม นี่ถ้าอยู่ ๆ จะเปลี่ยนให้มันได้กำไรมากง่าทำได้ยาก เมื่อทำกำไรได้ยากมันก็ต้องมีการยุบเป็นบางส่วนหลาย ๆ แห่ง ถ้าสุดท้ายก็จะโรงงานสารส้ม คนที่มาทำงานรัฐวิสาหกิจก็คิดว่าเขาคืนไม่ออกแน่แล้ว นื่อง ๆ ราชการ คือ ถ้าไม่ขายก็ไม่ออก กลับปรากฏว่า

โรงป๋อแม่เมาะ โรงงานทอกระสอบ กระทรวงการคลัง ถ้าสุดท้ายก็การสารส้ม พวกนี้ก็ถูกลอยแพไปเรียบร้อยแล้ว เพราะฉะนั้นสิ่งที่เกิดขึ้นก็คือ สหภาพแรงงานทั้งหลายซึ่งสมัยหนึ่งเคยทำหน้าที่ยื่นข้อเรียกร้องรุกไปข้างหน้า ขณะนี้หยุดแล้วก็พยายามที่จะยืน คือ พยายามที่จะคว้า คอไปนี้ ฝ่ายบริหารจะยื่นเอาอะไรไปจากคว้ออีก หมายความว่า เขาจะคิดอะไรบ้าง รดรับส่งจะเลิกไหม?

Over Time จะเลิกไหม? แผนกนั้นจะยุบไหม? เพราะฉะนั้นขบวนการสหภาพแรงงานในขณะนี้มันจึงเป็นส่วนที่คับขัน ไม่ใช่รูกร้อยอย่าง 3 ปีหลังปี 2516 อีกต่อไป ถ้าเรามองในภาพทั่ว ๆ ไป ในหน้าหนังสือพิมพ์หรืออะไรก็ตาม เราจะเห็นว่าในขณะนี้ บทบาทของสหภาพแรงงานในการเรียกร้องอะไรต่าง ๆ นั้น มันค่อนข้างที่จะทรุดลงอย่างมาก เนื่องด้วยวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่มีผลกระทบ ในแง่ของตลาดของภาคเอกชน หรือในแง่ของการบีบบังคับเนื่องจากปัญหาหนี้สินของรัฐบาลก็ ทั้งสองประการนี้ทำให้ขบวนการสหภาพแรงงานทั้งฝ่ายเอกชน และฝ่ายรัฐวิสาหกิจนั้นอยู่ในฐานะที่คับขันเป็นอย่างมากในปัจจุบัน ขอขอบคุณ.

ชเนฐฐี ว. ชุมทอง ขอขอบคุณมากครับ อาจารย์แต ได้พยายามชี้ให้เห็นผลตกกระทบต่อกรณีของไทยโดยเฉพาะว่าวิกฤตการณ์ทุนนิยม ซึ่งจะเห็นว่าได้เกิดรูปการณ์ใหม่ของการแรงงานไทยคือ นายจ้างก็ได้ยื่นข้อเรียกร้องเหมือนกัน และ

ก็มีการปรับเปลี่ยนอำนาจเอกสิทธิ์ในการตกลงเงิน
ไรเงินหรืออะไรก็ตามอะไร ก็ได้มีการโยกย้ายถ่าย
เทเพื่อทำให้ลูกจ้างมีความลำบากมากขึ้น นอก
จากนั้นก็ยังมีมาตรการอื่น ๆ อีกหลายมาตรการ
ที่มีลักษณะที่เรียกว่าพยายามรีทรอนสิทธิเสรีภาพ
และผลประโยชน์ที่แรงงานเคยได้ ซึ่งบังเอิญภาพ
ที่อาจารย์ให้ส่วนใหญ่จะเป็นภาพของแรงงานที่มี
สภาพแรงงาน เราก็เลยไม่เห็นภาพแรงงานที่ไม่
มีสภาพแรงงานซึ่งจะมีปัญหามากกว่าแรงงานที่
มีสภาพอย่างไรบ้าง อีกจุดหนึ่งก็คือสภาพแรง
งานส่วนใหญ่เป็นแรงงานของรัฐวิสาหกิจซึ่งจะ
เป็นตัวอย่างที่เห็นชัดที่สุดของวิกฤตการณ์ทุนนิยม
ที่ส่งผลกระทบต่อแรงงานไทย ผมอยากจะผ่านไป
ให้อาจารย์อภิชัย เสนอครับ...

อภิชัย พันธุ์เสน ขอบคุณครับ ผมคิดว่ามัน
ง่ายสำหรับเราที่จะไปวิจารณ์ในวิจารณ์นี้ แม้ใน
10 นาทีที่ผมอยากให้พวกเราได้ช่วยวิจารณ์ตัวเอง
ว่า เท่าที่สังเกตคุณรู้สึกว่าเป็นผมอยู่ที่ธรรม-
ศาสตร์ผมรู้สึกว่า จะเป็นฝ่ายซ้าย อยู่ที่เป็น Neo
-Classic แต่ว่าข้อเสียก็คือว่า ผมคิดว่าพวกที่
เรียกตัวเองว่าเป็นฝ่ายซ้ายบางที ไม่ค่อยทำการ
บ้าน ก็เท่าที่ผมได้ไปประชุมอยู่ในต่างประเทศ
พวกที่เป็นฝ่ายซ้ายเขาศึกษาความคิดของพวก Neo
-Classic ก่อนข้างจะมาก เพราะฉะนั้นเวลา
เขาจะตีเขาตีให้หงายกตเกล้าไปเลย แต่ว่าของเรา
นี้บางทีไม่รู้หรือว่าเขาคิดกันยังไงแล้วก็เป็นปะ
ไป... แล้วก็ไม่ค่อยตรงประเด็นในที่สุดไปเจอเอา
Neo-Classic ที่เขาแข็งจริง ๆ เขาคิดกตเกล้า

เป็นส่วนใหญ่ และนี่คือสภาพของพวก Political
Economist ในเมืองไทย ยกตัวอย่าง อย่างกรณี
ลดค่าเงินบาทก็ดี เรื่อง Q.C. อะไรต่าง ๆ เป็น
เรื่องของการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าของพวกนายทุน
ในโลกทุนนิยม เพราะฉะนั้นมันไม่ค่อยจะมี
Implication อะไรมากมายเท่าไร ยกตัวอย่าง
การลดค่าเงินบาทนี้ เราจะพูดกันว่ามันเป็น Crisis
เพราะว่าเขาเผชิญมาทำคอนนี้ จริงๆ แล้วถ้าหาก
ว่ามันทำมา 10 กว่าปีทำให้เงินบาทลอยตัว เราก็
ไม่มีประเด็นที่จะมาพูดกันคอนนี้ จริงๆ แล้วการ
ที่เอาเงินบาทให้ไป Fixartificially กับเงินของ
สหรัฐ ฯ เพราะฉะนั้นมาแก้เอาคอนนี้มันก็เลยจะมี
ปัญหาจริง ๆ แล้วมันเป็นเรื่องอื่น ส่วนเรื่อง
Q.C.-Circle นั้นเป็นเรื่องญี่ปุ่นที่เขาได้ทดลอง
มานาน อันนี้ไปศึกษาได้จากงานของ Professor
Kohike ที่เขาชี้ให้เห็นว่าการมี Q.C.-Circle ทำ
ให้การรวมกรญี่ปุ่นมัน dosile ไป เพราะเมื่อก่อน
กรรมกรญี่ปุ่นนี้ radical มากกว่านี้ เหตุผลของ
เขาหรือเหตุผลค่านายทุนก็คือว่า เพื่อที่จะให้
กรรมกรได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาปัญหา
Inefficiency ในโรงงานมากขึ้น มีส่วนมากขึ้น
เพราะฉะนั้นก็ทำให้กรรมกรรู้สึกว่าเขาเอง มีส่วน
กำหนด ทำให้เขาก็ได้รับ Promotion พิเศษอะไร
ต่างๆ มันก็เลยเบนความสนใจ อันนี้ก็ เป็น Tactic
อันหนึ่งของนายทุน แต่มันก็ implication
อย่างที่อาจารย์แล้วว่าไว้ อันที่สองที่ว่า เป็นข้ออ่อน
ของเรา ก็คือว่ามักจะ ไม่ค่อยเตรียมตัวทำการ
บ้านมาจับเสียมมือเปล่า และก็ ไม่ค่อยได้มีความ
respect ผู้ฟังมากนัก ก็คือไม่ค่อยให้เวลาผู้ฟัง

ถามปัญหาเท่าไร? คือ พุคเสียหมดเวลาแล้วผู้ฟังก็ไม่มีโอกาส

ทีนี้อยากจะกลับมาพูดถึงประเด็นที่ผมจะชี้ให้เห็นก็คือว่า ในวิกฤตการณ์ของโลกที่ส่งผลกระทบต่อกระเทือนในเรื่องการจ้างงานของไทยนั้น อาจารย์และได้มาชมพวกเขาในตอนท้ายคือ เรื่องหนี้สินกับเรื่องตลาด ทีนี้เรื่องหนี้สินกับเรื่องตลาดมันเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องอย่างที่ผมได้ชี้มาในตอนต้น ชี้ให้เห็นว่าหนี้สินมันเกิดขึ้นเนื่องจากมีวิกฤตการณ์รัฐบาลของประเทศเราก็พยายามที่จะพัฒนาประเทศให้โตเร็วเพื่อรักษา Growth rate เขาไว้เพื่อจะให้ทันคนอื่นเขา กู้หนี้ยืมสินมามากขึ้น ใช้ Import Substitution ยิ่งทำไปมากขึ้นก็ยิ่งเป็นหนี้มากขึ้นอะไรต่างๆ พอดีเปลี่ยนมาเป็น export เขาก็มีปัญหาถูกสกัดกั้นเนื่องจากว่ามีปัญหาแรงงานในประเทศที่พัฒนาเอง เพราะฉะนั้นก็โดนปัญหา Protectionism สกัดกั้น เมื่อเป็นเช่นนั้นก็ทำให้เกิดปัญหาวิกฤตการณ์อย่างที่อาจารย์แลชี้ให้เห็น ผมคิดว่ามีประเด็นอีกประเด็นหนึ่งเป็นเรื่องที่ความจริงแล้วส่งผลมาจากวิกฤตการณ์ในปัจจุบัน แต่ทว่ามีประวัติศาสตร์มายาว ปัญหาการว่างงานของเราที่จะเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะเรื่องที่ผมเกี่ยวข้องกับอยู่ คือ ปัญหาอัตราการว่างงานโดยเบ็ดเสร็จได้เพิ่มขึ้นอยู่ตลอดเวลา หรือไม่การว่างงานของผู้มีการศึกษาที่มันเพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วมันเป็นปัญหาที่สืบเนื่องมาจากกลยุทธ์ในการพัฒนาเศรษฐกิจที่เรานำมาใช้ เราพยายามปล่อยคนออกมาจากภาคการเกษตร ในขณะที่เขวกันภาคในเมืองไม่สามารถที่จะ absorb เข้ามาได้ เพราะฉะนั้นปัญหานี้ก็เป็นปัญหาที่มีได้เกิด

จากวิกฤตการณ์โดยตรง แต่มันเกิดจากความไม่ถี่ที่รัฐบาลได้ทำมาเป็นอันมาก แต่ว่าหาใช่เป็นเรื่องความผิดพลาดภายในประเทศของเรา เพราะนโยบายพัฒนาอะไรต่างๆ ก็ถูกกำหนดมาจากธนาคารโลกหรือองค์การให้ความช่วยเหลือจากต่างประเทศต่างๆ เพราะฉะนั้นทั้งหมดนี้เกี่ยวพันกันเป็นลูกโซ่ในปัญหาที่เกิดขึ้นในขณะนี้ แต่ว่าสิ่งที่สำคัญก็คือว่า เมื่อเกิดวิกฤตการณ์เช่นนี้ทำให้อุปสงค์ต่างๆ รุนแรงขึ้น แล้วก็อย่างที่อาจารย์และได้ชี้ให้เห็นว่า เมื่อปัญหารุนแรงขึ้นก็เป็นธรรมชาติ (ซึ่งอธิบายใน Neo-Classic ก็ได้ไม่มีปัญหาอะไร) คือ มี Supply มากขึ้นขณะที่นายจ้างมีอำนาจต่อรองมากขึ้นเพราะฉะนั้นอำนาจต่อรองของลูกจ้างก็ลดลง จึงมีปัญหาคนแรงงานมากยิ่งขึ้น ผมอยากจะจบของผมแก่นักก่อน อยากจะให้คนตามมากกว่า.

ชโนฎฐ์ ขอบคุณมากครับ ผมคงจะไม่สรุปของอาจารย์อีกยี่หลังจากที่อาจารย์อภิรักษ์ได้บรรยายถึงความรู้สึกต่อเศรษฐศาสตร์การเมือง ผมคิดว่าคงจะเป็นข้อเคืองใจที่พวกเราคงจะรีบไปพิจารณา ผมอยากจะใช้ช่วงนี้เบ็ดโอกาสให้มีการซักถาม จึงขอเชิญสมมนาสมาชิกทุกท่าน ส่งคำถามหรือจะกล่าวจากไมค์ตรงหน้าก็ได้ครับ...

ไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ การวิพากษ์วิจารณ์เศรษฐศาสตร์การเมือง ผมก็ยอมรับโดยถ้วนใหญ่ คือ พวกเศรษฐศาสตร์การเมืองมักจะใช้เวลาตก

เดียวกันเองมากกว่าไปดกเดียวกับ Neo-Classic ส่วนใหญ่ซึ่งอันนั้นมันเป็นพลวัตที่สูงของพวกเขา แล้วก็ยังเป็นมิตรกันได้มาทำงานร่วมกันได้ แต่ถ้าหากพูดถึงความแตกต่างระหว่างเศรษฐศาสตร์การเมืองกับ Neo-Classic นี้ผมคิดว่ามันมีอยู่สูงกว่าในแง่ที่ว่า อาจารย์อาจจะบอกว่า นายไกรศักดิ์ เป็นนักโฆษณามากกว่านักวิชาการ หลายๆ คนก็คิดว่าผมเป็นอย่างนั้น บางทีผมเองก็มีความรู้สึกเหมือนกันว่าตัวเองเป็นอย่างนั้น (เสียงหัวเราะ) แต่ในสายตาของผม ผมทั้งคำตามตลอดเวลา เช่น ผมเคยพบกับอาจารย์คนหนึ่งซึ่งไม่ยอมยกเอ่ยชื่อ ซึ่งเป็นมิตรที่ดีของผมอยู่รวมศาสตร์ก็คุยถึงปัญหา ชาวไร่ชาวนากับนายทุน การชุกวิค ฟุดถึงการลดค่าเงินบาท ผลกระทบกระเทือนที่มากมาย เขาก็บอกผมว่า ผมไม่รู้ Graph ของข้าว ของตลาดข้าวโพด ผมก็บอกว่าเขาที่พูดถึงโครงสร้างทางตลาดตลอดเวลาคูณเองก็มีบทความเขียนเกี่ยวกับโครงสร้างทางตลาดและนโยบายของรัฐบาลตลอดเวลาว่ามันไม่เคยเอื้ออำนวยต่อผลประโยชน์ชาวไร่ชาวนาเลยแล้วทำไมตอนหนึ่งมาเรียกร้องให้ผมไปรู้เรื่องทางนี้ เรื่องเอียงทางโน้นทางนั้น ทำไม Neo-Classic ไม่ยอมเข้าใจเศรษฐศาสตร์การเมือง ทำไมเศรษฐศาสตร์การเมืองต้องไปเข้าใจ Neo-Classic ก่อน (เสียงหัวเราะ) ผมเองยอมรับว่าผมเป็น Self-Taught ทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นเศรษฐศาสตร์การเมืองสำหรับผมมัน Self-Taught หมด เพราะว่าในมหาวิทยาลัยเขาไม่สอน อาจารย์ผมที่สอนก็โคธองคายไปแล้วที่เขมร แล้วก็ไม่เหลือแล้ว ซึ่งมันเป็น Self-Taught เรา ก็พยายามจะกล่าวว่ามันมีทฤษฎีอะไรที่ดีที่สุดที่เราข้างบนชั้น

กรรมวิธีของเรื่อง แล้วก็พยายามวิเคราะห์นโยบายต่างๆ ออกมาเท่าที่เราจะทำได้ ถ้าผมไปที่ธรรมศาสตร์เราพูดถึง Floating basket ว่ามันเป็น Floating อย่างไร Basket อย่างไรผสมท้าย Linkage อย่างไร ผมอึดใจขึ้นมา นั่งฟังสามรอบสี่รอบเบื่อกำรของ Samuelson พยายามจะคุยแต่ยังไม่เข้าใจมันเลย แต่ผมเข้าใจแล้วว่าราคาสินค้าขึ้น และผมเห็นชัดเจนเลย ยาชั้น น้ำมันพืชขึ้น ทุกสิ่งทุกอย่างขึ้นหมดแล้ว ผมไปอยู่ธรรมาภิบาลขึ้นหมดแล้วทุกอย่าง ชาวไร่ชาวนา Input ทุกอย่างจะขึ้นหมดเราก็บอกว่าเราจะช่วยชาวไร่ชาวนา มันช่วยได้ยังไงจากนโยบายของรัฐบาล ทุกครั้งที่นโยบายออกมาส่วนใหญ่แล้วเรียกว่าจะเพิ่มอัตรการชุกวิคสูงขึ้น หรือให้ชาวไร่ชาวนาหรือกรรมกรได้รับภาระไปตลอดเวลา นี่ก็คือ Nature ของ Capitalist Society ซึ่งในสายตาของผม มันจะต้องวิพากษ์วิจารณ์ปล่อยไว้ไม่ได้ เราให้ความชอบธรรมต่อมันได้ยังไง มีอีกหลายประเด็น แต่คนอื่นคงอยากจะถูก.

สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล ผมจะจับประเด็นที่อาจารย์อภิรักษ์หรือ อาจารย์ไกรศักดิ์พูด ก่อนอื่นผมต้องขอบอกก่อนว่าผมมาสายประมาณครึ่งชั่วโมง ซึ่งก่อนหน้านั้นอาจจะพูดอะไรกันไปบ้างแต่ช่วงที่ผมนั่งฟังจากนั้นมาผมยอมรับว่าผมไม่เข้าใจอะไรเลย อันนี้เป็นการยอมรับกันอย่างตรงไปตรงมา ผมไม่โทษเหมือนกับคุณ 'สาห์ว้าย' อย่างที่เคยเขียนลงมติชนเมื่อหลายอาทิตย์ก่อนว่านักเศรษฐศาสตร์การเมือง มีภาษาที่โล่มวลชน ผมไม่ได้บอกอย่างนั้น นี่เป็นการพูดอย่าง sincere

ไม่ได้ประชดประชัน เพราะว่าถ้าผมไม่เข้าใจก็อาจเป็นเพราะว่ามีความคุ้นชินทางภูมิปัญญาของผมเอง เพราะฉะนั้นสิ่งที่ผมจะพูดในระยะเวลา 5-10 นาทีต่อไปนี้ ถ้าฟังแล้วไม่เข้าใจ อีกเช่นกัน ก็ถือว่าเป็นความคุ้นชินทางภูมิปัญญาของผมเองเพราะถือว่าผมไม่เข้าใจจริง ๆ

คืออาจารย์อภิรัชย์ ก็ตั้งคำถามว่าอะไรคือ วิกฤตการณ์ และวิกฤตการณ์เมื่ออยู่เฉพาะโลกทุนนิยมเท่านั้นหรือ โลกสังคมนิยมไม่มีหรือ แล้วคอนหลังก็พูดถึงเรื่องทำการบ้านไม่ทำการบ้าน บางทีเป็นเพราะเรามาจาก Australia ด้วยกัน ไปมาจึงเหมือนกับเลือกศุภพรตด้วยกัน คือ มีคำถามทำนองเดียวกัน คำถามผมมีอยู่ข้อเดียวเท่านั้นว่าเป็นกลุ่มของคำถามที่อยากจะเรียกว่าเป็น "สี่อะไร" หัวข้อการอภิปรายวันนี้ คือ "วิกฤตการณ์ทุนนิยมโลกกับสังคมนิยม" คำถามผมมีอยู่ว่าอะไรคือวิกฤตการณ์? อะไรคือทุนนิยม? อะไรคือทุนนิยมโลก? และก็จะอะไรคือสังคมนิยม? ฟังดูเหมือนกับว่า เป็นเรื่องแปลกประหลาดอย่างยิ่งที่จะมาตั้งคำถามกับตัวหัวข้อเอง ซึ่งผมก็พยายามนั่งฟังอยู่ 2-3 ชั่วโมง ก็อาจจะเป็นอย่างที่บอกคือ เพราะความคุ้นชินทางภูมิปัญญาของผมเองที่ทำให้ไม่ได้รับคำตอบ ถ้าหากคอนหลังใครจะกรุณาตอบด้วยก็จะเป็นการดี

ที่ผมอยากจะเริ่มด้วยการพูดถึงวิกฤตการณ์ ซึ่งเวลาเราพูดถึงเรื่องนี้ทำให้ผมก็คิดถึงประวัติศาสตร์ในระยะใกล้ ซึ่งวันนี้เราพูดถึงระบบโลกผมก็ขอพูดถึงในลักษณะที่เป็นสากลนิดหน่อย ก็คือเป็นที่รู้กันว่า ในระยะประมาณปี 1968, 1969 มันเริ่มเกิดวิกฤตการณ์หรือ โนเอร์ื่องหมายคำพูด

"so-called วิกฤต" ในโลกตะวันตกขึ้นมา บางคนอาจจะนับตั้งแต่การระเบิดของเหตุการณ์ May '68 ในฝรั่งเศส แล้วขยายตัวไปอย่างรวดเร็วแล้วไปถึงจุด Climax ประมาณปี '72-'73 ก่อนหน้าที่จะเกิดวิกฤตการณ์น้ำมัน ซึ่งมาซ้ำเติมมันอีกบรรยากาศคอนนั้นก็คือว่า การเคลื่อนไหวของฝ่ายซ้ายซึ่งขบเขามาเป็นเวลาถึง 2 ทศวรรษ ในยุโรปตะวันตก เกิดความสับสนอย่างขนานใหญ่ กระแสที่เกิดความรู้สึกว่า ปัจจุบันความรู้สึกที่ขบเขามาถึง 2 ทศวรรษได้รื้อฟื้นขึ้นมาใหม่ ก็เป็น Reviewal ของ Marxism ขึ้นมา Marxist จำนวนมากก็ออกมาประกาศว่าคอนน้ำมันถึงวิกฤตการณ์ของทุนนิยมแล้ว อย่างเช่นกรณีของ Ernest Mandel ซึ่งเสนอทฤษฎีเรื่อง Long-wave ซึ่งคุณเสวียนย์เมื่อเข้าได้พักฟังถึงหลายครั้งหลายหนก็บอกว่า ปัจจุบันนี้เป็น Wave ชั้นสุดท้ายของทุนนิยม มีทางเดียวที่จะหลุดพ้น Wave นี้ได้คือการเปลี่ยนให้เป็น Total Autonomization ซึ่งมันเป็นไปได้ที่จะใช้ Robotization อย่าง total คือ เป็นไปไม่ได้ที่จะใช้กำลังหุ่นยนต์ทั้งหมดมาแทนที่คนทั้งหมดในโลกทุนนิยม เพราะฉะนั้น Wave ครั้งสุดท้ายนี้ในการกล่อกันเป็น Final แล้วเป็นการ break down หรือเป็นข้อเสนอของเขา หรืออย่างไรไปเอง กระแสการเคลื่อนไหวของขบวนการที่เรียกว่า New Left ขบวนการฝ่ายซ้าย ขบวนการ Labor ซึ่งขบเขาหรือว่าหลบหนีมาเป็นเวลา 2 ทศวรรษก็ขยายตัวเป็นการใหญ่ การเคลื่อนไหวเหล่านี้มีสูตรที่อาจจะเรียกว่าเป็นกระแสความคิด Third-Worldist คือ กระแสความคิดที่สำคัญที่สุดคือ กระแสความ

กติกของเหมา คือ กวาดไปทั่วทั้งยุโรปตั้งแต่ นักปรัชญาคณสำคัญ ตั้งแต่ Althusser ไปถึง Poulantzas และใครต่อใครรวมไปกระทั่งถึง ลาคินอเมริกาที่เรียกว่า NICs กระแสทำนองนี้ กระแสที่ฝ่ายซ้ายขึ้นมา กระแสที่มีการต่อสู้ด้วยอาวุธใน Argentina ใน Peru ในอุรุกวัย ก็ขึ้นเป็นการใหญ่

กลาง ๆ หรือปลาย ทศวรรษ ๖๐ ก็ Andre Gunde Frank ก็ออกมาประกาศถึงการพัฒนาของค้อยพัฒนาที่ตกคามด้วยเป็นต้น ๆ ของหนังสือ ซึ่งสร้างเป็นสำนักของ Dependency ซึ่งวันนั้นทุกคนก็อ้างถึงหลายครั้งหลายหน ตั้งแต่ชั้นสำคัญคือของ Frank ของ Emmanuel และก็หลังสุดคนที่พยายาม synthesize ก็คือ Amin อย่างนี้เป็นต้น พวกฝ่ายๆ ก็คือ เกิดความหวังอย่างชานานใหญ่ กระแสนี้เกิดการผสมหลาย ๆ อย่าง Marxism ก็มี Keynesian ก็มี อย่างกรณีพวก Dependency ก็พยายามผสมผสานหลายอย่าง เช่น กรณี Amin ก่อนข้างเท่านี้เขาก็ ทั้ง Neo-Ricardian เอาทั้ง Keynesian เอาทั้ง Marxism แบบ Mao แบบอะไรสารพัดอย่าง ซึ่งในเมืองไทยก็มีบางคนพยายาม synthesize เหมือนกันเช่นงานเรื่อง "บททดลองเสนอ" อย่างนี้เป็นต้น

พอมาถึงกลางทศวรรษนี้ กระแสคลื่นได้เข้าไปสู่จุดที่เป็น Climax ในทั่วทุกมุมโลกเลย คือ ในเมืองไทยก็ถึงเห็นกันในปี 75-76 ตอนนั้นรู้สึกว่ายี่ขงนั้นอยู่ในวันพรั่งแล้วแสงทองนี้เรื่องรื่องห้องอำไพแล้ว ในทั่วทั้งโลกเกิดบรรยากาศของสิ่งเหล่านี้ไปทั่ว ในยุโรปนี้จุด Climax ไป Reached เขาในยุโรปได้ คือ 3-4 ประเทศแถบ

ลาติน คือ อิตาลี สเปน และก็ โปรตุเกส ในโปรตุเกสนี้เกือบจะเข้าสู่สิ่งที่บางคนเขาเรียกว่าเป็น Classical Model ของการปฏิวัติสังคมนิยมแบบในเคียนตุลาคมหรืออะไรทำนองนั้น แต่ว่าผลทั้งหมดกันเป็นอย่างไร ในเมืองไทยนี้ไม่ต้องพูดก็คือว่าเรารู้กันอยู่ แต่ว่าทั่วทั้งโลกผลออกมาในแนวเดียวกันคือ สิ่งที่เราเรียกว่าเป็นวิกฤตการณ์ของโลกทุนนิยมกลับจมลง ประเทศแล้วประเทศแล้วขบวนการฝ่ายซ้ายนี้พียง ตั้งแต่ปี 75-76 เป็นต้นมาเขาไปตาม ๆ กัน บรรดานักปรัชญาซึ่งเป็นชั้นเขียนของยุโรปทั้งหลายก็เริ่มหันมา บางคนถ้าไม่ประสาอะไร อย่าง Althusser ก็เลิกหันมาเป็นฝ่ายขวาไปหลายอย่าง Louis Colletti บางคนก็ไปโตคก็ตกอย่างนี้เป็นต้น ตอนนั้นก็เลยแทนที่จะพูดถึง 'Crisis of Capitalism' ก็เลยมีเสียงพูดใหม่ว่า 'Crisis of Marxism' อันนี้คือสาร Time ถึงกับเขาไปลงเป็น Cover Story ในราวๆ ปี 76 เป็นต้นมา แล้วผลในทางการเมืองคืออะไร วิกฤตการณ์นี้แทนที่จะนำมาซึ่งการ Break Through ในโลกตะวันออกอย่างที่หลายคนหวังไว้หรือว่าการ Break Through ใน Latin America ที่ขบวนการกรรมกรค่อนข้างแข็งแรงอย่างเช่นใน ชิลี ในอาร์เจนตินา อย่างนี้เป็นต้น ผลที่ความน่าแทนที่จะเป็นการ Break Through แต่กลับปรากฏว่ารัฐบาลฝ่ายขวาจัดในโลกทุนนิยมหลัก 2 ประเทศคือ อเมริกาก็อังกฤษนี้ชั้นเลจิสเลชันจคือ รัฐบาลเวแกนกับรัฐบาลทรัคเซอร์ ในอังกฤษและอเมริกาคามลำดับ ซึ่งผมอาจจะเรียกว่าระยะนี้ด้วยคำว่า 'Empire Strike(s) Back' คือ เป็น

การกลับมาของจักรวรรดิจริงๆ คือไปบุกเกรนาดา บ้างทำท่าจะบุกนิการากัวบ้าง เอาอาวุธให้ สอนครูสบ้าง และไปติด Cruise missile ให้ ยุโรปตะวันตกบ้างหลายปีมานี้เป็น 'Empire Strike(s) Back' จริงๆ ไม่รู้ว่าจะใช้คำไหนที่ ดีกว่านี้

ปัญหาก็คือว่า จากบทเรียนนี้ทำให้ผมคงคำถามก็คือว่า ถ้าหากเราพูดถึงวิกฤตการณ์หรือเมื่อ 10 ปีก่อนที่หลายคนเชื่อว่าเป็น Final Crisis of Capitalism แล้ว เราไม่ควรที่จะพูดถึงคำว่า วิกฤตการณ์อย่างง่าย ๆ หรือเปล่า? นี่เป็นคำถาม ของผม นำไปสู่จุดอื่นหนึ่งซึ่งผมก็ ไม่มีความรู้มาก แต่อยากจะลองตั้งเป็นคำถามไว้ก็คือว่าเวลาเราพูดถึงวิกฤตการณ์ สิ่งที่เป็นวิกฤตการณ์เป็นสิ่งที่ เป็น ปรุปรุที่สุด สิ่งที่เราเห็นอยู่ทุกวัน มีคนว่างงาน มีปัญหาเงินเฟ้อ มีปัญหาเรื่อง Curve ทั้งหมด แล่มี Stagnation มีสารพัดอย่าง สิ่งเหล่านี้เป็น ประเด็นปรุปรุ แต่ถ้าความรู้ผมไม่ตรงกับบท พร้องจนเกินไปนักผมเข้าใจว่า ตามหลักของสิ่งที่ พวกเราเรียกว่า "เศรษฐศาสตร์การเมือง" หรือ พูดอย่างตรงไปตรงมาคือ ตามหลักของเศรษฐ ศาสตร์แบบ Marxism นี่ สิ่งที่เป็นปรุปรุรวม เหล่านี้เป็นผลรวมของ (ถ้าใช้คำพูดของ Marx เป็น) concentration ของ many determina- tions คือ ก่อนที่จะมาสู่จุดของการวิเคราะห์วิกฤต การณ์ได้ นี่ตามหลักของ Marx ตามหลักของ Neo-Classic ยิ่งไงผมไม่ทราบ Marx เขียน ไว้ในคำนำของหนังสือเรื่อง Grundrisse ซึ่งทุกคนในที่นี้ผมคิดว่าทุกคนรู้ คือ Marx คิดว่าสิ่ง ที่เป็นปรุปรุที่สุดถ้าหากว่าเราจะ lead ถึงจุดนี้

ได้ คือ เราจะมาถึงการอธิบายปรากฏการณ์ที่เป็น ปรุปรุที่สุดอันนี้ได้—ปรากฏการณ์เรื่อง Class ก็ดี เรื่อง State ก็ดี เรื่อง Crisis ก็ดี จะต้อง ผ่านการอธิบายหรือทำความเข้าใจในสิ่งที่ Marx เรียกว่าเป็น Many Determinations อันนั้นก่อน ซึ่งหลายคนในที่นี้คงรู้จักแล้วคือ เรื่อง Value เรื่อง Price เรื่องปัญหา เรื่อง Profit เรื่อง Surplus Value อะไรเหล่านี้ เพื่อจะข้ามสิ่งเหล่านี้นักต้องอธิบายสิ่งเหล่านี้ก่อนในสิ่งที่ เป็น concrete ได้ เพราะมีฉะนั้นถ้าเราเริ่มจาก concrete เริ่ม จากสิ่งที่ เป็นวิกฤตการณ์โดยตรงสิ่งเหล่านี้นักไม่มีความหมายเพราะ concrete นั้นเป็นเพียงแต่ Abstract คือ เป็นนามธรรม เพราะว่าเวลาเรา พูดวิกฤตการณ์ๆ โดยที่ไม่อธิบายสิ่งที่ เป็น Determinations ทั้งหมดที่อยู่เบื้องหลัง (Background) อันนี้ให้ได้แจ่มชัดเสียก่อนผมว่านี่คือ จุดที่อาจารย์ อภิรัชกำลังจะบอก แต่ว่าเพียงแค่นี้ไปและมา แล้วไม่ได้อธิบายชัด คือ ถ้าไม่ได้อธิบาย Many Determinations ให้ชัดเสียก่อน การพูดถึง Concrete ให้อูเหมือน Concrete ที่สุดมันก็เลย เป็น Abstract ไป เพราะมันไม่มีความหมาย ที่ นี้ก็อย่างที่รู้จักกันว่าใน Projects 5-6 เล่มของ Marx ในหนังสือเรื่องทุนนี้ เล่ม Crisis นี้เป็น เล่มสุดท้ายซึ่ง Marx ทำเสร็จแค่เล่ม 2, เล่ม 3 เท่านั้นเองซึ่งนี่เป็นตัวอย่างในเค้าโครงของ Marx ซึ่งหลายคนในที่นี้ก็คงรู้จักว่าผม แต่ว่าส่วนที่มัน เป็น Many Determinations ทั้งหมดของ Marx ซึ่งอาจารย์อภิรัชบอกว่ามันก็เศรษฐศาสตร์ การเมืองไม่ได้ทำการบ้าน ผมอยากจะมีคำถามมา ใช้ก็เหมือนกัน ก็คือว่า ถ้าเราไม่สามารถอธิบาย

สิ่งที่ เป็น Determinations ระหว่างนี้ Basic Catagories ทั้งหมดนี้ ทั้งสิ่งที่ เป็น Value เป็น Price เราไม่มีทางที่จะอธิบายสิ่งที่ เป็นวิฤกการวัดได้อย่างชัดเจนเลย และที่นั่นถ้าความรู้อันไม่แย้งเกินไ้ไปนัก นี่แหละคือจุดที่ Marxist ไม่เพียง Marxist ไทยแต่ Marxist ทั่วโลก ตลอดจนฉบับที่มาเป็นจุดที่เป็นทางตันมาตลอด มันไม่ใช่เป็นปัญหาที่ well known มากคือ ปัญหาเรื่อง Value เป็น Price ที่เดียวกัน จนกระทั่งมันก็ยิ่งเดียวกันไม่ตก มันยังมีปัญหาอื่น เช่นปัญหาเรื่อง Surplus นี่จะอธิบายยังงัย ? ปัญหาเรื่อง Marx เชื่อว่า Rate of Profit มันจะ Falling ลงไปแต่มันไม่ Falling เสียที นี่จะอธิบายอย่างไร ? หรือปัญหาที่ famous มากเมื่อต้นศตวรรษคือปัญหาเรื่อง Breakdown Theory นี้ ซึ่งนำไปสู่ปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่าง Sector เรื่องอุตสาหกรรมกับเกษตรกรรม ซึ่งเมื่อเข้าในสูวินัยพูดถึง คือ ปัญหาเรื่อง Under Consumption สิ่งเหล่านี้จะอธิบายยังงัย Marxist ไม่ใช่เพียงแค่ของไทยที่ไม่ทำการบ้าน Marxist ตะวันตกจนกระทั่งหลายสิบปีก็ไม่เคยที่จะบรรลุข้อตกลงที่ค่อนข้างจะเป็นเอกภาพกัน นี่ไม่คงพูดถึงปัญหาที่เราใช้ 'คำใหญ่ๆ โทๆ' อย่างเช่นว่า ระบบโลก-World System สิ่งที่ เป็น World System นี้มันเป็นขั้นท้ายๆ ของการอธิบาย reality ตามหลักการของ Marx ไม่ใช่ขั้นต้นๆ มันเป็นเรื่องที่เป็น-จนกว่าจะอธิบาย Basic Catagories เหล่านี้ได้ สิ่งที่เราพูดถึง World System ก็คือมันไม่มีความหมายในทัศนะของผม ซึ่งผมว่าบทเรียนที่เห็นได้ชัดใน School ที่เรียกว่า สำนัก Neo-

Marxist ทั้งหมด หรือว่าสำนัก Dependency ทั้งหมด ลักษณะของการผสมผสานกัน นี้จับจ่ายยาใหญ่ กรณี Amin หรือกรณีของ Frank ยังไม่คงพูดถึง นอกจากส่วนที่มันนับถือว่าเป็นส่วนวนวรรณกรรมแล้วอย่างอื่นก็ไม่มีอะไรที่เด่นชัดนัก ความพยายามของ Amin ที่จะผสมผสานทั้ง Neo-Ricardian มาถึง Kyenesian มาถึง Marxism ถึง Maoism ก็เป็นความพยายามที่น่าสรรเสริญ แต่ผมว่าเป็นความพยายามที่ไม่ประสบความสำเร็จ อย่างนี้เป็นกัน คือ กลุ่มนี้ทั้งกลุ่มมีปัญหาอยู่เหมือนกันก็คือ โศกขำปัญหา Basic Catagories ไปเลยๆ แล้วก็สุดท้ายก็มานั่งเดียวกันอย่างเช่น เรื่อง Unequal Exchange ของ Emmanuel ที่เสนอว่า มันสามารถเปลี่ยนมูลค่าข้ามประเทศได้ สุดท้ายปัญหาเรื่องมูลค่าก็ปัญหาเรื่องที่เราเรียกว่า Equalization ของทุนก็มันเป็นไปก็เดียวกันไม่จบอะไรทำนองนี้ หรือกรณีอีกกรณีหนึ่งที่ Mandel ซึ่งสุดสูวินัย อาจจะทำถึงบ่อเรื่อง Long-wave ก็เหมือนกัน คือ ขำปัญหาเหล่านี้ไปเลยๆ แล้วก็ใช้วิธีการที่ผมอาจจะเรียกว่าเป็น eccentric ผมไม่รู้จะแปลภาษาไทยว่ายังงัย คือ ไม่ Serious จริงจังกับปัญหาอัน คือ อธิบายอย่างในกรณีหนังสือที่เสนอทฤษฎีเรื่อง Long-wave นี้เห็นได้ชัดเลย ในเรื่อง Late Capitalism อธิบายอย่างไม่คงเส้นคงวาในหลายจุดในปัญหาเรื่องเหล่านี้เป็นต้น นี่ไม่คงพูดถึงปัญหาที่คุ้นๆ กันอยู่เรื่องที่จะอธิบาย Mode of Production ยังงัย Social Formation ยังงัย อธิบาย เรื่อง Social Relation of Production จะอธิบาย History ยังงัย หรืออธิบาย

สิ่งที่น่าทึ่งในคอนทราสต์อันนี้คือ คำว่า Class หรือคำว่า ชนชั้นยังไร้ ทุกคนก็รู้จักอยู่ปัญหาเรื่อง Class ซึ่ง Marx กำหนดไว้ในบทสุดท้ายหนังสือเรื่อง *ทุน เล่ม 3* ในบทสุดท้ายประมาณ 23 บรรทัดแล้วเขียนไป คือ เขียนไม่จบนะชะ แล้วบอกว่ากลายเป็นเรื่องที่คนเขามาพูดกันมากกว่า Marx เสนอทฤษฎีเรื่อง Class ความจริง Marx เขียนไว้ไม่จบด้วยซ้ำ เพราะนี่เป็นจุดสุดท้ายที่ Marx ตั้งใจเขียนแต่ไม่ได้เขียน อย่างนี้เป็นต้น เพราะฉะนั้นการพูดถึงเรื่องแรงงาน เรื่องอะไร หัวข้อหลังนี้ผมยังสงสัยอยู่ว่าจะสามารถเสนอปัญหาที่มีนัย Substantial หรือที่มีนัยเป็นชั้นเป็นอันได้แค่ไหน

ในการพูดอย่างสะเปะสะปะและไม่ค่อยเป็นระบบอันนี้ในความเห็นของผม พูดตรงๆบางคนอาจจะโต้แย้ง ถ้าถึงเราต้องอธิบายพวกที่มีนัย Basic เหล่านี้ให้โดนหมกเสียก่อนจึงจะมาพูดถึงเรื่องวิกฤตการณ์ทุนนิยมหรือเรื่องอะไรก็ได้หรือมีคั้งพูดกัน 2 อาทิถึงจะค่อยมาจบทำเองนี้ ผมไม่มีคำกอบขั้เงินนะชะ แต่ผมอยากจะบอกว่ก็เพราะปัญหาที่มีนัยเป็น Basic เหล่านี้ที่มีนัยไม่เพียงแต่เป็นปัญหาของเศรษฐศาสตร์การเมืองตามแนวความคิดของผม คือมันไม่ใช่ *A problem* แค่มันเป็น *The problem* เลย คือ มันเป็นที่ประจักษ์ของความเป็นความตาย ของการดำรงอยู่ของสำนักกันทั้งสำนัก ว่าสำนักนั้นสามารถพูดได้ว่ามีสำนักที่แท้จริงอยู่หรือเปล่า หรือว่าเป็นเพียงการผสมผสานระหว่าง ความคิด ความเคยชิน Commonsense + พวก Neo-Classic + พวก Kyenesian + พวก Marxism พวกอะไรสารพัด

อย่างหรือเปล่า หรือว่าจักอยู่ในฐานะที่เป็นสำนักที่มีทฤษฎีของตัวเองที่มี Coherence ตัวเองที่มีระบบความคิดที่มีความคงเส้นคงวภายในได้หรือเปล่า ผมเชื่อว่าถ้าไม่สามารถข้ามเส้นตรงนี้ได้ การดำรงอยู่ของการพูดเรื่องเศรษฐศาสตร์การเมืองก็ยิ่งเป็นปัญหา

สุดท้ายนี้ผมอยากจะขบแเลยนะชะว่า refer ไปถึงคำสัมภาษณ์อันหนึ่งของศาสตราจารย์ Louis Colletti ก่อนหน้าที่จะเปลี่ยนเป็นฝ่ายขวาไป ซึ่งคำสัมภาษณ์นี้ตีพิมพ์ในหนังสือ *New Left Review* เมื่อปี 1974 ผมอยากให้ใครที่มีเวลาว่าง ๆ ลองไปอ่านหลาย ๆ เที้ยว เป็นคำสัมภาษณ์ที่ผมโดยส่วนตัวผมชอบมาก - อ่านซ้ำหลายหนเป็นคำสัมภาษณ์ที่มีนัย moving มากคือมันเจาะเข้าถึงปัญหาโดยตรงเลย คือ Colletti เป็นคนที่เขียนบทความอันหนึ่งซึ่งเป็นบทความที่ดีมากเกี่ยวกับสากลที่ 2 คือ เรื่อง "*Bernstine and The Second International*" รวมพิมพ์อยู่ในหนังสือเรื่อง *From Russeau To Lenin* คือ ทฤษฎีอันหนึ่งของเบรินส์โตน์ คือ เบรินส์โตน์เสนอเรื่องทฤษฎี Break down ที่รู้จักกันอยู่คือ Colletti เสนอว่า คือระบบทุนนิยมพอไป ๆ แล้วมันเกิดวิกฤต เกิดวิกฤตแล้วมันล้มนี้ เรื่องนี้ไม่ใช่ Marx - ไม่ได้พูดหรือกล่อกอเลคตีพูดอย่างนี้เขา Defense Marx Against เบรินส์โตน์ แต่ในปี 1974 Perry Anderson ซึ่งเป็น บก. *New Left* นี้มาถาม คอเลคตีบอกว่า ตอนที่สำนัก เบรินส์โตน์ เรื่องมี Breakdown นี้ ตอนที่ คอเลคตีเปลี่ยนใจเรื่องใหม่ คอเลคตีพูดอย่างนี้บอกว่า...ผมจำคำพูดทั้งหมดไม่ได้...แต่ว่า

พูดทำนองนั้นว่า ปัจจุบันเขาอมรับแล้วว่ามิตฤษฎีเรื่อง Breakdown ในงานเขียนของ Marx อยู่จริง แต่ไม่เพียงแค่นั้นนั้นเป็นปัญหาของ Marxism เท่านั้น พูดง่าย ๆ ก็คือว่า ไม่เพียงปัญหาที่ว่ามิตฤษฎี Breakdown หรือไม่มี ที่เป็นปัญหาในระบบความคิดของ Marx เท่านั้นที่เป็นปัญหาปัญหาอื่น ๆ ทั้งแต่ปัญหาการที่ Marx เชื่อว่ากำไรมันจะลดลงก็ การที่ Marx เชื่อว่ามันจะเกิดวิกฤตการณ์หรืออะไรก็ ที่เหล่านั้นเป็นปัญหาทั้งนั้น และอันนั้นแหละเป็นปัญหาที่เป็นวิกฤตที่แท้จริงของ Marxism ในทัศนะของเขาทั้ง Marxist ทั่วไปทั้งตัวเล็ก คือ Both Big and Smallพยายามที่จะหลีกเลี่ยงกันทุกคนเลย คือ simply ignore หรือ เวลาพูดถึงเรื่องนั้นก็เพียงแค่หลบ ๆ ไป และจุดที่น่าเป็นห่วงก็คือตรงนั้นแหละว่า แทนที่เราจะเผชิญหน้ากับมัน ว่าสำนักของเราถ้าตั้งมีวิกฤตการณ์ที่แท้จริงดำรงอยู่ เราพยายามที่จะแก้ปัญหามันอย่างซึ้ง ๆ หน้า ๆ คนทั้งใหญ่เล็กทั้งมีชื่อเสียง ไม่มีชื่อเสียงพยายามหลบไปแล้ว กอแลคติกก็ยกตัวอย่าง 2 กรณี คือ เรื่องบาเรน กับสวีเดนที่ทุกคนคงรู้ว่า ในการเขียนหนังสือเรื่อง Monopoly Capitalism นี้ ก็อหนังสือเล่มที่บาเรนกับสวีเดนพยายามจะอธิบายเศรษฐกิจทุนนิยมของสหรัฐอเมริกากลางสงครามโลกครั้งที่ 2 แล้วสองคนนั้นก็เขียนไว้ใน Footnote เล็ก ๆ บอกว่าแต่ในการอธิบายของเขา เขาเห็นว่าเขาจะไม่ใช้ทฤษฎีเรื่อง Surplus Value ของ Marx เพราะมันใช้ไม่ได้กับเศรษฐกิจทุนนิยมของอเมริกากลางสงครามโลกครั้งที่ 2 กอแลคติกก็ทำตาม - พูด

ง่าย ๆ แทนที่จะพูดอย่างตรง ๆ ไว้ในคำนำกลับไปพูดใน Footnote เล็ก ๆ 2-3 บรรทัดคือ หลบ ๆ กระจิบกระจาบไป แล้วทุกคนก็รู้ว่าทฤษฎี Surplus Value มันเป็น Corner Stone คือมันเป็นหลักคิดของระบบเศรษฐศาสตร์การเมืองของ Marx ทั้งหมดเลย ถ้าหลักการที่มันเป็น Corner Stone ถูกล้มลงไปอย่างเงิบ ๆ ในตรง Footnote นี้ ความเห็นของ Marx จะเหลืออะไร และกรณีที่ 2 ที่ยกมาที่ชัดมากคือ กรณีของ Morris Doff ก็คือ Morris Doff ทุกคนคงรู้ว่าพึ่งเสียชีวิตเมื่อปี 78 และระดับความสามารถทางภูมิปัญญาของ Doff ทุกคนคงไม่สงสัย แต่ว่าในชั้นปลาย ๆ ของชีวิตของ Morris Doff มีความเห็นโน้มเอียงไปทางแบบพวก Neo-Ricardian คือ Doff เป็นผู้ร่วมงานกับ บิโธ ซาฟฟา ในการทำหนังสือรวมเล่ม Collected Works ของ Ricardo และกับแนวโน้มที่เห็นได้ว่าเป็น Neo-Ricardian แล้ว Doff ก็พูดไว้อย่างเงิบ ๆ เหมือนกันว่า แค่อาจไม่ใช่ Footnote ก็พูดเงิบ ๆ ว่า ทฤษฎีของ Marx ก็ทั้งหมดทุกอย่างแต่่าก็มีจุดอ่อนอยู่จุดหนึ่ง คือ ปัญหาเรื่อง Transformation Problem คือ ปัญหาเรื่องการเปลี่ยน Value เป็น Price แล้วตอนนี้ ซาฟฟาก็มาช่วยแก้ให้มันดีแล้ว เพราะฉะนั้นทฤษฎีทุกอย่างก็ดีแล้ว กอแลคติกก็ทำตามว่า ถ้าทฤษฎีของ Marx เรื่องนั้นใช้ไม่ได้แล้วระบบของ Marx ทั้งหมดมันจะไปอย่างนั้นได้อย่างไร เพราะฉะนั้นโดยสรุป ผมอยากจะพูดว่า บางทีถ้าหากว่า คราวนี้เราพูดกันเรื่องวิกฤตการณ์เศรษฐกิจทุนนิยมโลกกับสังคมไทย คราวหน้าเราอาจจะพูด

ถึง “วิกฤตการณ์ Marxism ‘โลก’ กับสังคมไทย”
นะละ ขอบคุณ.

เกษียร เตชะพีระ ขอบคุณครับ คือ ผมตั้งใจ
ที่คุณเสมศักดิ์ ‘แถลงการณ์’ ออกมา ผมรู้สึกว่ ถ้า
พยายามจะสรุปรวบรวมสิ่งที่คุณเสมศักดิ์ พยายาม
ตั้งคำถามคือว่า วิกฤตการณ์ทุนนิยมโลกกับสังคม
ไทย นี่จริงๆ แล้วต้องตั้งคำถามไปถึงเรื่อง Basic
Categories ทั้งหมด หรือมีภาพพื้นฐานทั้ง
หลายอย่างที่เกี่ยว เพราะว่าถ้าวิกฤตการณ์มีจริงอยู่
แล้วทำไมการปฏิวัติไม่เกิดก่อนขึ้นในทุนนิยมศูนย์
กลางของโลก เพื่อที่จะตอบคำถามเหล่านี้ผู้ที่นั่ง
อภิปรายกันตั้งแต่เข้ามาได้พยายามให้คำตอบในแง่
ที่ว่าอธิบายการกำเนิดหรือการพัฒนาของวิกฤตการณ์
ในทางเศรษฐศาสตร์การเมืองด้วย concept
ทางเศรษฐศาสตร์ทั้งหลายของ Marx และ
ก็ Marxist รุ่นต่าง ๆ หลังจากนั้น สิ่งที่คุณ
เสมศักดิ์พยายามบอกก็คือว่า แม้แต่เหล่าคำอธิบาย
เหล่านั้นก็ยังปัญหา เพราะว่าเหล่าคำอธิบาย
เหล่านั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานของมีภาพพื้นฐาน
ต่าง ๆ ซึ่งยังเป็นปริศนาอยู่ ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง
คุณค่า เรื่องมูลค่าส่วนเกิน เรื่องราคา เรื่อง
ต่าง ๆ เหล่านี้ ที่ผมพยายามพูดก็คือว่าทั้งหมด
เป็นเพียงแบบการอธิบายอย่างหนึ่งเท่านั้น ว่าทำ
ไม่วิกฤตการณ์ทุนนิยมโลกหรือวิกฤตการณ์ทุน
นิยมศูนย์กลางไม่ก่อให้เกิดการปฏิวัติ สิ่งที่คุณ
หมายไปจากภาพอธิบายเหล่านั้นทั้งหมดก็คือ เรื่องอภี
วิสัย เรื่องจิตสำนึก เรื่องประวัติศาสตร์ของขบวนการ

การขบวนการในตะวันตก ทฤษฎีลัทธิมาร์กซ์แม้แต่
ตัวมาร์กซ์เองก็พยายามบอกหลายทีว่าเป็นแค่ความ
เป็นไปได้ทางทฤษฎี เป็นแค่แนวโน้มเท่านั้น
ไม่จำเป็นต้องเป็นจริง มนุษย์ไม่ใช่หุ่นกระบอก
ของพลังทางเศรษฐกิจ มนุษย์ตระหนักถึงปัญหา
พลังทางเศรษฐกิจของตัวและต่อสู้มันออกมาผ่าน
จิตสำนึก

ถ้าจะตั้งคำถามขึ้นมา เป็นคำถามที่อยู่ชีวิต
ของ Marxism บอกว่า ถ้าวิกฤตการณ์ทุนนิยม
มีจริงทำไมการปฏิวัติไม่เกิด แล้วเจาะลงไป
เฉพาะในทางเศรษฐศาสตร์เจาะลงไปกระทั่งถึง
Basic Categories ของ Marxism Economics
ผมคิดว่า ยังไม่ชอบธรรม ยังไม่เพียงพอ คุณยัง
ได้อธิบายมนุษย์ คุณยังไม่ได้อธิบายจิตสำนึกของ
กรรมกรตะวันตกของขบวนการแรงงานในตะวัน
ตก คุณยังไม่ได้อธิบายการคลั่งคลายทางอภีวิสัย
ของการจัดตั้งการต่อสู้ของภาวะการต่อสู้ที่ปฏิวัติ
ของกรรมกรตะวันตก ควบคู่กันที่คุณยังไม่ให้คำ
อธิบายอันนี้ ไม่มีใครน่าจะมีสิทธิ์บอกว่า Marx-
ism ยุติชีวิตแล้ว ประการที่สอง ถ้าอธิบายได้
ทั้งหมดแล้วทำไมทะเล กลับไปสู่ปัญหาแรกนะละ
ผมคิดว่าที่เงิ่นกึ่งแก่กัน ผมว่าสิ่งหนึ่งที่ไม่
และไม่ควรจะทำก็คือ การแยก Right Knowing
ออกจาก Right Willing มนุษย์ไม่ได้เริ่มความ
พยายามที่อธิบายเหตุการณ์ทั้งหมด เพื่อความ
สันติบิเคิมเฮมใจว่าบั้นเข้าอธิบายได้แล้ว มนุษย์
พยายามอธิบายเพื่อเปลี่ยนมัน ความรู้ที่ถูกต้อง
ของมนุษย์แยกไม่ออกจากความพยายาม ความ
ตั้งใจ เจตจำนงทางอภีวิสัยที่ถูกต้องของมนุษย์
ด้วย และนั่นจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง การ

ปฏิบัติที่ถูกคองของมนุษย์ ผมรู้สึกอย่างหนึ่งที่วิถกวิจารณ์ก็คือ ครอบโคที่ไม่รู้ว่าคุณหมค ครอบนั้นการปฏิบัติต่าง ๆ ก็เกิดขึ้นไม่ได้หรือไม่ต้องปฏิบัติ

เวลาเราจับปากกาตำหนึ่งแล้วโยนลงมาเป็นรูปธรรม เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ง่าย ๆ นั้นมนุษย์ถล่มมันด้วย Concept จำนวนมากเริ่มตั้งแต่ นิวตัน ต่อมา ไฮสโคเน่ ปรากฏการณ์ทางประวัติศาสตร์ ธรรมชาติหรือว่าสังคมก็ตาม ที่ง่าย ๆ ต่อหน้าเราที่เป็นรูปธรรมนี้ เราพยายามอธิบายมันด้วย Concept ที่พิศดาร ที่ซับซ้อนจำนวนมากอธิบายอีกจุดหนึ่งพบว่ามันบกพร่องแถม Concept เข้าไปใหม่ แถมเข้าไปยังไม่พอล้ม Concept เก่าสร้าง Concept ใหม่ขึ้นอีก ก็แล้วทำไม ก็แล้วเรามีอธิบาย Concept ทั้งหลายที่ซับซ้อนเหล่านั้นทำไม มันไม่ซับซ้อนเท่า รูปธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมที่ต่างหากที่ซับซ้อนกว่าในประวัติศาสตร์ต่างหากที่ซับซ้อนยิ่งกว่าเหล่าคำอธิบาย เหล่า Concept ทั้งหลายทั้งปวง บนพื้นฐานของทฤษฎี Aerodynamic นี้ เราสร้างเครื่องบินให้บินได้ทุกวันนี่พิสูจน์กันแล้วว่า ทฤษฎี Aerodynamic ผิด แต่เครื่องบินก็ยังบิน ผมคิดว่าถ้าจะพยายามบอกว่า ความคิดหรือสำนักคิดอันใดอันหนึ่งนี้หมคคุณหมคสมัย หมคสิทธิในการดำรงอยู่ของมันแล้วหรือยัง ผมคิดว่า อยากรจะไปถึง 2 ประเด็นนะ ประเด็นแรก ความคิดของคุณหมคพลังในการผ่านพ้นข้ามตัวมันเอง หมคพลังในการสร้างความถึงเครือคที่ก่อให้เกิดการ ได้แย้งแล้วผลิตผลงานใหม่ ๆ ออกมาในสำนักความคิดนั้นหรือยัง ประเด็นที่สอง ความคิดนั้นเปลี่ยนแปลง

ก้าวคามทันความเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ ในโลกภาวะวิสัยข้างนอกหรือไม่ ผมคิดว่าประวัติศาสตร์การพัฒนาของ Marxism ในหลายทศวรรษหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 นี้ บอกชัดเจนว่า...ไม่แก่นักรับ.

สุวินัย ภรณเวลย์ คือ คิดว่าคุณเสมคักกันมีความสับสนใจแ่งมรวควิธของเศรษฐศาสตร์การเมืองนะกรับ คือปัญหาที่ยกขึ้นมาในถุณนะระว่า ถ้าหากจะอธิบายคำว้าวิกฤตการณ์อย่างเป็นทางการแล้วนี้ ก่อนอื่นคุณต้องมีความเข้าใจในแ่ง Basic Concept เสียก่อน แต่คุณเจอเอาสองชั้นก่อนนำมาปนกันไม่ได้ เพราะว่าถ้าหากว่า O.K. อย่างที่บอก ถ้าหากจะบะบอก การอธิบายวิกฤตการณ์โลกแล้วต้องไปไล่ตั้งแต่ A B C D Concept ดินคำก็อะไร มุลคำก็อะไร แล้วก็ทุกถ่วงก่อนจะเริ่มต้นก็ไปบอกวิถุก่อนนอน พุดฟังไว้เวียบร้อย ก่อนเข้ามจะมาพุดเอาคอนปลาย ๆ ออกมามันเรื่อง 3 ชั้นคอนของการถันคว้าในหลักเศรษฐศาสตร์การเมือง ชั้นตอนแรก เขาเรียกว่า Principle of Political Economy คือ ชั้นคอนหลักทฤษฎี แล้วอย่างถปัญหาที่ถตามว้า ทำไมวิกฤตการณ์ถึงไม่เกิด แล้วที่ Breakdown มันอยู่ในมาร์กษ มาร์กษก็ยังไม่ไปถึง Potential Crisis แก่นันเอง คือ ความเป็นไปได้ของการเกิดวิกฤตการณ์ อันเนื่องมาจากลักษณะพื้นฐานของทุนนิยม อันเนื่องมาจากว้าสินค้ำมันต้องผ่านรูปของการแลกเปลี่ยนมันถึงจะเกิดเป็นมุลคำที่เป็นจริงได้ แต่ใน Process แห่งความเป็นจริงนี้ ถ้าหากความเป็นจริงนี้ถูกถักคอนเมื่อไหร่ เมื่อนั้นก็

เกิด Crisis อันนี้เป็นเรื่องทางหลักการในการมอง แต่หลักการแก่นั้นมันไม่สามารถอธิบายความเป็นจริงได้ เพราะว่ามันเป็นหลักทฤษฎีอย่างที่ยกแล้ว ไม่มีอะไรซับซ้อนเท่ากับไอ้แล้ว มันเป็นเรื่องที่เป็นปรากฏการณ์ในหลากหลายของ หรือเป็น Model ในทางเศรษฐศาสตร์ ซึ่ง มาร์กซ์ได้ทำเอาไว้ ขั้นตอนที่สอง ที่จะต้องทำคือ เราต้องรู้ว่าที่ผ่านมานั้นเป็นทฤษฎีขั้นตอน ก็คือขั้นตอนในการพัฒนาการในประวัติศาสตร์ ในช่วง 200 ปี ของทุนนิยมมันเป็นอย่างไร เข้าใจทิศทางทางประวัติศาสตร์ของมัน ซึ่งหลังจากเข้าใจอันนี้แล้ว เราค่อยไปวิเคราะห์สภาพการณ์ที่เป็นจริงในปัจจุบันได้ ซึ่ง Process 3 อันนั้นมันคงทำความเข้าใจกันไป แต่การนำเสนอในแต่ละเรื่องนั้นมันเป็นการ Applied ของการเอาสิ่งนั้นเข้ามาใช้แล้ว ซึ่งการที่จะมาบอกว่าพูดถึงมันไปโดยที่คิดไม่ย้อนตาม Concept ซึ่งมันไม่ถูกใน Logic ที่ใช้ แต่คุณเสกศักดิ์พูดประเด็นนี้มากกว่า ในกรณีเมืองไทยที่ผ่านมามีหรืออาจจะในแง่จะวันตกด้วย การกันกว่าในเชิงหลักทฤษฎีอย่างให้แม่น ๆ หรือเริ่มงวดเหล่านี้ มันย่อมยังไม่พัฒนาเท่าที่ควร เท่ากับการกันกว่าทฤษฎีขั้นตอนหรือการวิเคราะห์สถานการณ์ในปัจจุบัน ซึ่งอันนี้คิดว่าเป็นการกิจของนักเศรษฐศาสตร์การเมืองรุ่นก่อนจากนั้นไปที่ควรจะกลับไปทางค่านี

ประการที่สอง คำว่าวิกฤตการณ์เวลาเราพูดไปนี้จริง ๆ แล้วในทางเศรษฐศาสตร์การเมืองมีอยู่ 2 นัย นัยหนึ่งคือ วิกฤตการณ์ในความหมายที่กว้างเชิงโครงสร้าง การที่มีนักคิดใหม่ ๆ หรือพยายามเอา Concept แบบ Kontakiev หรือ

อะไรมาใช้ในการมองทฤษฎีคลื่นยาวเหล่านั้น มันเพียงเป็นความพยายามอันหนึ่งในความพยายามจะช่องว่างระหว่าง ทฤษฎี Breakdown ในหลักทฤษฎีที่มาร์กซ์บอก กับปัญหาความเป็นจริง ซึ่งมีช่องว่าง มันไม่สามารถที่จะทับถมกันได้ง่าย ๆ ต้องพยายามเอาทฤษฎีเข้ามาอธิบาย ซึ่งอันนี้เป็นวิกฤตการณ์ในโครงสร้าง ซึ่งมันไม่ได้เกิดขึ้นครั้งสุดท้าย ผมไม่เคยบอก ถ้าคิดว่าเท่าที่ฟังมาวันนี้ เพียงแต่บอกว่ามันเป็นคลื่นยาวทศวรรษ ซึ่งถ้าหากว่ามันมีแนวโน้มของการปฏิวัติ ทางเทคโนโลยีครั้งที่ 4 แล้วละก็ โอกาสที่จะเกิด Economic Bloom ในระยะยาวก็อาจจะเป็นไปได้ เพราะเรื่องที่เราเสนอมาไม่ว่า Ernest Mandel ไปอ่านงานเขาไม่เคยพูดเรื่องทฤษฎีขั้นท้ายสุดหรือสิ้นสุดของทุนนิยมเขาจะไม่พูดเลย เพราะมันไม่ใกล้ความเป็นไปได้ ส่วนที่พูดคือพวกสายสตาลินค้างหาก ถ้าหากไปไล่ในเชิงทฤษฎีทุนนิยม

อีกส่วนหนึ่ง วิกฤตการณ์ที่เราพูด คือ วิกฤตการณ์ที่เป็น Aspect อันหนึ่ง คือ เป็นค่าน ๆ หนึ่งของวัฏจักรเศรษฐกิจ ซึ่งค่านนั้นเป็นในแง่ภาษาอังกฤษ ซึ่งไม่สามารถจะถ่ายทอดเป็นภาษาไทยได้เหมือนกัน ซึ่งในแง่ นั้นแล้วทางเศรษฐศาสตร์เราเรียกว่า ความปั่นป่วนทางเศรษฐกิจ ซึ่งอันนั้นมันก็จะเกิดขึ้นเพียงช่วงตอนเดียวแล้วมันก็จะผ่านไป และมีก็จะวนไปอีกเป็นปัญหาที่เป็นวัฏจักรอันหนึ่งเท่านั้นเอง เพราะฉะนั้นในการพูดอันนี้จริง ๆ แล้ว อาจจะเป็นข้อบกพร่องของฝ่ายเสนอก็คือที่ไม่พูดชัดว่า ตอนที่เราพูดถึงวิกฤตการณ์ใน sense ไหน แต่ทั้งนี้ทั้งนั้น ในการจะทำอย่างนั้นอยากให้เราเข้าใจ Process

ของเศรษฐศาสตร์การเมืองด้วยว่ามี 3 ชั้นตอน
ซึ่งมันเป็นเรื่องที่ว่า น่าจะต้องเอามาพิจารณากัน

ส่วนประเด็นอื่นนอกจากนั้น การเอาเหตุผล
อันนี้เพราะ Basic Marx อาจจะยังไม่ถูกหรือยังไม่
คมชัด เพราะฉะนั้นลัทธิมาร์กซ์มันล้มไปแล้ว
อาจารย์เกษียรก็คงพูดได้ชัดแล้วว่า คนเราไม่ใช่
ว่ามันเป็นแค่หุ่นกระบอกเฉย ๆ หรือว่า พอนัก
เศรษฐศาสตร์สายมาร์กซิสต์ ก็ไม่จำเป็นคงหยุด
ยั้งแค่ Marxism เสมอไป คราบโคทที่ความเป็น
จริงมันยังเคลื่อนที่ไปข้างหน้า ยังมีสิ่งใหม่ที่ดีกว่า
นี้ ก็ควรจะรับเอาไว้ เหมือนกับที่มาร์กซ์ก็ได้เรียน
รู้จาก Adam Smith หรือจากคนอื่น มันเป็น
วิธีการแบบสังเคราะห์ศาสตร์ ชอบคุณ.

วรวิทย์ เจริญเลิศ ก็ผมรู้สึกว่าคุณวิจารณ์
ของคุณเสมอกันมันไม่ Fair นะฮะ คือ ผมคิด
ว่าคุณไม่เข้าใจงานเขียนของ มาร์กซ์ ก็คือว่า คุณ
ต้องการคำตอบแบบกำปั้นทุบดิน คือว่างานเขียน
ของมาร์กซ์ไม่ว่าจะในไหน โดยเฉพาะใน
Capital นะฮะ คุณอาจจะอ่านมาร์กซ์อย่างเป็น
Ricardian ก็ได้จะอ่านแบบ Neo-Classical ก็ได้
หรืออ่านเป็นแบบ Keynesian ก็ได้ เพราะฉะนั้น
งานเขียนมาร์กซ์ที่ว่า มันมีพลวัตในตัวของมัน
เองนี้ ก็คือว่า มันเป็นการศึกษา เป็นกระบวนการ
การรับรู้ ซึ่งมันมีทั้งความขัดแย้ง มีอะไร อันนี้
ผมว่า เป็นความมีชีวิตของมาร์กซ์ เพราะฉะนั้น
ผมขอจบแก่น.

ชเนญรัฐ ว. ชุมทอง ผมคิดว่าประเด็นนี้ คง
พอที่จะนำไปพูดคุยไปได้อีก เพราะว่าในขณะที่
เราพอที่จะได้รับคำตอบขั้นต้นไว้บ้างแล้ว ว่ามัน
ยังมีปัญหาอีกหลายปัญหาที่เราจะต้องทำการศึกษา
และถกเถียงกันต่อไป ซึ่งเป็นภาระหน้าที่ที่เราจะ
ต้องทำกันต่อไป แต่ในขณะที่เดียวกันความถกต่าง ๆ
ที่ได้ก่อกำเนิดขึ้นมาในสายความคิด เป็นความ
คิดที่สามารถจะชี้แนวโน้มนำได้ ประเด็นก็คือว่า
เราจะลงไปศึกษามัน แล้วก็ช่วยเหลือให้มัน
สามารถแสดงภาพออกมาที่เป็นชั้นเป็นอันมาก
น้อยประการใด แล้วก็คงสามารถเป็นเครื่องมือ
ช่วยเราในการที่เราจะเคลื่อนไหวทางสังคมต่อไป
ได้...

ไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ ครับผมขอ indefense
of ลัทธิมาร์กซ์นะฮะ (เสียงหัวเราะ) คือผมขอพูด
อย่างก็คือว่า มันไม่มีนักเศรษฐศาสตร์อื่นเลยนะ
ฮะว่า ที่ผมเข้าใจว่าพยายาม อาจจะผิดอาจจะถูก
อาจจะไม่ถูกทั้งหมด แต่ว่าพยายามที่จะวิเคราะห์
ว่าวิกฤตการณ์ที่ดำรงอยู่ปัจจุบันว่ามันมีพื้นฐาน
อย่างไร มันมีรากเหง้ามาอย่างไร ในระบบของ
มัน ผมคิดว่ามันมีพวกลัทธิมาร์กซ์เท่านั้นนะฮะ
ที่พยายามจะอธิบายอันนี้ อาจจะไม่ใช่ satisfied
คุณก็ได้ Ernest Mandel อาจจะไม่ใช่ satisfied
คุณทั้งหมดก็ได้ Ernest Mandel ก็ไม่ใช่
satisfied ผมทั้งหมด แต่อย่างน้อยเขาพยายาม
แทนที่จะนิยามบอกว่า วิกฤตการณ์โลกมันเกิดขึ้น
มา แล้วมันมีอาการอย่างนั้นๆ ลัทธิมาร์กซ์พยายาม

ที่จะอธิบาย แน่ละมันยากกกกพอจะอะไรหลายอย่าง

ประเด็นที่สอง ก็คือที่พูดแล้วว่า บารนกับ สวีซี นี้ บอกว่า Surplus Value หรือที่เราเรียกกันว่า มูลค่าส่วนเกินนี้ใช้ไม่ได้แล้ว เขาไม่ได้พูดในทำนองที่ว่าใช้ไม่ได้ สำหรับการวิเคราะห์ชนชั้น ความสัมพันธ์ทางชนชั้น ทุนและแรงงานในอเมริกาณะนะ แต่สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศพัฒนา กับ ประเทศกึ่งพัฒนา มากกว่า เขาใช้ศัพท์อันแรก ๆ ที่เกิดขึ้นมา คือ Economic Surplus ที่ประเทศที่พัฒนาแล้วถูกมาจากประเทศที่กึ่งพัฒนา อันนั้นก็เป็นการโค่นวิพากษ์วิจารณ์อย่างหนัก ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของ Dependency School ที่มองทุกสิ่งทุกอย่างเป็นศูนย์และกึ่ง Pheriphery ประเทศบริวาร โดยไม่คำนึงถึงประวัติศาสตร์ และความสัมพันธ์ทางชนชั้น ซึ่งอันนั้นในสายตาของผมนั้นก็คือ หัวใจของลัทธิมาร์กซ์

อันสุดท้ายนี้ ซึ่งกระทบกระเทือนผมมากเลยที่ว่า มาอั้ง ฮัลธูลแซร์ และว่าบีบคอเมียตายแล้ว ปลดองซาส กระโศกก็ตายเพราะฉะนั้นพวกลัทธิมาร์กซ์ในที่สุดมันจะกลายเป็นอย่างนั้น ฝ่ายขวาที่ฆ่าตัวตายก็มีรายแล้ว.....

ชเนญฐี ว. ชุ่มทอง ชอบคุณมากครับ ผมคิดว่าควรจะยุติในประเด็นนี้ได้ ถ้าจะพูดในทำนองได้คุณเสมศักดิ์ ผมว่าจะไม่เป็นธรรมเท่าไรนัก...เชิญคุณเสมศักดิ์

เสมศักดิ์ เจียมธีรสกุล ก็ ผมเห็นว่าเรื่องใหญ่ ๆ มันคุยกันภายในที่นี้ไม่ได้ ผมขออนุญาตจริง ๆ ผมเห็นว่าผมพูดคนเดียว ปรากฏว่ามีคนตอบผมถึง 4 คน เพราะฉะนั้นผมขอตอบอย่างสั้น ๆ ว่าในประเด็นที่แต่ละคนยกมานะละประเด็นแรกของอาจารย์เกษียรที่หันไปเน้นเรื่อง Consciousness กับปัญหาเรื่องความพยายามของมนุษย์ผมอยากจะพูดว่า ธรรมดาที่อาจารย์เกษียรใช้ถ้าผมเขาไม่ผิด ซึ่งมาจากทาง Hegelian และ via Lucas, via Marcus and Frank Furt School นี้ในเรื่องการอธิบายเรื่องความสามารถของ Subject ในการ Transform Object อะไรทั้งหลายเหล่านี้ ผมอยากพูดว่าผมไม่เห็นด้วย สั้นๆ และผมเชื่อว่าวิธีนี้โดยถ้ายืนอยู่บนจุดของมาร์กซ์ (ผมไม่ได้พูดว่าผมเห็นด้วยกับมาร์กซ์หรือเปล่า แต่ว่าถ้ายืนอยู่บนจุดของมาร์กซ์ผมเชื่อว่า) การอธิบายเหล่านี้ไม่ใช่ ผมอยากอ้างเอาคำพูดของมาร์กซ์ซึ่งคุณประทับใจไปอ้างในการวิจารณ์อาจารย์เฉลิมเกียรติ (ผิวนวล) ในคราวงานอาจารย์ปวีติที่บอกว่าหัวข้อคั่นแก้วของเขาไม่ได้เริ่มต้นจาก Man นะละ Man นั้นมันเป็นจุดสุดท้าย Consciousness นั้นเป็นจุดสุดท้ายก็คือ Subject นี้เป็น Point of Destination มิใช่เป็น Point of Departure -นี่คือของคุณเกษียร

ของคุณสุวินัย ที่บอกว่าวิธีการของมาร์กซ์ทำได้สามแบบ คือ แบบจากนามธรรมไปสู่ปรธรรม จากการวิเคราะห์เฉพาะหน้าอะไร...ผมอยากจะพูดว่า นั่นเป็นความเห็นของคุณสุวินัยนะละ แต่ผมเห็นว่าโดยตัวจริงๆ แล้ว โดยมรรควิธีของ Marx

นี้ เริ่มจากจุดที่เป็น Determination ที่เป็นนามธรรมเข้าสู่ความเป็นสิ่งที่ Concrete ที่ไม่ใช่ Concrete จริงๆ แต่เป็น Concrete ในทางความคิด แต่ผมไม่ได้ปฏิเสธว่านั่นเป็นข้อเสนอของคุณ สุนีย์ ผมไม่ได้ปฏิเสธว่านั่นเป็นการตีความอย่างหนึ่ง แต่ผมอยากจะบอกว่าโดยตัวมาร์กซ์เองในทัศนะของผม มาร์กซ์มาอย่างนี้ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาในวันหลังมากซึ่งผมอยากยก 2 Cases ที่มีชื่อเสียงมากคือ Case ของ Althusser กับ Case ของทอมสันที่พยายามจะบอกว่า Method แบบนี้แหละคือ Marx วิจารณ์ Hagel แต่ไม่สามารถจะหลุดพ้นจาก Hagelian ได้ Authusserก็เลยเสนอทฤษฎีที่เรียกว่า *Contradiction and over determination* มาแก้คือ การที่สังคมเป็น Structural ก็อธิบายแบบ Structural ในขณะที่ Thomson ในงานเรื่อง *The Property and the Theory* เสนอวิธีการทางประวัติศาสตร์ที่บอกว่า ต้องใช้วิธีรวมทั้งหมกมาอธิบาย แต่ผมอยากจะบอกว่านี่แหละคือ จุดที่มันเป็นปัญหาของตัวมาร์กซ์เอง

ก่อนกรณีของอาจารย์วรวุฒินี้ ผมยังแปลกใจและ surprise มากจริง ๆ ที่บอกว่างานของมาร์กซ์มี dynamic เพราะมาร์กซ์เจะอ่านยังงี้ก็ได้ไม่ว่าจะเป็น Neo-Keynesian หรือ Ricardian จุดที่ผมอ้าง Colletti ก็คือหรือที่ผมเข้าใจก็คือ จุดที่บอกว่าถ้าหากว่างานมาร์กซ์ตีความเป็น Ricardian ก็ได้ เป็น Keynesianก็ได้ จุดที่อาจารย์วรวุฒินี้จะตีความอย่างก็คือว่า สิ่งที่เป็น unity ของความคิดของRicardo หรือสิ่งที่เป็นของ Keynes ความจริงมัน anti-Marx โดยตรง

แล้วงานของมาร์กซ์จริง ๆ ก็คืองานที่ suppose ว่าจะ anti-Ricardian หรือว่า จะ anti-Keynesian โดยตรง ผมไม่เข้าใจว่างานที่เป็น unity ของระบบเป็น system อันหนึ่ง จะสามารถตีความไปหลาย ๆ ตีความ ซึ่งโดยรากฐานของ System มันต่างกันได้ ยังไง ซึ่งตรงนี้ผม surprise มาก

คำถามสุดท้ายของอาจารย์ไกรศักดิ์ นิเมศตอบ ซึ่งผมก็คิดว่าเป็นการ clear position ของผมเองด้วย คือ ผมจะตอบสั้น ๆ อย่างนี้ว่า ผมคิดว่าการ criticize มาร์กซ์ หรือการ anti-มาร์กซ์ไม่ได้เท่ากับการ Criticizeหรือanti-Socialism นะละ Perry Anderson เองได้พูดไว้ในงานครั้งหลังสุดที่ยืนยันว่า Marxism กับ Socialism มันไม่ใช่อันเดียวกันแล้วสำหรับผมแล้วความจริงมันไม่ใช่จุดที่จะมาพูดกันแต่ในเมื่อหลาย ๆ คน challenge ขึ้นมาผมอยากจะยืนยันในจุดนี้ที่ว่า ผมยังมีความเชื่อว่าจะระบบ Socialism มันยังคงเป็นระบบที่ desirable ที่สุด เพียงแต่ผมเชื่ออีกเช่นกันว่าการที่เราจะ Lead สิ่งที่เป็นระบบที่ desirable อันนี้ได้มี แต่เราจะก็สามารถ confront กับปัญหาที่มันสืบสมมาจากประวัติศาสตร์อย่างตรงไปตรงมา ไม่อากหักเหลี่ยมมัน ไม่อยาก suppose หรือสมมุติว่ามันไม่มีปัญหา เพราะฉะนั้นไม่มีทางจะโอ้อันมันครั้งนี้ผมอยากทั้งไปเซดเนทหนังสือไม่ใช่ไปเซดเนท ล่องไปอ่านงานล่าสุดของ อันเดร กรอส ซึ่งคงชื่อ "Farewell To the Working Class" จุดยืนความเห็นของกรอส กับผมไม่ใช่เหมือนกัน แต่ว่ากรอสนี้เป็น Founder ประเทศมาเพื่อพัฒนาว่า

ของหนังสือเรื่องหนึ่ง เรื่อง **Le Tem Modern** ร่วมกับ **Satre** นะชะ แล้วกรอสต์เสนอส **Thesis 10 ข้อ** หรือ 9 ข้อ สำหรับพวกฝ่ายซ้ายที่จะทำใน ทศวรรษ 80 เป็นต้นไป ความเห็นหลายอย่างไม่ ตรงกัน แต่ว่าจุดยืนในทัศนะของผมเหมือนกัน ในแง่ที่ว่า ก็คือความพยายามที่จะแก้ปัญหาในยุค สมัยของเราเนี่ย อย่างไรงี้ผมคิดว่า วิธีการที่จะ แก้ปัญหาในยุคสมัยของเราได้จริง ๆ ก็คือว่า ต้อง face ปัญหาที่มีมาร์กซ์ทิ้งเอาไว้ หรือที่ Marxist รุ่นก่อน ๆ ทิ้งเอาไว้อย่างตรงไปตรงมา อย่างไม่มี ข้อสมมุติฐานบางอย่าง **apiori** ล่วงหน้าว่า อัน นี้ต้องถูก อันนี้ก็ต้องผิด สิ่งที Marxism ยุคใน โลกตะวันตก หรือ Marxism ทลศกทศวรรษที่ ผ่านมาทำก็คือ การสร้างสิ่งที่ **Anderson** เรียกว่าเป็น **Zagzone** ก็คือว่า เป็นปริวิตเทศที่ ตัดศีลธรรมรอบ ๆ ตัวมาร์กซ์ - สมัยหนึ่งก็ศีลเนน สมัยหนึ่งก็ศีลเองเกลสและสมัยหนึ่งก็มาทีไรต่อไคร แต่ไม่เคยไปถึงตัวมาร์กซ์เอง ไม่เคย Criticize ตัวมาร์กซ์ แต่ว่าสร้างสิ่งที่มันเป็น **Zagzone** ไม่ กล้า Face มันโดยตรง สิ่งทีผมพยายามจะทำใน วันนั้นก็คือว่า ถ้าหากพวกเราจะกลับไปทำการบ้าน ก็คือว่า แทนที่จะหนีไปตีปัญหาหรรบ ๆ ทีมันเป็น รุกเล็ก ๆ แล้วคอนันเราไปทะเลลูที **Zagzone** เน โดโดยตรง.

ชเนญฐี ว. ชุมทอง ขอบคุณครับ คำถาม มีอยู่อันหนึ่งซึ่งรอคอยมานาน มีสมาธิข้างล่าง ได้ส่งขึ้นมา คำถามมีดังนี้ คือ ได้ฟัง รมช. วีระ มุสิกพงศ์ ชี้แจงทาง ทีวี. ถึงการกู้เงินต่าง

กัญญาการพัฒนา และปริมาณทรัพยากรของ ไทยไปตลอดจนจำนวนประชากรของประเทศเมื่อ เปรียบเทียบกับประเทศเพื่อนบ้านแล้วไทยเป็นหนึ่ น้อยกว่าเพื่อนบ้านมาก สรุปว่าไม่ควรกลัวหนี้ อยากรู้ช่วยวิเคราะห์ ไม่ทราบว่ามีผู้อยู่บนเว ทีนี้ท่านผู้ใดจะตอบ เชิญอาจารย์อภิชัย ก่อน ครับ...

อภิชัย พันธเสน คือ ผมคิดว่ามันเปลี่ยน บรรยากาศ ผมเพียงอยากจะจุดไฟแล้วผมจะได้หา ความรู้ไปช่วย แต่ว่าผมรู้สึกตื่นเต้นพอสมควรเท่า ทีฟัง ความจริงผมอยากจะร่วมด้วย แต่ว่ามันไม่ เหมาะเพราะว่าผมอยู่บนนี้ เคยไปเจอกันตอน กลางวัน ผมคิดว่าเรื่องเงินกู้ส่วนใหญ่เขาจะ ไปเอาตัวเลขของธนาคารโลกมาเปรียบเทียบ ก็ เขาจะใช้ตัวเลขที่เขาเรียกว่า **Debt Ratio** ก็ **Debt Ratio** นั้นมันคำนวณมาจากยังไร จำนวนถือว่า ถ้าหากว่าเราส่งสินค้าออกไปแล้ว กับจำนวนหนี้ ครอบคลุมทีเราจะต้องเอาไปส่งนี้มีสักกี่เปอร์เซ็นต์ ถ้าหากว่าไม่เกิน 20% หมายความว่า เราขายเขา ไปบาทหนึ่ง เรามีเงินไปใช้ครอบคลุม 20 สตางค์ อันนี้ก็คิดว่ายังพอไหว เพราะฉะนั้นสิ่งที่ รมช. วีระ เขาพูดมันง่าย ๆ แก่นเองไม่มีอะไรลำบาก ซึ่งความจริงแล้วถ้าหากเราไปเทียบ **Debt Ratio** เรากับประเทศในอาเซียนด้วยกัน ฟิลิปปินส์นี่เข้า ไปกว่า 30% จะเจ๊งอยู่แล้ว อินโดนีเซีย ประมาณ 14-15% ส่วนมาเลเซียพอ ๆ กับเราก็คือประมาณ 7-8%

ที่นั่นปัญหานั้น ไม่ใช่อยู่ที่เรื่อง Debt Ratio ปัญหาอันนี้ อาจารย์ไกรศักดิ์อาจจะชอบ ก็คือว่า เวลาที่เราดูเขามาส่วนใหญ่แล้วมันจะสะสมอยู่เรื่อย ๆ โอกาสที่จะใช้คืนมันไม่มีเพราะฉะนั้น เวลาที่มันเข้ามาง่าย พอถึงตอนไรมันไรลำบาก เพราะฉะนั้นมันมีแนวโน้มว่ายังกู้ยืมเป็นหนี้ ก็คือหมายความว่า จะเข้าโรงจำนำครั้งแรกรู้สึกกระอักกระอ่วน แต่ว่าพอหลังจากเข้าไปเสียจนเคยชินแล้ว มันไม่ค่อยมีปัญหาอะไร เพราะฉะนั้นลักษณะของ ไทยหรือว่ามาเลเซียขณะนั้นก็เป็นอย่างนี้ มาเลเซีย เป็นหนี้เริ่มตั้งแต่ปี 1975 นี้เอง แต่ว่าอัตราการเพิ่มของหนี้ของมาเลเซียสูงเร็วมาก และยังคงหนี้มาเลเซียนโยบาย "Look East" คือ หมายความว่าเราจะเอาอย่างเกาหลี ญี่ปุ่น ออสเตรเลีย เป็นต้น มันก็ยังเพิ่มสูงขึ้น อันนี้คือประเด็นปัญหาที่มัน ตีความมา ที่นั่นที่อาจารย์ไกรศักดิ์เคียดคร้อน ก็คือว่า ถ้าหากว่ามันเป็นอย่างนี้แล้วเรามาดูค่า เงินบาทนั้นนะฮะ นักเศรษฐศาสตร์ที่ธรรมศาสตร์ เขาบอกว่าไม่มีปัญหาของตลาดมันเท่าเดิม แต่ว่า Resources ที่เราจะต้องไปใช้มันเป็นค่าดอกเบี้ย มันจะเสียมากขึ้น เพราะฉะนั้นเมื่อหนี้มันพอก พูนมากขึ้น Resources ที่จะต้องเอาไปใช้เขาเป็น ค่าดอกเบี้ยมันจะต้องมีปริมาณเพิ่มมากขึ้น อันนี้ คือ ปัญหาที่เราจะต้องห่วง แต่แน่นอนถ้าหากว่าเราเชื่อ อย่างที่คุณวีระเขาพูด ซึ่งธนาคารโลก มาพูดใส่หูเราอีกทีหนึ่งโดยผ่านผ่าน Advisor คือ

วีระพงษ์ หรือพวกไครรงค์ อะไรพวกนั้นนะฮะ อย่างนั้นมันก็ไม่มีปัญหา ผมตอบแก่น.

แล ดิลกวิทยรัตน์ ก็อุปกติกแล้ว ฟังจากคน เขาหลงไม้ลงมือในเรื่องนี้ก็คือ จริงอยู่เราเป็นหนี้ น้อยกว่าประเทศที่เป็นหนี้ท่วมหัวทั้งหลาย แต่ก็ไม่แปลว่าเราไม่เป็นหนี้ และที่สำคัญที่สุดก็คือ การที่พยายามมาแก้วิกฤตการณ์ครั้งนี้ ก็เพื่อที่จะไม่เป็นอย่างนั้น คือ ไม่อยากเป็นแบบฟิลิปปินส์ เพราะฉะนั้นก็เลยลงมือตรงนั้นมา ผมคิดว่าสำหรับ ไนวงเศรษฐศาสตร์การเมือง สิ่งที่จะควรจะทำต่อไป นั้นก็คือ ไม่ใช่ว่า อันนี้จะแก้วิกฤตหรือบรรเทา ภาวะวิกฤตการณ์ได้ หรือไม่เท่านั้น ปัญหาที่ก็คือว่า ใครเป็นคนจ่ายให้กับการแก้ปัญหาอันนี้ เพราะฉะนั้นจะต้องรู้ความสัมพันธ์ในชั้นต่าง ๆ ใน การแบกภาระหนี้อันนี้ ก็คือว่า เวลาเก็บภาษีโครงสร้างภาษีเป็นยังไงใครจ่ายเป็นคนข้างมากในสังคม ผมคิดว่านักเศรษฐศาสตร์การเมืองจะต้องสนใจใน ประเด็นตรงนั้น ยังไงก็ตามผมอยากจะทำอีกนิด เดียวที่ว่าสิ่งที่คุณสมศักดิ์เสนอก็คือ สิ่งที่เราทำทั้ง หลายคู่กันก็คือ เป็นเครื่องพิสูจน์อย่างที่ว่าอาจารย์ ไกรศักดิ์พูดก็คือว่า เราไม่ค่อยได้ทะเลาะกับคนอื่น เราถนัดที่จะทะเลาะกันเนื่องจากว่าเรามีพล- วัตรมากกว่า.

13.00 น.-15.30 น.

“ผลกระทบจากวิกฤตการณ์ทุนนิยมโลกต่อชนบทและชาวนาไทย :
โครงสร้าง วิธีการผลิต และรูปการจิตสำนึก”

จามะรี พิทักษ์วงศ์ ชัยนัต วรรณนะภุติ
สมภพ มานะรังสรรค์ สุชาย ตีร์รัตน์
วิทยากร เชียงกูล คำเนินรายการ

วิทยากร เชียงกูล เรื่องที่จะพูดกันต่อไป คือ วิกฤตการณ์ทุนนิยมโลกกับชาวนาไทย ความจริงเรื่องที่เกิดขึ้นก็ค่อนข้างยังไม่จบ ตอนหลังจากช่วงนี้เราจะมีกรเบ็คอภิปรายทั่วไปอีกช่วง เพื่อรูปภาพทั้งหมดที่เราพูดกันมาในวันนี้ ซึ่งก็มีผู้เสนอว่าสิ่งที่ถกเถียงกันเมื่อกัน สามารถจะแยกออกเป็นการสัมมนาได้อีกเรื่องหนึ่ง คือ เรื่องวิกฤตการณ์ของทฤษฎี ซึ่งความจริงแล้วไม่ใช่เป็นวิกฤตการณ์ของ Marxist อย่างเดียว เป็นวิกฤตการณ์ของทุกสำนักนะฮะ ไม่มีใครที่ไม่มีปัญหาในการอธิบายถึงความหรือในการศึกษา Neo-classicเองก็มีปัญหา มีการพูดถึงวิกฤตการณ์ของวิชาเศรษฐศาสตร์ วิกฤตการณ์ของวิชาสังคมวิทยา ของประวัติศาสตร์กันทั่วไป เพราะฉะนั้นคำว่า “วิกฤตการณ์” ที่เราเสนอในครั้งนี้นะจึงไม่ได้แปลว่าทุนนิยมโลกจะถึงกับพังทลาย เพียงแต่บอกว่ามันเกิดปัญหาขึ้น เกิดความขัดแย้งขึ้น แล้วเรา

พยายามจะมองว่าจะมีผลกระทบมาถึงสังคมไทยอย่างไร โดยเฉพาะผลกระทบต่อคนส่วนใหญ่—พวกคนงาน ชาวนาชาวไร่ เราจึงพยายามพูดถึงสิ่งเหล่านี้ละฮะ บางส่วนเราอาจจะพูดเป็นเชิงทฤษฎี หรือพูดถึงทุนนิยมโลกมากไปยังไม่ค่อยเข้ามาถึงปัญหาอุปสรรค ผมจึงอยากจะบอกว่าเวลาจะอภิปรายกันในวันนี้ขอให้พยายามโยงกลับมาถึงปัญหาของสังคมไทยว่า มีผลกระทบอย่างไร มีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร ส่วนเรื่องทฤษฎีบางส่วนก็อาจจะเกี่ยวข้องแต่ว่าบางส่วนอาจจะแยกเป็นการสัมมนาครั้งต่อไปได้

ที่นี้ก็ขอแนะนำผู้เข้าร่วมการสนทนา อ้อ ! ก่อนอื่นขอพูดเรื่องลักษณะการสัมมนาของเราอีกนิด คราวนี้เราพยายามจัดให้แปลกกว่าครั้งก่อน ๆ ก็คือ โดยทั่วไปแล้วการสัมมนามักจะมีการเสนอบทความยาว แล้วก็จะมีการวิจารณ์อะไรก็ยาวจนหมดเวลา บางครั้งคนฟังก็ไม่ได้อภิปราย เราเลย

เปลี่ยนนะซะว่า ไม่ก็ต้องมีการเสนอบทความเพราะว่าส่วนหนึ่ง บทความก็ลงในหนังสือวารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองแล้ว อย่างเช่น บทความของอาจารย์จามะวี ก็ลงเมื่อสองเล่มที่แล้ว (ฉบับปีที่ 3 เล่มที่ 4) ของอาจารย์วรวีทยก็ลงเล่มเพิ่งออก (ฉบับปีที่ 4 เล่มที่ 1) ของอาจารย์ไกรศักดิ์ อาจารย์สุธี ในเรื่องที่กำลังๆ กันนั้นก็ลงในเล่มต่อไปรวมทั้งเรื่องของ อาจารย์ชยันต์ ซึ่งขอไว้แล้วแต่ไม่รู้จะเสร็จเมื่อไหร่ ก็อาจารย์ชยันต์เขียนเป็นภาษาอังกฤษแต่ว่าภาษาไทยยังไม่เสร็จ เพราะฉะนั้นสิ่งที่เราอยากได้ในที่นี้คือ อยากแลกเปลี่ยนประเด็นใหญ่ๆ มากกว่า ก็คือคิดว่าแต่ละคนมองปัญหาวิกฤตการณ์ของทุนนิยมโลกที่มีผลกระทบต่อสังคมไทยอย่างไร สำหรับผู้ร่วมอภิปรายในวันนี้ท่านแรก ก็อาจารย์จามะวี พิทักษ์วงศ์ จากภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อาจารย์จามะวีจะเสนอเป็นคนแรก แล้วก็อาจารย์ชยันต์ วรณะภักดิ์ ซึ่งอยู่ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมฯ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วันนี้พวกเชียงใหม่มาหลายคน แล้วก็ต่อไปก็จะให้อาจารย์สมภพ มานะรังสรรค์ ซึ่งอยู่คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาฯ เป็นคนเสริม อีกคนหนึ่งก็คือ อาจารย์สุชาย ทวีรัตน์ จากรัฐศาสตร์ จุฬาฯ ตอนนีกำลังทำวิทยานิพนธ์เรื่องเกี่ยวกับชนบทอยู่ จะให้เป็นคนเสริม เป็นคนที่ 4 ก็คิดว่าผู้พูด 2 ท่านแรกจะใช้เวลาากหน่อยประมาณ 15-20 นาที คนเสริมก็อาจจะสัก 10-15 นาที หลังจากนั้นก็เป็นอภิปรายทั่วไป ก็ขอเชิญอาจารย์จามะวีก่อนครับ...

จามะวี พิทักษ์วงศ์ ก็ขอพูดถึงแนวความคิดก่อนก็แล้วกันนะซะ พูดเรื่องกว้างก่อนแล้วก็พยายามจะเข้บเข้ามาให้ใกล้ตัวมากขึ้น การเกิดขึ้นของระบบทุนนิยม นับว่ามีอิทธิพลอย่างมากต่อความคิดของนักคิดทางสังคมในศตวรรษที่ 19 หมายถึงการเกิดขึ้นของทุนนิยม classic ในตะวันตก ซึ่งถึงแม้ว่าหลายท่านจะมองว่า ทุนนิยมนั้นมีข้อร้าย อย่างเช่น Marx เองก็วิพากษ์วิจารณ์ทุนนิยม หรือว่า Max Weber ก็มองว่าทุนนิยมเป็นระบบเหมือนลูกกรงเหล็กอันใหญ่ซึ่งขังมนุษย์เอาไว้ แต่ว่าก็ยอมรับในความเหนือกว่าของทุนนิยมที่มีต่อระบบการผลิตแบบศักดินานิยม ที่แนวความคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของระบบทุนนิยมกับชาวนาอาจจะแบ่งออกได้เป็น 2 แนวความคิดใหญ่ๆ ก็คือ ความคิดแรกก็เชื่อว่าเมื่อทุนนิยมพัฒนาขึ้นแล้ว กลุ่มที่เรียกว่า ชาวนานั้นจะค่อยๆ หายไป หมายความว่า การผลิตแบบทุนนิยม ซึ่งใช้วิธีการผลิตที่เหนือกว่า เครื่องจักรเครื่องยนต์ที่เหนือกว่านั้นจะเข้ามาแทนที่การผลิตแบบชาวนา ผู้ผลิตรายย่อยที่เป็นชาวนานั้นจะพ่ายแพ้แก่ผู้ผลิตรายใหญ่ ซึ่งเป็นเจ้าของที่ดินขนาดใหญ่ซึ่งใช้เครื่องจักรต่าง ๆ เรียกว่าทุนนิยมแทรกซึมเข้ามาในเกษตรกรรมโดยตรง แรงงานส่วนหนึ่งก็จะถูกผลักดันเข้าไปสู่ภาคอุตสาหกรรม เกิดแรงงานที่เป็นชนชั้นกรรมาชีพบีบขังในเมืองมากขึ้น เพราะฉะนั้นกลุ่มที่เรียกว่าชาวนานั้นก็จะหายไป

ทีนี้สำหรับ มาร์กซ์เองก็เคย เชื่อว่า (คือตอนหลังก็มีคนเถียงว่าที่จริงมาร์กซ์ตอนหลังก็อาจจะเปลี่ยนความคิด แค่นั้นนอกประเด็นนะซะ) ก็

คอนแรคมาร์กซ์เคยเชื่อว่าเมื่อระบบทุนนิยมพัฒนาแล้ว ชาวไร่จะค่อย ๆ หายไปเช่นเดียวกับกลุ่มชนชั้นกลางอื่น ๆ แล้วก็เหลือคนที่แตกแยกกันเป็น 2 ชั้วระหว่างพวกนายทุนพวกหนึ่งกับชนชั้นกรรมกรอีกพวกหนึ่ง ที่จริงมาร์กซ์ไม่ได้ขยายความเกี่ยวกับชาวไร่มากนัก แต่ว่าคนที่เอาแนวความคิดเรื่องการแตกแยกเป็น 2 ชั้วมาขยายก็คือเลนิน เลนินบอกว่าการแตกแยกออกเป็น 2 ชั้วจนเหลือแต่ชนชั้นหลัก 2 ชนชั้นนั้นเกิดขึ้นในรัสเซียในช่วงประมาณต้นศตวรรษที่ 20 แล้ว ในหนังสือ *Development of Capitalism in Russia* ซึ่งเลนินมองเห็นว่ามีการแตกแยกเป็น 2 ชั้วระยะนี้ แม้ในหมู่ชนชั้นชาวไร่เอง ก็ถือว่าเริ่มมีชาวไร่รายเกิดขึ้นพวกหนึ่งในรัสเซียซึ่งใช้เครื่องจักรกลในการทำการผลิตแล้วอีกจำนวนหนึ่งก็มีชนชั้นที่เป็นชาวไร่จนต้องเข้าไปทำการรับจ้างในที่นาของชาวไร่รายเพื่อว่าจะหารายได้เพิ่มทุนการดำรงชีพของตนเองเพราะว่าที่นาที่เหลืออยู่นั้นมันไม่พอในการผลิตที่จะพอบริโภคในครอบครัวที่จริงแล้วขบวนการเติบโตในเวลานี้เลนิน ได้กับอีกพวกหนึ่งในรัสเซีย ก็คือ พวกนายรอกนิก ซึ่งเห็นว่าชนชั้นชาวไร่จนนั้นเป็นตัวที่กีดขวางการพัฒนาทุนนิยมในรัสเซีย เนื่องจากชาวไร่จนนั้นไม่มีอำนาจซื้อ เพราะฉะนั้นก็ไม่มีที่เกิดตลาดภายในประเทศขึ้นในรัสเซีย แต่เลนินบอกว่าการรวมกันข้าม เลนินบอกว่าที่จริงแล้วในช่วงนี้กำลังเกิดพัฒนาการของทุนนิยมในรัสเซีย แล้วก็ชาวไร่จนซึ่งถึงแม้ว่าเขาจะขายผลผลิตของเขาให้แก่ตลาดน้อย แต่ว่ากลับเป็นผู้ที่จะต้องซื้อผลผลิตจากตลาดเป็นส่วนมาก เพราะว่าเมื่อเขาไม่สามารถที่จะผลิต

เพียงพอสำหรับบริโภค เขาก็ต้องหาซื้อเพิ่มเติมเพื่อที่จะบริโภคจากตลาดระยะนี้ เขาก็มีส่วนในการช่วยสนับสนุนการเติบโตของตลาดแล้วก็ยังเป็นแหล่งแรงงานเสรี ที่ใช้ในการพัฒนาเกษตรกรรมทุนนิยมหรือว่าอุตสาหกรรมทุนนิยม ที่กำลังเกิดขึ้น

เขาก็คงเป็นอีกผู้หนึ่งที่สนใจความสัมพันธ์ระหว่างภาคเกษตรกรรมกับพัฒนาการของทุนนิยม โดยความสัมพันธ์นั้นเขาแบ่งออกว่า หนึ่ง ภาคเกษตรกรรมนั้นเป็นตัวผลิตส่วนเกินเพื่อช่วยเหลือในการพัฒนาทุนนิยม แล้วอีกประการหนึ่ง ก็เป็นตัวช่วยก่อให้เกิดตลาดภายในประเทศ สำหรับสินค้าที่ผลิตในภาคอุตสาหกรรม ก็เป็นผู้ซื้อสินค้าอุตสาหกรรมที่ผลิตขึ้น อย่างไรก็ตาม เขาก็คงข้อสังเกตว่า กลุ่มที่เรียกว่าชาวไร่จนอาจจะอยู่ได้นานกว่าที่คิด คือว่าไม่ได้หายไปไหน เมื่อทุนนิยมพัฒนาขึ้นมา เพราะเขาบอกว่ามีลักษณะพิเศษในภาคเกษตรกรรม กล่าวคือที่ดินมีจำนวนจำกัด ผลิตขึ้นไปไม่ได้เรื่อย ๆ เหมือนเครื่องจักรเพราะฉะนั้นการกระจุกตัวของที่ดินนั้นเป็นขบวนการที่เกิดขึ้นซ้ำ แล้วการแทรกซึมของทุนนิยมในความเห็นของเขาก็คงกระบวนการแรกไม่ใช่การรวมตัวหรือการกระจุกตัวของที่ดินในชนชั้นใดชนชั้นหนึ่ง แต่ว่าเป็นการแทรกซึมของการนำระบบเงินตราเข้ามาใช้บนตัวการแลกเปลี่ยนในการผลิตของชาวไร่ เพราะฉะนั้นอาจจะสรุปได้ว่า แนวความคิดของ Marxist ในรุ่นแรกๆ เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของทุนนิยมกับชาวไร่ก็มีได้ 2 แนว ก็คือว่า ความเชื่อในเรื่องความเหนือกว่าของวิทยาการ ตอนนั้นทุนนิยมเกิดขึ้น

มาใหม่ๆ ก่อให้เกิดปรากฏการณ์ต่างๆ มาก เครื่องจักรเครื่องกลอันทันสมัย เพราะฉะนั้นอิทธิพลที่มีต่อกันก็คิดเหล่านี้ก็คือว่าทุนนิยมนั้นมานั้น แม้แต่มาร์กซ์เองก็เชื่อในเรื่องความเหนือกว่าของทุนนิยมเชื่อว่าต้องเกิดทุนนิยมก่อนถึงจะผ่านไปสู่ระบบที่เป็นคอมมิวนิสต์ได้ เพราะว่าคอมมิวนิสต์ต้องผ่านขั้นตอนของการเตรียมพลังทางการผลิตเอาไว้ให้พร้อม เพราะฉะนั้นการผลิตในภาคเกษตรกรรมนั้นจะเป็นการผลิตด้วยไร่ นา ชนากใหญ่ แทนที่นาขนาดเล็ก อีกประการหนึ่งก็เป็นหนี้ยทางการเมือง คือ ความเชื่อในเรื่องการเผชิญหน้า การแตกเป็น 2 ชั่วของชนชั้นว่ามันจะต้องเกิดขึ้นแน่ เพราะว่าบอกว่าคุณคอมมิวนิสต์จะเกิดขึ้น ได้ก็ต่อเมื่อกรรมกรล้มล้างนายทุนออกไป เพราะฉะนั้นเงินที่เขาขบวนการนี้มาเคิมแก๊งบอกว่า ที่สองชนชั้นแตกแยกเป็น ๒ ชั่วระหว่างนายทุนจำนวนหนึ่งหนึ่งกรรมกรอีกจำนวนหนึ่ง เกิดขึ้นทั้งในเมืองแล้วก็เกิดขึ้นในชนบทด้วย นี่ก็เป็นแนวความคิดที่เชื่อว่าเมื่อทุนนิยมเกิดขึ้นแล้ว กลุ่มที่เรียกว่าชาวนานั้นจะหายไป

ที่นี้อีกแนวความคิดหนึ่งก็เชื่อในเรื่องการดำรงอยู่ของชาวนา แนวนี้อาจจะแบ่งย่อยออกได้เป็น 3 อัน อันแรกเป็นแนวความคิดของ ชยานอฟ ที่ศึกษาชาวนาหลังปฏิวัติรัสเซียในช่วงประมาณทศวรรษ 1920 ความคิดหลักของรัสเซียหลังปฏิวัติก็คือว่า การผลิตทางการเกษตรจะเป็นในรูปแบบรวมของรัฐ หรือว่า นาสทกรด์แล้วการผลิตแบบชาวนานั้นก็ควรจะหายไป แต่ที่นี้ในความเป็นจริงปรากฏว่า ผลผลิตที่ได้จากนาที่ชาวนายังถือครองกรรมสิทธิ์อยู่นั้นปรากฏว่า ให้ผลผลิตทาง

อาหารแก่รัสเซียสูงกว่าผลผลิตที่เกิดจากนารวมหรือนาสทกรด์ หมายความว่าความสามารถในการผลิตของชาวนา ซึ่งใครต่อใครก็ดูถูกว่าเทคโนโลยีในการผลิตค่านั้น กลับสามารถผลิตอาหารพอที่จะเลี้ยงรัสเซียได้ ชยานอฟ ก็บอกว่า ลักษณะการผลิตของชาวนานั้นมีลักษณะพิเศษ ก็คือว่ามันเป็นหน่วยในการผลิตเช่นเดียวกับในการที่เป็นหน่วยในการบริโภค เพราะฉะนั้นในช่วงเวลาอันลำบาก ชาวนาก็สามารถที่จะบีบบังคับตนเองจนอยู่ได้ ก็คือว่าทำงานหนักขึ้น แล้วกับบริโภคให้น้อยลง คือตัดการบริโภคของตนเองให้น้อยลง ๆ แต่ก็ยังดำรงชีวิตอยู่ได้ เราทำเช่นนี้กับอุตสาหกรรมไม่ได้ เพราะกรรมกรไม่มีปัจจัยการผลิตของตนเองกรรมกรโดนไล่ออกแล้วกรรมกรก็ไม่รู้จะทำอย่างไร เพราะฉะนั้นหนี้ยทางการเมืองของชยานอฟก็คือว่านารวมของรัฐหรือนาสทกรด์ซึ่งใช้เครื่องมือเครื่องจักรที่ทันสมัยนั้นไม่จำเป็นที่จะต้องเหนือกว่า นาขนาดเล็กของชาวนาเสนอไป อันนี้ก็เลยทำให้ชยานอฟ หายไปจากวงการเมือง วงวิชาการของรัสเซีย

ที่นี้แนวความคิดที่สอง ก็คือแนวความคิดเรื่องการปะทะประสานซึ่งเกิดขึ้น ในราวทศวรรษที่ 1960 ในหมู่นักมานุษยวิทยาเศรษฐกิจฝรั่งเศส ซึ่งใจความกล่าวโดยสรุปก็คือว่า การเกิดขึ้นของระบบทุนนิยมโดยเฉพาะประเทศล้าสมัยพัฒนานั้น ไม่ได้ทำให้กลุ่มชาวนาเล็กลง แต่ตรงกันข้ามทุนนิยมได้วิวัฒนาการหรือว่าดำรงวิถีการผลิตแบบชาวนานี้ไว้เพื่อรับใช้ผลประโยชน์ของทุนนิยมเอง เช่น ให้ผลิตอาหารได้ในราคาที่ต่ำ เพราะว่าการผลิตแบบชาวนานั้นชาวนามีความสามารถในการบีบ

ตัวเอง ค้นพบในการผลิตของชาวนานั่น ก็ต่ำกว่าที่จะใช้ในลักษณะของทุนการผลิตแบบวิถีการผลิตแบบทุนนิยม เพราะฉะนั้นแนวความคิดนี้ก็เชื่อว่าทุนนิยมนั้น โดยเฉพาะในประเทศไทยพัฒนาพยายามที่จะรักษาวิธีการผลิตแบบชาวนาเอาไว้เพื่อรักษาผลประโยชน์ของทุนนิยมเอง

แนวความคิดที่ 3 มองกลุ่มชาวนาในประเทศไทย ทยอยพัฒนาว่าอยู่ภายในวิถีการผลิตที่เรียกว่าทุนนิยมรอบนอก คือ แทนที่จะมองในลักษณะของการปะทะประสานของสิ่งที่เรียกว่าทุนนิยมกับสิ่งที่เรียกว่าวิถีการผลิตแบบชาวนา ก็มองว่ามันเป็นวิถีการผลิตอันเดียวกัน คือแทนที่จะไปแบ่งแยกแล้วก็ดูที่ละส่วนกับบอกว่ามันเป็นทุนนิยมรอบนอก ซึ่งมีกลไกในการทำงานของมันเองอย่างหนึ่งแล้ว ก็มองว่าชาวนาซึ่งเป็นส่วนหนึ่งมอง การผลิตแบบทุนนิยมรอบนอกนั้นเป็นรูปแบบ ซึ่งมันจะดูเหมือนเดิมแต่ว่าเป็นรูปแบบที่ได้เปลี่ยนไปแล้ว

ทีนี้สำหรับชาวนาในทัศนะของนักสังคมศาสตร์เมืองไทยเท่าที่ผ่านมาอาจจะมี 2 ประเด็นใหญ่ ๆ ก็คือ หนึ่ง มองชาวนาว่าเป็นส่วนที่อยู่ในส่วนประเพณีนิยม หรือส่วนที่ล้าหลังไม่ทันสมัย แต่ว่าเป็นส่วนที่เจริญ ได้ดี ได้รับการพัฒนาอย่างเช่น Two sectors model ที่บอกว่าเมื่อสร้างอุตสาหกรรมขึ้นมาแล้วอาจจะช่วยดึงแรงงานชาวนาให้เข้ามาอยู่ในภาคอุตสาหกรรม อีกอันหนึ่ง คือ ทฤษฎีกิ่งเมืองขึ้น—กิ่งกักคินา ซึ่งความสำคัญบางส่วนที่เป็นกิ่งกักคินา คือความสัมพันธ์แบบเจ้าของที่ดินค้ำหนึ่งกับชาวนาที่เป็นผู้เช่าอีกค้ำหนึ่งนั้น ถูกมองว่าเป็นความสัมพันธ์ที่ยังคงเหลือ อยู่หมายความว่ากิ่งกักคินาคือว่าเป็นศักดินามาก่อนแล้วมี

เจ้าของที่ดินกับผู้เช่า เพราะฉะนั้นกิ่งกักคินากิ่งเมืองขึ้นหรือกิ่งทุนนิยม ก็มีทุนนิยมเพิ่มขึ้นมาอยู่บนศักดินาที่ยังเหลืออยู่ คือความสัมพันธ์แบบเจ้าที่ดินกับชาวนาผู้เช่า อันที่จริงจากหัวข้อนี้อาจจะกล่าวได้ว่า กระบวนการความสัมพันธ์แบบเจ้าของที่ดินกับผู้เช่านี้ เราจะมองได้หรือไม่ว่าถูกทำให้เกิดขึ้นอีกครั้งหนึ่ง คือแทนที่จะมองว่ามันเป็นส่วนที่เหลือมาจากระบบความสัมพันธ์แบบก่อนแล้ว ก็มองว่ามันเป็นความสัมพันธ์ที่ถูกทำให้เกิดขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ชาวนาถูกสร้างขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง หรือเราอาจจะเรียกได้ว่า *repeasantisation* ซึ่งถ้าคิดตัวอย่างหลังสนธิสัญญาเบาว์ริง เมื่อไทยผลิตข้าวเป็นการค้า ทุนเดิมเจ้าของที่ดินและผู้เช่าในบริเวณเร่งผลิตซึ่งมีสูงมาก หมายความว่าผู้เช่าสูงที่สุด แทนที่จะมีคนที่เป็นเจ้าของที่ดินของตัวเอง นี่เป็นสิ่งที่มันเกิดขึ้นมาหลังสนธิสัญญาเบาว์ริงหรือว่าหลังการผลิตเพื่อเป็นการค้า ซึ่งในช่วงนี้อาจจะกล่าวได้ว่า เป็นการกลืนเข้าสู่ระบบทุนนิยมรอบนอก

เวลาพูดถึงการกลืนเข้าสู่ระบบทุนนิยม ได้จับเอาประเด็นหนึ่งของมาร์กซ์ในแง่ที่บอกว่า ปัจจัยประการหนึ่งในการเกิดขึ้นของระบบทุนนิยม classic ควบคู่กัน นอกจากการสะสมทุนในแง่ทรัพย์สินสมบัติที่จะเอามาใช้ในการผลิตแล้วก็คือ การเกิดขึ้นของแรงงานเสรี หมายถึง ว่ามีแรงงานอิสระที่เคลื่อนไหว แล้วก็สามารถที่จะรับจ้างได้หมายความว่า หลุดออกจากระบบศักดินา ซึ่งการเคลื่อนไหวของชาวนานั้นเป็นไปไม่สะดวก เกิดระบบแรงงานเสรีที่ชาวนาสามารถที่จะเข้ามารับจ้างแรงงานในเมืองได้ ทีนี้ในกรณีของไทยนั้นเราอาจจะกล่าวได้ว่า มันได้เกิดสิ่งที่เรียกว่า

แรงงานเสรีขึ้นมาเหมือนกัน ได้หรือไม่ คือหลัง
สนธิสัญญาเบาริง ก็นอกจากจะเรียกร้องให้ไทย
ส่งออกข้าว ก็ยังมีบอกทำให้ชาวต่างชาติสามารถ
ที่จะจ้างแรงงานของไพร่ซึ่งแต่ก่อนมีพันธะ แล้ว
ก็มีการผ่อนผันมาเรื่อย ๆ เช่นชาวนาในภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือ เข้ามารับจ้างทำงาน การ
ประกาศเลิกทาสจนกระทั่งเลิกทาสอย่างสิ้นสุดใน
ปี 2448 ซึ่งเป็นปีคร่าว ๆ ที่จริงแล้วมันคงไม่เลิก
ปุบปับในปีนั้น แต่ว่ามันคงจะเร็วขึ้นมาอีกก็คือว่า
เป็นจุดคร่าว ๆ มันเป็นความพยายามที่จะให้เกิด
ขึ้นของสิ่งที่เรียกว่าแรงงานเสรี แต่ทั้งนี้สิ่งที่มันต่าง
กันก็คือว่า ทฤษฎี classic ตะวันตกนั้น แรงงาน
เสรีพวกที่ถูกผลักดันเข้าไปในภาคอุตสาหกรรม
เพราะว่าเป็นทฤษฎีที่เกิดแบบต่อเนื่อง คือ
linkage effect backward-forward อะไร
ต่าง ๆ มีการผลิตที่มันต่อเนื่องกัน แต่ว่าทฤษฎี
ของไทยซึ่งเป็นทฤษฎีรอบนอกนั้น มันไม่มี
linkage effect มันไม่มี backward effect
หรือว่า forward effect ก็คือว่าผลิตข้าวอย่าง
เดียวแล้วก็ต่อเนื่องจากข้าว หรือว่าก่อนที่จะผลิต
ข้าวอย่างเช่นเครื่องจักรในกาที่จะผลิตข้าวนั้นมัน
ไม่เกิดขึ้น เพราะฉะนั้นแรงงานเสรีที่เกิดขึ้นนั้น
มันถูกผลักดันเข้าไปในภาคเกษตรกรรม ก็เลยตั้ง
คำถามว่าช่วงนี้เราจะมองได้ ไหนว่ามันเป็น
repeasantisation

อันนี้กลับไปจะกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่าง
ชาวนากับรัฐ ความสัมพันธ์ระหว่างชาวนากับรัฐ
อาจจะแบ่งออกได้เป็น 3 ช่วงก็คือว่า ช่วงซึ่งรัฐ
ผลักดันชาวนาให้เข้าไปปลูกข้าวใหม่ ในช่วงนี้
repeasantisation อย่างเช่นการเลิกทาส หรือ

ว่าการยกเลิกภาษีที่ดินอะไรต่าง push ออกไปทำ
การผลิตข้าวในภาคกลางมากในช่วงนี้ คือ ในช่วง
ที่ 2 ก็คือช่วงที่นโยบายหรือช่วงที่การไม่มีนโยบาย
ของรัฐคือชาวนาก็คือ การปล่อยให้ชาวนาคูแ่
ตนเอง คือ รัฐไม่ได้ทำอะไรเลย ซึ่งอาจจะ
เริ่มตั้งแต่ช่วงหลังจาก repeasantisation แล้ว
ปี 2448 โดยประมาณ จนกระทั่งปี 2504 ซึ่ง
อาจจะบอกได้ว่ามีความพยายามอย่างเช่นการตั้ง
สหกรณ์ประมงกษัตริย์ข้าว หรือว่าแผนการบูรณะ
ชนบทอะไรต่าง ๆ ของจอมพล ป. แต่สิ่งเหล่านี้
มันไม่เป็นสิ่งที่มันเป็นนโยบายอันต่อเนื่อง ถัดว่ามัน
เป็นประเด็นผ่านขึ้นมาประเด็นหนึ่ง ก็คือว่า ทำกัน
ไปแล้วเลิก แต่มันไม่ได้เป็นนโยบายที่ต่อเนื่อง
ชาวนาก็ผลิตข้าวไปเรื่อยในช่วงนี้ โดยที่ไม่มี
นโยบายจากรัฐ

ส่วนช่วงที่ 3 ก็คือช่วงที่รัฐให้ความสนใจต่อ
ชาวนามากขึ้น หลังปี 2504 นโยบายผลิตทดแทน
การนำเข้า ซึ่งตอนนั้นเราอาจจะเอาความกึกของ
เกาหลีที่อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างเกษตร-
กรรมกับพัฒนาการอุตสาหกรรมเข้ามาดูว่าชาวนา
นั้นเป็นผู้ผลิตอาหาร เป็นกองทัพแรงงานสำรอง
แล้วก็เป็นผู้สร้างตลาดภายในประเทศ นิติการบริ-
โภคของชาวนาเปลี่ยนไปจากปี 2493 ที่ Ingram
พรรณาน่า ครอบครัวยุคกลางชาวนามีหมวกไม้
จักสาน เรือ เกวียน อะไรต่าง ๆ แต่กว่าในปัจจุบัน
นั้นนิติการบริโภคก็มี แรมพู สบู ผงซักฟอก
อะไรต่างๆ ซึ่งเป็นสิ่งของที่ผลิตขึ้นภายในประเทศ
ตามนโยบายทดแทนการนำเข้า การปลูกพืชก็มี
การปลูกพืชหลายอย่างมากขึ้น แต่ก่อนปลูกข้าว
อย่างเดียวในช่วงที่ non-policy ของรัฐอาจจะ

กล่าวได้ว่าปลูกอย่างเดียว แต่ว่าหลังการสนับสนุนนโยบายทดแทนการนำเข้าแล้ว ก็มีการสนับสนุนให้มีการปลูกพืชอย่างอื่น นอกจากข้าวมากขึ้น เพราะข้าวอย่างเดียวก็ถูกอเมริกาตีตลาดก็ต้องหันไปแข่งกันพืชอื่นรวมทั้งปลูกพืชเพื่อป้อนอุตสาหกรรมที่กำลังเกิดขึ้น อย่างเช่นปลูกอ้อยหรือฝ้าย ป้อนโรงงานน้ำตาลโรงงานทอผ้า เพราะฉะนั้นบางคนอาจจะมองว่าช่วงนโยบายผลิตทดแทนการนำเข้ามันเป็นช่วงสร้างทุนนิยมขึ้นมาใหม่ อาจจะเกิดทุนนิยมขึ้นมาตอนนี้ แล้วก็อาจจะเอาทฤษฎีที่บอกว่าเมื่อทุนนิยมโตขึ้น กลุ่มที่เป็นชาวนาจะหายไป หมายความว่าถูกabsorbเข้าไปในความเจริญเติบโตของทุนนิยมที่เกิดขึ้น ไร่หรือเปล่า เท่าที่ผ่านมา 20 กว่าปีไม่ใช่ บางคนอาจจะบอกว่าเวลานั้นไม่นานเกินไป อาจจะต้องการนานกว่านี้ ตัวเลขบอกว่าชาวนาลดลงจาก 80% ในช่วงผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้าใหม่ มาเป็น 60 กว่าเปอร์เซ็นต์ในช่วงนี้ มันจะลดลงไปอีกหรือเปล่า แต่ว่าถ้าจะให้คิดในแง่ของ คุณคิดว่ามันคงไม่ลดแล้ว จะพูดว่ารัฐไม่ยอมให้ลดก็คงจะไม่ได้ คงไม่ตรงอย่างนั้น แต่จะเห็นว่าตอนนี้มีแผนการพัฒนาชนบท กศช. กขช. หรืออะไรต่าง ๆ ที่พยายามทำให้สภาพของการเป็นชาวนาในชนบทนั้นอยู่ได้ เพื่อที่จะไม่หลังไหลเข้ามาในภาคอุตสาหกรรมมากขึ้น เพราะว่าภาคอุตสาหกรรมซึ่งผลิตแบบทุนนิยมรอบนอกของเรานั้นรับแรงงานที่เพิ่มขึ้นมาไม่ไหว ถ้ายังอยู่ในนานั้น การดูแลของรัฐก็น้อยลง ก็คงง่าย ๆ ตอนนี้เองก็มีคนว่างงาน 3 ล้านคน ทุก ๆ อาทิตย์รัฐบาลอังกฤษจะต้องจ่ายค่าสวัสดิการให้แก่คนว่างงานเหล่านี้ เป็นจำนวน

เงินไม่ใช่น้อยแต่ประเทศไทยไม่ต้องจ่ายสวัสดิการให้แก่คนว่างงานจริง ๆ หรือว่างงานแฝงอย่างเช่น ชาวนาซึ่งไม่รู้จะทำอะไรในช่วงนอกฤดูเพาะปลูก อันนี้ถ้าเผื่อเก็บชาวนาไว้ในนา ก็เป็นส่วนที่จะทำให้สามารถที่จะดูแลตนเองได้ เป็นการคัดหรือว่าแบ่งเบาภาระเกี่ยวกับเรื่องสวัสดิการของรัฐที่จะให้ต่อชาวนาได้ เอาไว้ก่อนสำหรับช่วงนี้.

วิทยากร ครับ ขอขอบคุณแก่รับอาจารย์จามะวิก็ได้พูดถึงการเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตทั้งในแง่ทฤษฎี แล้วก็ในแง่ของสังคมไทย ซึ่งเราคงจะได้อภิปรายกันต่อไป คราวนี้ก็จะไปถึงอาจารย์ชยันต์ อาจารย์ชยันต์นี่ก็ทำวิทยานิพนธ์เรื่องเกี่ยวกับโครงสร้างจิตสำนึกของชาวนาในภาคเหนือ แต่ว่าก็อาจจะโยงถึงชาวนาทั่ว ๆ ไปด้วยได้ เชิญครับ...

ชยันต์ วรวิธนะภูติ สวัสดิ์ครับ เพื่อร่วมการสัมมนาในวันนี้ ผมไม่มีความรู้เรื่องเศรษฐศาสตร์การเมือง เรียนมาทางมานุษยวิทยา ก็เลยไม่มีความรู้ในเรื่องวิกฤตการณ์ของทุนนิยมโลกกับสังคมไทยแต่อาจจะมีความรู้เกี่ยวกับวิกฤตการณ์ของสังคมชาวนาไทยในภาคเหนือที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับสังคมหรือระบบทุนนิยม ผมมีความสนใจเกี่ยวกับเรื่องโครงสร้างอุดมการณ์แล้วก็กระบวนการผลิตซ้ำทางอุดมการณ์ของชาวนา สาเหตุที่มีความสนใจในเรื่องนี้ก็เพราะว่าสังเกตเห็นว่าเพื่อนเศรษฐศาสตร์การเมือง และเพื่อนที่เรียนทางมานุษยวิทยาด้วยกัน ให้ความสนใจระบบอุดมการณ์

แล้วก็การผลิตซ้ำทางอุดมการณ์อยู่น้อย หรือยังไม่มีมากเท่าที่ควร อีกประเด็นหนึ่งผมคิดว่ามันเป็นคำถามที่หลาย ๆ คนในที่นี้ คงจะมีข้อสงสัยเหมือนกับผมและมีคำถามเหมือนกับผม ก็คือว่าชาวนามิ อุดมการณ์และมีจิตสำนึกอย่างไรและจิตสำนึกของชาวนามิจะเป็นพลังที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือเป็นความด้าหลังที่จะชักชวนการเปลี่ยนแปลงได้หรือไม่ แต่ผมก็ไม่แน่ใจว่าหลังจากทำงานวิจัยไปแล้วจะตอบคำถามนี้ได้ชัดเจน แต่ก็คิดว่าอาจจะให้บางประเด็น ซึ่งทำนองที่สนใจในเรื่องนี้อาจจะทำการค้นคว้าต่อไปหรือว่าช่วยกันทำการค้นคว้าให้ดียิ่งขึ้น

ผมมีข้อสังเกตอยู่ 2-3 ประการก่อนที่จะพูดเรื่องนี้ก็คือว่า ส่วนใหญ่แล้วเวลาพูดถึงอุดมการณ์ของชาวนามิจะพูดถึงอุดมการณ์ในลักษณะว่าเป็นจิตสำนึกหรือชาวนามิมีจิตสำนึกปลอม ก็คือเริ่มต้นจากคำว่า false consciousness ซึ่งเป็นการศึกษาความทางด้านลบของอุดมการณ์ ซึ่งว่าไปก็เริ่มต้นด้วยมาร์กซ์เอง แต่ก็ไม่แม้กระทั่งประโยชน์เองหรือตัวนี้เอง นักคิดคนสำคัญในสายมาร์กซ์ เช่น ลูคัสเองก็ได้พูดถึง false consciousness อีกประเด็นหนึ่งก็คือว่ามักจะพูดถึงเรื่องจิตสำนึกหรืออุดมการณ์ในลักษณะที่เกี่ยวข้องกับชนชั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งมักจะเห็นว่า การต่อสู้ทางชนชั้นของชาวนามิ หรือการต่อสู้ทางชนชั้นของกรรมกรวรรพนี้ จะก่อให้เกิด formation ของจิตสำนึกหรืออุดมการณ์อะไรบางอย่าง ผมไม่แน่ใจว่าผมจะเข้าใจประเด็นที่มีการถกเถียงกันตลอดมาหรือไม่ แต่ผมคิดว่าความนึกคิดหรือวิพากษ์ หรือวิพากษ์การมองปัญหาแบบนี้ อาจจะไม่ทำให้เราเข้าใจโครงสร้าง

ระบบอุดมการณ์ของชาวนามิไทย หรือว่ากระบวนการผลิตซ้ำทางอุดมการณ์ของชาวนามิได้ ผมถามตัวเองว่าถ้าผมจะทำการศึกษาเรื่องของอุดมการณ์โครงสร้างอุดมการณ์ของชาวนามิ และกระบวนการควบคุมอุดมการณ์ของชาวนามิ ควรจะคุยอย่างไรบ้าง ผมก็เริ่มต้นจากการมองรูปธรรมไป

ผมคิดว่า ประเด็นแรกคงจะพูดถึงว่า เรื่องอุดมการณ์มันไม่ใช่ว่ามีอยู่อย่างเดียว ในสังคมชาวนามิมันคงมีความหลากหลายในค่านิยมอุดมการณ์ และเป็นพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ มีการสังสมทางประวัติศาสตร์ ไม่ใช่อยู่ๆมันก็เกิดขึ้นมาได้ง่ายๆหรือไม่ใช่อยู่ ๆ แล้วเกิดขึ้นมาจากการต่อสู้ทางชนชั้นอย่างเดียวนะ ประการที่สองผมคิดว่า ระบบอุดมการณ์มันจะต้องสะท้อนให้เห็นถึงภาวะวิสัยที่ดำรงอยู่ แต่ไม่ใช่ว่าสะท้อนเหมือนอย่างที่เป็นกระจกเงาของเงื่อนไขทางภาวะวิสัย แต่ว่ามันมีลักษณะที่เกิดขึ้นจากสภาพทางภาวะวิสัยนั้นด้วย แต่ว่า ขณะเดียวกันมันก็มีแรงอิสระภายในหรือพลังอิสระที่สามารถเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมหรือการกระทำของชาวนามิในชีวิตประจำวัน ได้เหมือนกัน ประการที่สามก็คือว่า เวลาเราพูดถึงระบบอุดมการณ์นี้ เราต้องเข้าใจว่า อุดมการณ์เป็นเรื่องของระบบสัญลักษณ์ บางทีมองไม่เห็นหรือไม่เห็นว่ามันเป็นอุดมการณ์อย่างไร แต่ว่า ถ้าจะจับเรื่องหนึ่งจริง ๆ ผมคิดว่าต้องหาวิธีการที่จะถอดรหัสสัญลักษณ์ที่ออกมา ว่ามันมีความเชื่อมโยงกับความสัมพันธ์ทางอำนาจ ระหว่างชาวนามิกับรัฐหรือชาวนามิกับผู้ที่มีความได้เปรียบด้านเศรษฐกิจการเมืองและสังคมอยู่ด้วย ประการที่สี่เวลาเรามองปัญหาเรื่องอุดมการณ์และการควบคุมอุดมการณ์ของ

ชวานานี้ จุดสนใจควรจะต้องไปอยู่ที่รัฐด้วย ว่า รัฐมีบทบาทอย่างไรในการออกกฏ หรือในการผลิตซ้ำระบบอุดมการณ์ เพราะว่าไปทีจริงแล้ว ทัศนทัศน์ที่ได้เปรียบ ไม่ใช่เป็นกฏการในการจะ ไปกำหนดอุดมการณ์อยู่เสมอไป มีในบางกรณีบางเงื่อนไขที่ระบบอุดมการณ์อาจจะเป็นระบบที่ผู้ที่ได้เปรียบทางสังคมเป็นผู้กำหนดขึ้น แต่ว่าตัวรัฐซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นตัวแทนของผู้ได้เปรียบทางเศรษฐกิจและสังคม อาจจะเป็นตัวที่กำหนดในสถานะบางประการที่จะกำหนดกระบวนการหรือไปกำหนดอุดมการณ์ของผู้อื่น ยิ่งกว่านั้นเราคงต้องพูดถึงข้อจำกัดของการควบคุมทางอุดมการณ์ด้วย ถ้าไม่มันก็จะมองไม่ชัดเจน

ที่ผมพูดทั้งหมดนี้อาจจะรู้สึกว่ามันอาจจะเป็นการ ไม่ยุติธรรม แต่ผู้ที่เริ่มต้นศึกษาเรื่องอุดมการณ์และจิตสำนึกของชวานาน่า ที่ผมต้องเขียนหรือเอ่ยถึงงานนี้ไว้ก็เอ่ยถึงด้วยความเคารพ อย่างเช่น งานของอาจารย์กาญจนา แก้วเทพ รู้สึกว่า จะไม่ address ปัญหาเหล่านี้ชัดเจน จะพูดถึงอุดมการณ์ของชวานาน่าในลักษณะที่กว้าง ๆ ไป ผมเริ่มต้นจากการมองกระบวนการ หรือระบบโครงสร้างอุดมการณ์ ตั้งแต่การผลิตซ้ำทางอุดมการณ์จากระดับหมู่บ้าน คือ ไม่ได้ดูว่าเป็นอุดมการณ์ของชวานาน่าทั้งหมดเลย คือ ผมคิดว่าการให้ภาพอย่างนั้น มันไม่ได้ให้บริบทของการเกิดขึ้น การดำรงอยู่และการผลิตซ้ำทางอุดมการณ์ ผมเริ่มต้นจากว่าหมู่บ้านมันดำรงอยู่อย่างไร ที่ผมมองอย่างนี้หมายความว่า ผมมองหมู่บ้านชวานาน่าหรือสังคมชวานาน่าในลักษณะที่เป็นหน่วยหนึ่ง หรือหน่วยย่อยของระบบใหญ่ที่มีความสัมพันธ์มีชาย โยงโยกกับ

ระบบใหญ่ ในขณะเดียวกันในสังคมชวานาน่าก็มีการดำรงอยู่ของวิถีการผลิตหลากหลาย อาจจะไม่ใช่แค่กักตุนหรือทุนนิยมอย่างเดียว ในกรณีที่ผมพบมันมีการดำรงอยู่ของวิถีการผลิตแบบครอบครัวการผลิตแบบกักตุน และการผลิตระบบทุนนิยม ประเด็นที่ว่า อะไรเป็นวิถีการผลิตหลักที่กำหนดนั้น ไม่ใช่ประเด็นที่ผมจะพูดในวันนี้ แค่ออกกจะเขียนให้ทราบว่า มองจากหมู่บ้านที่มีความหลากหลายแบบวิถีการผลิตต่างๆ ที่บอกว่าหมู่บ้านโยกกับระบบที่ใหญ่กว่านั้นหมายความว่าอย่างไร หมายความว่า ถ้าเราจะพิจารณาถึงหมู่บ้านในลักษณะที่เป็นหน่วยย่อยจะเห็นได้ว่านอกเหนือจากรูปแบบความสัมพันธ์ทางกักตุนเศรษฐกิจแล้ว รูปแบบการเมืองการปกครองหรือการบริหารราชการก็ยังมีมีชายโยกหมู่บ้านไปสู่อำเภอ จากอำเภอไปสู่เมือง จากเมืองไปสู่ประเทศในระดับกว้างขึ้น ในโครงข่ายของระบบอุดมการณ์ก็เช่นเดียวกัน มันมีศูนย์ควบคุมอุดมการณ์ ทั้งในระดับครอบครัวหมู่บ้าน ระดับเมือง ระดับจังหวัด ที่ผมพูดอย่างนี้เพราะว่า สมมุติว่าเราเข้าไปในหมู่บ้าน ถ้าดูจากสายตาหรือสังเกตอย่างทั่ว ๆ ไปนี้ มันก็จะไม่มีอะไรที่แปลกตาเท่าไร ไม่เหมือนกับไปมองที่หน้าโรงแรมเอราวัณ ซึ่งเราเห็นศาลพระพรหมมีคนเอารูปเทียนพวงมาลัย และธูปไม้สักมาไหว้ หรืออาจจะไปรำถวายมือหรือถวายตัว ผมก็ไม่ทราบ แต่ว่าหมู่บ้านมันมีเห็นชัดๆ เช่นคงจะมีโรงเรียนหรือมีวัดที่มีศาลทำด้วยไม้เก่า ๆ คุยอย่างนั้นมันก็ไม่เป็นว่าจะมีอะไรเป็นอุดมการณ์ แต่ถ้าคุยไปอีกๆจะเห็นว่า ถ้าเราดูไปในระบบครอบครัว เช่นในบ้าน ในบ้านของชวานาน่าภาคเหนือในท้อง

นอนจะมีห้องที่เราเรียกว่า “ห้องผีบ้าน” ซึ่งคนทั่วไปอาจจะไม่มีโอกาสได้เห็น เป็นห้องไม่เล็ก ๆ อยู่สูงขึ้นไปก็คือ ศาลประจำบ้านที่เรียกว่าเป็นผีบ้านหรือเป็นเสือบ้าน แล้วก็มีวัด แล้วก็มีโรงเรียน และก็บางทีอาจจะมีการอบรมลูกเสือชาวบ้านอยู่ สิ่งเหล่านี้ผมว่ามันเป็นระบบสัญลักษณ์ ซึ่งเป็นตัวแทนของการควบคุมอุคมการของชาวนา ควบคุมยังไงก็เลยผมจะอธิบายต่อไป บางคนอาจจะบอกว่าเป็น ศูนย์หรือบูมของการควบคุมทางอุคมการ ผมมองเห็นว่าศูนย์เหล่านี้มันเป็นพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ในลักษณะที่ว่า แต่เดิมผมเข้าใจว่าอุคมการของชาวนายังไม่รับเอาอุคมการของพุทธหรือของศาสนานาพรมหาคหฺขริยัและกาการพัฒนา (เคิมท่ายเข้าไปในยุคนั้น) มันก็คงเป็นอุคมการแบบเชื่อในเรื่องผีหรือผีบรรพบุรุษ ซึ่งเป็นตัวแทนอำนาจศักดิ์สิทธิ์ เหนือธรรมชาติ ที่ทุกอย่างนั้นก็เพราะว่า ถ้าย้อนกลับไปดูในสังคมชาวนาภาคเหนืออาจจะเรียกว่าก่อนการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจสมัย 1857 ผมคิดว่า แต่เดิมความเชื่อเรื่องผีบ้านมันยังได้รับการยอมรับสูงอยู่ อันนี้ไม่ได้หมายความว่า ความเชื่อแบบพุทธยังไม่มี ในสมัยนั้นก็มีความแล้ว แต่ว่าเคิมที่เคียวผมคิดว่าความเชื่อเรื่องผีเป็นเรื่องสำคัญทำไม่ถึงมีระบบผีบ้านหรือระบบผีขึ้นมากเพราะว่ามันมีความจำเป็นที่จะต้องหาเครื่องมือในการควบคุม จัดสรรแบ่งปันที่ดิน แรงงานรวมทั้งเรื่องการผลิตซ้ำของแรงงานด้วย

สังคมไทยในสมัยก่อนกล่าวกันว่า เป็นสังคมที่มีที่ดินในการผลิตเหลือเพื่อ แต่ชากแกลนเรื่อของแรงงาน ผมไม่มีตัวเลขทางประวัติศาสตร์ที่จะยืนยันในข้อนี้ แต่ผมออกจะมีความคล้อยตาม

THESIS อันนี้ ความจำเป็นดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งแรงงานที่เป็นชายฉกรรจ์นี้ ในระบบศักดินาสมัยก่อนต้องถูกเกณฑ์ให้ไปเข้างานหรือทำงานให้หลวงหรืออาจจะถูกเกณฑ์ไปรบทัพจับศึก ถ้าว่างก็อาจจะออกไปเข้าบ้ำล่าสัตว์ หรือไปหาของป่าเพื่อมาส่งส่วย การชากแกลนแรงงานชายฉกรรจ์ในหมู่บ้านในสังคมชาวนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคเหนือ เป็นสิ่งจำเป็นซึ่งทำให้เกิดขึ้นมา ซึ่งเรียกว่าระบบที่ให้ความสำคัญแก่ฝ่ายผู้หญิง ในสายสกุลที่ภาษาอังกฤษเขาเรียกว่า ผมขออนุญาตใช้ Matrilinear อะไรพวกนั้น เพราะว่าผู้หญิงอยู่กับบ้าน ผู้หญิงดูแลกิจการเกี่ยวกับเรื่องของทางบ้าน (Domestic domain) ผู้หญิงก็เลยเกิดความเข้มใหญ่ขึ้นมา อันนี้จะมีพัฒนาการมายาวนานในประวัติศาสตร์ยังไง ผมไม่ทราบ แต่ชาวนาในภาคเหนือก็ยังนิยมหรือนับถือประเพณีที่ให้ความสำคัญแก่ฝ่ายหญิง และตัวแทนระบบสัญลักษณ์ ของความเชื่อเรื่องผี ก็คือ เรื่องของผีบ้าน ซึ่งมีข้อกำหนดทางสังคมและวัฒนธรรมว่าหนึ่ง คนที่อยู่นอกสายสกุลนี้จึงจะแต่งงานกันได้ก็คนในผีเดียวกันแต่งงานกันไม่ได้ ผู้ชายอยู่ในนอกสายสกุล ถ้าจับมือถือแขนก็ถือถือว่าเป็นการผิดผี ถ้าหนดว่าถ้าผู้ชายแต่งงานแล้วจะต้องไปอยู่กับฝ่ายผู้หญิง ทำงานให้กับพ่อแม่ของฝ่ายหญิงประมาณ 3 ปี ผู้ชายหรือแรงงานชายถือว่าเป็นแรงงานที่มีความสำคัญจำเป็น ในทางเศรษฐกิจ เปรียบเหมือนกับว่าเป็นควายงานคือควายที่กำลังทำงาน ภาษาทางเรื่อใหม่เรียกว่า “ควายงาน” ในเวลาแต่งงานก็ต้องมีการทำพิธีบางอย่าง เช่น พิธีว่า ผู้ชายต้องมาซ้อมวัว

นอกจากนี้ก็มีประเด็นอีกว่า ผู้ชายที่เป็นลูก
ของบ้านนั้น ถ้าแต่งงานแล้วก็ต้องออกไปอยู่กับ
ฝ่ายผู้หญิง ของที่จะเอาติดตัวไปก็คือ วิวสวย
หรือทรัพย์สินซึ่งเคลื่อนย้ายได้ ส่วนเรื่องที่ดินเขา
ไปไม่ได้ ลูกคนสุดท้ายอยู่กับพ่อแม่เลี้ยงดูพ่อแม่
จนกระทั่งพ่อแม่ พ่อหรือแม่ตายผู้หญิงก็จะได้
รับมรดกคือบ้านแล้วก็กินรอบๆ นั้น คนในสาย
สกุล โดยเฉพาะผู้ที่เยาว์กว่าลูกหลานจะทะเลาะ-
เบาะแว้งกับผู้มีอาวุโสกว่าไม่ได้ ถ้าทะเลาะ-
เบาะแว้งถือว่าเป็นการผิดผี ด้ามองปัญหาประม
นี้เราสามารถที่จะเข้าไปปัญหาที่เป็นนามธรรมหรือ
กฎเกณฑ์ภายใต้กันอย่างไร ผมก็คิดว่าเรื่องนี้ ก็คือ
เครื่องมือทางอุดมการที่ใช้ในการควบคุมแจกจ่าย
จัดสรรหรือแบ่งปันแรงงานเป็นลำดับแรก และ
ก็ส่วนหนึ่งก็มีหน้าที่ในการจัดสรรหรือแบ่งปัน
เรื่องที่ดินให้แก่กันที่มีความสำคัญตามลำดับในสาย
สกุลด้วย แต่ที่สำคัญกว่าก็คือว่า เป็นเครื่องมือ
ในการควบคุมอุดมการ เครื่องมือใช้โดยผู้ที่เป็น
เจ้าของปัจจัยในการผลิต คือว่าไปแล้วก็คือ ผู้
ที่มีอาวุโสในสายสกุลหรือพ่อแม่ เพราะว่าคนใน
ทางเหนือจะไม่ยอมแบ่งที่ดินให้กับลูกจนกระทั่งเขา
ตายถ้าขึ้นแบ่งให้ก่อนประเดี๋ยวลูกหลานไม่มาเลี้ยง
ไม่มาดูแลพ่อแม่ เพราะฉะนั้นเรื่องระบบความ
เชื่อเรื่องผีมันก็เอามาใช้เป็นเครื่องมือในการทำให้
ระบบการผลิตแบบครอบครัวดำรงอยู่หรือสืบต่อไป
ได้ เรื่องนี้มีผลกระทบตึงกันในหมู่ผู้ที่ให้ความสนใจ
เกี่ยวกับเรื่องของผีบูยาในทางภาคเหนือ เช่น
แอนดรู เทอร์ตัน กิติ หรือ วิเจต เควิตที่เป็นชาว
ออสเตรเลียกับบอกว่า ผีบูยาเป็นเครื่องมือในการ
ควบคุมแรงงาน แต่มีอีกสำนักหนึ่งบอกว่า ไม่ใช่
แค่เป็นการควบคุมในเรื่องของที่ดินมากกว่า ส่วน

ผมเองผมว่า การมองปัญหาอย่างใดอย่างหนึ่ง
either แรงงานหรือที่ดิน ผมว่ามันเป็นการมอง
เสียเดียวของปัญหา ไม่มองให้เห็นว่าระบบครอบ
ครัวทั้งหมดนี้ เป็น หน่วยหนึ่งที่เราทำการวิเคราะห์
ถ้าจะมองให้เข้าใจถึงระบบความเชื่อเรื่องผีบูยา
ก็ต้องมองว่ามันเป็นเครื่องมือที่ควบคุมทั้งแรง งาน-
ที่ดินแล้วก็อุดมการเพื่อความอยู่รอด หรือเพื่อการ
ดำรงอยู่ของระบบการผลิตแบบครอบครัว

ความเชื่อเรื่องผีซึ่งดำรงอยู่ในชีวิตประจำวัน
ครอบครัวชาวเหนือ ผมไม่ได้บอกว่ามันดำรงอยู่
อย่างเข้มแข็งในปัจจุบันนี้แหละ มันก็เปลี่ยนแปลง
ไป แต่ก็ยังเห็นภาพของการปะทะประสานระหว่าง
ความศิกหรืออุดมการแบบนี้อยู่ ซึ่งอยู่คู่เคียงกัน
กับอุดมการอย่างอื่น เช่น กรณีความศิกเรื่องพุทธ
ความศิกเรื่องบุญบาป ถ้าดูโครงสร้างสถาปัตยกรรม
ของบ้านของชาวเหนือ จะเห็นได้ว่าชาว
เหนือจะจัดบ้าน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงลำดับชั้น
ความสำคัญ และการปะทะประสานของอุดมการ
ทั้งสองอย่างนี้ เป็นค่านิยมในท้องถิ่นหนึ่งจะ
เป็นค่านิยมเจ้าเรือนเป็นใหญ่ แต่ค่านิยมนอก
ของครัวเรือนจะเห็นว่ามืหัวพระพุทธรอยู่ ทั้ง 2 ซีก
ของบ้าน ซีกข้างในก็เป็นเรื่องของฝ่ายผู้หญิง ฝ่าย
ในคือพ่อแม่หรือลูกสาวที่แต่งงานแล้วอยู่ ส่วน
ฝ่ายข้างนอกก็เป็นฝ่ายที่ผู้ชาย โดยเฉพาะผู้ชายที่ยัง
ไม่แต่งงานอยู่ แขนกที่มากก็จะเชื่อเชิญให้นั่ง
ทางฝ่ายนี้ มันมีลักษณะเหมือนกับว่าอุดมการของ
พุทธเข้ามาแทรกหรือสวมทับกับอุดมการของผี
พุทธมีความเกี่ยวพันเกี่ยวกับเรื่องความบริสุทธิ์
ความศักดิ์สิทธิ์ และอำนาจของรัฐ ส่วนผีเกี่ยวข้องกับ
เรื่องทางเพศ เพราะว่าเป็นการควบคุมเกี่ยวกับ
การผลิตทางค่านชีวิตด้วย เกี่ยวข้องกับเรื่อง

ของหญิง เกี่ยวข้องกับเรื่องของ profane เป็นเรื่องที่ไม่ศักดิ์สิทธิ์ ไม่บริสุทธิ์ นี่ถ้าเราลงมาจากบ้านแล้วเดินลงไปในหมู่บ้าน ผมคงไม่ต้องพูดว่า วัณโรคมีการในการควบคุมดูแลอย่างไร แต่ว่าอยากจะเรียนย้ำว่า นักมานุษยวิทยา-สังคมวิทยา หลายคนก็มองเรื่องความเชื่อของศาสนาพุทธของชาวเขา มักจะเป็นภาพรวม ๆ กว้าง ๆ ว่าชาวเขานับถือพุทธอยู่เสมอ แต่ประสบการณ์ของผม ผมคิดว่าชาวเขารับความเชื่อเรื่องพุทธมาเพราะว่าปฏิบัติไม่ได้ เขาจะใช้วิธีการเรื่องพุทธ เรื่องบุญทำกรรมแต่งมาอธิบายเรื่องที่เขาไม่สามารถจะอธิบายได้

ถ้าหากว่าลองศึกษาไปจริง ๆ แล้วจะเห็นได้ว่า การรับเอาความเชื่อเรื่องพุทธมานั้นเกี่ยวข้องกับชนชั้นในหมู่บ้านด้วย คือ ถ้าเป็นคนรวยชาวเขารวยในหมู่บ้าน ถ้าคุณจะทำอธิบายถึงปัญหาความยากจน หรือว่าวิกฤตการณ์ของทุนนิยมอย่างไร เขาก็ต้องตอบว่าชาวเขานั่นแหละที่เขายึดหรือไม่ได้ทำบุญมาแต่ชาติปางก่อน แต่ถ้าเป็นชาวเขาที่ยากจนหรือชาวเขาที่รับจ้าง มองหรืออธิบายอย่างเศรษฐศาสตร์การเมืองแบบเลย ไม่ต้องอาศัยคอฟ สวีซี หรือว่าบาเรเนอะไรเลย เขาอธิบายได้ชัดเจนเลยว่าเป็นเรื่องของการขาดแคลนปัจจัยในการผลิต ผมว่าเขาอธิบายได้ชัดเจนกว่า อย่างน้อยก็กว่าผม แค่นั้นบางที่เขาฟังไม่ได้ ฟุ่ไปเขาก็ถูกมองว่าเป็นฝ่ายนั้นฝ่ายนี้ ก็ถูก Sanction มันมีคนควบคุมอยู่ ถ้าขึ้นคุณพูดแบบศักดิ์ศรีความไปอย่างไม่เชื่อเรื่องของกฎแห่งกรรมก็ถูกมองว่าเป็นฝ่ายซ้ายไป ชาวเขาซึ่งมีอำนาจการต่อรองน้อยอยู่แล้วก็ถูกครอบงำคลุมไม่หยุด คงจะจำกันได้ว่า หลัง

จากสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงไป เริ่มรับเอาระบบทุนนิยมเข้ามา เปลี่ยนแปลงระบบการผลิตแบบเลี้ยงตัวเอง ไปสู่ระบบการผลิตแบบทุนนิยม สิ่งหนึ่งซึ่งรัฐเป็นหัวหน้าเข้ามาก็คือ ระบบศึกษา ประชาบาล ผมมองว่าระบบการศึกษาประชาบาลเป็นเครื่องมือในการผลิตซ้ำอันหนึ่ง เป็นเครื่องมือในการต่อยอดสู่การเป็น การควบคุมดูแล เพื่อให้ชาวบ้านหรือชาวนายอมรับความชอบธรรมของรัฐ ยอมรับการมีอำนาจของรัฐ อันนั้นเห็นได้ชัดขึ้นหลังจากแผนการศึกษาแห่งชาติ 2503 ได้วางขึ้นมา ซึ่งก็เป็นไปพร้อม ๆ กับแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ซึ่งเริ่มขึ้นในสมัยในระยะเดียวกัน มีการขยายการศึกษามากขึ้น บทบาทของครู บทบาทของโรงเรียนก็ทำหน้าที่มากขึ้น ถึงแม้ว่าโรงเรียนจะเป็นแหล่งในการเพิ่มพูนความรู้ ทักษะแล้วก็ความชำนาญในการประกอบอาชีพ แต่อีกด้านหนึ่งของโรงเรียนก็คือ การควบคุม การทำให้เด็กเป็นพลเมืองที่มีความภักดีในชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เป็นพลเมืองที่อยู่ในระเบียบเรียบร้อยเชื่อกฎหมาย ระบบโรงเรียนนั้นมันเองไม่เพียงพอ หลัง 14 ตุลาคม ถึง 6 ตุลาคม ถึงเกิดวิกฤตการณ์ความชอบธรรมของรัฐขึ้น ชาวนารวมตัวกันเพื่อเรียกร้องสิทธิขึ้น เครื่องมือในการควบคุมที่ผ่านตัวศักดิ์ศรีโรงเรียนก็ ไม่เพียงพอแล้ว ถ้าจำเป็นที่จะต้องมีเครื่องมือใหม่เป็นการชุดสนามเพลดใหม่ เป็นการตั้งแนวรบอันใหม่ขึ้นมา แนวรบอันนี้ก็ คือ การฝึกรวมลูกเสือ-ชาวบ้านเป็นกัน และก็อื่น ๆ ซึ่งผมไม่จำเป็นต้องพูดในที่นี้ แต่จะชี้ให้เห็นว่าสิ่งเหล่านั้นมันแสดงให้เห็นว่าวิธีการและขั้นตอนต่าง ๆ ในการควบคุม

อุทกกรมและจิตสำนึกชาวนามาโดยตลอด แล้วถ้าใครหรือถ้าชาวมากลุ่มไหนพยายามหลีกเลี่ยง โต้เถียง หรือไม่ยอมอันนี้ ก็จะถูกเครื่องมือทางการเมืองอื่น ๆ แทรกแซง ควบคุมหรือลงโทษ เช่น การกล่าวหาเป็นคอมมิวนิสต์

ไม่ว่าวิธีการควบคุมในระบบเครือญาติก็ดี หรือในครอบครัวก็ดี โรงเรียนก็ดี วัดก็ดี หรือว่าการควบคุมโดยผ่านสถาบันของรัฐโดยใช้อุทกกรม ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการพัฒนา ก็มีข้อจำกัดภายในเหมือนกัน ไม่ได้หมายความว่า ชาวนาทุกคนสามารถจะยอมรับการควบคุม หรือ การตกอยู่กันอย่างสนิทแนบแน่นเป็นเนื้อเดียวกัน หลายคนอาจจะทราบแล้วว่า การที่ชาวบ้านเข้าไปรับการฝึกอบรมลูกเสือชาวบ้านก็ดี ไม่ได้เข้าไป ด้วยเจตนายอมรับหรือแม้แต่ผ่านการอบรมมาแล้วก็ตาม หลายคนก็ยอมรับสารภาพว่า ไปเพราะว่า หลีกเลี่ยงไม่ได้ และก็ไม่ได้เรื่องอย่างจริงจัง แต่ ถ้าไม่ไปแล้วมันมีอันตรายเข้ามา ในโรงเรียนก็เหมือนกันมันก็มีการโต้แย้งหรือว่าการชักชวนของ นักเรียนอยู่ ไม่ยอมรับอุทกกรมนี้ตลอด ในกรณีของผีบูย่าก็เหมือนกันผู้ที่เบลอหรือว่าลึกลับเขยก็ตั้งอยู่ทำงานกับพ่อค้าแม่ยาย 3 ปี ตอนหลังผมสังเกตเห็นว่า จำนวนปีมันลดลงจาก 3 ปี เป็น 2 ปี 1 ปี หรือ 6 เดือน ทุกคนอยากจะหนีออกมาหมด หนีออกมาตั้งเรือนอิสระหรือลงเรือน บางทีไม่พอใจจนกระทั่งเอาปืนไปยิงหังผีบูย่าก็มี ก็มีการปฏิเสธร หรือการ resist กับการควบคุมระบบนี้เหมือนกัน ผมก็ขอตั้งไว้แค่นี้ เอาไว้คุยกันต่อ ผมยินดีที่จะรับคำวิจารณ์ หรือว่าแนะนำใครอะไรก็แล้วแต่ ชอบคุณมาก.

วิทยากร เชียงกูล ครับ ชอบคุณ ผมคงไม่สรุป เพราะว่าภาพของสังคมชาวนามันกว้าง ต่างคนก็ยังต่างมอง ตอนที่ให้แต่ละคนมอง ๆ กันไปก่อน แล้วค่อยอภิปรายกัน ใครสนใจประเด็นไหนก็จดไว้เตรียมซักถามโต้แย้งอะไรก็ค่อยว่ากัน รอเชิญอาจารย์สมภพต่อเลย...

สมภพ มานะรังสรรค์ สวัสดีครับเพื่อนผู้ร่วมสัมมนาทุกท่าน สิ่งที่จะพูดต่อไปนี้ ผมคิดว่าผมจะสร้างความยุติธรรมขึ้น ในการสัมมนานี้ ก็คือการ counter balance กับความเป็นนามธรรมอันหลากหลายเมื่อเช้านี้ วิทยกรพยายามพูดเป็นรูปธรรมให้มากที่สุด สิ่งที่ผมจะพูดวันนี้ส่วนใหญ่แล้วเก็บคคมจากการที่ผมมีโอกาสร่วมวิจัยโครงการหนึ่งของสถาบันวิจัยสังคม ชื่อว่า "การวิเคราะห์ถึงโครงสร้างทางการตลาดของสินค้าเกษตรในประเทศไทย" แล้วก็เลือกมีโอกาสดูออกไปทำงานภาคสนาม ประมาณสัก 60 จังหวัดได้ แต่ว่าไม่ได้ทำอย่างละเอียดคนละละ เพียงแต่ไปคร่าว ๆ แล้วก็พิมพ์ภาคสนามออกไปอีกทีหนึ่ง สิ่งที่ผมพูดต่อไปนี้ก็คงจะเป็นลักษณะของการให้ข้อมูลซึ่งเป็นระดับ micro ก็คือผมจะสวนทางกับหัวข้อการสัมมนาของเรา ซึ่งเริ่มต้นจากระดับโลก แล้วก็ลงมาระดับประเทศ ระดับหมู่บ้านอะไรต่าง ๆ ลงไปเรื่อย ๆ แต่ว่าผมจะเริ่มจากหมู่บ้านขึ้นมา แล้วก็ส่วนใหญ่แล้วคงจะเป็นข้อมูลกว้าง ๆ ทั่วไป ฉะนั้นแล้วถ้าเมื่อว่า เกจิทางทฤษฎีซึ่งนั่งอยู่กับหน้าตาในที่นี้จะช่วยค้อนข้อมูลต่าง ๆ ที่ผมให้มาให้เข้าไปอยู่ยกทฤษฎี ให้มัน

เป็นชั้นเป็นอันชั้น ผมก็คงจะชอบพระองค์เป็น
อย่างมาก

ผมโดย background เองก็ค่อนข้างจะเคย
ชินกับวิธีการวิเคราะห์ในทางเศรษฐศาสตร์หรือ
เศรษฐกิจอะไรแบบนี้ จึงค่อนข้างจะพูดหนักไป
ทางด้าน mode หน่อย จากการสังเกตการณ์ถึง
โครงสร้างการผลิตและการตลาด ซึ่งผมจะกล้อม
แถมมึเรียกว่าเป็น mode แบบที่พวกเศรษฐศาสตร์
การเมืองเขาชอบเรียกกัน ผมว่า อันหนึ่งที่เราหลัก
เลียงไม่ได้ คือการมองลงไปถึงความแตกต่าง
อย่างน้อยที่สุด 2 ลักษณะ ลักษณะแรกนั่นก็คือ
ความแตกต่างในรายผลผลิตแต่ละชนิด และ
ลักษณะประการที่สองก็คือความแตกต่างในรายพื้นที่
ที่ ผมมกล่าวอย่างนั้นก็ถือว่า ผลผลิตชนิดเดียวกัน
เช่นข้าว ข้าวโพด หรือว่าถั่วเหลือง มันเป็นพืช
ชนิดเดียวกัน แต่ถ้าเผื่อมันปลูกคนละพื้นที่มันอาจ
จะมี mode มีโครงสร้างการผลิต มีโครงสร้าง
การตลาดที่แตกต่างกันไป และเพื่อเป็นการเพิ่ม
ความเป็นรูปธรรมในการนำเสนอของผม ผมขอ
แสดงแผนที่นะละ คือ ถ้าเผื่อว่าเราจะแบ่งวิธีการ
วิเคราะห์ที่สินค้าเกษตรของเราตามรอยพืช ผมว่า
เราแบ่งออกไปได้เป็น 4 กลุ่มใหญ่ๆ ด้วยกัน กลุ่ม
แรกนั้นผมอยากจะเรียกว่า "เป็นกลุ่มสินค้าเกษตร
ที่มีโครงสร้างการผลิต และการตลาดแบบอิสระ"
หรือเรียกว่าเป็นพืชที่มีโครงสร้างการตลาดที่ก้าว
หน้าหรือเสรี พืชกลุ่มนี้ถ้าเผื่อให้ผมพอจับกลุ่ม
ออกมาก็พอจะมี พวกข้าว ข้าวโพดแล้วก็ยางพารา
ที่ผมเรียกว่ามันมีความหลากหลายจนกระทั่งจะค่อนข้าง
มองเข้าไปถึงในระดับ micro เพราะอะไร เพราะ
ว่าข้าวปลูกแล้วเราปลูกมากเกือบทั่วประเทศก็ว่า

ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ราบลุ่มเจ้าพระยาภาค
อีสาน ภาคเหนือก็มาก แต่ลักษณะการปลูกพืชที่
เป็นข้าวของเราเมื่อแยกออกเป็นรายภาค หรือว่า
รายพื้นที่แล้ว ผมว่าโครงสร้างการผลิตและการ
ตลาดที่มันเริ่มหลากหลาย แตกต่างออกไปทันที
ก็ตัวอย่างที่ผมอยากจะแยกแยะแม้แต่ภายในภูมิภาค
เดียวกันก็ยังแตกต่างกัน เช่น โครงสร้างของภาค
เหนือตอนบนกับตอนล่าง ตอนบนนี่ลักษณะของ
การปลูกข้าวเป็นลักษณะของ Subsistence เป็น
แบบที่ปลูกแบบยังชีพ เป้าหมายหลักเพื่อการบริ
โภคเอง อีกแห่งหนึ่งคือภาคอีสานตอนล่าง ที่ผม
ว่ามันมีลักษณะ Subsistence ค่อนข้างมาก คือ
ว่าปลูกข้าวเหนียวมาก ส่วนใหญ่เก็บไว้บริโภคเอง
สาเหตุหลักอันหนึ่งที่ทำให้การผลิตอันนั้นหนัก
Subsistence ก็คือว่าพื้นที่ถือครองในภาคนี้
ภาคเหนือตอนบน 7-8 จังหวัดส่วนใหญ่ที่เราไป
สำรวจพบถือครองที่ดินประมาณ 6.6 ไร่ ต่อครัว
เรือน 1 ไร่เน้นทำข้าวได้ ประมาณ 100 กิโลกรัม
ก็แสดงว่า 1 ครัวเรือน สามารถผลิตข้าวได้ประ
มาณ 3 เกวียน กินเองสัก 2 เกวียน ขายสักเกวียน
หรือกินเองสักเกวียนสองเกวียน ขายสักเกวียน
กว่า ๆ ต่อปี ต่อ 1 Crop ของข้าว ฉะนั้นอาณา
บริเวณนั้นมันจะมีลักษณะการผลิตแบบ Subsistence
ในการปลูกข้าวใน 1 Crop แรก แต่หลังจาก
นั้นเขาจะพยายามหาทางใช้ที่ดินในการปลูกพืช
อื่นซึ่งเป็น Cash Crop อะไรต่าง ๆ อาจจะเป็น
ถั่วเหลือง ยาสูบหรือว่ากระเทียมอะไรต่าง ๆ แต่
ว่าพวกนี้เป็นพืชรอง พืชหลักซึ่งยังคงดำรงฐานะ
เด่นในการครอบงำการผลิตในภาคการเกษตรอยู่
ยังคงเป็นลักษณะการผลิตแบบยังชีพ คือเก็บข้าว

เอาไว้บริโภคเองก่อน แล้วลักษณะอันนั้นก็ยังเกิดขึ้นที่ภาคเหนือตอนล่างด้วย คือภาคเหนือตอนล่างนี้ปลูกข้าวมาก ข้อที่น่าแปลกก็คือว่า ทั้ง ๆ ที่ภาคเหนือตอนบนที่กินมันจกต์มากตามที่ผมกล่าวมาแล้ว 70 กว่าเปอร์เซ็นต์ของเกษตรกรทั้งหมดถือครองที่ดินต่ำกว่า 10 ไร่ ซึ่งมีน้อยมาก ส่วนภาคเหนือตอนบนที่กินมันน้อยแต่ว่ามันก็ไม่อุดมสมบูรณ์ ภาคนี้กระทรวงเกษตรกำหนดให้เป็นเขตเกษตร เศรษฐกิจจึงไม่ส่งเสริมให้ทำนา ทั้งสองแห่งคือภาคเหนือตอนบน และภาคอีสานทั้งภาค แต่ปรากฏว่าในช่วง 5-6 ปีที่ผ่านมา (ตัวเลขร่วมสมัย) ข้อมูลปรากฏออกมาอย่างชัดเจนว่า ภาคอีสานตอนล่างซึ่งเป็นแหล่งที่ Subsistence สูง พื้นที่นาได้ขยายออกไป 3.5 ล้านไร่ ในช่วง 5 ปีเท่านั้นเองในภาคเหนือตอนบน ผ่านมา 4 ปี ขยายออกไปประมาณ 3 ล้านไร่ และส่วนที่มันเป็นทุนนิยมก่อนข้างจะจกต์ของการทำงานที่บ้านเรานี้ ก็คือภาคกลางนี่ปรากฏว่า 5-6 ปีที่ผ่านมามันหดไปเกือบ 2 ล้านไร่ คือช่วยกันวิเคราะห์นะครับ ส่วนนี้เองผมก็ยังเบรค ๆ อยู่ ฉะนั้นแล้วลดลงเกือบประมาณ 2 ล้านไร่ ในช่วงการผลิตที่มันมีลักษณะเป็นทุนนิยมมากน้อยในอาณาบริเวณนี้ อาณาบริเวณที่เป็น Subsistence สูง การขยายของนาข้าวมันสูงตามขึ้นไปด้วย ขณะเดียวกันอาณาบริเวณซึ่งทุนนิยมมันสอดแทรกเข้าไปมากน้อย กลับลดลง (ตอบคำถาม ที่กินภาคอีสานส่วนใหญ่เป็นของตนเอง เหมือนภาคเหนือตอนบน มีเข้าบ้างแต่ว่าไม่หนาแน่นเหมือนภาคกลางซึ่งเข้าประมาณ 50% ภาคเหนือทั้งหมดประมาณ 20% กว่าของพื้นที่ที่เป็นชาวนาเช่า) ฉะนั้น

แล้วที่กลุ่มแรกที่ผมยกตัวอย่างมา มันก็มีความหลากหลายในการที่จะวิเคราะห์เวลาเราไปดูรายละเอียดต่าง ๆ ทั้งแต่เข้ามาเราพูดถึงระบบโลกอะไรต่าง ๆ ผลกระทบถึงประเทศไทย ผมว่ามันก็เป็นเรื่องที่น่าเป็นแต่บางทีในขณะที่เดียวกันพบว่าเราต้องประกอบดูถึงความหลากหลายอะไรต่าง ๆ จะว่าไปแล้วก็เข้าไปถึงใฝ่ผ้าของสังคมเราด้วย ว่ามันเป็นอย่างไร ถึงจะเห็นใบหน้าของคน ๆ หนึ่งว่ามันสวยงาม หรือว่าหล่อเหลาเอาการหรือว่าเป็นยังงี้บ้าง

กลุ่มแรกก็คงจะเป็นพวกข้าว ซึ่งเป็นผลผลิตที่มีโครงสร้างตลาดที่ค่อนข้างจะก้าวหน้า แล้วก็คงจะมีข้าวโพด ซึ่งปลูกกันมากแถวภาคเหนือตอนล่าง อีกด้านหนึ่งคือยางพาราซึ่งปลูกมากแถวภาคใต้ ข้อสังเกตก็คือว่าปัจจุบันยางพาราที่ปลูกในประเทศอื่นมีลักษณะเป็น plantation สูง แต่บ้านเรานี้ไม่ใช่เลย 95% ของชาวสวนยางพาราถือครองที่ดินต่ำกว่า 15 ไร่ลงมา ส่วนใหญ่แล้วเป็นชาวสวนขนาดเล็กเท่านั้น ผิดกับมาเลเซียอย่างลิบลิบ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะมีลักษณะเป็น plantation มากกว่า ฉะนั้นกลุ่มตลาดกลุ่มแรกเป็นกลุ่มตลาดสินค้าเกษตรแบบก้าวหน้าและเสรีที่ผมเรียกว่าเสรีก็คือว่า ไม่ว่าจะบังคับส่งออกหรืออะไรต่าง ๆ มันมีการวางกันของนโยบายรัฐบาลค่อนข้างน้อยในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา มีการส่งออกแบบ full trade และภายในประเทศก็มีการลดนโยบายบางอย่างซึ่งนำไปสู่การขวางกั้นระบบตลาดลง การกำหนดโควตาส่งออกก็ตาม หรือการเก็บค่า premium ลดบทบาทลงไปถึงแม้ว่าจะไม่หายไปอย่างสิ้นเชิงมันก็เหลืออยู่เพียงเล็กน้อย

ข้อสังเกตอีกอันหนึ่งของโครงสร้างตลาดของสินค้าหลายตัวซึ่งมันออกไปสู่ตลาดโลกอย่างเต็มตัว เช่นข้าวแล้วกับข้าวโพคแล้วก็ยางพารา ก็คือว่ายังสินค้าออกไปสู่ตลาดโลกมากเท่าไร ผู้พันกับทุนนิยมโลกมากเท่าไร เกษตรกรกลับถูกเอารัดเอาเปรียบน้อยลง ตัวอย่างที่ผมจะยกให้ฟังก็คือกรณีของข้าวโพค 2 ปีที่ผ่านมาที่ตลาดมันก็คึกคักมากเลย พอมีการเบ็ดให้ส่งออกมาก ๆ เลิกเก็บสำรองข้าวโพคเอาไว้ให้โรงงานอาหารสัตว์ภายในประเทศใช้อย่างประเภทเดือนอนกิน มันก็เกิดการแย่งซื้อข้าวโพคกันขึ้นมา ในหมู่ผู้ส่งออกซึ่งปัจจุบันนี้มีเป็น 100 ราย และก็เป็นหมู่ของโรงงานอาหารสัตว์ซึ่งมีอยู่ประมาณ 30-40 ราย ทำให้ขบวนการตลาดนี้คึกคัก แล้วส่วนใหญ่ระบบตลาดที่ผมเรียกว่าก้าวหน้าเพราะว่ามีการขายแบบล่วงหน้ามี demand มารอรับอย่างกว้างขวาง พอเป็นอย่างนี้ทำให้พวกนี้ต้อง ensure supply ต้องสร้างหลักประกันทางค้ำผลผลิตที่ตนเองจะต้องส่งมอบให้แก่ตลาดผู้ซื้อต่างประเทศ ซึ่งคนได้ทำสัญญาขายล่วงหน้าไปแล้วไม่ว่าจะกัข้าวก็ข้าวโพคก็ 80-90% ทำการซื้อขายแบบล่วงหน้า ฉะนั้นแล้วเมื่อถึงเวลาพวกนี้ต้องส่งมอบ มันก็ต้องหาผลผลิตเพื่อส่งมอบ ฉะนั้นก็เลยทำให้ความคึกคักของตลาดเกิดขึ้นมาก โอกาสที่พวกนี้จะไปเอารัดเอาเปรียบชาวไร่ชาวนา มันลดทอนลงไป นอกจากจะมีตัวแปรบางตัวเข้าไปขวางกันอยู่ ซึ่งมีเวลาผมจะพูดถึง นั่นคือพีชชนิดแรกซึ่งผมคิดว่า ถ้าเมื่อจะพูดถึงโครงสร้างของวิถีการผลิตหรือว่าการผลิตการตลาดแล้วก็คงจะดูได้อย่างนั้น ส่วนพีชอีกพวกหนึ่ง ซึ่งอยู่ในกลุ่มนี้เหมือนกัน ผม

เรียกว่าเป็นพีชโครงสร้างการตลาดที่อิสระแบบลำหลัง พวกถั่ว พวกข้าวฝ่างอะไรพวกนี้เสริมข้าวโพคหรือเสริมข้าวขึ้นมา แต่ว่าวิถีการตลาดมันค่อนข้างจะชงกั้นมากเลย

อีกกลุ่มหนึ่งซึ่งผมแบ่งออกมาเป็นพีชกลุ่มใหญ่ที่สอง คือ "กลุ่มสินค้าเกษตรซึ่งมีการควบคุมในระดับหนึ่ง" ซึ่งการควบคุมนี้แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือการควบคุมการส่งออก และการควบคุมการนำเข้า พีชที่เราเรียกว่ามีการควบคุมการส่งออกนั้น เช่น มันสำปะหลัง มีการกำหนดโควตาการส่งออกอะไรพวกนี้ และความหลากหลายในการที่จะวิเคราะห์โครงสร้างของการผลิตมันสำปะหลังนี้ ก็ต้องแยกแยะลงไปด้วย มันสำปะหลังปลูกมากแถวภาคตะวันออกเฉียงและภาคอีสาน อีสานนี้มากที่สุด คือ 58%-60% ปลูกกันในภาคนี้ ที่เหลืออยู่ในภาคตะวันออกเฉียงและภาคกลาง ความแตกต่างที่เห็น ได้ชัดเจนว่ามันสำปะหลังในภาคอีสานกับภาคอื่นก็คือว่า ภาคนี้การผลิตเป็นไร่นาขนาดเล็ก ซึ่งเกษตรกรเป็นเจ้าของไร่นาเอง จะเรียกเป็นภาษาเศรษฐศาสตร์การเมือง ก็อาจจะเรียกว่า เป็นนายทุนน้อย อะไรอย่างนี้ มันสำปะหลังนี้ระยะการปลูกในภาคตะวันออกเฉียง plantation มีบทบาทมากขึ้น เป็นการผลิตซึ่งนายทุนเข้าไปปรกที่บ้ำสงวนบ้างอะไรบ้าง แล้วก็หากคนเข้าไปทำงานแบบชาวไร่ชาวนารับจ้าง บริเวณภาคกลางมากหน่อย แต่ที่มากที่สุดคือ บริเวณภาคตะวันออกเฉียง ส่วนพีชที่เรียกว่าอยู่ในกลุ่มถูกควบคุมในระดับส่งออก นอกจากมันสำปะหลังแล้วก็ยังมี กาแฟของภาคใต้ ลำไยของภาคเหนือ ซึ่งผมจะไม่พูดถึงรายละเอียด

ส่วนพืชที่มีการควบคุมในระดับนำเข้าก็มีพวกผลิตภัณฑ์ถั่วเหลือง ถั่วเหลือง ปาล์ม น้ำมัน และอีกหลายๆตัว ความที่เป็นข่าวในหนังสือพิมพ์อยู่ในระยะช่วงนี้ นั่นคือกลุ่มที่สอง พืชกลุ่มที่สองอีกตัวหนึ่ง ที่ผมอยากจะแสดงถึงความแตกต่างของวิถีการตลาดหรือว่าโครงสร้างการตลาดก็คือว่าถั่วเหลือง การผลิตในภาคเหนือก่อนบนก่อนข้างจะ subsistence ผลิตเพื่อป้อนโรงงานเคี้ยว เคี้ยว ส่วนภาคเหนือตอนล่างผลิตเพื่อป้อนโรงงานน้ำมัน ซึ่งผมคิดว่าสิ่งรายละเอียดเหล่านี้เราคงให้รู้ด้วยตัวเราว่าเราจะมองให้เห็นถึงฝ่ามือของเศรษฐกิจสังคมไทยครั้งที่ผมได้เข้ามาแล้วนะครับ นั่นคือลักษณะคร่าว ๆ ของพืชกลุ่มที่สอง

คราวนี้กลุ่มที่ 3 และกลุ่มที่ 4 ซึ่งเป็นแนวโน้มที่น่าจับตามาก แล้วก็แนวโน้มที่จะนำไปสู่ค่าตอบแทนที่สรุปว่าสังคมไทยมันจะมีลักษณะความเป็นทุนนิยมที่ชัดเจน หรือว่าความเป็นทุนนิยมบริสุทธิ์ได้มากน้อยแค่ไหน ก็คือลักษณะการผลิตแบบ plantation กับการผลิตแบบสัญญาข้อตกลง แบบที่สามนี้ผมอยากจงเรียกว่าแบบ plantation ซึ่ง plantation นี้เท่าที่ผมมองผมยังคิดว่าโอกาสที่จะขยายตัวไม่มากนัก plantation ส่วนใหญ่มีแถวไหน ก็มีแถวไร้อยู่แถบภาคตะวันออกเฉียงเหนือและตะวันออก ซึ่งก็มีไม่มากนัก แล้วก็มีปาล์มน้ำมันในภาคใต้เล็กน้อย ภาคใต้ตอนบนอาจจะมีส่วนประปรายแต่ไม่มากนัก นั่นคือลักษณะเท่าที่มีอยู่ของ plantation แล้วผมไม่คิดว่ามันจะกับกลานขยายตัวไปมากนัก เท่าที่เป็นอยู่ โดยมีเหตุผลอยู่ 3-4 ประการ ประการแรกก็คือว่า

plantation บ้านเราตามที่ผมได้กล่าวมาแล้วว่าการถือครองที่ดินนั้นมันเป็นรายเล็กรายน้อยเป็นส่วนใหญ่ 90% ลงมาถือครองที่ดินไม่เกิน 50 ไร่ โดยเฉลี่ยแล้วเกษตรกร 1 รายของเรานี้ ถือครองที่ดิน 20 กว่าไร่ต่อ 1 ครัวเรือน ซึ่งค่อนข้างจะเด็ก ฉะนั้นแล้วเวลาคนจะเข้าไปทำเป็น plantation สมมติอยากจะมีสัก 500-10,000 ไร่ ตอนนั้นพวกที่ทำปาล์มน้ำมันเจอปัญหาเยอะ หายากมากที่ที่ดินผืนใหญ่อย่างนี้ เพราะว่าจะไปซื้อจากเอกชนรายเดิมที่มีอยู่แล้วนี่ บางรายยอมขายบางรายไม่ยอมขาย มันก็กลายเป็นประเภทผมซึ่งเจอปัญหาเดียวกันที่ไม่ก็กลายเป็นหย่อม ๆ หย่อมนี้ยอมขาย หย่อมนี้ไม่ยอมขาย ก็เลยเกิดปัญหาขึ้นมา ตอนนี้มีนายทุนธนาคารหลายรายอยากจะทำplantation บ้างเหมือนกัน โดยเขาไปติดต่อกับหน่วยงานบางหน่วยงาน เช่น ส่วนงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (สปก.) ฯลฯ เพราะว่าเป็นเจ้าของที่ดินบ้างส่วน ผืนที่ใหญ่ ๆ มากหน่อย แต่ปรากฏว่า มันยังติดกับกลไกระเบียบราชการหลายประการด้วยกัน ซึ่งยังทำไม่ไถ้ง่าย ๆ ติดต่อกับนิคมสร้างตนเองอะไรต่าง ๆ ทำนองนี้ เพื่อที่จะไปใช้ที่ดินผืนใหญ่ ๆ หน่อย แต่ก็ยังมีปัญหาอยู่ นั่นคือสาเหตุประการแรกที่ทำให้ plantation มันยังไม่คืบคลานออกไปมากนัก สาเหตุประการที่ 2 ก็คือว่า การผลิตแบบ plantation หรือไร่ขนาดใหญ่ มันทำให้ต้นทุนในการจัดการของนายทุนแพงขึ้น พวกที่สนใจจะทำ plantation มันต้องเป็นพวกที่เป็นเจ้าของโรงงานแปรรูปบ้าง อะไรต่าง ๆ พวกนี้ เช่น เป็นเจ้าของโรงงานไถ่ฆ่าและเจ้าของโรงงานน้ำตาล โรงงานสับประรด อะไร

ต่างๆ พวกนี้ ซึ่งการที่ไปทำการผลิตแบบ plantation นั้นมันใช้ skill คนละอย่างเมื่อใช้ skill คนละอย่างต้นทุนในการจัดการก็เพิ่มขึ้น ซึ่งบางทีแล้วเขานิยมไปทำในพีชลักษณะที่ 4 ก็คือพวก contract farm ซึ่งผมจะพูดในรายละเอียดถ้ามีเวลา บัญชีอีกประการหนึ่งก็คือการทำ plantation โดยมีความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบนายทุนกับกรรมกรในไร่ นา โดยการจ่ายค่าจ้างเป็นเป็นราย ๆ หนึ่ง 20-30 บาทนั้น มันไม่สามารถไปดึงเอา incentive หรือเรียกเป็นภาษาเศรษฐศาสตร์ Neo-classic ว่า ไปดึงเอา productivity หรือผลิตภาพ ในตัวเกษตรกร ให้ออกมาได้เต็มที่ และมีต้นทุนต่ำมากเพราะว่าในไร่นานี้ มันกว้างใหญ่ไพศาล เป็นพันๆ หมื่นๆ ไร่ และการควบคุมคนงานลำบาก บัญชีอีกอย่างนายทุนมักจะบ่นเสมอว่า เขาป้องกันการทุจริตไม่ไหว เช่น ไร่สับปะรด เช่นๆ ชาวไร่อาจจะเก็บกลับบ้าน 4-5 ลูก ซึ่งก็หมดไปไม่ไร่น้อย นายทุนก็เลยขยาดเหมือนกันเท่าที่ฟัง ๆ ๆ นี้เป็นการให้ความเห็นบางประการซึ่งผมเป็นแค่เพียงตัวแปรในการส่งผ่านไปสู่พืชซึ่งตัวที่ 4 เราเรียกว่า "ตลาดแบบสัญญาข้อตกลง"

ตัวที่ 4 นี้เรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า contract farming หรือว่า contract market ตัวนี้แหละ เป็นตัวที่น่าจับตามองที่มากที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อคุณแนวโน้มของแผน 6 ซึ่งได้เปิดไฟเขียวมาแล้วว่าจะส่งเสริมให้มีการทำการเกษตรแบบครบวงจรหรือแบบ vertical Integration ก็คือว่าการที่นายทุน ไปทำสัญญากับชาวไร่ชาวนาไว้ก่อนว่า ขอให้ทำการผลิตสินค้าชนิดนี้ มาป้อนให้แก่ตัวเอง

แล้วจะ supply credit ต่าง ๆ ให้อาจจะเป็น credit in kind หรือว่า in cash หรืออะไรก็ได้แล้ว แต่ อาจจะเป็นปุ๋ยหรือยาฆ่าแมลงอะไรต่าง ๆ แต่มีข้อแม้ว่า เมื่อถึงเวลาแล้ว เกษตรกรรายนั้นจะต้องเอาผลผลิตนั้นมาส่งคืน ในราคาที่ได้ตกลงกันเอาไว้ ซึ่งในการผลิตแบบนี้มันไปสร้างความรู้สึกของความเป็นเจ้าของ ให้แก่ชาวไร่ชาวนาขึ้นมา และชาวไร่ชาวนาเองก็ต้องรับผิดชอบทั้ง 2 ขบวนการ ก็คือทั้งในขบวนการผลิต และขบวนการตลาดของผลผลิต ถ้าหากมันเสียหายขึ้นมา ฉะนั้นก็ต้องรับผิดชอบทุกอย่างไม่ว่าไถ่คายไปก็แล้ว นายทุนเองไม่มารับผิดชอบด้วย แต่ว่าถ้าเมื่อเป็นแบบที่สามคือแบบ plantation บางทีชาวนาบอกไม่รับผิดชอบ อาจจะเป็นความรับผิดชอบของนายทุน ฉะนั้นแล้วนั่นคือลักษณะของโครงสร้างตลาด 4 แบบซึ่งผมอยากจะให้มันเป็นข้อสังเกตเอาไว้อย่างกว้าง ๆ ก็ยังดี ซึ่งน่าจะมีการวิเคราะห์เจาะลึกกันต่อไป

สำหรับแบบที่ 4 นี้ที่เด่น ๆ ตอนนั้นก็มีความปลอดภัยมัน สับปะรด ฯลฯ ข้อสังเกตของพืชในกลุ่มนี้ก็จะเป็นพวกก่อนข้างจะเน่าเสียง่าย แต่ว่าขดเคี้ยวกันพืชพวกนี้เป็นวัตถุประสงค์ที่สำคัญของโรงงานแปรรูป ซึ่งก็ถึงขึ้นมาด้วยเงินคงแก่ 100-1,000 ล้านบาทขึ้นไป และมีแนวโน้มจะเกิดขึ้นกับอีกตัวหนึ่งล่าสุดก็คือข้าวโพค และข้าวโพคนี้ทำโมระบบตลาดแบบนี้ถึงเกิดขึ้นก็น่าวิเคราะห์เหมือนกัน ซึ่งผมก็ได้วิเคราะห์ไว้แล้วบ้าง ก็คงไม่มีเวลาจะพูดถึงรายละเอียดของพืชในกลุ่มนี้ไม่ว่าจะเป็นอ้อย ยาสูบและปาล์มน้ำมัน อย่างไรก็ตามมีข้อสังเกตว่า พืชที่เอ่ยชื่อมานั้นเป็น

แบบ Plantation ก็มีแบบทั่วไปก็มี แบบต้องมาเช่าโคกทำสัญญาขายให้แก่โรงงาน และแบบรู้ตัวเลยว่าขายให้แก่โรงงานไหน (contract farm) ก็มี มันมีลักษณะเหมือนกันอยู่

คราวนี้ผมจะลองตั้งข้อสังเกตสัก 3-4 indicators เท่าที่ผมพบมา ลองช่วยวิจารณ์ก็ได้ แล้วก็ครั้น indicator ตัวแรกผมอยากจะเรียกว่า **ส่วนเกิน** ซึ่งแต่ละชั้นความสัมพันธ์ทางการผลิตได้รับไป ที่ผมไปสัมภาษณ์แล้วก็ไปพบเห็นมา ชั้นแรกก็คงจะเป็นคู่ระหว่างชาวไร่ชาวนากับพ่อค้าท้องถิ่น ปรากฏว่า จากการสำรวจ พืชต่าง ๆ โดยทั่วไป อาจจะมีบางพืชที่แตก่างออกไป แต่ว่าโดยทั่วไปไปแล้ว เปอร์เซนต์ผลตอบแทนต่อหน่วยของผลผลิต ต่อ 1 กิโลกรัมที่ชาวไร่ชาวนาได้รับมันไม่ต่ำมากเกินไป แต่ที่ต่ำมาก ๆ ก็คือผลตอบแทนรวม สาเหตุที่ผลตอบแทนรวมมันต่ำก็เพราะว่า ประการแรก ผลผลิตต่อไร่ต่ำมาก เพราะพลังการผลิตต่ำเช่น ข้าวของเราโดยเฉลี่ยแล้ว 1 ไร่ทำได้ 280 กิโลกรัม เมื่อเทียบกับคู่แข่งของเราเช่นอเมริกา เขาทำได้ 900 กว่าหรือว่าข้าวโพกเราได้ 300 เกษแก่กว่า อเมริกาคู่แข่งเราได้ 1,500 กก. อย่างนั้นผมว่ามันแตกต่างกันมาก ฉะนั้น ตัวนี้เป็น indicator ที่ชี้ให้เห็นว่าสภาพพลังการผลิตในภาคการเกษตรของเรามีมันตกต่ำหรือว่ามันสูงแค่ไหน ดูแม้ว่าผลตอบแทนต่อหน่วยของผลผลิตมันไม่ต่ำ แต่ว่าผลตอบแทนรวมมันต่ำ เพราะว่า (1.) ผลผลิตต่อไร่มันต่ำ และ (2.) พื้นที่ถือครองของแต่ละครัวเรือนมันน้อย มันก็เลยทำให้ผลตอบแทนรวมน้อยตามไปด้วยที่เราจะสำรวจและพยายามที่จะหาผลตอบแทนวิธีการทำ

ของเขาเรียกว่า ทา profit margin หรือส่วนเหลือมกำไรของเกษตรกรแล้วก็ของพ่อค้า แต่ว่าพ่อค้ามีต้นทุนอย่างไรบ้าง ซื้อมาเท่าไร? เอาไปขายก่อนนั้น เสียค่าขนส่งเท่าไร? เสียค่าเคลื่อนย้าย ค่าเก็บรักษาอะไรต่าง ๆ เท่าไร? เพื่อตั้งตัวแปรกำไรออกมาให้ได้ แล้วลองมาวิพากษ์วิจารณ์ดูซิว่า ตัวแปรกำไรนั้นมันสูงค่าแค่ไหน กรณีของพ่อค้านั้น ก่อนหน่วยของสินค้าได้รับผลตอบแทนไม่สูงมากนัก เมื่อเทียบกับชาวนาชาวไร่เท่าที่เราสำรวจพบ แต่ขณะเดียวกันสิ่งที่ทำให้ผลตอบแทนของพ่อค้าสูงก็คือว่า พ่อค้าประกอบการมาก ทำให้ผลตอบแทนเฉลี่ยสูงคือคนหนึ่งหรือเป็นร้อยเป็นพันต้นขึ้นไป และอีกอย่างคือพ่อค้าใช้เวลาประกอบการสั้น พืชชนิดหนึ่งใช้เวลาแค่เดือนสองเดือนก็หมดฤดูกาลแล้ว แต่ว่าชาวนาต้องทำถึง 4-5 เดือน แต่พอเฉลี่ยออกมาเป็นรายเดือนแล้ว ชาวไร่ชาวนายากจนมาก บางที 1 crop ทั้งครัวเรือนได้ 500 บาท 800 บาทอะไรอย่างนี้ อย่างมากที่สุด 1,000 กว่าบาท ถ้าเป็นพืชที่สำคัญๆ ในการตลาดขึ้นมาหน่อย แต่ว่า ขณะเดียวกันพ่อค้าต่างๆ ได้ผลตอบแทนรวมค่อนข้างจะสูง

คอกเบย เป็นอีกตัวหนึ่งที่น่าจะดู ปัจจุบันชาวไร่ชาวนาที่ยากจนโอกาสที่จะเป็นหนี้มีไม่มากเท่าที่พบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเป็นหนี้ที่คอกเบยคอกเบยสูง ๆ เช่น เป็นหนี้แก่พ่อค้าคนกลาง นายทุน ในต่างจังหวัด เพราะว่าเวลาที่นายทุนปล่อยกู้ มีเงื่อนไขอยู่ 2 ประการ หนึ่งคือว่าชาวไร่ชาวนาจะต้องกินเงินกูได้ สองจะต้องมีผลผลิตที่นายทุนต้องการมาบ่อนขายคืนให้ ฉะนั้นแล้วโอกาสที่นายทุนจะให้กู้ก็ให้กู้เฉพาะพวกชาวนา

ขนาดกลางหรือใหญ่ ซึ่งผลิตผลผลิตที่เป็นที่ต้องการของตลาดมากเช่น ข้าวโพด ซึ่งปลูกมากแถวภาคเหนือตอนล่าง เช่น เพชรบูรณ์ พิจิตร พิษณุโลก การเป็นหนี้ของชาวนาข้าวไร่สูง เมื่อเป็นเช่นนั้นแหล่งที่ชาวไร่ชาวนาอยากจนจะได้รับสินเชื่ออยู่บ้าง ในขณะที่นักก็ถูกจาก ธกส. ซึ่งแทบจะเป็นแหล่งเงินกู้ยืมกว่าได้ 70-80% ของสินเชื่อที่เขาได้มาแต่ละปีนั้น มาจาก ธกส. แทบทั้งสิ้น แต่ว่ามีข้อที่น่าสังเกตก็คือว่า เงินกู้ของ ธกส. นั้นเป็นเงินกู้ของดอกเบี้ยที่ subsidize คือโดยทั่วไปจะอยู่ในช่วง 11-14% ค่อนข้างต่ำ นั่นคือลักษณะรูปร่างหน้าตาของดอกเบี้ยในภาคชนบทที่ว่า ๆ ซึ่งน่าจะมีการศึกษาเจาะลึกกันยิ่งขึ้น

ถ้าเขาก็คงเหมือนกัน ความที่ผมกล่าวไว้แล้วว่า อัตราการเช่าค่อนข้างสูงก็อยู่ในภาคกลาง รอบ ๆ กรุงเทพฯ หรือว่าในแถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา แถบละโว้เขตฯ ซึ่งการเช่าในที่นั้นมันไม่ได้หมายความว่าชาวไร่ชาวนาเช่าเพราะว่าเขาไม่มี choice บางที่เป็นเพราะว่าเขาเช่าเพราะเขามี choice เขาอาจจะคิดแล้วว่ามันเช่าแล้วคุ้ม เขาเพิ่มเติมจากที่ของตัวเองก็ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้นมา อันนั้นผมอาจจะตั้งข้อสังเกตเอาไว้ ยังไม่ได้สำรวจอย่างรอบคอบนะฮะ เพียงแต่ก็ถือว่าเป็นข้อสังเกต เป็น indicator บางตัว ซึ่งมันมีสัญญาณว่าเป็นอย่างนั้น แต่ผมยังไม่ขอกล่าวว่าเป็นลักษณะทั่วไป

อีกตัวหนึ่งคือ ค่าจ้าง ซึ่งผมว่าลักษณะการแปรเปลี่ยนของค่าจ้างเท่าที่ผ่านมา มันได้แปรเปลี่ยนไปจากลักษณะ co-operative labor ในอดีตมาเป็นการใช้เงินในปัจจุบันมันจ้างกันไปจ้างกันมาระหว่างชาวนาเล็ก ชาวนาน้อย ระหว่าง

ชาวนาเล็กหรือชาวนากลางแบบผลิตกันจ้าง มันไม่มีความสัมพันธ์ทางการผลิตที่ชัดเจนแบบที่ว่านายทุนผู้ประกอบการขนาดใหญ่ในไร่ นา ไปจ้างชาวไร่ชาวนาอย่างถาวรหรืออะไรทำนองนี้ หมายความว่ารายได้จากการจ้างงานเป็นรายได้เสริมอันหนึ่งของเขา แล้วก็ผลิตกันจ้าง ลักษณะการผลิตกันจ้างผมว่าเป็นลักษณะเด่นอันหนึ่งที่ยังดำรงอยู่

ผมขอขบถท้ายว่า ถ้าเผื่อว่าเราจะโยงที่ผมพูด ซึ่งเป็นลักษณะ micro ก่อนข้างสูงให้ขึ้นไปสู่ระดับทุนนิยมโลกนั้นมีตัวแปรอะไรอยู่บ้าง ผมว่ามีตัวแปร 3-4 ตัวซึ่งน่าจะให้เห็นแนวโน้ม (trend) ในการที่จะพัฒนาไปเชื่อมโยงกับทุนนิยมก็คือตัวแปรแรกผมอยากจะเรียกว่าเป็นตัวแปรภายในประเทศ ซึ่งเกี่ยวกับตัวแปรทางด้านนโยบายของรัฐบาล ซึ่งมันมีผลกระทบคือโครงสร้างวิธีการผลิตภายในประเทศตามมาอีกทีหนึ่งเช่น นโยบายการเก็บค่า premium นโยบายการกำหนดโควตา เป็นต้น ซึ่งผมจะไม่พูดถึงในรายละเอียด ตัวแปรอีกตัวหนึ่งซึ่งเราน่าจะใช้คำว่า การเกษตรของเรานั้นจะมีพัฒนาการมากไปกว่านี้ มากน้อยแค่ไหน ก็คือตัวแปรเกี่ยวกับคู่แข่งของเราในตลาดโลก ปัจจุบันนี้ประเทศที่เป็นคู่แข่งชั้นนำเกรงขามของสินค้าเกษตรของเราก็คือ สหรัฐอเมริกา ไม่ว่าจะป็นข้าวหรือข้าวโพด อเมริกาเป็นคู่แข่งที่สำคัญมากที่สุด นอกจากเป็นคู่แข่งแล้วยังไม่พอ ยังส่งเข้ามาขายให้กับเรากด้วย เช่น ถั่วเหลือง เมื่อบอกขายหนึ่งสิ่งจากถั่วเหลืองจากสหรัฐเข้า 1,000 กว่าล้านบาท อเมริกาเองก็ได้ใช้ทฤษฎีหลายอย่างในการขายตลาดสินค้าเกษตรของตัวเอง เช่น ยุทธวิธีการให้ credit ระยะยาว 3

บี ไม่ได้กีดกอกเบี่ย เอาไปใช้ก่อนแล้วก็ใช้สินค้าเกษตรนี้เป็นยุทธวิธีประการหนึ่งในการที่จะขยายอิทธิพลไปสู่ประเทศค้อยพัฒนาทั้งหลายให้เข้ามาอยู่ใน block ของตัวเอง

อีกตัวหนึ่ง คือ บั๊จจัยกำนัหรือคู้กำของเรานในต่างประเทศ มีข้อที่นำส่งเกกว่า คู้กำของเราในตลาดต่างประเทศมีการดำเนินนโยบาย protectionism หรือว่าการพึ่งพาตัวเองในระดับสูงมากที่เดียวในปัจจุบันนี้ คู้กำใหญ่ ๆ ของสินค้าเกษตรของเราคือ EEC ซึ่งใช้นโยบายนี้ชัดเจนมากเช่น Common Agricultural Policy ปกป้องเกษตรกรของเราอย่างเต็มที่ มีเพียงสินค้าบางตัวของเราเท่านั้น เช่นมันสำปะหลังที่เด็กกลอกเข้าไปได้ แต่ผมก็ไม่คิดว่า จะสามารถเด็กกลอกเข้าไปได้ในระยะยาว แล้วคู้กำที่สำคัญของเราอีกแห่งหนึ่งคือญี่ปุ่น ซึ่งถ้าเราดูข้อมูลเราจะเห็นได้ชัดเจนเลยว่าเป็นตลาดที่จะพึ่งพิงระยะยาวไม่ได้มากเลย บั๊จจุบันนี้ญี่ปุ่นสามารถพึ่งพิงตัวเองทางกำนัธัญญาหารได้ถึง 73% (ข้อมูลในปี 2526) ข้าวไม่ค้องซื้อเลยผลิตเองได้หมด พืชผักซึ่งเรานำจะส่งออกได้มาก ญี่ปุ่นผลิตได้ 98% ของความต้องการภายในประเทศ ไก่เนื้อซึ่งหลาย ๆ ฝ่ายเห็นว่า ควรจะเอาข้าวโพคมาเลี้ยงไก่แล้วค้อยส่งออกนี้ ญี่ปุ่นเลี้ยงไก่เอง 90% และรับซื้อจากประเทศค่าง ๆ เพียง 10% ไก่ที่เรานส่งออกต่างประเทศก็มีญี่ปุ่นประเทศเดียวที่รับซื้อเป็นหลัก แต่ว่าส่งออกได้บ้หนึ่งประมาณ 1,000 ล้านบาท คิดเป็น 2.5% ของความต้องการบริโภคของญี่ปุ่นทั้งหมดเท่านั้นเอง แล้วยีนค้วมาประมาณ 19 กว๊าบี้แล้วไม่สามารถขยายตัวได้มากกว่านี้ได้ นั่นคือค้วแปร

3-4 ค้ว ซึ่งเราสามารถใช้พิจารณาได้ว่าการพัฒนาในภาคเกษตรของเรานจะมีแนวโน้มแปรเปลี่ยนไปได้มากน้อยแค่ไหน ผมขอจบแก่น้ก่อนนะชะ.

ไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ จะสรุปได้ว่าตลาดสินค้าเกษตรเรานไม่มีค้วรุ่นใหม่ ?

สมภพ ค้วที่มีแนวโน้มที่น่าจับตามองมากที่สุดคือข้าวโพค ซึ่งผมคิดว่าสำคัญ.

สุวินัย ภรณวลัย ตลาดอื่นไม่มีเหล่านี้หรืออย่างพวกค้วน้ออกกลาง หรือตังคมนิยม ?

สมภพ คอนนี้ถ้าเผื่อจะแยกเป็นค้วใหญ่ ๆ ข้าวเป็นสินค้าที่เรานผลิตขายให้กับประเทศยากจนเป็นกำนหลัก เช่น ในจีเวีย ค้วน้ออกกลาง ข้าวที่เรานผลิตไค้นั้นข้าวคุณภาพต่ำ เราส่งออกไปขาย ส่วนข้าวดี ๆ เรานกินเองเป็นส่วนใหญ่ นั่นคือลักษณะที่เห็นอยู่ แล้วก็ส่วนใหญ่เป็นประเทศที่มีอำนาจซื้อต่ำ ที่มาซื้อข้าวจากเรา ถ้าเป็นมันสำปะหลังนั้น ส่งไปให้ EEC กลุ่มเดียว ตลาดอื่น ๆ แทบไม่ทางเลย ที่ EEC ซื้อของเรา ก็เพราะว่าลักษณะการบิคเบือนทางโครงสร้างการตลาดบางอย่าง... คือประมาณสัก 4-5 บาทเท่านั้นเองค้อ 1 กิโลกรัม แล้วก็แนวโน้มในอนาคตอันใกล้นี้ผม ไม่คิดว่ามันจะมีแนวโน้มที่น่าจับตามองว่าน่าสคใสมากนัก ข้าวฝ้าง ประเทศเดียวที่ซื้อจากเราคือ ซาอุฯ ซื้อไปเลี้ยงอูฐ เพราะว่าข้าวฝ้างเราเป็นข้าวฝ้าง

สีขาว ประเทศอื่นเขาผลิตข้าวฝางแดงกันทั้งนั้น ซึ่งอันนี้มีรายละเอียดที่แตกต่างออกไป ผมจะไม่พูดถึง มีข้าวเดียวเท่านั้น คือข้าวโพคซึ่งพ้อมีอนาคตอันสดใส แล้วคือไปจำนวนไร่นาของเรา โดยเฉพาะอย่างยิ่งแถวโคราชเลย ลงมาถึงภาคเหนือตอนล่าง ภาคกลางตอนบนจะแปรเปลี่ยนไปเป็นไร่ข้าวโพคอีกมากมายมหาศาล น่าจับตามอง.

วิทยากร เขียงกุล ขอบคุณอาจารย์สมภพมากครับ รู้สึกว่าทำการบ้านมาดีมาก ปัญหาเป็นรูปธรรมมาก คนเลยสนใจกันมาก เวลาค่อนข้างน้อย แต่ว่ายังมีอาจารย์สุชาย อีกคนหนึ่งก่อนที่เราจะพัก ขอเชิญอาจารย์สุชาย...

สุชาย ตริวิรัตน์ ผมที่จริงก็เป็นตัวสำรอง เพราะฉะนั้นก็มีข้ออ้างเยอะ 'การเตรียมมาก็สำเร็จไปครึ่งหนึ่ง' ผมนี้ไม่ได้เตรียมมากก็ล้มเหลวไปแล้วครึ่งหนึ่ง เพราะฉะนั้นอย่าพึ่งหวังอะไรมากนักครับ ผมเองก็ทำวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ ยังไม่เสร็จ ผมไปวิจัยก็เลือกเฉพาะบางทีในระดับหมู่บ้าน ผมก็ทำอยู่นานอยู่พอสมควรในหลาย ๆ หมู่ แต่ว่าหมู่หนึ่งก็ไปไม่นานนัก ใช้วิธีการทางสังคมวิทยาเข้าไปมองเพราะฉะนั้นจะให้ละเอียดขึ้น ทุกวัน เวลา นาที เหมือนกับนักมานุษยวิทยาหนักก็ไม่ได้ ก็พยายามมองเท่าที่ได้ แล้วก็ยังไม่ครบวงจรนัก ความตั้งใจคือไปก็อยากจะเข้าไปทำในเมืองด้วย แต่ว่าจะใช้เวลาในเมือง

เพียงสั้นๆ เท่านั้น ข้อมูลที่ได้ผมก็มีความพยายามที่สืบค้นมาก ในแง่ที่ว่า ผมพยายามจะเป็นทั้งอย่างอาจารย์สมภพเป็น คือรู้ข้อมูลมาก ๆ แล้วพยายามทั้งอย่างอาจารย์ไกรศักดิ์เป็น คือมีทฤษฎีมาก ผลออกมาก็เลยละ ผมรู้ตัวว่ามันละ ผมก็เลยต้องหาเวลาทำให้มันไม่ละ เพื่อไปเสนอเขาไม่ว่าจะจริงหรือหลอกก็พยายามจะตั้งใจเสนอวันนี้ ซึ่งจะพูดพร้อมกันไปเลยทั้งในเนื้อหาที่ผมได้มา อาจจะเป็นรูปธรรมบ้าง และในส่วนที่เป็นทฤษฎีก็น้อยที่อาจารย์จามะวีพูดนะครับ

ในส่วนที่ผมกลับมาผมมีความตั้งใจอยู่ว่า ผมน่าจะได้รับความจริงบางอย่างเกี่ยวกับการขยายตัวของทุนนิยมเข้าไปในชนบทไทยที่มีลักษณะที่ว่าสอดคล้องกับความเป็นจริง ผมไม่พยายามคิดว่ามันจะต้องเป็นอย่างที่ยุโรปเป็น ผมได้วางอย่างที่อาจารย์จามะวีพูดเอาไว้ และผมได้อ่านงานของอาจารย์จามะวีแล้วก็รู้สึกที่ดี น่าจะอ่านกันทุกคน ผมก็มีความคิดว่าอะไรที่มันชาวกับคำสอนนี้ ถ้ามองอย่างนั้นมันคงจะลำบาก เราคงจะกังวลความ เป็นจริงให้มันชัด ๆ หน่อยผมก็เลยพยายามตรวจสอบแนวความคิดที่มันชี้ความเป็นจริงมาตรวจสอบดู ก็ปรากฏว่า อย่างที่อาจารย์สมภพพูดผมก็รู้สึกว่าสอดคล้องกัน คือลักษณะการผลิตของเรา มันมีลักษณะที่ยังมีเป็นผู้ผลิตรายย่อยไม่ได้ เป็นไร่นาขนาดใหญ่ก็ ที่ผมพูดหมายถึงปริมาณการผลิตที่ผมทำวิจัยอยู่เท่านั้นนะครับ ไม่คลุมเหมือกับอาจารย์สมภพ ผู้ผลิตรายย่อยก็ยังมีอยู่จำนวนมากแต่ก็ยังพูดไม่ได้ว่าผู้ผลิตรายย่อยที่ผมไปสัมผัส มาไปเห็นมาจะอยู่หรือจะไปในอนาคต แนวโน้ม มันยังลึกลับกันอยู่ คำว่าลึกลับกันอยู่นี้หมายความว่า

ว่าบางคนมันก็ขายไปแล้วจากการเป็นผู้ผลิตรายย่อยหมายความว่าต้องสูญเสียที่ดิน หรือว่าต้องขายที่ดิน แล้วตัวเองก็ต้องหันมาทำงานรับจ้างแทนรับจ้างในหมู่บ้าน รับจ้างชั่วคราวนอกหมู่บ้านไปเป็น Off-Farm Labor บางแห่งมันก็มีลักษณะผู้ผลิตรายย่อยอยู่ แต่เขานำมาก็คือเช่าไร่นาขนาดเล็กย่อย เพราะว่าถ้าวางไร่นาก็แสดงแล้วว่าบางครั้งอำนาจต่อรองก็ไม่สูง แต่บางรายก็เช่าไร่นาขนาดใหญ่เหมือนกัน เขานำจากชาวบ้านเขาก็มีกรณีที่ชาวบ้านไม่ทำนาเองก็มี ลักษณะอย่างนั้นอีกหลากหลาย จนเมื่อเข้าไปอยู่ในหมู่บ้านแล้วบางครั้งก็ต้องทำให้เราจะมีภาระวังมากเลย

อีกอย่างหนึ่งที่ผมเห็นมากก็คือว่า แนวโน้มของทุนนิยมในชนบทไทย มีแนวโน้มที่ค่อนข้างจะเห็นชัด ถ้าผมมอง หมายความว่าถ้าหากเราดูลักษณะเฉลี่ยของสังคมเมือง สังคมจังหวัดนั้น หรือหมู่บ้านนั้น แล้วลองมาคูณกันซ้ำๆ ขนาดของฟาร์มมันอยู่ในเกณฑ์เฉลี่ยเท่าไร ถ้าสูงกว่าเกณฑ์เฉลี่ยนั้นมันก็เป็นฟาร์มขนาดใหญ่ถ้าหากเราเทียบกับฟาร์มอื่นๆ อย่างเท่าที่ผมไปมาถ้าหากว่าเป็นไร่ย่อย ประมาณสัก 100-200 ไร่ เราถือเป็นฟาร์มทุนนิยมแล้ว เพราะว่าส่วนใหญ่มี 30-40 ไร่ ส่วนใหญ่หมายถึงเกณฑ์เฉลี่ยของทั้งหมู่บ้าน นอกจากนั้น 5-10 ไร่ ซึ่งมีมันอยู่มากเหมือนกัน แต่ขนาด 39-40 ไร่มากกว่า เพราะฉะนั้น 100-200 ไร่ ถ้าเทียบกันแล้วในจังหวัดนั้นๆ มันก็น่าจะถือได้ว่าเป็นฟาร์มขนาดใหญ่ เพราะมีเครื่องมือเครื่องจักรสมัยใหม่เข้าไปใช้ เช่น มีรถแทรกเตอร์ ควายเขาไม่ค่อยใช้กันแล้วแถมนี้ รถแทรกเตอร์มีใช้กันเกือบหมด บางแห่งถึงกับพยายาม

ที่จะเอารถเกี่ยวข้าวมาใช้ ความพยายามก็ยังเป็นเพียงความพยายาม คือ ไร่ยังไม่ได้ผลก็เลยจอกไว้เฉยๆ และบางแห่งก็มีรถค้ำอ้อย เช่น แถวเมืองกาญจนบุรี แกล้ง 2-3 ครั้งก็เลิกใช้เพราะว่ามันไม่คุ้ม ผมรู้สึกว่ามันมีขั้นตอนอะไรของมันอยู่ในการพยายามที่วัดไปข้างหน้าเหมือนกัน ที่จะทำให้มันเป็นไร่นาขนาดใหญ่ ตัวอย่างรูปธรรมคือแถวเมืองกาญจนบุรี เขามีรถค้ำอ้อยอยู่ แล้วมีการรวมวิธีถ่ายบรรจุอย่างสมบูรณ์ แต่ว่าความเสียหายมันก็มีอยู่เหมือนกัน เพราะว่าจอกไร่คนจำนวนมากๆ มาตามเก็บ เขาก็พยายามให้อยู่เหมือนกัน เพียงแต่ว่ามันมีปัญหาอื่น ๆ ที่ตามมาอย่างเช่นความราบเรียบของพื้นดิน หรือว่าค่ากันทุนต่าง ๆ ยังสูงเกินไปเมื่อเทียบกับขนาดของฟาร์มและเวลาที่ลงแรง เพราะฉะนั้นถ้าจะมาพูดถึงจุด ๆ นี้ผมก็ไม่แน่ใจว่า ผู้ผลิตขนาดเล็กของมันจะอยู่ตลอดไปได้ก็ยาวนานหรือไม่ ผมยังไม่แน่ใจ ผมก็กำลังถามเอาไว้ หมายความว่าเราจะต้องศึกษาต่อไปว่ามันมีแนวโน้มอะไรหรือแปลว่าที่จะทำให้ผู้ผลิตรายย่อยนี้ต้องสูญเสียลักษณะของตัว ไม่ว่าจะกลายเป็นกรรมกรในชนบท หรือไม่ว่าจะกลายเป็นนายทุนเกษตรกรย่อยๆ ถ้าว่านายทุนเกษตรกรย่อยๆ ไม่ได้หมายความว่า นายทุนเกษตรกร plantation อย่างที่ อาจารย์สมภพว่า ผมก็รู้สึกคล้ายกับอาจารย์สมภพเหมือนกันว่า plantation มันจะไม่เกิดขึ้น หมายความว่า sub-plantation มันอาจจะเกิดขึ้นก็ได้ อย่างเมืองกาญจนบุรีก็มีอยู่บ้างแล้ว ที่มีแรงงานอีสานมารับจ้างเป็นลูกไร่ประจำก็มีอยู่เหมือนกัน ทำมาหลายปีแล้วด้วย เพราะฉะนั้นผมรู้สึกว่าจะต้องทั้ง

คำถามเพื่อ critical กับเรื่องนี้นั้นถือว่า แนวโน้มมันเป็นอย่างไร ก็มีได้ 2 ทาง ไม่กลายเป็นกรรมวิธีในชนบทก็อาจจะเป็นนายทุนขนาดย่อยๆ ในชนบท เพราะฉะนั้นลักษณะนี้ คือลักษณะ dynamic ของชนบทซึ่งเราจะคงติดตามตลอดเวลายังสรุปอะไรไม่ได้

ที่นั่นออกไปจากคนที่มีการครองอย่างนี้แล้ว สิ่งที่น่าสนใจอีกอย่างก็คือเรื่องการเช่านา เท่าที่ผมไปเจอเจอเจอมานี้แหละครับ โดยเฉพาะในหมู่บ้านที่ทำกรปลูกข้าว เป็นความจริงเลยหมู่บ้านที่ผมไปอยู่ เท่าที่ผมตรวจสอบแล้ว การเช่านามีไม่มากนัก เมื่อเทียบกับแถบปทุมธานี หรืออยุธยา แต่ว่าการเช่านาแถบนั้นเป็นไปในลักษณะที่ว่า เจ้าของที่ดินจะเป็นนายทุนรายใหญ่ก็ไม่ใช่ เช่นมีอยู่ 50-60 ไร่ และมีอยู่ไม่กี่รายนะครับ บางคนมีกำลังการผลิตมากกว่า 10 ไร่ก็คิดว่าตัวเองอยากจะทำเพิ่มก็ไปเช่าเขาเพิ่มมา 10 หรือ 20 ไร่ก็เป็นอย่างนี้อาจารย์สมภพว่า ตัวเองมีกำลังผลิตมากกว่านั้น ก็อยากทำการผลิตเพิ่ม ในขณะเดียวกันเมื่อตัวเองเช่านาเขาก็ไม่เชื่อว่าตัวเองหมดหนทาง ตัวเองก็มีที่ดินให้คนอื่นเช่า นี่ก็ปัญหาซึ่งมันคล้ายกันอยู่ เพราะที่ดินเขามีมันอยู่นอกหมู่บ้าน เพราะฉะนั้นปัญหาเรื่อง location ก็ได้เข้ามาเกี่ยวข้องมาก เพราะมันไกล Irrigation หรือมันอาจจะไม่มีเขาเลยต้องมาเช่าที่ในหมู่บ้านที่เขาอยู่ เพราะฉะนั้นภาพที่เกิดขึ้นแต่ก่อนคือ ภาพที่ว่ามีเจ้าของที่ขนาดใหญ่หนึ่งหนึ่ง มีที่ให้คนเช่าเช่า ชูศรีค่าเช่า บางที่มันก็ไม่ใช่ออย่างนั้นเหมือนกัน ในส่วนที่ผสมผสมในหลายหมู่บ้านก็มีลักษณะว่าตัวเองก็มีที่ที่อื่นอยู่ หรือมีที่โนบ่าอยู่ แต่ตัวเองต้องให้คน

อื่นเช่าเพราะตัวเองไม่อยากไปทำเพราะฉะนั้นก็มาทำในหมู่บ้าน นี่ก็เป็นลักษณะการเช่านาซึ่งบางที่เราต้องระวังระวังด้วยเหมือนกัน จะไปผูกแบบ “โฉนดนา” ก็ลำบาก แต่แน่นอนบ้านเราอาจจะดูแนวโน้มใหญ่ๆว่าแนวโน้มส่วนใหญ่มันเป็นอย่างไร ผมได้แนวโน้มใหญ่ๆมาเล็กน้อยเกี่ยวกับเรื่องค่าเช่านา ส่วนที่ผมสัมผัสอยู่ก็คือว่า คนไม่ค่อยอยากเช่ากันแล้วคอนัน ชาวนาพูดเองว่าคนอยากจะทำนาทำกัน อย่างแถวที่ผมไปการเช่านาไม่คุ้มเลยในทัศนะของคนที่เคยทำมาแล้วหลาย ๆ ครั้ง โดยทั่วไปแล้วในเขตชลประทาน ที่ก็จะคิดว่าค่าเช่าก็ย่อมจะสูงกว่าแล้วคนก็จะมีลักษณะที่เรียกว่า แย่งกันเช่าเมื่อราคาข้าวมันดี เพราะฉะนั้นราคาที่ดินมันก็สูงขึ้นราคาค่าเช่าก็สูงขึ้น ที่นี้พอราคาไม่ดีขึ้นมากคนก็ไม่ค่อยอยากเช่า เจ้าของที่ดินถึงกับต้องหว่านล้อมว่าจะลดค่าเช่าให้ จะช่วยลงทุนบ้าง อาจจะเปลี่ยนรูปค่าเช่าจากแบบค่าเช่าตายตัวเป็นแบบแบ่งส่วนแบบ share cropping หมายถึงว่าเสนอลดหย่อนให้ก็มีอยู่ ปัญหาก็คือว่า กลดไกลตลาดภายนอกประเทศของเราไม่สม่ำเสมอ และไม่เป็นตัวของตัวเอง มีสักปีที่ข้าวดีที่ราคาข้าวจะดี ราคาข้าวก็ไม่แน่นอน คำว่าไม่แน่นอนนี้หมายความว่าส่วนใหญ่มันไม่ดี และการที่จะคงถึงมือชาวไร่ชาวนาก็น้อย เพราะฉะนั้นลักษณะการเช่านาของชาวนา บางปีเท่านั้นที่เขาได้ผลผลิตก็เสียค่าเช่าส่วนหนึ่ง ถ้าหักแล้วคุ้มเหลือ เป็นอยู่ไม่กี่ปีอย่างที่ผมว่ามาเมื่อกี้ เพราะฉะนั้นส่วนใหญ่แล้ว เขาก็แทบจะไม่เหลือเลย

โดยเฉพาะถ้าหากเราจะมีมุมมองว่า การผลิตของชาวนาปัจจุบันนี้เป็นอย่างไร คำปุ๋ยนี้เข้า

ไปตั้งเกือบ 1 ใน 4 ของทุนทั้งหมด ค่าจ้างแรงงาน ผมมีคิวเลขอยู่ด้วย มากกว่า 1 ใน 4 อาจจะเป็น 1 ใน 3 ไม่ว่าจะเป็นการจ้างกันเอง การไปเอาลูกไปมาจากอิสานมาทำหรือจ้างคนหมู่บ้านอื่นมาทำ ค่าจ้างแรงงานก็สูงมากและเขาก็มั่นกันมาก อีกอย่างหนึ่งคือ ค่าน้ำมัน น้ำมันนี้ใช้ทุกชั้นตอน วิชาดารสปรทานก็มี 2 แบบ *หน้าวิคกับหน้าสูบ* หรือ*หน้าปล้อยกับหน้าสูบ* *หน้าปล้อย* หมายถึงเบ็ดท่อให้น้ำไหลเข้าที่คั่นไม้คั่นสูบซึ่งขายถูกมาก อาจจะมีบ้างแถวศรีประจักษ์ สุพรรณบุรี ซึ่งเป็นเขตชลประทานเก่าแก่ เบ็ดประตุน้ำก็ไหลเข้าเลย แต่บางแห่งก็คั่นสูบก็ต้องเสียค่าน้ำมันบางแห่งใช้สูบวันสองวัน กว่าจะเต็มทีน้ำทั้งหมดในกรณีถ้ามีสัก 30-40 ไร่เรียกว่าค่าน้ำมันก็แพงมาก เพราะฉะนั้นเมื่อลักษณะการผลิตของเป็น *biological package* หมายความว่าจะต้องมีการเอาปุ๋ยมาใช้ ยาฆ่าแมลงมาใช้ ยาฆ่าหญ้าใช้ มันระดมกันเข้ามาทำให้เขาปั่น่วนมาก โดยเฉพาะเมื่อทำนาปรัง ปัญหาเยอะแยะไปหมด ลักษณะอิทธิพลที่มันเกิดจากภายนอกมากระทบชาวนาโดยตรงแก่เราอาจจะไม่รู้เพราะเราอยู่ในเมืองแต่ก็เรามีลักษณะที่ว่าถ่ายเทพอรูตักประดังไปได้ แต่เขานี้ *insecure* มากเลย เงินเดือนเขาไม่มี เขาพูดเสมอว่าข้าราชการดีกว่าเขา บางคนถึงกับเทียบคิวเลขออกมาได้เลยว่าเขาเป็นยังไง เช่นบ่หนึ่งเขาเหลือ 30,000 บาท หมายถึงทั้งครอบครัว แต่ข้าราชการอาจจะเหลือสัก 30,000 บาท แต่คนเดียว ทำคนเดียวเหลือ 30,000 ถ้าภรรยาทำอีกคนก็เหลือมากกว่า เขาก็พูดได้เลย เพราะฉะนั้น *implication* อย่างหนึ่งจากที่ชาวนาพูดอย่างนี้

หมายความว่า เขาคิดแล้วว่าเงินเขานี้อะไรหนึ่งจะเหลือเท่าไร เขาก็เก็บข้าวไว้กินจริง แต่เขาคิดด้วยครับว่าเป็นเงินเท่าไรที่เขาเก็บเอาไว้ ข้าว 2 กระสอบบ้าง 3 กระสอบบ้างที่เขากินต่อปี เป็นเงินเท่าไรเขาคิดด้วย เพราะฉะนั้นก่อนนี้เขามีกิวเลขอยู่ในสมองแล้ว หมู่บ้านปลูกข้าวหมู่หนึ่ง ที่ผม ไปส่วน ใหญ่เขาเริ่มทำบัญชีกันแล้ว เป็น *account money* หมดแล้วทั้ง ๆ ที่คิวเงินอาจจะไม่มี เพราะว่าเขาคงไปเสียคอกเบี้ยบ้าง เสียค่าเช่าบ้าง หรือว่าเสียเป็นค่าจ้างบ้าง หรือบ้างจ่ายการผลิตบ้าง ๆ แต่ว่าเขาคิดหมด เวลานี้ซึ่งผมเข้าใจว่าไม่เหมือนเมื่อก่อนแน่ เมื่อก่อนเขาอาจจะไม่คิดเพราะว่าลักษณะคอกเบี้ยบ้าง เขาก็ภาระให้เงินทุนเป็นคนคิดเสียเอง แล้วคิวเขาก็อยู่เฉย ทำได้ก็ ได้ ไม่ได้ก็ไม่ได้ แต่ว่าคิวเขาก็อยู่ได้ เพราะว่ามีข้าวเก็บไว้กิน แต่เดี๋ยวนี้ไม่ เขาคิดหมดแล้ว ทุกกระบวนการเขาคิดหมดแล้วเขาก็พยายามหาหนทางที่จะปรับปรุงบ้างพอสมควร ในขอบข่ายที่เขาทำได้ แต่ว่าก็คิดปัญหาหลายๆอย่าง โดยเฉพาะในกลไกการค้า แล้วก็ลักษณะบทบาทของรัฐที่เข้าไปเกี่ยวข้อง

ชาวไร่ชาวนาส่วนใหญ่เขาไม่เห็นด้วยในส่วนที่ว่า ออก. ทำงานได้ผลเขาก็พูดกันว่า ออก. เหมือนกับฝนตกไม่ทั่วฟ้า ส่วนที่ทำงานไม่ได้ผลเขาก็ถือว่าเป็นองค์การล้มเหลวมากกว่าเป็นองค์การช่วยเหลือเกษตรกร ซึ่งอันนี้ก็เป็นปัญหาที่เขาพบ และถ้าหากว่ามีวิกฤตการณ์จากภายนอก ผลกระทบจะเกิดต่อชาวนาโดยตรง การลดค่าเงินบาทในครั้งนี้นะครับ ผมอาจจะอิสระไปบางอย่าง ในหมู่บ้านที่ผมไปอยู่ด้วย แถบ

จะทุกบ้านจะดูรายการโทรทัศน์อยู่ช่องหนึ่ง และ เป็นช่องเดียวเท่านั้น ที่เขาออกส่วนใหญ่ก็คือช่อง 7 เพราะว่าช่างงานมันทั่วประเทศ เพราะฉะนั้นช่อง 7 ท่านก็รู้ว่าอะไรมันเกิดขึ้น ในช่องนั้น ก็คือ สีเขียวทั้งนั้นทุกรายการเลย ผมเองผมไม่ได้อยู่ใน หมู่บ้านคอนที่มีการโต้วาทีกันทางโทรทัศน์กันนั้น แต่ผมพอเขาได้ว่าเขาถอยไปทางไหน เพราะว่าก่อนหน้านั้นผมเคยอยู่ เขาก็พูดกันเสมอมาว่า แหมนี่พระเอกมาแล้ว ท่านเองนั้นนะครับ นี่เป็น ปรัชญาการณของท่าน ไม่ได้บอกว่าเป็นแต่ก็อะไร เขาก็ใจมากกว่าคน ๆ นี้ จะช่วยเหลือเขาได้เพราะ ว่าพรรคการเมืองต่าง ๆ ที่แล้วมานั้นไม่ได้ความ "กินแล้วไม่ยอมมี" เขาพูดอย่างนั้น หรือว่าขีบบ้าง ก็แบบบักตะวะ ไปที่หนึ่งไม่เหมือนคอนที่กินใหม่ ๆ ให้อ้วนแม้กระทั่งหมา เพราะหมามันอื่นระหว่างคน สองคนเขาก็เลยให้อ้วนไปบ้าง พอเลือกตั้งมาแต่ ละที่ก็มีการ ใช้อิทธิพลกันและชาวบ้านเขาก็เกรงกลัว แล้วก็การใช้อิทธิพลนั้นก็ยังไม่จากก็อยู่ เฉพาะพวกนักการเมืองกับชาวบ้านเท่านั้น แต่ยังมี คำว่าจรมิเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เขาไปเกี่ยวโยงด้วย ระบุธรรมอันหนึ่งชัดเจนมาก เรื่องก็คือ ในปริ มณฑลเลือกตั้ง เขาก็ห้ามคนภายนอกเข้าไป ใน ปริมณฑลก็จะมีเฉพาะกรรมการเท่านั้นเองที่เขาไป ได้ ระบุธรรมอันนั้นมันอาจจะสุขขิวและถ้าหากว่า ผมไม่ได้รับการยืนยันผมก็อาจจะไม่เชื่อ แต่ก็มี เป็นภาพจริง ๆ ที่ผมได้รับการยืนยันมาจากหลาย คน เจ้าหน้าที่ตำรวจของอำเภอ เป็นน้องผู้มีอิทธิ พลในจังหวัด เขาไปในหน่วยเลือกตั้ง ก่อนจะ ลงคะแนนเสียงใครก็ตามก็จะต้องขอดู หยิบมาดู แย้งมาดูเลยว่าเลือกใคร ถ้าเลือกคนที่แกนนำสนุน

แกก็ใส่ในคูบัตรให้ด้วย ถ้าไม่เลือกคนนั้น แกก็จะฉีกทั้งคูหน้าเลย และมีอยู่รายหนึ่งไปเข้าที่แก ด้วย แกก็บอกว่านี่หน้าจะไม่ให้เขาก็กักแล้ว นี่ ก็อิทธิพลบางอย่างซึ่งมันเข้าไป ไม่ใช่เฉพาะนัก การเมืองเท่านั้นเอง แต่ข้าราชการก็เข้าไปมีบทบาทด้วย แล้วมันเกี่ยวโยงกันอยู่ พี่พากันอยู่ มีอีกคราวหนึ่งผมไปสำรวจสำมะโนประชากร ก็ เป็นวิธีหนึ่งที่เราจะคลำมะโนครัวที่ผู้ใหญ่บ้าน แกรับผิดชอบจากท่านมา เมื่อปีที่แล้วท่านรับ เดียวผู้ใหญ่บ้านรับแล้ว มีอยู่ที่หนึ่งการย้ายคน ออกนอกหมู่บ้านออกวันเดียวกันเกือบทั้งหมู่บ้าน เช่น ออกวันที่ 1 ทั้งหมู่บ้านเสร็จแล้วก็มีการย้าย กลับก็ย้ายกลับวันเดียวกัน คือ วันที่ 10 ผมตาม ว่าย้ายไปทำไมเพียง 10 วัน แล้วย้ายเข้าย้ายออก พร้อมกันเลย เขาก็บอกนี่ก็คือเขาไปลงคะแนน เสียงช่วยอีกอำเภอหนึ่ง โดยนายคำตรวจคนนั้นขอ ร้อง เพราะฉะนั้นอิทธิพลอะไรต่างๆ ที่มันเข้าไป ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการค้า เรื่องปฎิ เรื่องยา หรือ ในเรื่องของการเลือกตั้ง อิทธิพลของท้องถิ่นมาประ สานกับข้าราชการบ้าง นักการเมืองบ้าง พัดคำ บ้าง ก็เป็นอีกด้านหนึ่งเขาไปมันมีผลกระทบค่อนข้างมาก

เพราะฉะนั้น ผมก็มักคิดว่าอาจารย์ชยันต์พูด เมื่อก่อนว่า ความรู้สึกนึกคิดอย่างที่เรียกว่า Ideology อะไรต่าง ๆ ของชาวไร่ชาวนานี้ ผม ว่าชาว ไร่ชาวนาแกมีเหตุผลที่เกี่ยวข้องที่จะทำอะไร อย่างนั้น เช่น ทำไมแกะจะต้องเลือก สส. บาง คน ทั้ง ๆ ที่ สส. คนนั้นอาจจะไม่ดี อันนั้นก็ ตัวอย่างอยู่ผมก็เขาใจเหตุผลและก็มีเหตุผลด้วยว่าทำ ไมแกะต้องเลือกแบบนี้ ไม่เลือกก็ตาย ไม่เลือก ก็เค็ดครอื่น ไม่เลือกก็ไม่ไต่เงิน มีเหตุผลด้วยกัน

ทั้งนั้น เพียงแค่ว่าเหตุผลมันจะ justified นี่ถ้า เป็นอย่างนักวิชาการอย่างผม สมมติว่ามันมี ลักษณะที่ไม่ถูกต้องหรือใครว่าถูกต้องผมก็ไม่ ทราบ แต่สมมติว่ามันไม่ถูกต้อง มันก็มีลักษณะ บางอย่าง ผมว่า มาร์กซ์ว่าไว้ถูกต้อง มันยังมี ลักษณะเป็น false consciousness อะไรบาง อย่างอยู่ ซึ่งแกไม่รู้เหตุผลของแกมีแต่เป็นเหตุผล ที่เรารับไม่ได้ ในฐานะที่เราเป็นนักวิชาการที่ ก่อนข้างหน้าได้เคยศึกษาความเป็นจริงมาก่อนเลย ไปถึงก็มัน เอ๊ะอะไร ? ทำไมไม่เลือกคนตั้งว่านั่น หรือที่เคยพูดกันสมัยเป็นนักศึกษาว่าเวลาไปแนะนำชาวบ้าน ก็ควรจะบอกชาวบ้านว่าใครให้เงิน มาที่รับ แต่ไปเลือกอีกคนหนึ่ง มันยุ่งง่าย แต่ ชาวบ้านบอกว่ามันทำไม่ได้ มันทำยากเหลือเกิน เขาปฏิบัติไม่ได้ เพราะอิทธิพลท้องถิ่นมันหนัก แ่นั่นมาก มันครอบเอาไว้ทั้งหมด และสามารถ จะรู้เลยว่าใครเป็นใคร อย่างไร แม้มันจะไม่รู้ทุก คน แต่รู้ส่วนใหญ่ มันก็เห็นคนส่วนน้อยยืนอยู่ ว่านี่นอกคอก เพราะฉะนั้นเขารู้สึก insecure มาก ๆ เพราะฉะนั้นผมเห็นว่าเขามีอะไรบางอย่าง อยู่ ซึ่งอาจจะเป็นอย่างที่มาร์กซ์ว่าอาจจะเป็นใน ทำนอง false consciousness อะไรต่างๆ เพราะ ถ้าไม่เป็นอย่างนั้นแล้วทำไมเราจึงมามุ่งที่จะให้การ ศึกษาให้ความรู้กับชาวไร่ชาวนา แม้แต่เรื่องการ ตั้งกลุ่ม อย่างที่เคยออกไปสัมผัสมันมา บางคนที่ ยังไม่เห็นความสำคัญเท่าไร หรือแม้เห็นความ สำคัญจริงแต่ก็มีการใช้กลุ่ม counter กลุ่มอะไร ขึ้นมาอีกซึ่งมันเป็นลักษณะของความเข้าใจซึ่งไม่ ถูกต้อง

เพราะฉะนั้นในเรื่องของ Ideology ปริมาณที่อื่นนั้นผมเห็นว่าบางส่วนมันเปลี่ยนแปลง ไปแล้ว บางส่วนมันยังไม่เปลี่ยนแปลง false consciousness ยังมีอยู่ แต่ที่ไม่เป็น false consciousness ก็มี ไม่เป็นอย่างไรครับ ผมถาม ชาวบ้านว่าเวลานั่งงานสงกรานต์เคยวันเป็นยัง ใจ บ้าง ชาวบ้านทุกคนบอกว่าไม่สนุกเหมือน 20 ปี ที่แล้วมา เมื่อก่อนเรามีการเล่นคำหว่ากัน มีการ เล่นน้ำสาดน้ำกัน มีการเล่นตีจับ กับมีการเล่น ลูกช่วงโยนห่วง ผู้หญิงผู้ชายไม่ถือเหน็ดเหนื่อย ถูก นิดถูกหน่อยไม่เป็นไร เคยวันไม่ออกเลยมันก็ถาม กันทำงานของมัน ผมก็ถามเขาว่าแล้วทำไมมันจึง เปลี่ยนไป แกก็บอกว่ามันแค่เล่นอยู่ได้อย่างไรงาน มหาศาล นาปรังก็ต้องเร่งมาก เพราะช่วงนั้นเป็น ช่วงนาปรัง ก็พอดีไว้ข้อนี้ก็ต้องการคลายเหงาทาง หมู่บ้านเหมือนกัน ความคิดแบบนี้ และไม่ใช้เฉพาะ ความคิดเท่านั้น ผมเห็นว่าเขาไปทำจริงๆ ทำบุญ เกี่ยวเกี่ยวเขาก็รีบไปนาแล้ว เพราะฉะนั้นในเรื่อง อุดมการณ์แล้ว บางทีอย่างน้อยที่สุดผมยืนยันเท่าที่ ผมไปเจอมา เราอาจจะแบ่งได้อย่างน้อย ๒ ส่วน ที่ผมเคยว่าเอาไว้ อาจจะแบ่งได้มากกว่านั้น คือ ส่วนหนึ่งเขาเรียกว่า instrumental consciousness คือ เป็นเครื่องมือหรือว่าวิถีชีวิตประจำวัน ของเขาคงสัมผัสอยู่ ซึ่งมันเปลี่ยนแปลงไปแล้ว เพราะ มันเป็น day to day conduct ซึ่งเขาก็เปลี่ยนแปลง ตามสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ซึ่งอันนั้นมันชัดในกรณี เรื่องสงกรานต์ที่ไม่เหมือนเมื่อก่อน แต่อีกส่วน หนึ่งในเรื่องของ consciousness ที่มันเป็น philosophical ผมว่าก็เห็นได้อย่างอาจารย์ชยันต์ ว่ามันอาจจะ ไม่เปลี่ยนแปลงในเรื่องของประเพณี

เรื่องบุญกรรมอะไรบางอย่าง - เรื่องผีอะไรต่าง ๆ ก็ยังมีเหมือนกันเช่นแถวบ้านที่ผมไปวิจัย ก็ยังมีอยู่เหมือนกัน มีผีหม้อบ้าง ผีครกบ้างอะไรสารพัดอย่างก็ยังมีอยู่ ต้องมีการเช้่นการไหว้ ถ้าหากไม่เช้่นไหว้ แล้วกิจกรรมต่าง ๆ มันก็จะไม่ขึ้น ก็มีอยู่บ้างเหมือนกัน แล้วอันนี้จะเป็นส่วนสำคัญหรือเปล่าที่ทำให้เขารู้สึกว่า การเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่ยันตราย เรื่อง **philosophical Believe** ที่เขามีอยู่ ที่เขาเชื่อในเรื่องของจิตนิยมมาก ๆ ก็เลยทำให้เขารู้สึกว่า ไม่ค่อยกล้าจะเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลง หมายถึงการเปลี่ยนแปลงในประเภทที่ว่าเขาไม่ล่วงรู้มาก่อน เช่น พ่อชวานาจะมีการเดินชบวน ผู้ใหญ่บ้านมีหน้าที่คนแรกที่จะต้อง **counter** เพราะทางอำเภอบอกมาว่า ถ้าผู้ใหญ่คนไหนบอกพร้อม ปล่อยให้เดินออกไปแล้วเกิดร้อน แต่ในความเป็นจริงบางครั้งก็ทำไม่ได้เพราะมีการ **mobilize** จากพรรคการเมืองบ้างก็ออกไป และพรรคการเมืองนั้นเป็นพรรคที่ผู้ว่าราชการจังหวัดเกรงกลัว ผู้ใหญ่บ้านก็จะไม่เป็นไร เพราะฉะนั้นผู้ใหญ่บ้านก็ต้องคลุมเหมือนกัน นี่ก็เป็นสิ่งที่ผมได้มา แต่ว่าผมก็อยากจะเสนอแนะเพิ่มเติม อาจารย์ชัยนค์ สำหรับภาคกลางนี้ **Ideology** บางอย่างได้เปลี่ยนไปแล้ว แต่บางอย่างก็ยังมีอยู่ แต่ผมไม่แน่ใจว่าเราจะเรียกว่าอะไร เพราะภาษาอังกฤษเขาเรียกกันแบบนี้ ผมคิดว่าคามเขาไปก่อน ค่อยไปเราก็ต้องพัฒนาค่าของเราขึ้นมาเอง ที่นี้อาจจะมีอีกสักนิดที่ผมอยากจะพูดขึ้นมาอีกคือเรื่องงานชิ้นใหญ่บ้านเท่าที่ผมไปพบมา

เรื่องนี้ผมรู้สึกว่ามันค่อนข้างจะยากที่เราจะสรุปกันอย่างง่าย ๆ ที่แล้วมากก็มีความพยายามทำ

กันอยู่มาก แล้วปัจจุบันผมก็พยายามคิดอยู่แต่ก็คิดไม่ออกเท่าไร ลักษณะในหมู่บ้านเท่าที่ผมเห็นในเวลานี้ มันมีลักษณะความหลากหลายมากขึ้นเยอะแล้ว มันก็พอจะแยกกันได้ถ้าหากเราพูดกัน ถ้าหากเราไม่พูดบางที่เราอาจจะลืมกันไปก็ได้ เพราะฉะนั้นผมขออนุญาตทุกเพื่อวิธีฟันการภาคคะเนของเราว่ามันต้องมีแน่ ๆ เพราะผมไปพบมาแล้ว ในหมู่บ้านก็มีข้าราชการเป็นข้าราชการของท้องถิ่น บางคนอาจจะเป็นครู บางคนอาจจะเป็นลูกจ้างประจำ ลูกจ้างชั่วคราว ของสถานที่สองเกษตรบ้าง ของแขวงการทางบ้าง ของอื่น ๆ มีข้าราชการหลายแบบ แล้วคนพวกนี้บางที่ไม่จำเป็นจะครบที่จะต้องทำนา ถ้าตามคือเขาอยู่ในชนชั้นไหน นี่เป็นปัญหาที่เราต้องคิดและครบ เขาไม่ได้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต แต่เขามีตำแหน่งหน้าที่ เขามีเงินเดือน เพราะฉะนั้น **version** ของ "Orthodox Marxist" ที่ว่าถ้าหากเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต จะต้องเป็นชนชั้นผู้ซื้อที่ดิน ถ้าหากคนที่ไม่มีเครื่องมือการผลิต แต่เขาทำงานอย่างนี้กันอยู่เราจะถือว่าเป็นชนชั้นไหนแน่นอน เราอาจจะต้องคิดกันใหม่ไปหาอ่านงานทฤษฎีกันใหม่ว่าข้าราชการก็อาจจะเป็นชนชั้นได้ ซึ่งเรื่องนี้เราต้องทำกัน คราวที่แล้วมาเราอาจจะยังไม่ได้ทำกัน นอกไปจากนี้ก็ยังมีช่างตัดผม ช่างค้กเสื่อ หรือบางคนทำหลาย ๆ อย่างผสมกัน บางคนมีที่ดินมาก 40-50 ไร่ในช่วงระยะเดียวกันก็ต้องเช่าที่ดินคนอื่นเขาด้วย ที่เช่าก็กินก็เพราะว่าตัวเองก็พอจะทำได้มากมีรดแทรกเตอร์อยู่น่าจะใช้ได้คุ้ม ไปเช่ามา 10 หรือ 20 ไร่ เพราะฉะนั้นตัวเองก็มีที่ดินทั้งเช่าจากคนอื่น

ในขณะที่คนอื่นมีทัศนคติน้อย จนแก่ก็ไม่ทำนา ไปทำอะไรแล้วก็ให้คนอื่นเช่า มันเกิดปัญหาขึ้นมาแล้วครับเราจะ classified ชั้นชั้นในหมู่บ้านนั้นอย่างไร เพราะฉะนั้นบางทีเราจะต้องอ่านกันมากทีเดียวว่าจะทำอย่างไรกัน เพราะฉะนั้นผมก็ขอสรุปเท่านั้นประสบการณ์ที่เท่าที่ผ่านมาก็ไม่มากเท่าไร

นักนะครับ แต่ว่าคิดว่าอาจจะให้แง่คิดอะไรบางอย่างได้ ขอบขอบคุณครับ.

วิทยากร ธีรียงกุล ขอบขอบคุณครับ รู้สึกว่าเป็นเรื่องน่าสนใจ ก็เลยไม่ค่อยอยากจะจำกัดเวลา เราจะพักราว 10-15 นาที...

15.45 น. - 17.00 น.

“การอภิปรายทั่วไป”

สุธี ประศาสน์เศรษฐี เราจะใช้เวลาในการอภิปรายทั่วไป รวมทุกรายการตั้งแต่เช้าถึงล่าสุดจากการที่อภิปรายมาในช่วงต่าง ๆ สลับกับการอภิปรายทางทฤษฎี ความคิด การวิพากษ์วิจารณ์อะไรต่าง ๆ ผมคิดว่าเราได้ให้เวลากับผู้ร่วมสัมมนาบ่อย เพราะฉะนั้นช่วงนี้ก็เป็นโอกาสอันดีที่จะได้ได้มีการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องวิกฤตการณ์ทุนนิยมโลก และผลกระทบต่อเศรษฐกิจสังคมไทย ทางด้านกรรมกร ทางด้านชาวนา ทางด้านรูปแบบวิถีชีวิต อะไรต่าง ๆ รวมทั้งอุดมการณ์ เพราะฉะนั้นผมคิดว่าอยากจะเปิดให้มีการอภิปรายโดยตามความเห็นอะไรต่าง ๆ เชิญครับผมกับคุณวิทยากรก็จะช่วยกันจับคู่จับคู่ตามหรือเชิญผู้อภิปรายบางท่านตอบ หรือบางประเด็นเราก็อาจจะตอบเองหรืออะไรก็แล้วแต่ ก็เชิญครับ...

(เงียบสักครู่หนึ่ง ยังไม่มีผู้ใดถาม)

ผมคิดว่าคงให้เวลาสมาชิกผู้ร่วมสัมมนาอีกคำถามก่อน ผมขออนุญาตข้อสังเกตเกี่ยวกับการอภิปรายที่เพิ่งผ่านไปนั้นเกี่ยวกับลักษณะรูปแบบผลกระทบของทุนนิยมโลกลงไปถึงชนบทอย่างไร อีกประเด็นหนึ่ง ซึ่งยังไม่ได้มีการพูดกันคือ “การส่งผ่านรูปแบบวิถีชีวิตหรือลักษณะการบริโภคแบบเมืองหรือแบบอภิมหานคร” เราอาจจะไร้ศัพท์แบบนี้ได้ วิถีชีวิตแบบนี้เป็นเรื่องของ การส่งผ่านเป็นลักษณะของการครอบงำทางอุดมการณ์อย่างหนึ่ง ซึ่งผ่านจากอภิมหานคร แล้วก็ผ่านไปสู่ชนบทซึ่งเป็นสิ่งที่น่าทึ่งใจ เพราะรูปแบบวิถีชีวิต หรือรสนิยมแบบผ่านจากอภิมหานครนั้น ได้รับการส่งผ่านโดยสื่อมวลชนประเภทต่างๆ

ทางโทรทัศน์ทางวิทยุทางนิตยสาร การพิมพ์ และ การโฆษณาต่าง ๆ อันหลากหลาย และมากมาย โฆษณาชักจูงทั้งรูปแบบวิถีชีวิตการบริโภค ชักจูง ให้เกิดพฤติกรรมการบริโภคนิยม ซึ่งก่อให้เกิดปัญหา ในการครองชีพของประชาชนในโลกที่สาม จนกระทั่งลงถึงชาวชนบท

ถ้ามองอีกด้านหนึ่ง ก็อาจจะมีคนถามว่า ชาวนาชาวไร่ ไม่มีสิทธิ์หรือที่จะบริโภคหรือใช้ของ ที่ดูเหมือนจะเป็นสิ่งที่ฟุ่มเฟือย อันนั้นก็คำถาม ที่สมเหตุสมผลในคำถามหนึ่ง แต่ถ้าหากว่าเรามอง ถึงลักษณะเอกลักษณ์จากการ โฆษณาเนี่ย จะเห็นว่า ชาวนาชาวไร่ หรือสังคมกึ่งพัฒนาอย่างประเทศ เรานี้ ได้รับข่าวสารเพียงด้านเดียว บริษัทโฆษณา ข้ามชาติ หรือสื่อมวลชน ที่โฆษณาในรูปแบบวิถี ชีวิตและการบริโภคอย่างฟุ่มเฟือยพวกนี้ได้รับอภิสิทธิ์เพราะอำนาจเงินตรา มีเงินค่าโฆษณามหาศาลจนสามารถซื้อเวลาในรายการโทรทัศน์ ซื้อ หน้าหนังสือพิมพ์โฆษณา และมีวารสารเอกสาร ต่าง ๆ มากมายที่ชักจูงเผยแพร่รูปแบบวิถีชีวิตที่ ฟุ่มเฟือยหรือว่ามีลักษณะนิยมของสมัยใหม่สุด อัน นี้เป็นลักษณะคำถามเดียว ซึ่งพวกเราที่มีความคิดว่า เราน่าจะหาเอกลักษณ์ของเราเอง คิดถึงรูปแบบ วิถีชีวิตการดำรงอยู่ให้เหมาะสมกับสภาพทรัพยากร ธรรมชาติที่เรามีอยู่หรือวัฒนธรรมที่มีอยู่บ้างใน คำนี้ อันนี้เราไม่มีโอกาสที่จะโฆษณาต่อสู้กับเขา เลยเราไม่สามารถที่จะไปขอร้องทีวี ขอมีการ อภิปรายว่า เราจะแนะนำการใช้วิถีชีวิตแบบไทย วิธีการใช้เทคโนโลยีแบบไหนที่จะเหมาะสม การ ประดิษฐ์คิดค้นเครื่องใช้ ไม่สอขายบางอย่างที่ประ ชาชนเราจะคิดใช้เอง อันนี้เราไม่มีทางโอกาส

ต่อสู้กับอำนาจเงินตราของบริษัทโฆษณาข้ามชาติ ซึ่งมีสื่อต่าง ๆ เข้ามาครอบงำวิถีชีวิต อันนี้เป็น การถูกครอบงำด้านเดียว อันนี้ผมก็คิดว่า เข้ามา ครอบงำถึงระบบความคิด รูปการจิตสำนึก ซึ่ง ได้รับการคัดแปลงให้สนองรับใช้การขยายตัวของ ทุนนิยม คือ เราสนใจแต่สินค้าที่ต้องมีตราคะวัน- กจะมุ่งทางเก่งก็ต้องขอให้เขาประทับตราให้ถึงจะ ใต้อย่างภาคภูมิใจ อันนี้ผมไม่โทษคนที่ใต้ แต่ว่า เป็นเพราะระบบสังคมที่ถูกครอบงำผ่านโฆษณา ชักจูงต่าง ๆ นานา จนสามารถกำหนดพฤติกรรม ผู้บริโภค กลอกจนวิถีชีวิตให้หันเห ไปตามอย่าง สังคมตะวันตกอย่างไม่เต็มทีเต็มภาคภูมิตามความเป็น จริงในสังคมเรา ซึ่งอันนั้นก็เป็นการอันหนึ่งซึ่งเรา หลีกหนีมันได้ยาก อันนั้นก็เป็นการอันหนึ่งที่ควรจะนำ เขามาอภิปรายกันให้มาก

ประเด็นที่สอง ที่ในช่วงการอภิปรายคุณ สมศักดิ์ (เจียมธีรสกุล) ได้เสนอประเด็นไว้น่า สนใจนะละ (ถึงแม้จะไม่สอดคล้องกับหัวข้อการ สัมมนาเนี่ย) มีการพูดถึงปัญหาทฤษฎี Marxist คำนี้ คำนี้ซึ่งก็เป็นสิ่งที่ดี ผมว่าอันนี้ต้อง ชมเชยคุณสมศักดิ์ที่ได้นำเรื่องนี้มาพูด และเรา หวังว่าจะมีการอภิปรายกันต่อไปจากเวทีนี้ มีการ ขยายความ มีการศึกษาเพิ่มเติม เพราะทฤษฎี มันไม่มีลักษณะตายตัวมันควรจะเปลี่ยนแล้วพัฒนา ไปตามการเปลี่ยนแปลงของสภาวะความเป็นจริง เพราะสภาวะรูปธรรม ของสิ่งต่าง ๆ มันเปลี่ยน เสมอ เพราะฉะนั้นทฤษฎีซึ่งมีลักษณะสรุปรวม ยอดจากรูปธรรมในช่วงหนึ่งสมัยหนึ่งของประวัติ- ศาสตร์ มันก็อาจจะต้องเปลี่ยนแปลงไปได้ เราไม่ สามารถที่จะไปยึดมันเป็นสรณะหรือเรียกว่าเป็น

กัมภีร์ตายตัว การวิพากษ์วิจารณ์ทฤษฎีของมาร์กซ์ ก็เป็นสิ่งที่ต้องเกิดขึ้น ซึ่งอันนี้ก็เป็นสิ่งที่ดี ที่ผมคิดว่า เราน่าจะนำมาอภิปรายเพิ่มเติมกันได้ ในโอกาสต่อไป ไม่ว่าจะมาจากสำนักไหนก็ตาม

สิ่งหนึ่งที่ผมสนใจก็คือ วัตถุประสงค์ที่ได้พูดซึ่งผมคิดใจและก็คิดว่า เพื่อให้เชื่อมโยงกับการอภิปรายทางค่านิยม ปัญหาวิกฤตการณ์ทุนนิยมโลก สิ่งนั้นก็คือ คุณสมบัตินี้คุณไปทำนองที่ว่า ปัจจุบันจะเห็นว่ามีกระแสชาวจิตในระบอบโลกเกิดขึ้นมีการใช้ของกำลังทหารรุกเข้าไปในเกรนาดา หรือว่าพยายามบีบด้อมนิการากัว หรือเข้าไปแทรกแซงในหลายประเทศในลาตินอเมริกาหรือแม้กระทั่งในพื้นที่ในภูมิภาคนี้ก็ตาม อาจจะมีลักษณะที่ซ่อนเงื่อน ซ้ำซ้อนอยู่หน่อย ไม่เห็นเบ็ดเตล็ดมากนัก แต่ลักษณะกระแสชาวจิตทางทุนนิยมโลกโดยเฉพาะการขึ้นมาของประธานาธิบดีเรแกน ซึ่งได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งอย่างท่วมท้นนี้ อันนี้มันเป็นผลผลิตส่วนหนึ่งของวิกฤตการณ์ทุนนิยมอยู่เหมือนกัน

ถ้าเราย้อนดูในประวัติศาสตร์โลกจะเห็นว่า วิกฤตการณ์ทุนนิยมในช่วงปลายทศวรรษที่ 19 หลังจากเกิดภาวะซังกัน ซึ่งปรากฏออกมาเป็นคลื่นยาวที่ตกต่ำ คือ ช่วงยาวหลัง 1871 เป็นต้นมามันนำไปสู่ลักษณะเกิดความขัดแย้งระหว่างประเทศ เกิดสงครามโลกครั้งที่ 1 และวิกฤตการณ์อีกช่วงหนึ่งในช่วงประมาณ 1930 หรือสมัยรัชกาลที่ 7 ก็เป็นวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่ตกต่ำช่วงยาวช่วงหนึ่ง ซึ่งผลจากอันนี้ซึ่งอาจจะมีอยู่หลายสาเหตุ ผลอันหนึ่งก็คือการเกิดลักษณะฟาสซิสต์ ลักษณะกระแสลัทธิทหารนิยม ลัทธิชาวจิตอันนี้ก็เป็นส่วนหนึ่งที่เกิดขึ้น เพราะฉะนั้นบางคนก็มี

การตั้งคำถามว่า เมื่อมีวิกฤตการณ์ทุนนิยมโลกในช่วงต้นทศวรรษ 1970 เป็นต้นมา อะไรจะเกิดขึ้นตามมา มองในแง่ความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างประเทศ ก็มีบางคนคิดว่ามันก็จะเกิดลัทธิฟาสซิสต์ขึ้นมาใหม่ ผมว่าอันนี้แหละคือแนวโน้มที่จะเกิดลัทธิฟาสซิสต์ขึ้นมาได้ ที่ปรากฏการณ์นั้นมันไม่ใช่ลัทธิอะไร แค่นี้ มันต้องมีอะไรเป็นรากฐานและควรระมัดระวังให้มันลึกลงไปหน่อยถึงรากฐานที่มาของมันว่ามีอะไรบ้าง ? ถ้าถามอันนี้ ผมก็พยายามที่จะนึกหาคุณค่าตอบว่าเป็นอย่างไร ถ้าดูจากลักษณะวิกฤตการณ์ทุนนิยมโลกอย่างที่เราได้อธิบายกันแล้วว่าวิกฤตการณ์ค่านิยมระลอกตัวค่านิยมการลงทุน ซึ่งมีแนวโน้มลึกลง เพราะที่ผ่านมามันได้ลงทุนมากเกินไป แล้วในช่วงทศวรรษ 1950 และ 1960 ค่านิยมจักรวรรดิทั่วโลกค้าโดยเฉลี่ยหรือโดยเปรียบเทียบกับช่วงก่อน เพราะฉะนั้นลักษณะนั้นมันเป็นการตกต่ำทางการผลิตทางค่านิยมการผลิตสินค้า การผลิตเทคโนโลยีทางค่านิยมผลิตสินค้าไปมาก เพราะฉะนั้นถ้าจะซบเซาหรือพยายามที่จะถึงลักษณะภาวะเศรษฐกิจให้ดีขึ้น ในค่านิยมก็คือขยายการผลิตทางค่านิยม เพื่อซบเซาความตกต่ำทางการผลิตทางค่านิยม จึงมีแนวโน้มเป็นไปได้มาก เพราะฉะนั้นจะเห็นว่าเรแกน ก็พยายามขยายงบประมาณกลาโหม เพื่อส่งเสริมการผลิตทุโรปรณ์ หากกลุ่มผลประโยชน์บริษัทข้ามชาติที่หากินทางผลิตอาวุธ ค่านิยมก็อาจจะผลิตรถยนต์แต่อีกค่านิยมก็อาจจะผลิตรถถัง ค่านิยมผลิตเครื่องบินพลเรือน แต่อีกค่านิยมก็อาจจะผลิตเครื่องบินทิ้งระเบิด ฯลฯ อันนี้เป็นค่านิยม

หนึ่งของกลุ่มผลประโยชน์ที่พยายามจะผลักดันการขยายตัวทางค่านนี้เพื่อฟูมฟูมฐานะของตัวเองด้วย ฉะนั้นจะเห็นแนวโน้มทางรัฐบาลสหรัฐว่าก็หันมาทางการขยายตัวทางการผลิตของทหาร อันนั้นมันมีรากฐานอยู่

เมื่อมีความพยายามที่จะขยายตัวการผลิตทางทหาร แน่นนอนแนวโน้มกระแสการเมืองระหว่างประเทศที่จะสร้างความขัดแย้งในระดับโลก กระแสการที่จะเอนเอียงไปทางใช้กำลังอาวุธหรือทางทหาร มันก็ย่อมจะชัดเจน เพราะฉะนั้นการขยายตัวทางลัทธิกระแสชาตินิยมในระดับโลกนี้มันจึงเป็นส่วนหนึ่งที่ผูกพันอยู่กับวิกฤตการณ์อันนี้เหมือนกัน เป็นความพยายามที่จะกันให้หลุดจากวิกฤตการณ์ แต่มันเป็นเพียงก้าวสั้นๆ ก้าวหนึ่งเท่านั้นเอง ผมรู้สึกว่าว่ามันมีแนวโน้มในลักษณะนี้ ส่วนวิกฤตการณ์จะคลี่คลายอย่างไร อันนี้ยากที่จะบอก อย่างคุณสุวินัยก็พยายามที่จะบอกว่า ถ้าสมมติว่ามีการพัฒนา/ปฏิวัติเทคโนโลยีครั้งที่ 4 ขึ้นมา มันอาจจะช่วยได้ระดับหนึ่ง ซึ่งอันนี้ก็ยังไม่ชัดเจนว่าเป็นอย่างไรในระดับที่หลาย ๆ ประเทศกำลังติดกันอยู่

พอมาถึงจุดนี้ผมขอเติมอีกนิดเดียวว่า แม้กระทั่งนักเศรษฐศาสตร์ในกระแสหลัก ซึ่งมีบทบาทในการเสนอทฤษฎีในการที่จะแก้ปัญหาทางภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ซึ่งเกิดขึ้นในทศวรรษ 1930 ได้สำเร็จ ถอดถอนเสนอแนวนโยบายเพื่อที่จะแก้ปัญหาได้ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา กระแสความคิดทาง Keynesian หรือต่อมาเป็น Neo-Classical และ Post-Keynesian หรืออะไรก็ตาม ท่านนี้ก็มีความภาคภูมิใจมาเป็นเวลาประมาณกว่า 20 ปีพร้อม ๆ กับการรุ่งเรือง

ทางเศรษฐกิจที่มันดำเนินไป เขาก็ใจถึงผลสำเร็จอันนั้นอยู่เหมือนกัน แต่พอมาช่วงเจอวิกฤตการณ์ประมาณปลายทศวรรษ 1960 เป็นต้นมาเขาก็รู้สึกปวดหัวเหมือนกันว่า จะหาวิธีแก้อย่างไรที่จะแก้ปัญหาการตกต่ำครั้งนี้ ซึ่งมีลักษณะพิเศษในแง่ที่ว่า เกิดปัญหาสารพัดทั้งเงินเฟ้อ ทั้งการจ้างงานตกต่ำอะไรต่าง ๆ หลหลายอย่าง ซึ่งแตกต่างกันกับเศรษฐกิจตกต่ำในช่วงทศวรรษ 1930 ซึ่งมีลักษณะเอื้ออย่างหนึ่งซึ่งใช้นโยบายแก้ไขมาได้แล้ว ตอนนั้นภาวะที่เรียกว่า Stagflation หรือเกิดการว่างงานสูงด้วยมีเงินเฟ้อสูงด้วย และอัตราดอกเบี้ยก็สูงผิดปกติส่วนมันไม่สอดคล้องกับระดับอัตราผลตอบแทน อะไรต่าง ๆ เหล่านี้ ประเด็นปัญหาทั้งทางทฤษฎีและนโยบายเขากำลังติดกันอยู่ ทางนักทฤษฎีนักเศรษฐศาสตร์ของรัฐบาลสหรัฐ ๆ ก็พยายามคิด นักวิชาการในวงการเศรษฐศาสตร์กระแสหลักเขาก็ติดกันอยู่ ทาง Marxist ก็มีภาววิจารณ์กันไปเรื่อย ๆ ถูกบ้าง ผิดบ้าง ไม่ตรงความจริงบ้าง มันก็เถียงกันไปอยู่ได้เรื่อย ๆ เป็นภาวะที่มันค้างอยู่ ซึ่งผมเห็นว่าที่สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล เสนอมากก็น่าสนใจที่จะนำมาช่วยกันเติมประเด็นเหล่านี้ได้ชัดเจน ผมก็คิดว่าขอเติม 2 ประเด็นนี้ละนะ ก็อยากจะเรียนเชิญทางที่ประชุมหรืออาจารย์วิทยากรอยากเติมอะไรก็เชิญครับ.

วิทยากร เชียงกูล ผมอยากเติม ข้อสังเกตจากการสัมมนาในวันนี้คือว่า หนึ่งเราทุกคนเหมือนกันว่าเศรษฐกิจทุนนิยมโลกนี้มันกำหนดอะไรต่าง ๆ มาก เหลือเกิน ซึ่งความจริงแล้วเรา

ต้องมองทั้งสองด้าน คือการพัฒนาของโลกหรือว่าของสังคมต่างๆนั้นมันไม่สม่ำเสมอ การที่คนเห็นกันแค่ว่าที่อเมริกาเรแกนขึ้น แร็คเซอร์ชั่นที่อังกฤษอะไรต่างๆ นี่เหมือนกันว่ากระแสนวากาลังครอบงำ หรือเรามองประเทศไทยก็เห็นซ้ายตกต่ำ ขวากอบงำ เลยสรุปว่าเหมือนกันทุกแห่ง แต่ความจริงแล้วมันไม่ใช่ ในลาตินอเมริกาที่มีหลายแห่งนี้ ตรงกันข้ามแต่ละแห่งไม่เหมือนกัน บางแห่งก็กำลังมีพัฒนาการของการต่อสู้ ของฝ่ายประชาชน ที่พยายามคืนวันหรือพยายามจะเปลี่ยนแปลงอย่างในฟิลิปปินส์นี่ก็คืนตัวเหมือนกับเมืองไทยก่อนใกล้ 14 ตุลาคม เมื่อสังคมพัฒนาไม่เสมอกัน การวิเคราะห์มันจึงต้องจำแนก และเราต้องมองในแง่ของประชาชนให้มากขึ้น คือ เราเริ่มพูดกันบ้างนิดหน่อย เช่น อาจารย์ผู้ชายพูดว่าชาวนาเขาก็ไม่อยากจะทำนาแล้ว อันนี้เราน่าจะศึกษาต่อแล้วจะเกิดอะไรขึ้นต่อไป นี่ไม่ใช่ว่าทุนนิยมนี้กำหนดทุกอย่าง อาจารย์ชายนั้นก็พูดว่า ผู้มีอำนาจครอบงำทางอุดมการณ์จริง แต่ก็ไม่ใช่ว่าครอบงำได้ทุกอย่าง มันก็ยังมียุทธศาสตร์ส่วนนี้ เรายังศึกษากันน้อย บางทีเรามักจะศึกษาเกี่ยวกับเรื่องของระบบทุนนิยม เรื่องชนชั้นผู้ปกครอง เรื่องของรัฐ เรื่องของอะไรต่างๆ แค่ว่าเรื่องของฝ่ายประชาชน การศึกษายังไม่ค่อยละเอียด ทำให้เรามองด้านเดียว มองเหมือนกันว่า ทุนนิยมโลกมันกำหนดอะไรต่างๆ ความเป็นกระแสไปหมด โดยที่ฝ่ายองค์กรประชาชน ฝ่ายชาวนาชาวไร่ ฝ่ายกรรมกรต่างๆ ไม่มีความหมาย ผมคิดว่าเราหยุดถึงประเด็นนี้กันน้อย ถ้ามีใครสนใจประเด็นนี้อยากจะเสริมเพิ่มเติมก็น่าจะดีทำให้เรามองว่า แล้วมันจะเป็นอย่างไรกันต่อไป คือการจะเป็นอย่างไรต่อไปนี้ ไม่ใช่

ว่าทุนนิยมโลกมันจะเป็นอย่างไรต่อไปหรือว่า รัฐบาลไทยจะพาประเทศไทยไปทางไหนอย่างเดียว มันอยู่ที่ประชาชนอยู่ที่กลุ่มต่างๆ ด้วยว่าเราจะมีปฏิกริยากอบโกยที่เราจะช่วยผลักดันให้ประเทศไทยไปทางไหน อยากเสนอประเด็นนี้ให้ช่วยกันอภิปรายด้วย.

ผู้เข้าร่วม ไม่ออกนาม คืออยากจะแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมในประเด็นที่อาจารย์อภิปรายกันคือ ผมคิดว่ารูปแบบโครงสร้างที่อาจจะไม่ได้พูดถึงคือ ลักษณะโครงสร้างธนาคารที่เข้าไปมีบทบาทหรือว่ากลไกรัฐในหลาย ๆ ส่วน เช่น การจัดตั้งในแง่ทางเศรษฐกิจ เคียงนี้ทางบัญชีได้ กลุ่มเกษตรกรจะมีลักษณะว่า ครอบครัวยุคหนึ่งจะมีผู้นำ 1 คน คือ 1 กลุ่มคือ 10 ครอบครัว ซึ่งมันจะมีผลในแง่การผลิต คือลักษณะรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ ในแง่ที่ว่าจะทำให้มีการต่อรอง มีลักษณะที่เป็นส่วนหนึ่งของการผลิตและส่วนหนึ่งของการที่จะกำหนดราคา ผมคิดว่าในส่วนที่เห็นมาว่าระบบมันเปลี่ยนแปลง ผมว่าลักษณะกลไกมันเข้าไปกำหนดมาก ผมก็ขอแสดงความความคิดเห็นเพิ่มเติมเท่านี้.

สุธี ประศาสน์เศรษฐ์ ผมขออนุญาตอย่างนี้ได้ไหมครับ ผมขอเชิญอาจารย์สมภพ (มานะรังสรรค์) อภิปรายเพิ่มเติมเห็นพวักตลาดข้าวโพคทำทำจะมีอนาคตดี อาจารย์สุวินัย (ภรณ์เวทย์) ก็สนใจใหญ่ขอให้ช่วยขยายความเพราะอันนี้เป็นปัญหาอยู่คิดว่า ตอนที่อาจารย์สมภพอภิปรายว่า ข้าวโพคมีโอกาสดี อาจารย์

เจมส์ ค็อกซ์ ป็นทอง อภิปรายในช่วงก่อนถกถกกัน หรืออภิปรายว่ามันยังไม่แน่ะ ดังนั้นผมอยากจะให้อาจารย์สมภพขยายความตอนนั้นไม่มีโอกาสเลย เพราะหมดเวลา.

สมภพ มานะรังสรรค์ คือ เท่าที่ผมมองเห็นแล้วนี่นะ 2 ปีที่ผ่านมามันมีลักษณะที่เปลี่ยนแปลงของกรณีตลาดข้าวโพดนี้ชัดเจนมาก คือ 2 ปีก่อนหน้านี้กับ 2 ปีหลังมันต่างกันในเรื่องที่ว่า 2 ปีก่อนหน้านี้เรามีการใช้นโยบายที่เรียกว่า จำกัดโควตาการส่งออก และส่งเสริมให้มีการเก็บรักษาข้าวโพดเอาไว้ให้โรงงานอาหารสัตว์ในประเทศใช้ ในปริมาณที่แน่นอน ทำให้ตลาดนั้น in-active ไปด้วย แต่ว่า 2 ปีที่ผ่านมา ผมว่าการขยายตัวของการผลิตข้าวโพดก็ชัดเจนความสัมพันธ์ทางการผลิตว่ามันแปรเปลี่ยนไปไม่ใช่น้อยเลย เพราะว่าข้าวโพดนี้เป็นพืชที่ประเทศซึ่งมีอำนาจซื้อสูงต้องการ และแม้แต่ที่จะเอาไปใช้ภายในประเทศก็ตาม ก็เป็นกลุ่มคนที่มีอำนาจซื้อจะต้องใช้ เพราะว่ามันเป็นแหล่งที่มาของโปรตีนที่สำคัญที่สุดของโลกก็ว่าได้ เฉพาะในเอเชียก็มีตลาดรองรับถึงประมาณ 30 ล้านตันเข้าไปแล้ว ยิ่งไปกว่านั้น ปัจจุบันในโลกก็มีประเทศที่ส่งออกได้เกินกว่า 4 ล้านตันก็มีเพียง 4-5 ประเทศเท่านั้นเอง บางประเทศผลิตมากแต่ก็ต้องใช้ในประเทศมาก ตลาดที่ผลิตมากที่สุดก็คือ กรณีของสหรัฐอเมริกา ผลิตปีหนึ่งเป็นร้อย ๆ ล้านตัน แต่ว่าอเมริกาเองในแง่ของการที่จะเข้ามาแข่งกันในตลาดเอเชียนี่เกิดความไม่คล่องตัวนัก ปัญหาแรกก็คือ มันอยู่

ไกลมาก ข้อที่สองก็คือ วิธีการขนส่งข้าวโพดของอเมริกาเป็นแบบเทกอง แบบเบด (bulk) คือได้เรือลำหนึ่ง 40,000-50,000 ตันขึ้นไป ซึ่งท่าเรือในเอเชียมีไม่กี่ประเทศที่จะรองรับเรือขนาดนี้ได้ก็ผมว่า ในฟิลิปปินส์ ในมาเลเซีย ในฮ่องกง ยังไม่มี facility ที่จะรองรับกับเรือแบบนี้ได้สักที เพราะว่าท่าที่จะรับเรือแบบนี้ได้มันจะต้องมีไซโร หรืออะไรหลาย ๆ อย่างรวมกันประกอบกันไปที่มันก็จะมีเกาหลีกับญี่ปุ่น ซึ่งสามารถจะมีท่าเรือระดับนี้ได้ ก็เลยทำให้เราสามารถที่จะครอบครองตลาดซึ่งอยู่ใน influence area ของเราได้อย่างน้อยก็น่าจะเป็น 10 ล้านตัน แต่ว่าปัจจุบันนี้เราส่งออกปีหนึ่ง 2 ล้านกว่าตันมีโอกาสขยายตัวถึง 5-6 เท่าตัว ถ้าเมื่อเราคำนึงทฤษฎีทางการตลาดให้ดีๆ นี่เฉพาะในตลาดเอเชีย และล่าสุดเมื่อวานนี้เอชวัน ได้ส่งตัวแทนเข้ามาตลาดข้าวโพดไทยว่าเป็นอย่างไร พอที่จะซื้อได้มากน้อยแค่ไหน อฟริกาเองก็ส่งคนเข้ามาเหมือนกัน บินก็ซื้อเข้าไปประมาณ หลายแสนตัน ฉะนั้นแล้วผมว่าโอกาสที่จะพัฒนาตลาดข้าวโพด โดยเฉพาอย่างยิ่งที่จะเป็นตัวกระตุ้นให้การผลิตข้าวโพดมันแผ่ขยายเข้าไปในไร่นาของเราไม่ใช่น้อยเลย เท่าที่ผมมองคร่าว ๆ นะฮะ นั่นคือลักษณะที่ผมอยากจะเพิ่มเติมขึ้นมา

อีกจุดหนึ่งซึ่งผมอยากจะเพิ่มเติมขึ้นมา ก็คือกรณีของประเด็นแรกซึ่งอาจารย์สุริ ได้กล่าวถึงเมื่อกัน ผมว่าเป็นประเด็นที่น่าสนใจทีเดียว คือ ประเด็นทางด้านข้าวสารการตลาด ผมว่าตัวแปรตัวนี้บางทีมันจะถูกมองข้ามไป แต่ผมว่าทุกวันนี้ตัวแปรตัวนี้แหละ ที่เป็นตัวที่ชัดเจนโครงสร้างของความสัมพันธ์ทางการผลิตที่

สำคัญอันหนึ่งที่มีบทบาทไม่น้อยเลยที่เกี่ยว ก็เท่าที่ผมสังเกตการณ์อย่างหยาบ ๆ นะครับ ผมกล่าวได้ว่าลักษณะของทุนนิยมที่แทรกตัวเข้ามาในชนบททุกวันนี้ มันไปพร้อมกับลักษณะของการบริโภคมันไปแปรเปลี่ยนลักษณะนิสัยการบริโภคของประชาชนในชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งอิทธิพลของการโฆษณา เกี่ยวพันหนุ่มสาวชาวนาใส่กางเกงยีนส์ ใช้สินค้าอุปโภคบริโภคที่เป็นสิ่งที่ใช้ในครัวเมืองสูงมาก สิ่งเหล่านี้เป็นลักษณะที่แตกต่างจากหลังการผลิตในภาคการผลิตของพวกเขาอย่างสิ้นเชิง ผมว่าแทบจะกล่าวได้เลยว่าลักษณะของพลังทางการผลิตในพืชจำนวนมากของเราทุกวันนี้ในหลายทศวรรษที่ผ่านมามันไม่ได้แปรเปลี่ยนไปเลย มีพืชเพียงไม่กี่ชนิดที่มีการแปรเปลี่ยนในแง่ที่ว่าเกษตรกร ชาวไร่ชาวนา ได้มีการเรียนรู้มากขึ้น มีความสามารถที่จะใช้ปัจจัยต่าง ๆ ได้อย่างคล่องตัวขึ้น หมายถึงว่าลักษณะความรู้หรืออาจเรียกว่า เป็นลักษณะจิตสำนึกทางด้านวัตถุในการใช้อะไรต่าง ๆ ได้ดีขึ้น ในกรณีของปัญหาความรู้ของชาวไร่ชาวนานี้ ผมเคยทำวิจัยเรื่องปุ๋ย แล้วก็ไปตามชาวนาว่า เวลาซื้อปุ๋ยคุณจะใช้เงื่อนไขอะไรในการพิจารณา ชาวนาตอบว่า ส่วนใหญ่แล้วดูคร่าวๆว่ามันเป็นตราหัววัวกันใดหรือเปล่าเขาไม่ดูหรือกว่า สูตรปุ๋ยจริง ๆ นั้นมันคืออะไร ทั่วไปทั่ววันนี้บ่อยครั้ง ซึ่งนายทุนมักจะใช้ในการแสวงหาผลประโยชน์ เช่นพอโฆษณาตราปุ๋ยคนหนึ่งจนก็กลาด เขาก็ถกเนื้อราคาปุ๋ยลง มันไม่ผิดกฎหมาย เพราะกฎหมายระบุไว้ว่า เนื้อราคาจะต้องตรงกับที่แจ้งไว้ในฉลาก ฉลากเขาไม่ได้โกหก แต่ว่าชาวนาถูกแต่เขาทำ

นั่นเองไม่ว่าซื้อปุ๋ยซื้อยาฆ่าแมลงโดยไม่ดูที่คุณภาพเป็นอย่างนั้นเลย นี่เป็นตัวอย่างหนึ่ง ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ความรับรู้ในด้านการใช้ปัจจัยการผลิต ซึ่งเป็นตัวอย่างหนึ่งของพลังการผลิตว่ายังอยู่ในระดับต่ำ และในขั้นของความสามารถหามาได้ ซึ่งปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ก็เหมือนกัน ค่ามากมาย ผมสังเกตภูมิพืชไม่กี่ชนิด ซึ่งมีการใช้ปัจจัยการผลิตอย่างเป็นขั้นเป็นอัน ทั่วไปก็คือฝ้าย ทั่วไปที่ปลูกคือยาสูบ อาจจะตามด้วยพวกสับปะรดบ้าง อะโวคาโดซึ่งเป็นพืชที่เล็ก ๆ การที่พืชพวกนี้ต้องใช้ปัจจัยการผลิตมาก ก็เพราะว่าโครงสร้างทางกายภาพของพืชเหล่านี้ มันค่อนข้าง sensitive ต่อแมลง ไม่ใช่ไม้โตมันเสียหมด ตัวอย่างเช่นฝ้าย ถั่วเหลือง แล้วก็ยาสูบ หรืออาจจะป๊อปปี้ ซึ่งถือเป็นผลพวงจากการปฏิวัติเขียว ซึ่งได้รับการส่งเสริมกันใน 2-3 ทศวรรษที่ผ่านมา แต่ก็ยังมีเป็นเพียงจำนวนน้อย ตัวอย่างเช่นข้าวสาลี ข้าวหนึ่งจะรู้ ได้เลยว่าพลังการผลิตยังต่ำมากก็คือกรณีของนาเมื่อ 100 กว่าปีที่แล้วอันนิทานนิพนธ์ที่บางคนเขาทำเอาไว้ ผลผลิตต่อไร่ 300 กิโลกรัม 100 กว่าปีที่ผ่านมามีคนแรกเหลือ 280 กิโลกรัมต่อไร่ ถ้าก่อนเมื่อก่อนเสียอีก แสดงว่าการใส่ปุ๋ยกันไปให้ดินนั้นมันน้อยมากเหลือเกิน กล่าวโดยสรุปแล้วก็ถือว่า ลักษณะของพลังการผลิตมันค่อนข้างจะต่ำเท่าที่ผมสังเกต ที่นี้โยงมาถึงเรื่องข้าวสารทางการตลาดอีกทีหนึ่ง ข้าวสารทางการตลาดซึ่งมันสอดคล้องต่อการพัฒนาพลังการผลิตของชาวไร่ชาวนานี้ ผมว่ามันมีน้อยมาก ชาวไร่ชาวนาแทบทุก crop ที่ผมไปสัมภาษณ์หรือว่าได้ลงวิเคราะห์เบื้องต้นๆ ข้าวสารทางการ

ตลาดโดยเฉพาะอย่างยิ่งข่าวสารทางบ้านราคา ซึ่งเขารับรู้มานี้ ประมาณ 80-90% รับรู้มาจากพ่อค้า ซึ่งเขาเยาะพาหนะเขาไปกว้านซื้อพืชผลถึงไร่เขามีไม่กี่เปอร์เซ็นต์ที่รับรู้มาจากวิทยุบ้าง หรือว่าจากที่อื่นบ้าง ฉะนั้นแล้วพ่อค้าเป็น source เคียวของแหล่งข่าวสารการตลาด แล้วก็จากการสังเกตต่อไปก็คือว่า ปัจจุบันแหล่งข่าวสารที่ไปสู่ชาวไร่ชาวนามากที่สุดก็คือวิทยุ เพราะว่าแทบทุกบ้านมีวิทยุ แต่ปรากฏว่า 2-3% ของชาวนาที่เราสัมภาษณ์พบบอกว่ามีการตรวจสอบราคาของสินค้าเกษตรจากวิทยุอยู่บ้าง จริง ๆ แล้วแทบไม่มีเลย และในค่านที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับการไปพัฒนา skill ในการใช้ปัจจัยการผลิตต่างๆ ก็มีน้อยมาก เพราะวิทยุส่วนใหญ่แล้วก็ขายรายการให้แก่พ่อค้าไปหมดแล้วพ่อค้าก็ซื้อเวลานั้นมาจกรายการโฆษณาต่างๆ ตามธุรกิจของตัวเองต่อไป เลยทำให้การรับรู้ของเกษตรกร เมื่อเทียบกับพ่อค้าแล้วมันต่างกันมากเลย

ถ้าเมื่อเราจะแยกคู่ของความสัมพันธ์ในการผลิตอย่างคร่าว ๆ ด้วยวิธีการของผม ผมว่าบางที เราต้องแยกแยะออกไประหว่างคู่ความสัมพันธ์ในการผลิตระหว่างพ่อค้าท้องถิ่น (ซึ่งอยู่ใกล้กับชาวนาหน่อย) กับชาวนา ซึ่งคู่ฉันคิดว่าลักษณะความไว้ความสมมูลของการต่อรองของการเป็นคู่ค้ากัน ยังสังเกตเห็นได้อย่างชัดเจน ส่วนจะมีมากน้อยแค่ไหนจะขึ้นอยู่กับชนิดของพืช และโครงสร้างการตลาดในระดับสูงๆ ขึ้นมาด้วย แต่ว่าคู่ค้าระหว่างพ่อค้าท้องถิ่นกับพ่อค้าปลายทาง เช่น โรงงานแปรรูปหรือว่าผู้ส่งออกนี้ ผมว่าคู่ค้านี้ มีมือสูตี

กันมาก พอหักพอเหวี่ยงกันมากทีเดียว ซึ่งทำให้แต่ละฝ่ายไม่สามารถเอาเปรียบกัน ได้มากนัก เกิดจากความสามารถในการยึดกุมประสิทธิภาพของข่าวสารการตลาดนั่นเอง สำหรับผู้ส่งออกไม่ต้องพูดถึงว่าเรามีความสามารถในการรับรู้ข่าวสารได้มากเพียงใด ปัจจุบันนี้ส่วนใหญ่เขาก็ก็ก๊อ Telex กันทั้งนั้น ราคาใน Chicago เปลี่ยนแปลงภายในไม่กี่นาทีเขาก็รู้แล้ว ส่วนกรณีของพ่อค้าท้องถิ่นปัจจุบันนี้โทรศัพท์ทางไกลมันได้ไปแทบทุกแห่งแล้ว และนอกจากนั้นแล้ว พ่อค้าท้องถิ่นยังได้สร้างขอบข่ายของการเพิ่มประสิทธิภาพของข่าวสารขึ้นมา ตัวอย่างเช่น แทนที่จะขายให้แก่พ่อค้าปลายทางโดยตรง เขาก็ไปติดต่อกับนายหน้าซึ่งเรียกกันว่าพวก "หยง" ที่อยู่แถวท่าเรือราชวงศ์ พวกนี้คอยหาข่าวสารการตลาด แล้วก็แจงออกไปเป็นโทรศัพท์ทางไกลบ้าง ไปแจงราคาบ้างโดยแจงไปทุกวัน ถ้าเมื่อราคาเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงรวดเร็วก็แจงไปที่หน่อย ถ้าเมื่อเปลี่ยนแปลงไม่มากนักก็แจงไปที่ห่างหน่อย แค่ออย่างไว้ก็ตามสรุปแล้วก็ถือว่า พ่อค้าพวกนี้รับข่าวสารได้รวดเร็วพอไร ก็เลยทำให้เขาสามารถที่จะเก็บรักษาส่วนเกินเอาไว้ที่ตัวเองได้มาก กล่าวโดยสรุปแล้วมีประสิทธิภาพในทางการตลาดของคู่ค้าน้อยอยู่ในระดับสูง แต่ว่าถ้าเป็นขั้นตอนระหว่างพ่อค้าท้องถิ่นกับชาวไร่ชาวนาแล้วชาวไร่ชาวนามีปัญหาเรื่องความรู้ทางด้านข่าวสาร ค้างกันกับพ่อค้าท้องถิ่นมากเลยทีเดียว ผมขอเพิ่มเติมไว้แก่นักก่อนครับ.

วิทยากร เชียงกูล คู่ความสัมพันธ์ทางการผลิต
ยังมีมากกว่าคู่ชาวนากับพ่อค้าท้องถิ่นหรือไม่ ?

สมภพ มาะเวียงสุวรรณ ถ้าจะคุยให้ละเอียด
ลงไปแล้วมีละเอียดกว่านี้มาก จากพ่อค้าท้องถิ่น
มาถึงชาวไร่ชาวนาแล้วยังมีอีกพวกหนึ่งแทรกตัว
ขึ้นมาเรียกว่า “พ่อค้าท้องถิ่น” ความแตกต่าง
ระหว่างพ่อค้าท้องถิ่นกับพ่อค้าท้องถิ่นก็คือ พ่อค้า
ท้องถิ่นจะเป็นพวกที่หยุดนิ่งอยู่กับที่แล้ว จะตั้งตัว
รับซื้ออยู่ในบริเวณที่มีการเพาะปลูกมาก ๆ เช่น
ตามหัวอำเภอต่าง ๆ แถวลำนาทรายณ์ เพชรบูรณ์
หล่มสัก ซึ่งมีการซื้อขายพืชผลหรือว่าพืชไร่มา ๆ
แต่ว่าพ่อค้าท้องถิ่นนั้นจะไม่ออกไปซื้อเอง จะมีคน
ไปกว้านซื้อตามไร่นาแทน พวกนี้เรียกว่า พ่อค้า
จรหรือพ่อค้าท้องถิ่น ซึ่งจะเป็นเจ้าของรถบัสก็พอ
ออกไปกว้านซื้อตามไร่นาถึง farm gate เลย
แล้วก็เอามาขายต่อ สาเหตุประการหนึ่งของการ
เกิดขึ้นของพ่อค้าท้องถิ่นเมื่อพิจารณาจากปัจจัยทาง
ด้านของกระบวนการผลิตหรือในสถานที่เกี่ยวข้องกับ
พลังการผลิตก็คือว่า บางทีพ่อค้าท้องถิ่นต้อง
การที่จะ ensure supply ของผลผลิตที่จะมาบ่อน
แก่เขา เขาก็ต้องหาทางผูกมัดชาวไร่ชาวนา โดย
การปล่อยเงินเชื่อออกไป ไม่ว่าจะเป็นรูปของ cash
หรือ kind ก็ตาม แต่พอเวลาปล่อยเงินเชื่อออกไป
จะมีความเสี่ยงสูงเพราะว่า ทั้งร้านรับซื้ออยู่ในตัว
อำเภอทำให้ดูแลไม่ทั่วถึง เมื่อเสี่ยงต่อการสูญเสีย
เงินกู้มันก็มี เวลาที่พ่อค้าท้องถิ่นปล่อยกู้ก็จะ
ปล่อยออกไปเท่าที่ผมพบพ่อค้าท้องถิ่นบางรายเขา
จะกังวลเงินเอาไว้ว่านี่จะปล่อย 1 ล้านบาท จะ

ปล่อยให้แก่พ่อค้าท้องถิ่น 20 ราย เพื่อเอาไปปล่อย
ต่อให้แก่ชาวไร่ชาวนา แล้วถึงเวลาพ่อค้าท้องถิ่นก็
มีหน้าที่เก็บหนี้มาคืน แล้วก็รวบรวมผลผลิตกลับมา
มามอบให้ซึ่งเป็นการลดต้นทุนการตลาดของพ่อค้า
ท้องถิ่นอีกด้วย ระบบความสัมพันธ์แบบนี้เป็น
ระบบพันธนาการซึ่งนำไปสู่การเพิ่มขึ้นของผล
ตอบแทนที่เราจะได้รับ นั่นคือความเป็นจริงด้าน
หนึ่งที่ยังมีรายละเอียดมากกว่านี้อีก.

สุวินัย ภรณวลัย ผมอยากจะคุยในแง่พ่อค้า
ส่งออกกับชาวไร่ชาวนา ในแง่การผูกขาด...

สุธี ประศาสน์เศรษฐ์ ผมขออนุญาตกระโดด
เข้าไปขวางตรงกลาง เรื่องนี้เอาไว้ไปถามอาจารย์
สมภพส่วนตัวจะคิดว่า คุณเหมือนมีอาจารย์สุริชัย
ยกมือ แล้วก็อาจารย์ชยันต์ แล้วก็มีท่านผู้ใดอีก...

ผู้อภิปราย ไม่ออกนาม คือผมว่าทศวรรษ
นี้เองเป็นทศวรรษของข้าวโพด เพราะว่าเรามีพลัง
ผลิตมหาศาล เวลานี้เราผลิตได้ฤดูกาลเก็บเกี่ยวที่
แล้วคิดเป็นประมาณ 4 ล้านตัน แล้วคิดว่าคงจะ
เพิ่มเป็น 8 ล้านตันภายในเวลาไม่กี่ปี เพราะเหตุ
ว่า เวลานี้ข้าวโพดส่วนใหญ่เราใช้พันธุ์สุวรรณ 1
ซึ่งมีผลผลิตต่อไร่ประมาณ 400 กิโลกรัม ที่นี้
ชาวไร่เริ่มใช้ลูกผสมใช้ไฮบริด ซึ่งจะมีผลผลิตต่อ
ไร่ 2 เท่าของพันธุ์สุวรรณ 1 แล้วก็เวลานี้ชาวไร่
ที่ใช้ลูกผสมก็คงจะประมาณ 1,000 กว่าตัน ทั่วทั้ง
ประเทศ ผมคิดว่าสามารถเพิ่มผลผลิตได้ 2 เท่า

โดยใช้เนื้อที่เท่าเดิม เพราะว่าปีที่แล้วผมนำไปทดสอบที่กำแพงเพชร โดยไม่ใช้ลูกผสมได้ประมาณ 600 กิโลกรัม ขณะที่ปกติได้ไม่ถึง 300 กิโลกรัม ผมคิดว่าถ้าใส่ปุ๋ยอาจจะถึงประมาณ 900 กิโลกรัมได้ ขอบคุตครับผมเอาแค่นี้.

สุริชชัย หวันแก้ว ผมคิดว่าปัญหาวิกฤตการณ์ที่กระทบชนบทนี้ไม่ใช่อยู่ที่ว่าพืชเก่าใช้ไม่ได้แล้วหันไปหาพืชใหม่ ผมไม่ค่อยมีความรู้เศรษฐศาสตร์ แต่ปัญหาหนึ่งที่ผมคิดว่าน่าจะประจักษ์ชัดกันพอสมควรก็คือ ภาวะการณ์ที่ชาวชนบทจำนวนมากผู้ผลิตรายย่อยจำนวนมากได้สละภาวะการณ์ที่ผลิตบางส่วนเพื่อเลี้ยงตนเอง ไปสู่ภาวะการณ์ซึ่งพึ่งพิงตลาดโดยสิ้นเชิง พึ่งมากขึ้น ๆ ราชการกรมของชาวนาชาวไร่เหล่านี้ถูกกำหนดโดยตลาด และไม่ใช่ตลาดในประเทศ แต่เป็นตลาดโลกเสียด้วย ภาวะการณ์อันนี้ ไร้การควบคุมโดยสิ้นเชิง ไม่ว่าในระดับใด ผมคิดว่า อันนี้เนื่องจากภาพรวมของเศรษฐกิจโลกผมไม่ค่อยทราบ ภาวะการณ์อันนี้ถ้ามองระดับกับการปรับตัวของชาวนา ผมคิดว่าพืชเศรษฐกิจแต่ละชนิดที่เรายกขึ้นมา น่าจะต้องพิจารณากัน แต่ว่าน่าจะไม่ใช่เพียงพอที่จะทำให้เราเห็นทางออกของวิกฤตการณ์ได้ นี่เป็นประเด็นแรก

ประเด็นที่สองที่ผมอยากจะพูดก็คือว่า คุณเหมือนเราจะยังไม่ได้พูดถึงลักษณะของวิกฤตการณ์ที่กระทบคือสังคมไทยเราได้อย่างชัดเจนเท่าไรหรือนัก แต่เราได้เห็นภาพชัดเจนของระบบก็ตามที่ คุณกำลังกรอบว่าส่วนต่างของสังคม ได้ชัดเจนขึ้น

แต่คงไม่มีใครปฏิเสธว่าการปรับเงินตราที่ผ่านมาถึง 2 ครั้ง ในระยะเวลา 2-3 ปีที่ผ่านมา การที่จะพยายามค้นหาลายอย่างทางด้านการเงินหรือความซัดแย้งของข้าราชการที่อยู่ในระบบที่เกี่ยวข้องกับทางด้านการเงินตรา ทางด้านความมั่นคงว่าจะทำอะไร จะซื้อไม่ซื้อ ภาวการณ์เหล่านี้คงจะแสดงให้เห็นถึงวิกฤตการณ์บางระดับได้ ถ้าเช่นนั้นผมคิดว่า วิกฤตการณ์ที่ทั่วโลกเกิดวิกฤตการณ์ เหตุใดศูนย์การค้า 20-30 แห่งจึงเกิดขึ้นอย่างมากมายในกรุงเทพฯ ได้ เหตุใดจึงเกิดปัญหาบริโภคยาเกินขนาดในประเทศเรามากมาย ซึ่งปัจจุบันนี้เป็นปัญหาหนึ่งซึ่งคณะกรรมการประสานงานองค์กรเอกชนและสาธารณสุขกำลังรณรงค์ต่อต้าน ซึ่งสหรัฐอเมริกาส่งมาชาย ผมพูดถึงปัญหา dumping ของสินค้าที่ไม่ต้องการของโลกมหาอำนาจเศรษฐกิจทั้งหลาย ไม่ใช่สหรัฐอเมริกาเท่านั้นญี่ปุ่นหรือสวีเดนแล้วแต่ด้วย ผมคิดว่าปัญหานี้มันกระทบกระเทือนเราอย่างไร ผมคิดว่าปัญหานี้ น่าจะ ได้พูดกันต่อไปในหลายสาขา ไม่ใช่เฉพาะในแง่ของการขายพืชผลเท่านั้น ที่เราตกเป็นฝ่ายบริโภค โดยภาวะการณ์ของการตลาดหรือด้านการโฆษณาที่ได้ยกกันขึ้นมา ในส่วนนี้ผมคิดว่าวิกฤตการณ์ดังกล่าวมันมีลักษณะใด และมีกระทบกระเทือนเราในลักษณะใดบ้าง นอกจากเรื่องของพืชผล ที่สำคัญอันหนึ่งก็คืออาจารย์วิทยากรเสนอให้เราได้ถกกันนั้น ผมคิดว่าน่าจะ ได้พูดกันก็คือว่า มันกระทบกระเทือนต่อชาวบ้านอย่างไร ชาวบ้านมีปฏิกิริยาต่อสิ่งเหล่านี้อย่างไร ผมอยากจะยกตัวอย่างรูปแบบในแง่ที่ว่า วิกฤตการณ์ต่อชาวบ้าน อย่างน้ำมันขึ้นราคาซึ่งปกติ

ว่าไม่กระทบกระเทือนต่อชาวนา ซึ่งอันนี้ผมคิดว่าหลายคนทำงานวิจัยในชนบทคงจะรู้ได้รึคว้า มันกระทบกระเทือนอย่างรุนแรง แม้กระทั่งเงินค่ารถ ตัวอย่างที่ชัดเจนอันหนึ่งคือ เรื่องข้าวซึ่งในจังหวัดละโว้หรือเขวาสินรินทร์ ซึ่งหลายคนก็คงจะทราบว่าเป็นเขตผลิตข้าวที่พิเศษหนึ่งของประเทศ เมื่อข้าวมีปัญหาราคาซึ่งไม่มั่นคงและกักตุนเหมือนว่า จะไม่มีทางที่จะมั่นคงไปเรื่อยอีกนาน ที่เดียวแล้วมีองค์กรกับเกษตรกรองค์กรในลักษณะต่าง ๆ กันกันขึ้นมา ความไม่มั่นคงเหล่านี้ชาวบ้านเขามีปฏิกริยาอย่างไร อันนี้ปรากฏการณ์อันหนึ่งซึ่งเราได้เห็นก็คือ กลุ่มของชาวบ้านพยายามที่จะหาทางเปลี่ยนจากสภาพการณ์ที่พึ่งพิงตลาดการค้าข้าวโดยสิ้นเชิง หันมาพึ่งโรงสีในระบับที่สีข้าวสำหรับการบริโภคเองได้ ซึ่งในทางเศรษฐกิจแล้วไม่คุ้มทุนเลย แต่ดูเหมือนกับว่าเขากำลังพยายามทำ ๆ ที่ไม่คุ้มค่าทางเศรษฐกิจ และพยายามกระทำกันหลายพื้นที่ด้วยความพยายามนั้นมีความหมายใดในความพยายามเคลื่อนไหวในทางที่จะพึ่งตนเองในระดับของชาวบ้าน ผมคิดว่าในแง่เหล่านี้ น่าจะเป็นเรื่องที่น่าหันมาศึกษาถึงสภาพการปรับตัวเหล่านี้ให้มากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากสภาพการณ์ซึ่งเรียกว่าวิกฤตการณ์นี้ดูเหมือน มันจะสืบเนื่องอยู่ ไปอีกนานทีเดียว ขณะที่ค่านับผู้ผลิตชอบค่านโยบายแทนที่จะแก้ปัญหาชนบทด้วยการรุกรานชนบทของนโยบายโฆษณาโดยไม่ชี้ชัดจำกัด การส่งเสริมบริโภคนิยม กลับส่งเสริมให้ท่องค่านิยมคุณธรรม 4 ประการ อันนี้ผมคิดว่าแนว โหน้ของสังคมกลับมีส่วนอย่างมากขึ้น ในลักษณะที่ไม่ใช่รากฐานของปัญหาที่แท้จริง ส่วน

นี้ผมคิดว่าถ้าหากพวกเรา ได้หันมาช่วยกันมากขึ้น ในลักษณะที่ไม่ใช่รากฐานของปัญหาที่แท้จริง ส่วนนี้ผมคิดว่าถ้าหากพวกเรา ได้หันมาช่วยกันมากขึ้นในการวิเคราะห์ปัญหาซึ่งโยงกับปัญหากลยุทธ์ของการพัฒนาที่ตาม นโยบายพัฒนาของรัฐ ซึ่งเปิดทางให้ประเทศเราอิงคกไปอยู่ใต้วงของวิกฤตการณ์โลกมากขึ้น ถ้าจะช่วยให้เราเห็นภาพได้มากขึ้น พร้อมกับได้เห็นการพยายามหาทางพึ่งตนเองมากขึ้นในระดับท้องถิ่น ถ้าเราได้พยายามช่วยให้เห็นภาพเหล่านี้มากขึ้นผมคิดว่าน่าจะเป็นประโยชน์มากขึ้น.

ชัยนดี วรธนระภูติ ผมมีคำถามถึงอาจารย์สมภพ เมธีอุตุนใจวิธีการเสนอปัญหาของอาจารย์สมภพ คำถามของผมมีลักษณะเป็นปัญหาที่ว่า อาจารย์สมภพไม่ได้ address ปัญหาที่ชัดเจน คำถามผมจึงมีลักษณะอยากจะรู้มากกว่าคักถ้าน หรืออะไร คือ อาจารย์ได้อธิบายอย่างชัดเจนที่เกี่ยวกับเรื่องของชนิตของพืช นี้มีส่วนอธิบายถึงโครงสร้างทางการผลิตและการตลาด คำถามผมอยู่ที่ว่าถ้าเราต้องการจะวิเคราะห์วิถีการผลิตว่าเป็นคักคักนาหรือทุนนิยมครอบงำอะไร จะเริ่มต้นจากการคักคักของพืชได้หรือไม่ เพราะว่าพืชแต่ละชนิดที่ผลิต ไม่ว่าจะเป็นครดิยาสูบอย่างเช่นในภาคเหนือนี้ อาจจะมีผลิตโดยอยู่ในรูปแบบของความสัมพันธ์ทางการผลิตที่หลากหลายก็ได้ คือ อาจจะมีทั้งผลิตแบบครอบครวอย่างกรณีหมู่บ้านทางภาคเหนือที่ผมไปวิจัย หรือผลิตแบบทุนนิยมผลิตแบบ contracting farming ซึ่งอันนี้ทำให้

คิดว่าถ้าเราไปดูเฉพาะที่พืชจะทำให้มองไม่เห็นความหลากหลายของวิถีการผลิตที่ดำรงอยู่ อันนี้ก็เลยโยนไปที่ประเด็นที่อาจารย์สุชายพุกไว้ถึงลักษณะทางชนชั้นด้วย ก็คือว่า เวลาพูดถึงลักษณะของชนชั้นในหมู่บ้าน เรากำลังจะพูดถึงลักษณะอาชีพของคนในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นการจำแนกชนชั้นออกตามลักษณะงาน หรือรายได้ที่เขาทำอยู่ หรือว่าเราจะมองดูที่คู่ความขัดแย้งในกระบวนการผลิต อย่างในกรณีของข้าราชการท้องถิ่นผมเห็นด้วยว่าเราต้องหาวิธีการมองปัญหาใหม่ หรือตั้งคำถามใหม่ว่าเขาเป็นคนในชนชั้นไหน เช่น ครัวประจำหมู่บ้าน และขณะเดียวกันครูอาจจะมีที่ดินในหมู่บ้านด้วย อาจจะทำฐานะทางชนชั้น 2 ฐานะก็ได้ อันหนึ่งอาจจะเบ็ดลักษณะที่เรียกว่าเป็นปัญญาชนของรัฐที่เขาไปครอบงำอุตสาหกรรมของชาวบ้านด้วย และขณะเดียวกันเขาจะเป็นนายทุนในหมู่บ้านที่ให้เขานาแก่ชาวบ้าน หรือจ้างชาวบ้านให้ปลูกพืชบางอย่างให้แก่เขาเองก็ได้ ผมคิดว่า เจตนารมณ์มาร์กซ์ เขาไม่คิดว่าจะจำแนกชนชั้นอย่างละเอียด เพื่อจะได้ภาพเหมือนกับการถ่ายภาพรูปแบบของชนชั้นในสังคม แต่ต้องการใช้มองชนชั้นเป็นเครื่องมือวิเคราะห์ความขัดแย้งในสังคม ต้องการใช้ชนชั้นหรือ class analysis นี้ ในลักษณะที่มีความเคลื่อนไหว แล้วมองชนชั้นในลักษณะที่มีความเคลื่อนไหวอยู่ด้วย

ที่มีคำถามที่ส่งมาถึงผมโดยตรง 2-3 ข้อ แล้วผมคงจะไม่มีโอกาสได้ตอบทั้งหมด คำถามอันที่หนึ่ง บอกว่าสภาพชุมชนหมู่บ้านบางนากับเมืองในภาคเหนือ มีการแย่งชิงที่ดินที่ทางประเพณีกันอย่างไร? ผมคิดว่าไม่มีทั้ง 2 ลักษณะ คือ

ลักษณะที่วัฒนธรรมทางเมืองเข้าไปครอบงำวัฒนธรรมชนบท โดยมีลักษณะในการทำลาย อาจผ่านวิธีการของสื่อมวลชนอย่างที่ อาจารย์สุริได้พูดมาก็ดีหรือว่าผ่านกลไกของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบของการศึกษาหรือว่าการสาธารณสุข เช่น การที่รัฐบาลสนับสนุนให้ประชาชนคุมกำเนิดหรือว่าวางแผนครอบครัว มันก็ไม่ขัดแย้งกับวัฒนธรรมหรือประเพณีของชาวบ้านเหมือนกัน อย่างเช่น กรณีของการนับถือผีบูยา ก็ปรากฏว่า คนในชนบทหลายพื้นที่ทั้งที่ประเพณีกันไปแล้ว ประเพณีการถือผีบูยามันมีความสำคัญก็คือเมื่อปัญหาของแรงงานมีความจำเป็น แต่พอมีการคุมกำเนิดหรือที่กินมันจำกัด จำนวนคนมันไม่เพียงพอกับที่ดิน ความจำเป็นในการนับถือผีบูยา หรือความจำเป็นในการใช้สถาบันนี้ในการควบคุมความประพฤติปฏิบัติ ในการควบคุมอุตสาหกรรมก็ มันเกิดขึ้นน้อยลงไป ตลอดจนมันมีเครื่องมืออื่นๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น ระบบโรงเรียนก็ดี สื่อมวลชนก็ดี หรือการอบรมศีลธรรม อบรมการเมืองของรัฐที่ส่งเข้าไปก็ได้ ในขณะเดียวกัน ก็มีลักษณะที่ระบบทุนนิยมวิถีชีวิตแบบบริโภคนิยมหรือวิถีชีวิตแบบเมืองนี้เข้าไปส่งวนไว้ซึ่งประเพณีดั้งเดิมเพื่อเป็นประโยชน์ต่อทุนนิยมด้วย เช่น กรณีของการให้ลูกเก่าหรือกำนัลแบบพ่อเลี้ยงในภาคเหนือ ความหมายของ "พ่อเลี้ยง" เปลี่ยนไป ทุนนิยมนำเอาความกตัญญูไปไว้อยู่ ใช้เพื่อเป็นประโยชน์ในการร่ำรวยหรือใช้ความคิดแบบเดิม เพื่อเสริมการผลิตแบบทุนนิยมให้ดีขึ้น ความกตัญญูแบบเดิมที่ว่าเป็นผู้อุปถัมภ์เกื้อกูลแก่ผู้ที่พึ่งพาอยู่นั้น ไม่มีอย่างนั้นแล้ว มันกลายเป็นว่าพ่อเลี้ยงมีสภาพเหมือนกับว่า

เป็นนายทุนนั่นเอง แต่เรียกให้มีความหมายหรือ
คำนิยามแบบเดิม อันนี้เป็นตัวอย่างซึ่งผมอาจจะมิ
ไม่มากนัก

คำถามอีกอันหนึ่งบอกว่า รูปการของศาสนา
พุทธในการครอบงำมีการปรับเปลี่ยนด้านรูปแบบ
บ้างหรือไม่? ถ้ามีเป็นอย่างไร? ศาสนาพุทธจะเป็น
อุปสรรคต่อการพัฒนาทุนนิยมหรือไม่? ผมว่ามัน
มีการปรับเปลี่ยนตลอดเวลาอย่างเช่น ตอนนี้จะ
เห็นมีวิธีการพัฒนาใหม่ที่เรียกว่า “แผ่นดินธรรม
แผ่นดินทอง” อาศัยคำนิยามศาสนาพุทธเป็นการ
ส่งเสริมการพัฒนาตลอดเวลาเราจะเห็นว่าศาสนา
พุทธถูกโยกเข้าไปผูกพันกับความมั่นคงของรัฐ
ตลอดเวลา ซึ่งแสดงออกมาในรูปการของการ
อบรมทางการเมืองในการอบรมลูกเสือชาวบ้านจะ
เห็นได้ชัดจนเลยว่า พระจะเข้ามาเกี่ยวข้องกับ
ตอนเริ่มต้นก็หรือตอนปิดพิธีก็ ส่วนใหญ่
แล้วการอบรมลูกเสือชาวบ้านอบรมในวัดก็เข้าไป
ไป อย่างทางเชียงใหม่ หลวงพ่อหลายหลวงพ่อบ
สนับสนุนให้มีการอบรมลูกเสือชาวบ้าน เพราะว่า
ต้องการที่จะให้ลูกบ้านลูกวัด เป็นคนดีมีความ
เคารพนับถือในอุดมการณ์ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
ที่ยิ่งกว่านั้นคงจำกันได้ว่าการตีความ
ศาสนาพุทธในลักษณะที่ว่า คัดค้านกระแสความ
คิดพุทธแบบท่าน พุทธทาส คือถ้าใครไม่พูดถึง
ความเชื่อในโลกหน้า ไม่พูดถึงกรรมในชาติปาง
ก่อนจะถูกมองว่าเป็นฝ่ายซ้าย อะไรเหล่านี้เป็นต้น
ผมว่ามันมีการปรับเปลี่ยนตลอดเวลาเห็นได้ชัด
จน ศาสนาพุทธถูกนำไปใช้ผูกพันกับรัฐ
ความจริงไม่ใช่แค่ในปัจจุบันนี้ แม้แต่ในอดีตก็มี
แต่ในปัจจุบันนี้จะเห็นว่ามันมีความชัดเจนขึ้น

พระแทนที่จะเป็นตัวแทนหรือสถาบันที่ชาวบ้านพึ่ง
พาอาศัยทางใจ กลายเป็นว่าเป็นสถาบันที่สนับสนุน
ความชอบธรรมของรัฐมากยิ่งขึ้น.

วิทยากร เชียงกูล เวลาเราเหลือน้อย ให้
อาจารย์สมภาพตอบสัก 2-3 นาที...

สมภาพ มานะรังสรรค์ ผมคิดว่าผมคงมี 2
จุดที่จะตอบ จุดหนึ่งเป็นของอาจารย์ชยันตี อีก
point หนึ่งเป็นของอาจารย์สุริชัย คือผมเห็นด้วย
กับอาจารย์ชยันตีนั้นครับว่า การมองแค่พิชเพียง
อย่างเดียวบางทีมัน ไม่ได้สะท้อนวิถีการผลิตใน
ลักษณะของภาพรวมออกมาได้ อย่างไรก็ตามสิ่ง
เหล่านี้ผมคิดว่าเป็น Indicator อันหนึ่งซึ่งเป็น
รูปธรรมที่เราสามารถที่จะจับต้องได้ระดับหนึ่ง
ซึ่งผมก็คิดว่ามันก็มีตัวแปรอีกหลาย ๆ ตัว ซึ่งเรา
จะต้องมีการวิเคราะห์กันต่อไป เพื่อให้เกิดภาพ
รวมขึ้นมา อย่างไรก็ตามผมว่าลักษณะทั่วไปซึ่ง
เราจะใช้เป็น frame ในการมองปัญหาแต่ละภูมิภาค
บางทีผมว่าการแยกการมองโดยการใชพิช
เป็นรายพื้นที่ต่าง ๆ มันคงให้ภาพอะไรบางอย่าง
ซึ่งพอให้เราสรุปได้บ้าง ถึงแม้ว่าจะไม่ใช่สรุป
อย่างละเอียด แต่ก็คงจะพอให้เห็นภาพต่าง ๆ ได้
บ้าง

อีกจุดหนึ่งก็คือ จุดที่เกี่ยวกับสิ่งที่อาจารย์
สุริชัยเป็นห่วง ผมว่าความเป็นห่วงอันนั้นมันน่าหนัก
ทีเดียว แต่อย่างไรก็ตามเท่าที่ผมสังเกต ผมว่า

ถ้าหากชาวไร่ชาวนาเขาสามารถรับรู้ข่าวสารอะไรต่าง ๆ ได้ในระดับหนึ่งแล้ว ผมว่าเขาเป็นคนที่มีความฉลาดที่มีประสิทธิภาพทีเดียว เช่นอาณาบริเวณหลายแห่ง ซึ่งการปลูกข้าวโพคมันเก็บถนอมออกไป ซึ่งพืชผลชนิดนี้เป็น cash crop ชาวไร่ชาวนาของเขาบางบริเวณไม่ได้ หรือว่าถั่วเหลือง ถั่วเขียว อะไรต่าง ๆ ที่ผมสังเกตเห็นก็คือว่า เท่าที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ มีการเชื่อมต่อระหว่างการผลิตเพื่อเป้าหมายการตลาด กับการผลิตระบบ subsistence มันยังควบคู่กันอยู่ บางแห่งเช่น ภาคเหนือตอนล่าง ซึ่งมีแนวโน้มจะเปลี่ยนเป็น cash crop อย่างสมบูรณ์แล้ว แต่ชาวไร่ที่มีที่ดินอยู่ 30 ไร่ เขาจะกันไว้ 4-5 ไร่ สำหรับปลูกข้าวเอาไว้กินเองก่อน แล้วหลังจากนั้นเขาจะปลูก cash crop ต่าง ๆ เป็นรายได้ที่เขาจะมาหาผลประโยชน์จากตลาดได้ และที่น่าแปลกบางบริเวณ เช่น แถวจังหวัดน่าน แพร่ อุตรดิตถ์ ซึ่งเป็นบริเวณเบ็ดเตล็ดการถือครองที่ดินมีปัญหามากที่สุดอาณาบริเวณหนึ่งของภาคเหนือตอนบน โดยเฉพาะแถวน่าน เท่าที่ไปพบบางครั้งวันเดือนหนึ่งถือครอง 3-4 ไร่ แต่ขณะเดียวกัน 3-4 ไร่ที่เขาจะกันไว้ 1-2 ไร่ไว้ปลูกข้าว เขาไม่ทิ้งเลย เอาไว้กินเองก่อน แล้วจึงเหลือไปปลูกยาสูบ ถั่วอะไรต่าง ๆ เพื่อเป็นรายได้ในรูปแบบเงินขึ้นมา ฉะนั้นแล้วผมคิดว่าเขา มีการจัดสรรของเขาเองอย่างมีประสิทธิภาพในระดับหนึ่งถ้าเมื่อเขาได้รับข่าวสาร ซึ่งทำให้เขามีโอกาสใช้ทางเลือกได้ ฉะนั้นผมคิดว่าความเป็นห่วงนี้น่าจะรวมทั้ง แต่ขณะเดียวกันความเป็นห่วงนี้ก็มิใช่วิธีการแก้ไขอื่น ๆ ซึ่งผมก็คิดว่า จะทำให้ปัญหามันลดทอนลงไปได้.

ณรงค์ เพชรประเสริฐ ผมขอตั้งทุกใจแล้วกันหลาย ๆ อย่างที่อาจารย์สมภพพูดนี้ ผมเห็นด้วยก็เคยจับพวกนี้มาก่อนคิดว่ามันเป็นอย่างนั้น แต่ผมฟังคอนบ้าย ประคิดประคองแล้ว มีคำถามไม่ใช่เป็นความเห็น ข้อแรกอย่างที่เรารู้ถึงทุนนิยมที่ขยายตัวไปในภาคเกษตรหรือทุนนิยมโลกที่ครอบงำลงมา ผมมีคำถามว่า การผลิตที่ขึ้นต่อตลาด หรือการผลิตที่เรากำลังพูดว่า subsistence ไม่ subsistence อะไรต่าง ๆ พุ่งง่าย ๆ ว่าการผลิตที่ขึ้นต่อตลาดเราตีความว่าเป็นการผลิตทุนนิยมหรือไม่ ถ้า quote อย่างนี้ สวีซีบอกว่าการผลิตทุนนิยมต้องเป็นการผลิตตลาด แต่การผลิตที่ไม่ได้หมายความว่า การผลิตทุนนิยม" นี้สวีซีแถวว่าอย่างนั้นผมก็เคยไม่รู้ว่าเป็นจริงหรือเปล่า แต่มีข้อยุติจากที่ประชุมเห็นว่า ปัจจุบันนี้การผลิตในภาคไร่ นา โดยเฉพาะการผลิตรายพิชรายพื้นที่เป็นการผลิตที่ขึ้นต่อตลาดมาก มีข้อยุติครั้งนั้นว่าเราขึ้นต่อตลาด ถ้าถามทีละองก็ถามมาว่า ทำไมมันต้องขึ้นต่อตลาด มันเกี่ยวข้องกับทุนนิยมโลกอย่างไร ถ้าเราศึกษางานของออฟฟี่ องค์การอาหารโลก หรืออะไรก็ตามแต่ เราจะพบว่า แบบแผนการบริโภคของประเทศที่มีรายได้สูงขึ้นไป มันจะมีแบบแผนการบริโภคโปรตีนจากเนื้อสูงขึ้นไปเรื่อยๆ ความจริงอาหารโปรตีนมันมาจากพืชก็ได้ แต่ลักษณะแบบแผนการบริโภคของประเทศเราจะเป็นโปรตีนจากเนื้อ ซึ่งโดยทั่วไปแล้วก็มาจากพืชบางชนิดเช่นข้าวโพค เพราะฉะนั้นมันเห็นชัดเจนเลย ว่า การที่ประเทศเกษตรกรรมหลาย ๆ ประเทศต้องผลิตสินค้าโปรตีนขึ้นมา มันไม่ได้ผลิตขึ้นมาเพื่อสนองตอบตลาดภายในหรือ ไม่ได้ผลิตขึ้นมา

กว่า 60,000 คน แต่ขาดอาหารปีหนึ่งหลายสิบล้าน เพราะว่าตลาดอาหารของเราเป็นตลาดส่งออก ต่อมาตลาดทุนนิยมโลกมีใช้ผลิตภัณฑ์มาเพื่อสนองตอบตลาดภายใน ยิ่งไปกว่านั้นแรงจูงใจจากกระบวนการทุนนิยมบริโภคนิยมทำให้สินค้าคุณภาพก็อย่างเช่น ปลาหมึก กุ้ง อาหารโปรตีนชนิดดี ที่เราจับปลาได้เป็นอันดับ 7 ของโลกแต่ export หมกในทะเลที่เราต้องเปลี่ยนวิธีการผลิตจากเพื่อจะจับปลาเอง ปลุกข้าวเองผลิตโปรตีนเอง มาผลิตสินค้าเพื่อขาย เพื่อสนองตอบต่อทุนนิยมโลกนั้น คำถามข้อแรกที่ผมอยากจะถามก็คือว่า เงินที่ได้จากการขายพืชให้กับทุนนิยมโลกนี้ มันเพียงพอที่จะซื้ออาหารโปรตีนให้แก่ลูกหลาน หรือทรัพยากรมนุษย์ในประเทศเราหรือไม่ ถ้ามันไม่เพียงพอผมถือว่าเป็นวิกฤตการณ์ที่ร้ายแรงมาก เพราะในทัศนะผมตรงกับอาจารย์สุริยชัย ที่ว่า การพัฒนาประเทศมันพัฒนาคน มิใช่พัฒนาผลผลิตมาก ๆ และก็ไม่ได้อยู่ในประเทศเราแต่ไปสนองตอบทุนนิยมโลก ผมคิดว่า อันนี้คือแรงจูงใจสำคัญจากทุนนิยมโลก ผมคิดว่าแรงจูงใจอันนี้ก่อให้เกิดวิกฤตการณ์ภายในประเทศ อย่างน้อยที่สุดก็วิกฤตการณ์อาหารโปรตีนภายในประเทศ

ตัวที่สาม ถ้าการผลิตของเราถูกดึงไปเป็นเศรษฐกิจตลาดก็อย่างนี้ สิ่งที่มีนักคิดก็เหมือนกับตลาดจะเป็นทฤษฎีไหนก็ตามแต่ ตลาดมันจะสามารถทำงานได้เต็มที่อย่างสมบูรณ์ และได้รับใช้ทุกคนได้ ถ้ามีข้าวสารไหลเวียนอย่างทั่วถึงอย่างทีอาจารย์สมภพว่า และเมื่อใดก็ตามถ้าสมมติเราต้องการให้ข้าวสารไหลเวียนได้ทั่วถึงนี้ มันจะเกิดกลุ่มผล

ประโยชน์ขึ้นมาเพื่อต่อรองทางการค้า อันนี้ก็แน่นอนไหม ถ้าสมมติเราให้มีข้าวสารไหลเวียนเกิดขึ้น กลุ่มผลประโยชน์จะเกิดขึ้นทันที ผมคิดว่าถ้ากลุ่มผลประโยชน์นั้นมีพลังพอ ผมคิดว่าจะทำให้ขบวนการทางสังคมของเรามันเคลื่อนตัวไปอีกแบบหนึ่ง คงไม่ใช่แข็งแล้วก็แข็งอีกเหมือนกับทุกวันนี้.

วิทยากร เชียงกูล ผมจะไม่ให้ อาจารย์สมภพ กอบณะจะ คงต้องให้มีการสัมมนาในเรื่องนี้โดยเฉพาะแล้วเชิญอาจารย์สมภพอีกครึ่ง เชิญอาจารย์พรเทพ พูดเป็นคนสุดท้าย...

พรเทพ พัฒนาการวิทย์ ขอบคุณครับที่ได้ ผมพูดคนสุดท้าย ผมคิดว่าอย่างที่อาจารย์สมภพพูดหนึ่งที่ว่า การมองปัญหาในแง่จะมองจากหลาย ๆ ทางด้วยกัน ผมจะมีข้อคิดบางสิ่งบางอย่างที่ชี้ให้เห็นนะครับว่า สิ่งที่ที่ประชุมนี้มอง เรามองจากเศรษฐกิจสังคมมากที่สุด แต่ว่าสิ่งหนึ่งที่เราไม่ได้นำมาพิจารณาก็คือ ทางด้าน Science และ Technology และก็ปัญหาพื้นฐานทางด้าน physical factor กว้าง ๆ ยกตัวอย่างเช่นอาจารย์สมภพได้ชี้ถึงว่า ข้าวโพคกอนนั้นไปปลูกมากแถวภาคเหนือตอนล่าง แต่เดิมการเพาะปลูกมันมากอยู่แถบไท่หน ไต๋ลพบุรี สระบุรี คือภาคกลาง การเคลื่อนย้ายตัว ถ้าเรามองด้าน demand จากตลาดระบบอุตสาหกรรมแล้วนี้ ผมคิดว่าไม่ใช่

factor เกี่ยว การเพาะปลูกข้าวโพดที่มันเคลื่อนย้ายไปไม่ใช่เป็นปัญหาของตลาดอย่างเกี่ยว มัน เป็นปัญหาในเวศวิทยา (ecology) ด้วยปัญหาของพืชนั้น อย่างเช่นข้าวโพดปลูกในพื้นที่แถบภาคกลางนาน ๆ เข้าเขคนั้น การขยายตัวของศัตรูพืช มันก็มากขึ้น ก็กลายเป็นแหล่งสะสมและก็เพาะพันธุ์ของศัตรูพืชอย่างเช่นคึกคักต่าง ๆ พอถึงระยะหนึ่งความสามารถในการที่จะเพาะปลูกพืชนี้ต่อไปก็ไม่ได้ การเคลื่อนย้ายมันก็เป็นปัญหาของ ecology ด้วย ต้องมองทางด้านวิทยาศาสตร์ ด้วยนั้นก็อย่างหนึ่ง หรือข้าวฝ้างที่อาจารย์สมภาพพูดถึง เขาซื้อให้อูฐกินเท่านั้นไม่ไปให้สัตว์อื่นกิน ความจริงข้าวฝ้างนั้น มันมีสารเป็นพิษอันหนึ่งอยู่ในตัวของมันเอง พวก Tarnin ถ้าไม่สามารถที่จะสกัดสารนี้ออกมาจากข้าวฝ้างได้ โอกาสที่จะปลูกข้าวฝ้างมาก ๆ เพื่อไปเลี้ยงสัตว์อย่างอื่นมันก็ทำไม่ได้ ไม่ใช่เพียงแค่ในค่านของระบบชีวิตตลาดเรื่องนี้อย่างเดียว

อีกประการหนึ่งที่จะชี้ให้เห็นก็คือ เรื่องระบบ plantation ที่พูดถึงว่า plantation นั้นถ้ามาใช้บ้านเราการลงทุนอาจจะสูงผมคิดว่า plantation นั้น นำมาใช้แล้ว การที่ต้นทุนสูงไม่ใช่เป็นเรื่องสำคัญ เรื่องสำคัญอยู่ที่ว่า ระบบการจัดการนั้นสามารถควบคุมระบบการผลิตครบวงจรนั้นได้หรือไม่ ถ้าถึงระดับที่ทุนสูงก็ตาม ถ้าเขาควบคุมกระบวนการผลิตนั้นได้ทั้งหมด ต้นทุนสูงก็ไม่ว่าถ้าการลงทุนด้วยเทคโนโลยีแล้วเขาควบคุมได้ ยกตัวอย่างตัวเดียวกันคือข้าวฝ้าง ข้าวฝ้างปัจจุบันนี้มีการกันคิดบางส่วน ในการศึกษาค่านพันธุกรรมที่จะดึงเอา Tarnin ออกมา เวลานี้เขาคงได้ แต่ว่าในช่วง crop

2-3 ไปแล้ว ตัวเมล็ดพันธุ์ก็สามารถเอาไปปลูกได้เลย แต่การควบคุม ๆ ไม่ได้อย่างสายพันธุ์ของไก่ที่ generation ที่ 2 ที่ 3 มันสามารถควบคุมได้ แต่ที่ควบคุมไม่ได้ ถึงแม้ว่าเทคโนโลยีจะทำได้ แต่ระบบการจัดการเขาควบคุมไม่ได้ เครื่องจักรกลต่าง ๆ ที่เมื่อถึงจุดหนึ่งว่า ทำไมไม่เอาเครื่องจักรอ้อย เครื่องเก็บเกี่ยวข้าวมาใช้ ? มันขึ้นอยู่กับ Soil Structure บ้านเรา หรือพื้นที่ดิน ลักษณะดินบ้านเรากับดินต่างประเทศมันไม่เหมือนกัน ความอ่อนตัวของดินสูง การนำเอาเครื่องจักรใหญ่ ๆ เช่น การพยายามที่จะนำเอารถไถและเครื่องจักร John Deere มาใช้ในการเก็บเกี่ยวข้าวทำไม่ได้ เพราะความอ่อนตัวของดิน ทำให้ระบบ plantation บางอย่างที่จะ design เยาวระบบมาใช้ การผลิตอย่างอื่นมาใช้ไปไม่ไหวเหมือนอันนี้เป็นค่าน Science เทคโนโลยี อีกประการหนึ่งก็คือว่าผมคิดว่าระบบนายทุนหรือทุนนิยม นอกจากมีทุนอย่างเดียวยังต้องมีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีมาเพื่อรักษาทุนนิยมให้อยู่ต่อไปได้อย่างที่แกนาคาให้ทุนวิจัยมา อย่าง IDRC ให้ทุนวิจัยกับประเทศไทยมา พยายามศึกษาว่าระบบการคอกของน้ำฝนในบ้านเราพื้นที่ต่าง ๆ มันเป็นอย่างไร rain fed area ตกอย่างไร ระบบพืชที่เหมาะสมควรจะเป็นอย่างไร พืชที่นำมาใช้ในการเพาะปลูกในพื้นที่ต่าง ๆ ควรจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง แต่ผมคิดว่าในทางสายสังคมนิยม การรู้จักใช้เทคโนโลยีมีอยู่ในระดับจำกัดจะ design เอาปัญหาของระบบวิทยาศาสตร์มาใช้ในการผลิตพืชเพื่อพึ่งตนเองในชนบทอย่างไร

ผมว่าจุดนี้นอกจากเรื่องทุนแล้วปัญหายังอยู่ที่ว่าจะนำเอา Science ในลักษณะของวิทยาศาสตร์กายภาพ Physical Science มาใช้ไม่เหมือนกัน

อีกประการหนึ่งก็คือว่า การผลิต ผมคิดว่าเกษตรกรนั้นมีความรู้ในการตัดสินใจในเรื่องการเลือกการผลิตได้ดีพอสมควร คุยอย่างมันสำปะหลัง เหตุที่มันสำปะหลังขยายตัวสูง เพราะว่าเกษตรกรไม่มีความสามารถลงทุนในการผลิต แต่มันเป็นพืชที่ใช้ปัจจัยการผลิตค่าที่สุกน้อที่สุด ภายใต้อสภาพการณ์ของการ ไม่มีอำนาจซื้อ มันก็เลยขยาย area คงจะไม่ใช้มองค่า Demand อย่างเดียว ก็คงจะต้องดูขบวนการทาง ด้านการผลิต

อีกนึกเดี่ยวแถมที่อาจารย์แรงก็พูดถึงว่า บ้านเราทำไมปลูกพืชแล้วก็เอาพืช ไปขายต่างประเทศ หลักของการได้ Protein เท่ากัน แต่ต้องใช้

พื้นที่สำหรับพืชไว้ 16 เท่าไร่ของการใช้พื้นที่ค่าเลี้ยงสัตว์เพียง 1 ไร่เท่านั้นเอง Cost มันต่างกัน กระผมมีแค่นี้แหละ ฝ่ายจัดพยายามเร่งเวลาเพราะเลยเวลามากแล้วคงต้องปิด.

วิทยากร เชียงกูล ความจริงแล้วก็คงไม่ต้องสรุปเพราะมันก็คงต้องสรุปมาก เรื่องมันใหญ่แล้ว ก็ยาก ก็แต่ละคนก็มีพื้นฐานในการมองปัญหาหรือความสนใจ แตกต่างกันมันก็เลยไปเรื่อยๆ ที่นี้อย่างไรก็ตามผมคิดว่ามันคงเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและคงต้องทำงานต่อมากขึ้น การสัมมนาคงไม่ได้ยุติกันเพียงแค่นี้ คงต้องมีการสัมมนากันอีกหลายเรื่อง ซึ่งก็คงจะไปเจอกันได้.

วารสาร

เศรษฐศาสตร์
ธรรมศาสตร์

เล่มที่ 3 ฉบับที่ 1 มีนาคม 2528

- หาอ่าน : - การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศในประเทศไทย : บทสำรวจสถานะแห่งความรู้ (อารยะ ปรีชาเมตตา)
- วิเคราะห์นโยบายส่งเสริมอุตสาหกรรม (ติเวก บัณฑิตวัฒน์)
- ประสิทธิภาพและผลกระทบต่อรายได้ของรัฐบาลของการใช้มาตรการทางการคลังในการส่งเสริมการลงทุน (ดาว มงคลสมัย/สมศักดิ์ เต็มบุญเลิศชัย และสุพจน์ ชูอนันต์ธรรม)
- ชาร์ลส์ เบตเตลไฮม์ : งานและความคิด (วรวีทย์ เจริญเลิศ)

๑๓๑

มีวางจำหน่ายแล้ว ในราคาฉบับละ 35 บาท